14675/B

BORSIERI G.

[redacted]

43574

INSTITUTIONUM
MEDICINÆ PRACTICÆ

QUAS

AUDITORIBUS SUIS PRÆLEGEBAT

JO. BAPT. BURSERIUS

DE KANILFELD

VOL. QUINTUM

PARTEM I. DE MORBIS CAPITIS

COMPLECTENS.

NEAPOLI MDCCXC.

Typis IOSEPH MARIÆ PORCELLI Bibliopolæ
& Typographi Reg. Acad. Militaris.

Superiorum permissu.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

LECTORI BENEVOLO.

SUperioribus libris et omne febrium genus, et morbos exanthematicos febriles complexi sumus. Nunc morbos singularum corporis partium, in primis interiorum, explicandos aggredimur, initium ab iis, qui ad caput pertinent, facientes. Ordinem de industria, quem natura prope ipsa, quem sedes, quem functionum læsio, quem partium, et locorum connexio, quem simplex, et primus aspectus commonstrant, cuicumque alii, etsi ad speciem eximio, et acute excogitato, multas ob caussas prætulimus; nihil veriti censoriam virgulam, aut eorum objurgationes, qui id ægre admodum ferent, imo nobis etiam subirascentur, quod in tanta methodorum, quas Nosologi nostri temporis in scholas invexerunt, commendatione, et celebritate vulgarem, antiquamque rationem sequamur. Verum, si quid in hoc culpæ exsistit, facile nobis condonatum iri speramus, simul ac noverint (uti ultro fatemur), nos natura sic constitutos, ac factos esse, ut difficillime sola rerum novitate moveamur. Non enim quid novum, ut vulgo fit, sed, quid verum, quid rectum, quid utile,

commodumque sit, quærimus, et sectamur. Nosologorum labores, et curas, quibus morbos in classes, ordines, genera, et species Botanicorum exemplo redigere annisi sunt, non modo admiramur, sed etiam sua laude, ex eo quod memoriæ cum ad eos nominandos, tum ad distinguendos magno sunt adjumento, fraudari nolumus, nec patimur. At (quid dissimulem?) eorum systemata omnia hactenus cognita, quantumvis elaboratissima, eisdem propemodum vitiis, ac difficultatibus laborant, eisdemque scopulis, et syrtibus objiciuntur, in quæ impegerunt illa Botanicorum. Atque, ut novorum nominum, quibus abutuntur, barbariem, arbitrariamque veterum, usuque receptorum mutationem prætermittam, quanta (dii boni!) rerum confusio, quantus a receptis doctrinis discessus, quantæ demum, et quot tenebræ, obscuritatesque supersunt! Illud maxime, ac sæpissime usuvenit, ut morbi summopere discrepantes, genereque diversi in una, eademque classe contra naturæ institutum comprehendi, coacervari, et vi quadam compelli cernantur; dum alii, natura affines, propinqui, et veluti colligati, systematis caussa, ac necessitate pene divelluntur, separantur, atque ineptissime disponuntur. Exemplis quibusdam res illustranda est, ut magis clara, ac perspicua fiat. Jo. Baptista Michael Sagarius in altera, et nuperrima sui *systematis* editione *classem XIII.* conficit ex morbis, quos, Sau-

VAGESIUM tamquam ducem secutus, vocat *veſanias*. In hujus claſſis *ordine I.* collocat *hallucinationes*; novum, inauditumque denominationis genus. Ad has vero varia morborum genera, *vertiginem* nempe, *ſuffuſionem*, ſive *cataractam*, *diplopiam*, ſive duplicatam objectorum viſionem, *ſyrigmum*, ſive aurium tinnitum, *hypochondriaſim*, ſive paſſionem hypochondriacam, et *ſomnambuliſmum* referunt. Quis non videat illico maximum intervallum, quod intereſt vertiginem inter, et cataractam, inter aurium tinnitum, et duplicatam viſionem, inter hypochondriaſim, et ſomnambuliſmum? Tirones ipſi vel leviſſime morborum ſcientia imbuti judicium de hiſce ferant. In *ordine II.* ejuſdem claſſis ponit *moroſitates*, novum id pariter, et penitus antehac medicis ignotum morborum nomen. Moroſitatibus adnumerat *picam*, *bulimiam*, *polydipſiam*, *antipathiam*, ſive averſationem, *noſtalgiam*, ſivæ patriæ deſiderium, *panophobiam*, ſive pavorem in ſomno; *ſatyriaſim*, ſive penis tentiginem cum effreni veneris cupiditate; *nymphomaniam*, ſive furorem uterinum, *tarantiſmum*, *hydrophobiam*, et *rabiem*. En pavorem in ſomno confuſum cum ſatyriaſi, noſtalgiam cum furore uterino, tarantiſmum cum hydrophobia, cum ſiti, cum appetitus aucti vitiis, cum rabie; morbis, ni fallor, toto cœlo diſtantibus. En monſtra, en profecto veſanias, hallucinationesque novi ſyſtematis! Quemadmodum vero diverſos, alienosque mor-

bos una conjungi systematis ratione demonstravimus ; sic eorum , qui licet affines , et proximi , tamen systematis ejusdem culpa disjunguntur ; exemplum ex eodem auctore depromere non erit alienum . *In ordine I. class. XI.* , in qua *inflammationes* , sive *phlegmasias* congessit , recensentur *phlegmasiæ musculosæ* ; nempe *phlegmone* , sive tumor inflammatorius ; *cynanche* , *myosotis* , *carditis* . In *ordine II. phlegmasias membranaceas* ; nempe *phrenitim* ; *diaphragmatim*, *pleuritidem* ; *gastritidem* ; *enteritidem* ; *epiploitidem* , *cystidem* etc. In his duobus *ordinibus* cynanche ; sive angina ; et pleuritis tantummodo vera ; et legitima ; id est plegmonodes ; locum obtinent . Hinc anginarum , et pleuritidum reliqua genera ; sive species , uti angina spuria , catarrhalis ; ulcerosa , gangrænosa , convulsiva , paralytica ; aliæque ; itemque pleuritis rheumatica ; putrida ; biliosa ; verminosa etc. ;, licet ratione sedis ; et symptomatum similitudine morbi prope connexi ; systematis vi , ac violentia segregantur ; et plerique ad alias classes rejiciuntur . Recte id fieri ; et tironibus instituendis utile esse ; aut clinicis ipsis commodum quis dixerit ? Nimius essem si ejusmodi systematum nosologicorum vitia vellem percurrere . Satis erit exemplum aliquod adhuc specierum pene innumerabilium adducere ; quæ a quibusdam ponuntur , et , fere dixerim , temere multiplicantur . In primis illæ supervacuæ videntur , quæ a levi aliquo adjuncto sympto-

ma.

mate desumuntur. Errare etiam non leviter ii videntur, qui quodlibet symptoma pro morbo accipiunt. Oscitatio, pandiculatio, horror febrilis iis pro tot morbis sunt. Quæ res sane morborum non modo genera, verum etiam species sine ullo emolumento adauget in infinitum. Quapropter non nostrum, sed Cl. LUDWIGII judicium velim audiatur. Is enim post recensionem systematis nosologici a SAGARIO editi, *si vero*, inquit, *nobis liceat dicere, quid nos sentiamus de hoc libello, ac de Cl.* SAUVAGES, *omnibusque aliis ejusmodi libellis hac methodo conscriptis, intelligimus quidem insignem hujus rei difficultatem, summamque in ea studii assiduitatem, potissimum in* B. SAUVAGES *Nosologia methodica; tamen non possumus non fateri, has nimias symptomatum divisiones plus confundere, quam erudire, atque vero divisionis fundamento talia systemata destituta nobis videri* (*a*). Ad LUDWIGII sententiam propemodum accedit ALBRECHTUS THEAR, eos affirmans, qui divisiones morborum a symptomatibus conficiunt, utplurimum devios, transversosque agi; quia idem morbus, eademque ex caussa ortus pro ægrotantis, constitutionis, ætatis, vitæ generis, et curationis diversitate plurimum varietatis habet, et diversa itidem symptomata suscipit: et contra

 mor-

(a) *Comment. de reb. in med., & scient. nat gest. Vol. XVIII. P. 3. p.* 451.

morbos plane diversos in multis sæpe symptomatibus convenire; atque idcirco, si ob solam symptomatum convenientiam sub eadem specie, et nomine comprehendantur, confundi morbos omnino diversos necesse esse (*a*). Quas ob caussas satius visum est, morbos singularum corporis partium digerere eo prorsus ordine, quem loca ipsa præbent. Quilibet enim earum morbus non modo ægris, verum etiam medicis se ostendit imminuta, aut depravata, aut deficiente actione, et functione alicujus partis. Si singuli morbi, in quibus actio, et functio illa læditur, unus post alium explicentur, signaque tradantur, quibus diversa læsionum genera patescunt, atque hæc omnia medentis memoria teneantur, citius, promptius, faciliusque, me quidem judice, is poterit conjicere, quo morbi genere quis laboret; quam si sparsim, et passim morborum species, et differentiæ expositæ sint, variisque, et dissitis ex locis, sive classibus conquiri debeant. Placuit etiam morbos potius describere, quam definire, quod eorum caussæ proximæ plerumque ignorantur; atque ideo rectius ex phænomenis, quam ab essentia, ut ZIMMERMANNIUS (*a*), LOCKIUS (*a**), et

(a) *De actione system. nervos. in febrib.* §. 2. *p.* 5. *n. a.* & *n. b.*

(a) ZIMMERM. *De l'experienc. T. I. p.* 296.

(a*) *De Intell. human.*

et NIETCHIUS (*b*) judicant, deducuntur. Species, et differentias perpaucas admisimus, ne in idem vitium, quod in aliis damnavimus, incideremus; et ut plurimum eas a caussis evidentibus desumpsimus, quod etiam ab aliis magnæ auctoritatis viris probari (*c*) videmus. Quamquam vero parcissimi fuerimus in constituendis generibus, speciebus, et differentiis, inaudio tamen esse nonnullos male feriatos, laborisque impatientes, qui alta voce, fluentibusque buccis exclamant, artem nostram breviorem, facilioremque reddendam esse, nec talem effici tot divisionibus, differentiis, præceptis, cautionibusque, quibus hæ nostræ Institutiones iis abundare videntur; imo discipulos copia, et difficultate rerum a Medicinæ studiis deterreri, et prope ad desperandum adduci, vix fore unquam, ut ad ejus acquisitionem perveniant; præterea, cuncta hæc supervacua, et fere inutilia esse, cum sine his complures Medici et honores, et opes, et nominis celebritatem sibi compararint. Sed qui ita obstrepunt, næ faciunt, ut nimis intelligendo nihil intelligant. Divisiones utique, et differentias aut nimias, aut mente subtilius confictas, naturisque morborum haud respondentes, nos ipsi rejecimus; idque adeo verum est, ut si con-

(b) *Pathologia &c.*
(c) ZIMMERM. *l. c. p.* 302.

conferantur cum iis, quas Nosologi quidam habent, facile calumnia appareat. Paucas vero, et necessarias, quales ad clariorem rerum intelligentiam nos non modo posuimus, verum etiam in ipsis ægris demonstrare Tironibus numquam destitimus, quamdiu in Nosocomio Ticinensi eos ad clinicem instituere nobis incubuit, quis reprobet, quis missas faciat, cum sine his nulla ars, nulla disciplina exsistere, ac doceri umquam possit? Ultro quidem fatemur, hisce, multisque aliis de caussis medicinam et longam esse, et perdifficilem. Atqui fietne facilior, et brevior omissis iis, quæ cum eadem conserta, et fere connata videntur? Nonne potius manca, mutila, imperfecta, atque inanis? Nemo unus in reliquis artibus necessarias notiones, divisiones, subdivisiones, differentiasque e rerum ipsarum sinu petitas aut præteriit, aut prætereundas umquam duxit. Licet his uti oratoribus, et physicis; licet botanicis; licet chemiæ magistris: soline medicinæ non liceat? Quid, si non in istarum rerum neglectu, non in præceptorum inopia, et jejuna, quasi dixerim, delibatione consistat Medicinam faciliorem reddendi ratio? Velint, nolint lepidi isti criminatores, nulla alia ratione ex longa brevior, ex difficili facilior, ex obscura planior, expeditiorque medendi scientia evasura est, quam si apto, concinno, commodoque ordine universa exponatur; si de singulis claræ, distinctæ, et, quod ajunt, adæqua-

quatæ notiones præstituantur ; si morborum historia quam fieri potest absolutissime tradatur ; si hypotheses , commentitiæque opiniones devitentur ; si dubia , incerta , et controversa', nisi dilucidari queant , exulare jubeantur , aut a veris , certis , demonstratisque separentur ; si facta , et observata omnis ævi memorentur ; morbi a morbis distinguantur , eorumque species , et differentiæ , variique gradus notentur ; signa , quibus præsentia cognosci , futura prædici possint , nec generalia tantum, sed peculiaria , et propria cujusque ægrotationis proferantur ; et demum curatio pro differentiarum, caussarum , temporum , graduum , locorum , ætatum, sexuum , temperamentorumque ratione accommodatissima omnium perscribatur : quod sine præceptis , sine exceptionibus , cautelisque multis fieri profecto nequit . Sic difficultates , sic impedimenta , quibus ars implicatur , difficilisque , et longa redditur , utique expediuntur , et propemodum evanescunt . Equidem hæc omnia præstare pro viribus studui . Num scopum attigerim , meum non est judicare : judicent vero velim qui aut longa annorum serie multis ægris medicinam fecerint , aut contra ii , qui e scholis egressi primum clinicæ manum admovent . Illi facile agnoscent , an naturam ubique secutus sim , et ad lydium experientiæ lapidem omnia temperaverim ; hi vero perspicient , utrum quæ a nobis proposita , et scripta sunt cum iis, quæ in ægrotantibus observant , ac deprehen-

dunt,

dunt, omnino consonent, dubiisque in rebus, atque obscuris aliquid lucis sibi affulgeat. Utrorumque igitur istorum stare malo, quam aliorum judicio. Reliqui lucubrationes nostras deprimant, abjiciant, arceantque a se, per me licet. Quæritent, ut solent, Compendia, Enchiridia, Spicilegia, in quibus et summa morborum genera brevibus, contractisque descriptionibus adumbrata, et generales quasdam medendi rationes, persæpe empiricas inveniant; quæ legi facile, et addisci vel ab iis possint, qui ad medicinam nequaquam rite instituti sunt, neque ei nomen dedere. Se hinc in medicos levi negotio, et sine multo labore, ac studio erigant; morbos ad pauca capita redactos e prima facie sine hæsitatione, et audacter definiant; de multiplici caussarum varietate nec multum laborent, nec diligenti indagatione adhibita operam perdant; unam quamcumque, quæ primum se se offert, arripiant; hanc mordicus, quam semel statuerint, sustineant; salutem omnibus circulatorum non dissimiles promittant, suis arcanis, et antidotis confisi; verbo experimenta per mortes faciant. Quod si hac facili, et plana artis brevitate fiat, ut in cognoscendis, declarandisque morbis turpiter erraverint, cadaverum sectione eorum errores detegente, aut in vita, et morte præsagienda temere se gesserint, exitu rem non comprobante (quod sæpe iis accidere novimus); animum tamen nequaquam despondeant, pergantque si-

ne

ne verecundia gloriari, se breviorem, facilioremque medendi disciplinam facere. Nos contenti erimus paucis, solertibus, veri, rectique studiosis lectoribus; quibus scilicet persuasum est, non sine assiduo, et pene improbo labore medicinæ scientiam acquiri posse; nec ullibi eam esse, nisi ubi magna animi contentione, summaque industria apud ægros exercetur, et colitur.

TY-

TYPOGRAPHUS MEDIOLANENSIS

LECTORI SALUTEM.

Operæ pretium duco te, Lector, monere, tertio hoc Volumine ad umbilicum pene perducto, Cl. Auctorem hujusmodi aurearum Institutionum summo cum Reipublicæ detrimento, omniumque mærore, nimis heu! immaturo fato ereptum esse. Ex abscessu dexteri renis, et vesicæ quaquaversum scirrhis scatentium, adsitarumque partium vitiis, quibus jampridem laborabat, celerrima tabe confectus interiit XII: Kal. Januar. labentis anni MDCCLXXXV. vix primum, et sexagesimum annum agens. Tridenti in Cenomanis nobili loco natum eum Felix Pergerus *primum ad medicinæ studium allexit, ejusdemque imbuit rudimentis. Patavium inde profectus in tam illustri Lyceo Auditor fuit: mox Bononiæ, in qua tum medicinæ Proceres florebant* Laghius, Azuoguidius, Laurentius, Beccarius, *aliique, totum se scientiæ naturæ, et medicinæ addixit: tantumque profecit, ut laudatus* Bartholom. Beccarius, *qui eum alta mente, et optima voluntate præditum noverat, magnam de illo præconceptam exspectationem habuerit. Quam porro nedum adæquasse, sed longe admodum vicisse imposterum com-*

pro-

probavit eventus. Idque centies BECCARIUS *ipse testatus est, posteaquam eodemmet cohortante apud Faventinos in Æmilia medicinam facere aggressus, eo in munere tam præclare se gessit, ut a Faventinis non modo, quibuscum XX. ferme annos conjunctissime vixit, amplissimis stipendiis, ac civitate donatus sit; verum etiam in honore sit habitus a pluribus spectatissimis S. R. E. principibus, quos inter meminisse sat erit* BARNIUM, CRESCENTIUM, SERRAM *Ferrariensis ditionis*, BOLOGNETTUM, *utrumque* ODDIUM, STUPPANIUM, BORROMEUM *Æmiliæ, ut appellant, de Latere Legatos; utque ceteros silentio præteream, Rom. Pontifices Max.* CLEMENTEM XIII., et XIV., *quorum alter eum laudibus, et privilegiis exornavit, alter vero in Ferrariensi Athenæo recens instaurato, scutatis septingentis constitutis, medicinæ professorem designavit. Incredibile dictu est, quanta ad eum frequentia ægri undique adventantes, veluti ad oraculum adirent, et ni coram, saltem per epistolas e finitimis, dissitisque provinciis opem aliquam implorarent, et quot eum etiam magni nominis medici consulerent! Crebris autem medicis lucubrationibus, librisque editis majorem in dies sibi nominis celebritatem comparaverat; quando* CAROLUS FIRMIANUS, M. THERESIÆ AUG. *in Gallia Austriaca Transpadana Legatus, Ticinensis academiæ studia e squalore, in quo jamdiu jacuerant, restituere cogitans (dignissima ejus virtutis cogitatio!); confestim* BURSERIUM *Faventia Ticinum honestis conditionibus condu-*

ductum vocavit, eique chymiæ, primum ibi inductæ, tradendæ, medicinæ, ut ajunt, practicæ e suggestu explanandæ, simulque in nosocomio clinices Tironum commodo primo itidem exercendæ provinciam demandatam voluit. Quo successu, et quanta animi contentione tot injuncta sibi gravissima munia fuerit exsequutus, sane nemo unus ignorat. Ista etenim in omnium oculos versata sunt, et vivunt adhuc testes locupletissimi non ii tantum, quibus arcanos medicinæ fontes aperuit, quique e longinquis regionibus confluebant, ut eum audirent, quam ipsimet ejus in disciplinis tradendis Sodales clarissimi, qui eum mirifice coluerunt ob singularem doctrinam, honestatem morum, animi candorem, suavitatemque sermonis. Testes item medici Ticinenses, a quibus sponte in eorum Collegium honoris caussa est cooptatus; testes universa Civitas et Provincia; testes denique omnium amplissimi hactenus ab eo editæ de febribus, et morbis doctissimæ Institutiones. Decennio, quo in hoc publice docendi munus incubuit, tertium adlectus est omnium consensu moderandi Gymnasii Rector, ad cujus incrementum, et gloriam non minus contulit studii, quam vigilantiæ ad discipulos in officio prudentissime continendos. Hinc plurimum gratiæ iniit apud omnes, et præsertim ab Insubrica Præfectura, atque a supremis rei litterariæ curatoribus. Ad cujus laudes amplificandas accessit tandem, quod Augustissima M. Theresia *illius fidei, probatæque virtuti concredita voluerit duo cara capita,* Ferdinandum *nempe* F., et M.

Bea-

BEATRICEM ATESTIAM *par conjugum rarissimi exempli. Quare Mediolanum divertens deputavit in lucro esse, ab illo sibi jucundissimo musarum domicilio discedere (ubi magnum sui reliquit desiderium), ut valetudinis optimorum Principum tuendæ honorifica munia obeunda susciperet. Neque profecto de ulla alia re magis anxius deinceps fuit, quam de eorum incolumitate, et salute. Et quamvis ne minima in eo quidem desideraretur diligentia, quandoque tamen subverebatur, ne sibi deesse videretur. Ideo nec vigiliis, neque ullis, qui ad optatum hunc finem conducerent, laboribus pepercit; etiamsi parum firma uteretur valetudine. Officii sui adimplendi solicitudo tum maxime enituit, quum* REGIAM SOBOLEM *ab eo servatam amantissimi* PARENTES *gratulati sunt, idque honorificentissimis verbis, gratique erga eum animi significationibus sæpius testati sunt. Septennium in aula traduxit suis heris apprime carus, summis et infimis acceptus. Ast mors, quam nemo evadit, ipsum quoque invida de medio tulit, qui tot ei palmas præripuerat. O hominem hercle dignum, qui numquam moreretur! Ejus funus obortis lacrymis, quo nihil sane splendidius, ac laudabilius memoriæ illius accidere poterat, veræ indolis regiæ Principes ipsi mox memorati sunt prosecuti. Jacturam tanti viri nemo non sensit in Civitate; etenim doctrinæ laude, qua plurimum valuit, haud amplius excelluit, quam oris, sermonisque comitate, atque urbanitatis officiis, ita ut ad devinciendos sibi omnium animos factus vere a na-*

natura videretur. Dolorem levare in communi luctu unice potest, mi Lector, quod offero tibi tertio hoc volumine, munus, cujusque dulcissima usura diutius tibi perfrui licebit. Hac igitur fruere mecum, donec parentur, quæ in promptu sunt Cl. A., de morbis pectoris, et imi ventris volumina. Primo fortasse intuitu non ita elaborata, et perfecta eadem Tibi videbuntur, ut adamussim respondeant superioribus libris, quos vivens Auctor, dum adhuc sub prælo essent, novis identidem animadversionibus locupletare solebat; verum nisi ea omnia, quæ secum forte animo reputaverat Auctor, exhibuerint, optimis certe doctrinis, et præceptis eadem referta erunt, eumdemque lucidum ordinem invenire, unde ex iis uberes fructus colligere facile queas, Vale.

Mediolani III. Kal. Jan. MDCCLXXXV.

CAPUT I.

DE DOLORE CAPITIS.

Definitio doloris in genere. Definitio ejusdem in specie.

§. I. DE morbis, qui certas, & potissimum interiores sedes habent, acturus, ut ordine quodam pertractentur, initium faciam a capite, sublimi, ac nobili illa veluti arce, qua mens, ejusque facultates recondi videntur. Et protinus inter vitia, quibus illud obnoxium est, primum se sistit *dolor*, ad sentiendi facultatem proprie spectans. Is generatim non una ab omnibus ratione definitur; quamquam recte, ut ego arbitror, ii sentire videantur, qui eum *tristem sensationem* existiment, *quam ea ratione mens percipit, ut eam referat ad partem corporis, cui ex caussa aliqua sive externa sive interna, vis præter naturam infertur* (a). Speciatim

 ergo

(a) CALDAN. *Institut. Patholog. Cap. XXI.* §.304.

ergo qui ad caput attinet, definiri poterit molesta, atque insolita quædam gravitatis, punctionis, distentionis, compressionis, pulsationis, vel similis alius ingratæ sensationis totum caput, aut ejus partem afficientis perceptio. Hæc autem respondet peculiari cuidam ignotæ, & sensibus imperviæ mutationi, quam *sensorio communi* vis aliqua impressit, interdum adeo validæ, atque inhærenti, & fixæ, ut post etiam cessantem, aut amotam caussam, doloris, quamcumque ipse tenuerit partem, idea, sive imago superesse, atque animo obversari queat, quod in primis mutilati aliquo membro (*b*) experiuntur.

Differentiæ ex modo. Continuus. Periodicus. Ovum. Clavus. Clavus hystericus.

§. II. Hinc pro ratione istiusmodi *sensationis* (§. I.) dolor capitis vel *obtusus*, & *gravis* est, vel *lancinans*, & *pungens*, vel *distrahens*, vel *premens*, vel *pulsans*, vel *dilacerans*, & sic porro. Præterea si dolor recens sit, aut a caussis evidentibus, non tamen nimis violentis fiat, Κεφαλαλγια (*Cephalalgia*) plerisque nominatur; si inveteratus, & pertinacior, Κεφαλαια (*Cephalæa*); si unum dumtaxat capitis latus affligat, ημικρανια (*Hemicrania*); demum *continuus*, vel *periodicus*, prout continenter discruciat, vel statis quibusdam horis, aut temporibus accedit, aut recrudescit, & paribus intervallis desinit, aut se se remittit. Est quoque qui peculiarem locum torquet, spatioque exiguo, quod ovi fere magnitudinem adæquat, continetur, & tunc *ovum*

(b) *Id. ibid.* §. 306. *p.* 232., *&* VANSWIETEN *in Aphor.* BOERHAAV. *de cogn. & curand. morb.* §. 220.

ovum a quibusdam appellatur; *clavus* vero, cum nempe intolerabile doloris genus est, & multo minus spatium occupat, acuti veluti clavi alte defixi speciem referens. Ac quoniam hic posterior fœminas frequenter hystericas corripit; ideo *clavus hystericus* vulgo vocitatur.

Dolor internus, & externus. Idiopathicus, & sympathicus. Aliæ differentiæ.

§. III. At modo interiores, modo exteriores capitis partes dolor afficit; hinc aptissime dividitur in *internum*, aut *externum*; quod plurimum interest recte dignoscere. Observatio autem edocuit, non semper ejus caussam capiti insidere, sed quandoque aliis dissitis partibus, ex quarum consensione caput laborat. Quare, prout una, aut altera ratione dolor fit, alia hinc oritur ejus divisio, videlicet in *idiopathicum*, aut *sympathicum*. Nec desunt qui, præter hujusmodi differentias, alias atque alias excogitarunt pro originis, caussarumque varietate. Hinc non inepte distingui solet in *protopathicum*, sive primarium, *deuteropathicum*, sive secundarium, in *symptomaticum*, *febrilem*, *inflammatorium*, *sanguineum*, *biliosum*, *pituitosum*, *rheumaticum*, *catarrhalem*, *arthriticum*, *scorbuticum*, *venereum*, *hypochondriacum*, *hystericum*, *convulsivum*, & demum ETTMULLERO duce in *calidum*, & *frigidum*, quamquam plures ex his ad priores illas referri quodammodo possint.

Caussæ remotiores.

§. IV. Ad caussas, quæ proxime dolorem capitis efficiunt, redigitur quidquid partes sive interiores, sive exteriores, sentiendi facultate præditas urget, distrahit, divellit, comprimit, erodit, aut quocum-

 que

que alio modo irritat, ac lædit. Quo spectant vehementior sanguinis motus, aut nimia copia, aut congestio, exteriorum partium, communium velamentorum, musculorum, aponeurosium, pericranii, aut interiorum, meningum videlicet, & cerebri vasa, & cellularia quandoque spatiola, atque alia receptacula distendens; serum accumulatum, præsertim acre, aut confertim, & repente effusum, in primis intra membranas, & ventriculos; inflammatio; erysipelas; cacochymia scorbutica, venerea, pituitosa, arthritica, rheumatica; acritates herpeticæ, scabiosæ, variolosæ, & alius generis; virus Plicæ polonicæ, præsertim repulsum, aut retentum (*); metastases variæ; tumores; abscessus; exostoses; tophi; caries; mala cranii ipsius conformatio; dura mater indurata, aut ossea facta; ejusdem processibus innatæ osseæ squamæ, aut verrucæ, duræ, acutæ, pungentes; lapilli alicubi concreti; suturarum defectus; spasmi quicumque liberum humorum circuitum impedientes; atque alia hu-

(*) Quamquam capilli in Plica polonica maxime vitientur, & in caudas horribiles conferruminentur, non tamen huic morbo inter morbos capitis locus a nobis datur, quia ad morbos totius corporis, & ad peculiare cachexiæ genus ſpectare nobis videtur. De Plica vero polonica egregie ſcripſerunt multi, ſed præ ceteris HERCULES SAXONIA, *Tract. de Plic.*, DANIEL SENNERTUS, *oper. T. 3. p.* 849. EPHEMERID. *N. C. Dec.* 1. *an.* 6. *p.* 190. SAILLANT *mém. historiq. sur la maladie singuliere de la Veuve Melin lû à la faculté de Méd. de Paris au prima mensis de Fevrier* 1776. Sed in primis eminet Cl. VICAT, ſcriptor recentiſſimus, cujus libellus *de la Plique Polonique*, Lauſannæ editus ann. 1775. apud *Franc. Grasset*, lectu videtur digniſſimus.

hujusmodi, quæ cum proxime, tum remote comprimendo eas partes, quæ nervis, atque adeo sensu pollent, aut irritando, & convellendo dolorem excitare multimodis possunt (**).

Polypi sinuum venosorum. Cephalæa contumax unde? Item hemicrania periodica pertinacior?

§. V. Præcipuæ hæ sunt caussæ (§. IV.), quas cadaverum diligentior anatome pluries invenit, & historiæ medicæ consignavit. Non pauci tamen ex Medicis, qui fama doctrinæ inclaruerunt, non dubitant, quin sanguis in sinibus quoque duræ meningis in polypos interdum concrescat, circuitui humorum obicem ponat, per venas reditum retardet, & caussam doloris præbeat. Quod sane non valde a vero abesse videtur, in iis præsertim, in quibus vitiata sinuum structura, & laxata præter naturam compages sic sanguinis motum lentescere sinit, ut fibrosa pars, atque ad concrescendum pro-

 cli-

(**) *Maximi dolores capitis visi sunt*, inquit illuſtris HALLERUS ex fide, atque obſervationibus complurium medicorum indubiæ auctoritatis, *nasci a cortice cerebri inflammato; a sanguine in cerebro effuso; a fungosa caruncula sub cranio; a grumo sanguinis corpus striatum, & corpus callosum comprimente; a glandula scirrhosa ad processum falciformem; a sanguine in ventriculum anteriorem congesto; a calculo pinealis glandulæ; a scirrho cerebelli; a duro corpore, quod calloso corpori insidebat; a cerebri labe putrida, aut ichorosa, aut abscessu; a sero in ventriculis stagnante, & cum corrupto cerebro, aut cum tumore scirrhoso conjuncto; a stilo in cerebro latente; a verme in cerebello abscondito; a cerebelli abscessu; a carotidibus osseis, & calculosis; a sanguine demum unice per frigidum balneum in caput compulso &c.* Element. Phyſiolog. T. IV. lib. X. ſect. VII. §. XX.

clivior a reliquis secedat, paullatimque, uti ejus natura fert, compingatur. At incertum admodum putaverim, ubi ejusmodi polypi in cadaveribus inveniuntur, an ante mortem in ipsis exstiterint, num vero a morte solum concreverint. Ubi ante mortem reapse existant; tunc dolorem secundum sinuum longitudinem, & directionem protendi contendunt. A vitiis vero malæ conformationis, & præsertim a duræ Matris, ejusque appendicum ossea duritie derivandas non raro contumacissimas quasdam cephalæas, atque hemicranias periodicas, quæ nullis remediis auscultant, suspicatur æquissimus harum rerum judex MORGAGNIUS (*a*).

An vermes doloris capitis caussa?

§. VI. Inter caussas doloris capitis vermes etiam in cerebro nidulantes recenseri solent. At hujusmodi opinio, ut falsa, rejicitur a Cl. MORGAGNIO (*a*). Non enim eos in cerebro reperiri posse ipse credit, nisi in illud extrinsecus irrepserint; neque vermibus, aut *Tabacci* fumo, ejusve pulveri, ut vulgo opinantur, in cranii caveam ullum patere aditum, nisi ulcere naribus, aut calvariæ ossibus exesis via illud paretur; quod utique rationi valde consentaneum videtur. Attamen postquam quorumdam illustrium naturæ scrutatorum oculi plus, quam lyncei animalcula viventia in brutorum cerebro, in hydatidibus, aliisque visceribus detexerunt, prudentis hominis erit hac super re omne judicium cohibere; donec dies certiora protulerit.

Ver-

(a) *De sed. & causs. morb. epist.* I. *n.* 11.
(a) *L. c. n.* 9.

Vermes in caveis narium, & sinuum frontalium.

§. VII. Id unum non inficiamur, sæpe narium, frontaliumque sinuum cava, aliaque loca sub cute posita obsideri, incolique a vermibus aut illuc clanculum illapsis, aut ex ovis ibi depositis demum natis, qui rodendo atrocissimum quandoque dolorem pariunt, quamcumque medelam spernentem, nec prius desiturum plerumque, quam foras prodierint. In id præ ceteris incidunt mali genus, qui varii muscarum, præcipue tabanorum, atque asilorum, & fortasse etiam papilionum speciebus objiciuntur, nec semper sibi cavere ab ejusmodi hostibus possunt, dum sub dio in campis, aut pratis humi prostrati, & labore fessi somno occupantur. Nam tunc in eorum naribus, aut circa proximas partes ab his animalculis ova, unde vermiculi deinde excluduntur, aut vermes ipsi, nam quædam vivipara vere sunt, deponuntur; aut inspiratione intro adducuntur, ibique locata, atque alta adolescunt. Ova etiam insectorum, quæ in floribus deposita fuerunt, flores incaute olfaciendo in nares attrahi possunt, ibique excludi. Hujusmodi exempla existunt apud FERNELIUM (*a*), TRINCAVELLIUM (*b*), ROLFINCKIUM (*c*), aliosque admirabilium observationum collectores (*d*). Imo quando-

(a) *Patholog. l. V. cap. 7.*

(b) *l. 9. cap. IV.*

(c) *De dolore capit.*

(d) Videatur in primis JOHAN. AUGUST. WOHLFARTI *Observatio de vermibus per nares excretis*, *Hal. Magdeb.* edita *ann.* 1768., in qua non ſolum vermes ab eo viſi, ſed ab aliis etiam notati referuntur. Ipſe enim *vermes ex sinistra cavea narium senis septem & sexaginta annorum per octiduum pertinaci cephalæa, & dexte-*

doque evenit, ut lumbrici ipsi sursum repentes, in

wteri capitis lateris tumore excruciati, prægressa narium per triduum continuante hæmorrhagia, excretos narrat. Prodierunt vero cum levamine ægri vermes hujusmodi ad duodeviginti, albidi omnes, qui vase vitreo terram continente incluſi, paucis diebus interjectis in erucas subnigras, & duras mutati, integro menſe elapso, muſcas dederunt oculis subrufis, antennis filiformibus. Vermes corpus habebant undecies intersectum, in capite uncos binos, anguliformes, nigros, duros, mobiles, quibus dum inter rependum posteriorem corporis partem attrahere contendunt, caput firmant, eosque alias ita retrahunt, ut plane lateant. Ultima intersectioni depressio inerat cum duobus stigmatibus, totoque corpore pilis nigris, brevibus, & sparsis scatebant. Auctor autem in ſene hoc genitos eſſe exiſtimat, quod *muco de naso dormientis forte propendenti imposuerit sua ovula musca quædam, quæ una cum muco retracta, inque sinibus frontalibus fota vermes excluserint.* Comment. de reb. in ſcient. nat. & medic. geſt. Vol. XVII. p. 159. & ſeqq. Non abſimilem obſervationem habet cel. RAZOU, quæ legi poteſt in ejus *Tabulis nosologicis p.* 265. gallica lingua evulgatis. In *commentariis* etiam *medicis, & philosophicis societatis medicæ Edimburgensis T. 2. P. 3. p. 65. 66. edit. Venet.* vermes ſcolopendris ſimiles, ſeſquipollicem longi e naribus excreti ex fide Cl. HILLII, & MONROI referuntur. Ante aliquot annos GELMETTIUS, Medicus Mantuanus longe præſtantiſſimus, qui clinicen in Noſocomio Ticinenſi me duce, dum ibi eam profitebar, excoluerat, hiſtoriam cephalalgiæ intolerabilis per tres vermiculos excretos tandem domitæ mecum communicavit. Hi autem vermiculi, non e narium cavo prodierunt, ſed ex tuberculo, quod ad apicem naſi paullatim extrorſum proruperat. Frontem primum dolor torſerat, deinde ad radicem naſi deſcenderat, atque tandem oborto ad apicem ejus, ut dixi tuberculo, erumpentibuſque vermiculis penitus evanuit. Quos cum in vas vitreum demiſiſſet, ſervaſſetque dies aliquos, ut metamorphoſim, ut putabat, ſubirent,

in cava narium perveniant, ibique consistant (*), doloremque capitis procreent.

Caussæ remotiores.

§. VIII. Hactenus de his obscurioribus caussis satis. Restat, ut eas, quæ remotiores sunt, & magis apertæ, breviter enumeremus. Tales universim censentur suppressæ sanguinis consuetæ evacuationes; intermissa venæ sectio in iis, qui ei assueverint;

rent, magno cum animi oblectamento, utpote hiſtoriæ naturalis ſtudioſiſſimus, eos in muſcas quaſdam nigras e majorum genere, quales equos inſectari ſolent, tranſformari vidit.

(*) Exſtat apud THOMAM BARTHOLINUM epiſtola J. LANGELOTTI, in qua deſcribitur ſequens obſervatio: *Fœmina rustica cum per multum tempus diros sensisset capitis dolores, tandemque ii adeo increvissent, ut instar maniacæ hinc inde discurreret, venit ad pastorem pagi Neukirchen, famosum tunc inter rusticos medicinæ practicum, qui non ita pridem e vivis excessit, magnis clamoribus opem implorans. Is statim consuetum sibi in cephalalgiis ptarmicum miserculæ adhibuit, quo caput vehementer concussum una infaustum hospitem loco movit, eque naribus exire compulit; quo facto immanis capitis dolor statim conquievit.* Hoſpes autem iſte erat vermis *digiti medii longitudine. Epist. medicinal. cent. II. epist. LXXIV.*

De vehementi hemicrania fere per annum continua cum ſpaſtica palpebræ contractione, a verme in ſinu frontali hoſpitante orta, quæ illico poſt eum egreſſum ceſſavit, mentionem facit SALTZMANNUS. *De verm. e narib. excusso* §. 5. Similem caſum auditor olim meus, nunc clinicus in patria feliciſſimus, DAVID BUZZIUS ad me perſcripſit. Laborabat vehementiſſima hemicrania Ruſticus quidam, cui, cum multa incaſſum adhibuiſſet, excreto demum lumbrico terete e naribus, mox rediit perfecta ſanitas.

rint; ulcera incaute exsiccata; graviditas; liquorum fermentatorum abusus; insolatio; calor; frigus; ventus; austrinæ constitutiones; repletio; cruditates primarum viarum: lenta, & difficilis ciborum digestio; lumbrici, aliæque vermium species ventriculum, aut intestina obsidentes, hypochondriaca, atque hysterica affectio; odores acuti, & graves; nimia nervorum, ut vocant, sensibilitas (*); vectio celeris per strata inæqualia viarum; ictus; casus; contusiones, & alia hujusmodi.

DIAGNOSIS.

Signa doloris externi. Interni.

§. IX. Externas affici partes cognoscimus, si capilli quasi rigent, & dolor solo eorum attactu, aut cutis compressione extrinsecus facta intenditur; si rubor, aut tumor aliquis oculis pateat, functionibus interim cerebri nihil, aut parum omnino læsis. Contra ejus sedem intra calvariam esse indicant contrariæ notæ: in primis tunc, cum dolore mens stupet, oculi caligant, aures tinniunt, aut gravius audiunt, aut strepitum quemque molestius ferunt; imo, si GALENO credimus, dolor ad oculorum usque radices porrigitur. Vox etiam subinde sine ulla alia caussa intercipitur; deglutiendi facultas laborat; musculi cervicis, & mandibulas adducentes contrahuntur, & dolent; membra contremiscunt; caput crebra vertigine tentatur, &,

(*) Hanc cauſſam jam cognoverat BALLONIUS. Nam in 2. *epidem. p.* 162., ut habet BONETUS in ſua epitome, *capitis*, inquit, *dolores quidam oriuntur ex acuitate sensus, quemadmodum quidam facile syncopisant, & resolvuntur ob acutiem sensus.*

&, si vehementior morbus est, vomitus, aut vomendi conatus, & delirium tandem accedunt. Interdum tanta est interiorum partium noxa, ut ad retinam, & tunicam choroideam propagetur, oculi lucis impatientissimi fiant, doleantque acriter, aut rubore suffusi tumeant (*), atque illacriment.

Quomodo externæ etiam partes conſentiant. Signa doloris altius siti. Sedes doloris in medulla cerebri.

§. X. Non modo ad oculos, verum etiam ad alia exteriora loca protenditur interdum dolor, quamquam

(*) Interdum oculi ita inflammantur, & tument ex hac cauſſa, ut ophthalmiam, & quidem uti primariam repræſentent, quod ſequens hiſtoria comprobabit. Virgo annorum XXV., quæ prope Divi Franciſci ſanum habitabat Faventiæ, menſe Novembri an. 1752. dolore acutiſſimo totam ſiniſtram capitis partem affligente correpta ſuit, eoque quindecim ferme continuos dies vehementer ingemuit, quin medicam opem imploraret. Tandem cum ophthalmia oculus ſiniſter rubere, & tumere incepiſſet, nec quiete, & patientia quidquam malum remitteret, imo intra paucos dies ita increviſſet, ut univerſa exterior palpebrarum, & vicinarum partium facies in ingentem tumorem rubrum, & dolentem attolleretur; auxilium tunc primum quæſitum eſt. Gena præterea tota intumuerat, & rubore roſeo, qui digitis compreſſus albicaret, undique ſuffundebatur. Phlegmonen eryſipelatodem dixiſſes. Febris aderat valida admodum, & ſumma jactatio, atque anxietas. Palpebræ autem ob tumorem, inflammationemque ita claudebantur, ut oculi bulbus nec detegi, nec inſpici ullo modo poſset. Protinus ea curatio adhibita, quæ magnis inflammationibus convenit, extrinſecuſque mitiſſima emollientia impoſita ſunt. Poſt aliquot tamen dies phlegmonem ſuppuratio excepit, & rupto ſponte ad angulum oculi externum abſceſsu magna ſcaturiit vis puris fœtentiſſimi, quod non modo ex cavo orbitæ, & ex circumpoſitis

quam interiores sedes teneat; eo quod *dura meninx*, quando ipsa potissimam doloris caussam continet, etsi sensu carere videatur, per pericranium, & vasa sanguifera cum exterioribus partibus connexionem habet, aut quod nervorum adminiculo exteriores quoque in consensum trahuntur. Si profundior do-

lo-

tis oculo locis, verum etiam ex potiore genæ parte, quando comprimerentur, ubertim effundebatur. Hinc brevi detumuerunt palpebræ, & proximæ partes, ut oculus detegi, atque inſpici potuerit. Tunc tota adnata oculi membrana ruberrima, & tumidiſſima apparuit, ut corneæ planum, veluti in Chemóſi, ſuperaret. Cornea nihilominus nitida, & pellucida videbatur. At pupilla juſto amplior erat, ut in mydriaſi, & omnis videndi facultas in eo oculo perierat. Quarto a rupto abſceſſu die acceſſit vehemens, univerſaliſque nervorum diſtentio, quæ paullo poſt in reſolutionem deſiit, ſive paralyſim omnium membrorum cum ſenſuum omnium abolitione, reſpiratione languida, inæquali, & ſtertoroſa, pulſu exiguo, intermittenti, ac deficiente, & ſic intra breviſſimum tempus diem obiit extremum. Hora poſt mortem vigeſima quarta capitis anatome inita eſt. Tota adipoſa, & cellularis tela, quæ ſub cute ad palpebras, orbitam, & genam ſpectat, uſque ad mandibulam inferiorem correpta, ac deſtructa erat, & ejus loco ſpatium, quod inter oculi bulbum, muſculoſque ejus, & orbitæ ipſius fundum interjacet, pure vero, & fœtidiſſimo plenum. Oculus ſolus illæſus videbatur, itemque contenti in eo humores. Cornea vero lucida nitorem, pelluciditatemque non nihil amiſerat. Reſecto cranio, lobus anterior, & ſiniſter cerebri uſque ad ventriculum ejuſdem lateris ſuppuratione magnam partem abſumptus cernebatur. Suppuratio autem totum nervum opticum circumibat, quin tamen ipſe nec extrinſecus, nec intrinſecus manifeſto labem oſtenderet; communicabatque extrorſum cum orbitæ cavo. Diſſectioni, uti morbo interfuerunt PETRUS PAULLUS DALLARMIUS, & LAURENTIUS BENEDICTUS; qui tunc clinices tyrocinium obibant.

loris sensus percipitur, cerebrum, & in primis ejus medullam altius affici, vexarique, plerumque significat; neque absurdum est, tunc *piam matrem*, quæ laterales, & reliquos cerebri ventriculos, ejusque basim subtendit, maxime laborare (*a*), dummodo doloris sedes non ipsa, sed alba, & medullaris cerebri pars ab illa pressa, distracta, aut aliter irritata intelligatur. Neque hinc mirum erit, si tum ad verticem quoque dolor excurrat, quia cerebrum quaquaversum distentum ad verticem adprimi etiam potest, aut *pia mater*, quæ illuc protenditur, eo scilicet loco sentientem cerebri medullam lædit, ut ibi quoque non absimilis molestiæ sensus cieatur.

Singularum caussarum notæ. Sanguinei doloris signa.

§. XI. Sed singulas etiam caussas, a quibus dolor est, internoscere oportet. Itaque signa cujusque propria, quoad fieri potest, diligentissime nunc tradam. Ac primum a sanguine fieri cephalalgiam ostendunt plethora; venarum, arteriarumque tumor; pulsus magnus, plenus, vehemens, aut quandoque suppressus; calor, & fervor circa frontem; pulsatio temporum; aurium tinnitus; lucis aversatio; faciei, aut oculorum rubor; temperamentum sanguineum; ætas juvenilis; hæmorrhagiæ (*a*); & caussæ, quæ sanguinis copiam auxerint, aut motum impetumque ejus ad caput allexerint, & concitarint (*).

Si-

(a) MORGAGN. *l. c. Epist. I. n.* 7.

(a) VANDERMOND. *Recueil d'observations &c.* T. 8. *p.* 275

(*) Non hic de eo dolore, qui inflammationis comes

Signa serosi, & pituitosi.

§. XII. Qui a seroso humore, aut a pituita proficiscitur dolor, plerumque in eos cadit, qui in temperamento phlegmatico, habitu corporis cachectico, & decolore, ætate senili, aut puerili donantur; eum vero antecesserunt caussæ, quæ aquei, & pituitosi humoris illuviem inferunt. Pallet facies, & tumet; venæ subsidunt; membra flavescunt, & frigent: abest calor, & pulsatio; ægri in somnum propendent, & jam antea torpore, vertigine, hebetudine, & sopore plerumque laborarunt. Sed potissimum catarrhus, quo membrana pituitaria, aliæque partes afficiuntur, adesse consuevit.

Dolor quando acutus, quando obtusus esse possit.

§. XIII. DOLÆUS cum hujusmodi dolore (§.XII.) conjungi docet gravitatis, sive ponderis sensum, mentis segnitiem, ac stuporem: contra, si a bilioso humore gignatur, acutum valde esse, imo lancinantem, insignique calore stipatum. Ad DOLÆUM quodam modo accedit Cl. MORGAGNIUS (*a*), ubi doloris cum acuti, tum obtusi caussam inquirit. Nam etsi paullo aliter rem ipse explicet, cum eo tamen consentit, dum putat, si in latere, quod dolor occupat, ventriculus aqua pura, atque insipida repleatur, dolorem obtusiorem existere, licet plena sint omnia: si vero impura, acri, aut salsa turgeat, acutum. Plenitudo quippe sola non videtur doctissimo viro semper sufficere ad dolorem acutum

mes eſt, verba facimus. Inflammatorii enim opportunius meminerimus, ejuſque peculiaria ſigna afferemus, ubi de cephalitide, & phrenitide diſserendum erit.

(a) *L. c.*

tum excitandum, nisi simul plenitudini acritas humoris adjungatur, aut plenitudo ea sit, quæ repente facta partes vehementer, & continuo divellat, dilaceretque. Quare vero saltem simillimum erit, acutum, pungentemque dolorem, cuicumque parti insederit, fere ab acri, mordacique humore: gravem vero, atque obtusum ab aqueo quidem, aut viscido, sed insipido procreari.

Signa doloris á vermibus.

§. XIV. Vermes, atque insecta animalcula (§§. VI. VII.) subesse suspicabimur, si dolor fixus, & pervicax, qua radix nasi fronti adnectitur, aut qua alteruter sinuum frontalium situs est, maneat, nullique remedio cedat, si frequens sternutamentum corripiat; si nares arescant, aut alterutra tantum plus justo humectetur; si pruriant; si fœtidus inde, aut ex ore odor exhalet, & vertigo subinde (*a*) recurrat. Signum vero magis proprium, & ferme peculiare doloris ab hac caussa illud sæpe est, quod cum rosionis, & bestiolæ se se intus moventis sensu conjungi consuevit.

Signa doloris sympathici.

§. XV. Sympathicum capitis dolorem efficiunt vitia aliarum partium. Sæpissime is a ventriculo originem ducit, vel etiam ab utero. Qui a ventriculo fit, anteriorem capitis partem magis occupat, plerumque a cruditatibus, aut a pastu, aut a crapula aggreditur, eumque nausea; oris amarities; vomitus materiæ viscidæ, acris, acidæ, aut biliosæ; dolo-

(a) VOGEL. *Acad. Prælect. de cogn. & curand. morb.* §. 420.

lores ventriculi, aut intestinorum, flatus; ructus, aliæque cacochyliæ in primis viis existentis notæ comitantur. Quibus caput ex hujusmodi caussa dolet, ii vomitu, quem dixi, aut alvi fluxu levari solent: id quod minime idiopathice laborantibus solatio est. Jejunos utplurimum affligit; sed in his ab assumpto cibo sedatur, aut etiam ex toto evanescit, ablata nimirum per cibum spastica ventriculi affectione, aut temperato acri, irritantique ejus fomite. Lumbricos vero, aliaque vermium genera, a quibus dolor capitis sympathicus non raro profluit, in intestinis latitare intelliges ex eorumdem propriis signis, alibi a nobis (*) recensendis.

Signa doloris ab utero.

§. XVI. Qui ab utero dolor capiti obvenit, verticem, occiputque magis divexat, & sensum veluti frigoris ibidem parit (*a*). Plerumque suppressis catameniis, aut difficulter fluentibus, maloque hysterico supervenit. Vixque ab eo differt, qui ab affectis imi ventris visceribus, vel ab atra bile, vel a nimia nervorum sensibilitate, aut ataxia dimanans hypochondriacos, sensibilioresque homines infestat. Cum hujusmodi dolore concurrunt ut plurimum spasticæ aliarum partium affectiones, & speciatim extremorum, inferiorumque artuum frigus. Fereque perpetuum in eo est, ab exteriore compressione mitescere, nervorum videlicet per eam sensu vel coercito, vel plane intercepto.

Si-

(*) Vid. *Volumen De Morb. imi ventris cap. de Vermibus.*

(a) BAGLIV. *Prax. med. l. 1. de dolore in gener. p. 63.*

Signa hemicraniæ , ovi , & clavi hysterici .

§. XVII. Sæpe huc (§§. XV. XVI.) spectare videntur *Hemicrania* , *Ovum* , & *Clavus hystericus* . Hemicranicus autem dolor plerumque periodice accedit, deceditque , uti febris quotidiana , tertianave intermittens. Hinc nonnulli febrem larvatam , aut topicam intermittentem vocant. Ad solis ortum plerumque incipit , vehementius desævit ad meridiem , sole vero declinante remittitur , & desinit. Idcirco morbus etiam solaris a quibusdam nuncupatur. Interdum vespertinis , aut nocturnis horis suos circuitus obit ; sed hoc quidem rarius contingit. Rarissimum casum vidit PETRUS SALIUS DIVERSUS , Medicus Faventinus sui temporis celeberrimus , hemicraniam nempe quovis octavo die periodice revertentem , eamque curavit in Sacerdote quodam e Divi Dominici familia , qui ea *per tres annos continuos* , *& menses septem* atrociter excruciatus (*a*) fuerat. Octanæ febri intermittenti diuturnæ , cujus alibi (*b*) mentionem fecimus , quam simillimam diceres. Quandoque tamen *hemicraniam* arthritica la-

 bes ,

(a) *Annotation. in lib.* ALTOMARI *cap. XII. p.* 394. ubi Cl. Auctor rem ita narrat : *Religiosus vir per tres annos continuos , & menses septem passus est hemicraniam in parte capitis dextera una cum ingenti , & acuto dolore circa temporalem musculum , quæ unoquoque die Lunæ dicato semper eadem ferme hora invadebat . Exacerbatio ad viginti octo, aut triginta horas ad summum perseverabat , quo tempore nec lumen aspicere , nec strepitum audire sine manifesta læsione, nec etiam cibum assumere , aut gustare poterat . Hoc tempore elapso , sanissimus erat , omniaque munia tam naturalia , quam animalia feliciter obibat .*

(b) *Volum. I. §. LXV.*

bes, aut sanguinea sinuum frontalium congestio gignit; sed tunc non adeo manifestos, & constantes circuitus habet, & præterea eorum morborum indicia non deficiunt. Sic quoque *symptomaticum*, aut *secundarium* capitis dolorem, uti *inflammatorium*, *febrilem*, *scorbuticum*, *venereum* a reliquis distinguere non erit arduum, si in primarii affectus, e quo veluti ex sua radice germinat, præsentiam sedulo inquisiveris, & per sua signa detexeris.

Quomodo distinguitur dolor a vitiis organicis genitus. Historia abscessuum, cerebri, & cerebelli. Observatio FANTONI.

§. XVIII. Multo difficilius plane est cognitu, quando istiusmodi dolor a vitio aliquo organico (§§. IV. V.) proficiscatur. Diuturnitas tamen morbi, nihil proficientibus artis auxiliis, cum signis (§§. IX. X.), atque absentia eorum, quæ a §. VIII. & XI. ad XVI. usque proposuimus, valde probabilem de eo conjecturam reddit. Cystidem pure plenam ovi columbini magnitudine, involucro satis firmo, & crasso cinctam in dextero cerebri lobo sub osse parietali, qua ossi temporum adnectitur, sitam deprehendi in robustissimo viro, quem eo in loco dolor atrocissimus, subinde adeo ingravescens, ut convulsivis motibus, & tremoribus totius corporis, præsertim e latere adverso agitaretur, atque humi ferme concideret, menses aliquot miserrime confecerat, quin ab adhibitis valentioribus medicinæ præsidiis quidquam leniretur (*). Tumorem rubentem, steatomati similem, ejusdem ferme magnitudi-

(*) Non valde differt ab hac obſervatione illa, quam memorat LANCISIUS, *De subitan. mortib. l. 1. cap.* XI. §. *XI. pag.* 65.

dinis, in dextero anteriori cerebri loco sub cortice ipso locatum gerebat senex quidam cisiarius, quem diuturna febris crebro recidiva cum capitis dolore fere perpetuo ad verticem, & paralysi lateris oppositi, & motibus convulsivis ad quædam intervalla inordinate recurrentibus, non sine ulcerosa pulmonum labe, post quatuor mensium lapsum, tandem extinxit. Mulier consistentis ætatis post scabiem temere retropulsam incidit in cephalæam incertæ propemodum sedis, qua aliquot menses, vix interdum febricitans, ita conflictata est, ut sæpe ob doloris tormentum toto corpore contremisceret, ejularet, & fere numquam somnum capere posset; pulsibus variis, parvis, contractis, & inæqualibus, raro frequentibus. Tandem morbo consumpta obiit. Dissecto ejus cadavere inventus est in medullari posterioris cerebri lobi parte prope tentorium abscessus, pure plenus; in cujus cavo capi nux major cum suo cortice potuisset. Tumorum in calloso corpore durum, ex albido rubentem JOH. FANTONO (*a*) exhibuit sectio cadaveris viri cujusdam provectæ ætatis, qui plurium annorum spatio cephalæa, postremis mensibus acerbissima laboraverat. Is cum de loco affecto rogaretur, verticem capitis indicabat. Epilepsia quoque corripi subinde, & de maxima salivæ acritate, atque importuna fame conqueri solebat. Quando vehementius dolore isto angebatur, absurda plerumque effutiebat. Tandem profundo somno obrutus, simulque convulsus interiit. Neque in historia hujus ægroti ulla de febre mentio facta est.

(a) *Epist. de observat. med. & anat. ad Cl.* MANGETUM, *epist. V.*

Obſervatio J. PLANCI. DOUGLASII.

§. XIX. Dexterum cerebelli lobum abscessu magnam partem corruptum vidit cel. JANUS PLANCUS Ariminensis in nobili puero, qui a ſuppresso puris ex aure ejusdem lateris fluxu, cui a primis usque annis obnoxius fuit; inciderat in acerrimam cephalalgiam cum febre continua acuta, ex qua intra breve temporis spatium mortem oppetiit (*a*). Febris pluries intra diem exacerbabatur, & horrifica erat, sic ut hemitritæo similis videretur. Accedebat subinde aphonia, & trismus, sed brevi redibat loquendi potestas. Tandem paralysi non oppositi, ut moris est, sed ejusdem lateris correptus, sensibusque orbatus fato cessit (*). Memoria quoque di-

(a) *Storia medica d' una Postema del lobo destro del cervelletto ec.*

(*) Non abſimilis hiſtoria legitur in *Comment. Med. & Philosoph. Societ. med. Edimburg. Vol. 2. P. 2. p. 54. edit. Venet.* de viro quodam ſex & triginta annos nato, quam hic repetere non puto alienum. Huic a puero ex aure dextera puris aliquid identidem effluere conſueverat: at non inde valde moleſtabatur. Auditum tantummodo ejus auris aliquot ante annis amiſerat. Demum eadem auris dolore atroci corripitur, qui brevi non ſolum ad caput diffundebatur, verum etiam nauſeam movebat cum oris ventriculi morſu conjunctam. Die decima in ſomnum, ſtuporiſque ſpeciem ægrotus prolabitur, atque inter dormiendum vana obloquitur. Die undecima omnino delirat, garrit, & ſebricitat. Die duodecima delirium, & ſopor alternatim ſibi ſuccedunt; alvus reſolvitur; veſperi caroticus fit. Nocte membra identidem convelluntur: tendines crebro ſubſiliunt. Cuncta hæc diebus XIII. XIV. XV. ingraveſcunt. Convulſivi motus frequentiores; delirium apertius; arteriarum micatus amplius centum intra minutum; urinæ ſtrangurioſæ, pupilla immobilis, & dilatata, quæ

digna sunt, quæ DOUGLASSIUS (*b*) habet de homine, qui ex cerebelli abscessu decumbebat; nam dolorem, & pondus in anteriore capitis parte accusabat. Sanguinis missio, purgatio, ulcerata cantharidibus cervix nihil profuerant. Cogebatur residere capite antrorsum inclinato; quia dolor contrario positu invalescebat atrocius. Is quoque febre, quod mirum maxime est, prorsus carebat, neque ullis convellebatur spasticis affectionibus. Verum fere perpetuo nauseabat, & vix unquam somno recreabatur. Præterea cum oculos celerius convertere vel-

quæ ne vividioris quidem lucis appulſu contrahitur. Die XVI vera anæſtheſia. Præter crebros motus convulſivos, & tendinum ſubſultus ſpiritus difficilis eſt: pulſus maxime varius, ſed plerumque frequentiſſimus. Veſica urina turget. Die XVII. prima luce ſtertens, & anhelans diem obiit poſtremum. Reſecta calvaria deprehenſus eſt medius poſterior lobus dexteri hemiſphærii arcte duorum circiter digitorum latitudine adhærens duræ matri, qua os petroſum ſpectat, & tentorio ipſi cerebello ſuper extenſo. Subter in ipſa cerebri ſubſtantia abſceſsus inventus eſt, qui duas prope uncias puris fœtidiſſimi, & vireſcentis includebat, & cerebrum ipſum arroſerat. Corporis ſtriati ſiniſtri ſumma facies inflammata viſa eſt. Ambo etiam thalami nervorum opticorum rubro, fuſco colore tingebantur. Infra, & poſterius inerat puris aliquid ſubviridis. Septum lucidum, fornix, & latera tertii ventriculi, proceſsuſque anterior cerebelli, qui ſupra valvulam VIEUSSENII locatur, laxius quam ſolent, cohærebant, virebant, & teterrimum exſpirabant odorem. In ventriculis lympha limpida ad duo exigua cochlearia reperta eſt. Dura mater, qua os petroſum ſubcingit, nigricabat. Os ipſum petroſum non nihil obſcurius apparebat, quam ſiniſtrum, ſed nequaquam erat carioſum. Meatus auris dexteræ replebatur pure fuſco, ſubviridi, & fœtido, quo pariter ſcatebat tota cavea tympani, cujus & membrana, & oſſicula penitus deſtructa jam pridem fuiſse videbantur.

let, dolorem duplo intensiorem illico experiebatur. Tres menses ita excruciabatur. Denique quodam vespere dolor repente evanuit, ut & cœnare, & dormire nocte insequente placide potuerit. At mane postero ex syncope subitanea obiit, quin ulla alterutrius lateris convulsio, aut paralysis antecessisset. In medio cerebelli repertus est abscessus, qui duas uncias puris albi continebat. Aderat quoque sanguinis effusi non parva vis, qui ex rupto sinu laterali sinistro manaverat, quique fortasse tam inexpectatum malo finem imposuit. Ex symptomatis in hujusmodi ægris supra (§§. XVIII. XIX.) observatis plurimum lucis affulgebit attentiori, diligentiorique Clinico, ut conjecturam cum veri non exigua similitudine similibus in casibus faciat. Abditiora vero vitia malæ conformationis, & structuræ a naturali statu abludentibus singillatim prænoscere humanæ mentis pene limites excedit. Attamen qui historias plerarumque caussarum, quæ ad hoc genus (§§. IV. V.) spectant, expendere cupierit, ut inde aliquid adjumenti ad diagnosim rite instituendam sibi hauriat, is consulat BONETUM (*c*), FANTONUM (*d*), MORGAGNIUM (*e*), LIEUTAUDIUM (*f*), aliosque ejusmodi observationum collectores, sed in primis Diaria medica, & Academiarum acta, & commentarios (*g*).

PRO-

(b) *Essais de Médecine d'Edimbourg. T. VI. p.* 174.

(c) *Sepulchret. Anatom. lib. I. sect. I. de dolore capitis.*

(d) *Observ. anat. III. VI. IX. XXV.* Item *Epist. ad* MANGET. *V. VIII. n.* 3. 6.

(e) *De sed. & causs. morb. epist. I.* atque alibi; loca videſis in tertio illius operis indice ad *v. cerebrum.*

(f) *Histor. anatom.*

(g) Nempe *Transact. Anglican., Hist., & Mémoir.*

PROGNOSIS.

Externus tutior interno. Signa mali præsagii.

§. XX. Jam vero quod attinet ad prognosim, generaliora quædam non prætermittam, quæ animadvertenda videntur. Dolor, qui exteriores capitis partes tenet, ut minus periculi habet, sic etiam facilior curatu est: contra qui interiores. Timendum enim est, ne posterior in cœcitatem, nervorum distentionem, aut rigorem, insaniam, phrenitidem, epilepsiam, memoriæ jacturam, apoplexiam, sphacelismum, abscessum, & mortem terminetur. Serosus, & pituitosus simplex, diuturnus quidem est, sed minus plerumque periculosus, nisi internas cerebri partes lædat. Malum significat febri acutæ superveniens, si cum urina tenui, & pellucida, quæ prius crassa, & sedimentosa fuerit, copuletur; itemque si senescentibus, aut ex angina discussa, aut citius recedente, repente (*a*) superveniat. Ad cerebrum enim morbidam ferri materiem, phrenitidemque imminere, certum indicium est. Tristia etiam minatur, si ex acuto, vehementique mitior statim evadat, aut cesset, nulla evacuatione critica, aut im-

moir. de l' Acad. de Scienc. de Paris, *Journal de Médecine de M.* VANDERMOND, *Giornale Medico di Venezia*, *Novelle Letterar. del* LAMI, *Avvisi sulla salute umana del Sig. D.* LUIGI TARGIONI, *Raccolta d' Opuscoli medico-pratici, e fisico-medici* DELLO STESSO, *Giornale Medico di Firenze*, *Magazzino toscano del Sig.* MANETTI, *Comment. de reb. in med. & scient. natur. gestis*, *Lips. &c.*

(a) AUCTOR *Coac. Prænot. n.* 372. *edit. Lindenianæ Lugd. Batav.* 1665., quam, ubi loci Hippocratici mihi indicandi ſunt, plerumque ſequor.

imminutione reliqui morbi prægressa, aut subsequente. Sentiendi enim facultatem extingui, gangrænamque inchoari, comperimus.

Alia signa mala.

§. XXI. Perniciosum quoque est in capitis dolore frequenter vomere, præsertim æruginosa, & cum surditate vigilare (*a*), quod de idiopathico intelligatur velim. Tum enim vomitus sympathicus est, tracto in consensum per vagum nervorum par ventriculo, atque abdomine. Ubi hoc evenit, cito, & vehementer insaniunt. Malum præterea utero gerentibus caput dolere, & somno cum gravitate obrui (*b*), aut convelli (*c*). Id enim a congesto circa cerebrum sanguine fieri videtur. Pessimum universim signum censetur capitis dolor in febre acuta cum pravis aliis notis (*d*), vel cum virium exsolutione ex rigore, aut cruentis urinis (*e*); vel cum vocis defectione, sive aphonia, & rigore subinde accedente (*f*).

Signa lethalia.

§. XXII. Qui *ex rigore*, inquit Auctor Coacarum prænotionum (*a*), *valde frigent cum capitis, & cervicis dolore, aphonia, & tenui sudore, ii ubi vires resumpserint, ac se veluti recollegerint, moriuntur.* Idem perniciose habere tradit eos, qui capite dolent

(a) *Prorrhet. I.*
(b) *Ibid.*
(c) *Coac. n.* 517. 534.
(d) *Coac. n.* 160. *Prænot. n.* 129.
(e) *Coac. n.* 22. 28.
(f) *Ibid. n.* 255
(a) *Coac. n.* 1.

lent cum levi aliqua surditate, manuum tremore, cervicis dolore, & nigras emittunt urinas, ac densas, si nigra quoque vomitu effuderint. Mortiferum demum reputatur (*b*); in capitis dolore quædam ante faciem obversari, frustra muscas venari, & festucas legere, & floccos de vestibus carpere, & de pariete paleas detrahere.

Signa boni præsagii. Quid de convulsivo dicendum? Quid de hemicraniis?

§. XXIII. Teste HIPPOCRATE, *caput laboranti, & circum circa dolenti pus, aut aqua, aut sanguis effluens per nares, aut per os, aut per aures solvit morbum* (*a*). Nolim tamen id perpetuum credas, & numquam fallere. Tanta interdum interior læsio est, ut tali evacuatione tolli nequeat; quod non semel observavimus. Liberat quoque ulcerum eruptio, interdum & somnus, & alvi fluxus, aut sputa crassa, & inodora (*b*), itemque urinæ crassæ, & vesicæ difficultas (*c*), aut abscessus ad inferiora (*d*). Convulsivus capitis dolor, itemque sympathicus ex stomacho, utero, aliisve partibus plerumque diuturnior est. Interdum tamen, etsi sæpe per vices redeat, somno, quiete, & abstinentia intra viginti & quatuor horas mitescit. Qui hemicraniis frequenter obnoxii sunt, sæpe ætatis mutatione, imminuta videlicet sensibilitate, & firmata solidarum partium cohærentia, quam plurimum levari consueverunt. Hemicraniæ vero periodicæ, matuti-

(b) *Præn. n.* 17.
(a) *Aphorism.* 10. *sect. VI. De judicat. n.* 81.
(b) *Coac. n.* 172.
(c) *Coac. n.* 170. *Prædict. I. n.* 152.
(d) *Prænot. n.* 129. *Coac. n.* 160.

tutinis præsertim horis, ut dixi, revertentes, plerumque intra octo, aut novem, vel quod longissimum est, intra quatuordecim dies sponte solvuntur.

CURATIO.

Sanguinis missio. Jugularium sectio, & arteriotomia. Cucurbitulæ. Hirudines. Qua ratione sanguis e naribus evocetur. Revellentia.

§. XXIV. Curatio caussarum diversitati aptanda est. Ubi a copia sanguinis, aut ejus congestione, aut a phlegmone, aut ab incitatiori febris motu morbus est, sanguinem mitti oportet liberali manu, & lato vulnere ex brachiis, pedibusque, habita semper temperamenti, habitus, ætatis, sexus, & virium ratione. Si id non levarit, vena frontis, aut jugularis (*), imo arteria temporum incidi poterit. Arteriotomen autem in contumaciori malo jam ante ducentos annos GESNERUS (*a*), & DOLÆUS (*b*) tamquam usu comprobatam commendarunt, eamque nuperiorum experientia extollit. Cucurbitulæ etiam dorso, scapulis, collo utiliter admoventur tam scarifi-

(*) Solent Chirurgorum non pauci, quando venas jugulares ſecare jubentur, injecto collo vinculo ſanguinis a capite reditum retardare, ut venæ intumeſcant. Sed hoc capitis morbis nocumento eſt. Curandum igitur, omiſso vinculo, ut manu paullo ſupra claviculam poſita, & capite poſterius reclinato, vena jugularis comprimatur; ſic enim intumeſcet ſola, & apta ſectioni fiet, quin caput quidquam mali patiatur.

(a) TISSOT. *Epistol. varii argument. de cephalæa p. 185. edit. venet.*

(b) *Miscellan. N. C. ann. VI. observ. 60. p. 90.*

rificatæ, quam siccæ, itemque occipiti, aut hirudines temporibus, & pone aures (c), aut naribus, quin etiam hæmorrhoidibus, præsertim in hypochondriacis, aut hæmorrhoidum, & menstruorum fluxu imminuto, aut suppresso laborantibus. Præstantissimum vero est sanguinem e naribus evocare fotu, aut vapore aquæ calentis, aut immisso calamo scriptorio in acutam aciem extenuato, & multifariam inciso, ut vulneret, quod in primis convenit, si suppressa narium hæmorrhagia caussam dolori dederit. Depletis autem vasis alvus lenientibus medicamentis, sed iterato ducenda est, balneisque pedum tepidis, aut cataplasmatis, quæ molliunt, aut quæ sinapis semen habent, atque irritant, sanguinis cursus a capite quam maxime avertendus.

Curatio doloris a serosa caussa. Cathartica hydragoga. Incidentia, & diuretica. Decocta sudorifera.

§. XXV. Quando serosa colluvies, aut pituita in caussa est, hanc solvere, evacuare, & revellere oportet. Sanguinis missio hic locum non habet, nisi cum vasorum evidenti plenitudine, quod interdum incidit, conjuncta fuerit. Sed tum parciori manu, & magna prudentia detrahendus sanguis est; ne plus damni, quam emolumenti consequatur. Minus difficultatis habent cucurbitulæ scarificatæ scapulis appositæ, utpote quæ facilius feruntur, & serum simul cum pauco cruore sine noxa subducunt. Opportuniora sunt cathartica, & speciatim hydragoga, subinde iterata, cujusmodi habentur jalapium, scammonium, sales medii, & subamari, uti anglicus,

(c) *Ibid. observ.* 8. & 90.

cus, mutinensis, carolinus, itemque porrectanus, atque his affines, senæ folia, agaricum, pilulæ de hermodactylis, de succino CRATONIS, tartareæ, aut hydropicæ BONTII, rhabarbarum cum manna, mercurius dulcis, & hujus generis alia. Incidunt, resolvunt, & per urinæ vias serosi humoris copiam exturbant gummi ammoniacum, radices ari, & scillæ, aselli, juniperi baccæ, liquor cornu cervi succinatus, terra foliata tartari, & demum vinum ex genistæ cineribus medicatum. Interponi his possunt diluta plantarum cephalicarum, uti salviæ, bethonicæ, majoranæ, rorismarini, radicis valerianæ sylvestris, pœoniæ, angelicæ, atque aliarum ejusmodi. His non proficientibus, ad sudorifera demum transeundum est, quorum usum ad longum tempus producere necesse plerumque est. Inter hæc excellunt decocta ligni guajaci, juniperi, buxi, visci quercini, sassafras, radicum sarsæparillæ, bardanæ, chinæ, smilacis asperæ, & similium. Decocto saponariæ feliciter usi fuisse nonnulli summi viri dicuntur. Revellunt, & simul evacuant vesicantia, setacea, & fonticuli, præsertim posteriori cervici impositi (*a*), fricationes, atque alia hujus generis pluries jam memorata. Et quod attinet ad vesicantia, hæc in contumaciore malo post universalia auxilia, opportunasque evacuationes loco in primis dolenti, imo universo capiti deraso admovenda jubent neoterici, & præ cæteris Anglorum plerique, ut præsentissimum remedium revellens, discutiens, evacuans, doloremque mirifice tollens. Quod remedii genus nec novum est, nec nobis inusitatum, cum jam LUDOVICUS SEPTALIUS adhibere

(a) CAROL. PISO *de seros. colluv. sect. 2. P. I. cap. I. p.* 42. 43. VANSWIETEN. §. 396.

bere illud, & commendare solitus (*b*) fuerit. Hæc vero nec cuncta simul coacervari, nec singula indiscriminatim, nec in omnibus sine prudenti delectu adhiberi debent. Naturam cujusque ægrotantis, & temperiem, & habitum, & ætatem, & regionem, & morbi caussam, & gradum, & multa alia indicantia, aut contra indicantia, aut prohibentia peculiaria, & propria inspicere oportet, ut recte iis utamur. Quæ sane res medicum sapientem, atque exercitatum exposcit. Neque his contentus ipse fuerit; nam depulso etiam per ista morbo, interdum homo ita languet, & in cachexiam propendet, ut chalybe, & cortice peruviano firmari debeat.

Dolor capitis a stomacho. Eccoprotica. Emetica. Potus caffè. Piperis usus. Aqua medicata.

§. XXVI. Abstinentia, alvi ductione, aut vomitu curandus dolor est, quem crapula, aut repletio induxit. Eccoproticis, stomachicis, & roborantibus uti convenit, si primæ coctionis vitium morbo occasionem dederit. In hoc casu emesim etiam proponere non dubitat ANTONIUS FELICIUS, Medicus apud

(b) *Animadv. & caution. medic. l. 6. p.* 141. ubi hæc habet: *Sed cum cutis capitis crassior sit, quam ut liberum humori aditum concedat, neque ulla sensu patens fiat evacuatio humorum, ego sæpissime expertus sum, præstare derasis capillis vesicantia imponere aut parti dolenti, aut toti etiam capiti; sic enim attracta ad externa materia evacuatur, maxime ea, quæ tenuior est, & calida, & acris; vix enim, etiam si diuturnus dolor a crassa materia fiat, fieri potest, ut vehementia doloris adsit, nisi portio aliqua illius humoris admixta sit.*

apud Picentinos non incelebris (*a*). Decoctum fabarum caffe ut præsentissimum remedium a BAGLIVIO (*b*) prædicatur adversus capitis dolores, qui vitio stomachi mali digerentis pomeridianis horis accedunt. Binos homines hemicrania ex stomachi imbecillitate laborantes liberavit LANGEUS (*c*) datis jejuno ventriculo quovis mane ad octiduum piperis integri granis duodecim, & desuper propinato aquæ frigidæ scypho. Ego vero non semel miros effectus a potu aquarum medicatarum, in primis acidularum martialium, editos vidi in hac mali specie.

Curatio hemicraniæ periodicæ.

§. XXVII. Cum hemicrania periodice singulis diebus ad statas horas redit, abitque; febrem quotidianam larvatam, ut dixi (§§. II. XVII.), propemodum æmulatur. Reapse videtur esse febris partialis, & topica, ut vocatur BALLONIO, quia pars dolore affecta non solum vehementissime dolet, sed etiam calet; arteriæque temporum validius, & crebrius moventur, eo ferme modo, quo in febre accidit. Nec rarum est, a levi frigore, aut horrore accessionem incipere, quamquam in reliquo corpore arteriæ placide suos motus obeant. Hanc post sanguinis missionem, atque alvi blandam, repetitamque ductionem, quæ sæpissime vitari nequit, si sponte non cesserit, felicissime tollit cortex peruvianus largiori manu sumptus. Non raro antequam sanguinis copia imminuta fuerit, & primæ viæ expiatæ, immature datus effectu suo caruit. In-

(a) *Dissertaz.* 4.
(b) *De capit. affect. in acut. in ejus prax.*
(c) *Miscell. veritat. fasc.* 1. *p.* 68. 69.

Interdum hemicrania adeo pertinax est , ut , nisi secta arteria temporali , abigi (*a*) nequeat . Plerumque tamen sufficit post unam vel alteram phlebotomiam in plethoricis , & diathesi inflammatoria laborantibus jugularem venam incidere , cujus summam utilitatem in hoc affectu nedum antiquissimi medici , verum etiam nuperiores , & præsertim CAROLUS RICHA Taurinensis celebrarunt (*b*) . Hic ipse parem prope effectum ex hirudinibus temporibus applicitis se obtinuisse testatur .

Aperientia , emmenagoga quando conveniant . Anthelminthica ubi ? Paregorica . Animadversio.

§. XXVIII. Aperientia , emmenagoga , anthysterica expostulat dolor is , qui ab obstructis viscerum abdominalium , uterique vasis , aut ab hysteria , aut hypochondriasi simili ex caussa progenita dependet . Anthelminthicis vero ille oppugnandus est , quemadmodum suo loco docebimus , si lumbrici , aliive intestinorum vermes eum promovere videantur . Nervina porro non prætermittantur , & sedantia , ut quæ opium habent , ubi spasmi se se prodant , & nimia sit nervorum sensibilitas . Hinc laudantur pilulæ hystericæ Antidotarii Bononiensis , triphera magna cum opio , diascordium Fracastorii , theriaca Andromachi , philonium romanum , mitridatium Damocratis , laudanum nepenthes Quercetani , liquidum Sydenhamii , extractum opii gummosum Baumæi , castoreum , moschus , camphora , sal volatile , & spiritus succini , oleum ejusdem , atque alia

(a) PROSP. ALPIN. *Medicin. Ægypt. l. 2. cap. 12.* & LUDWIG. *Comment. de reb. in scient. natural. & medicin. gest. Vol. 3. p. 535.*
(b) *Constit. Taurin. alter. p. 79.*

alia id genus. BAGLIVIUS proponit pulverem de *gutteta* RIVERII ad drachmæ (*a*) pondus cum decocto primulæ veris, quem tamen a multis inanibus, inutilibusque rebus expurgatum hodie cuperent Medici sapientiores, ne earum caussa, uti virium medicarum expers, rejiciendus esset. In universum temperatiora delicatis, sensibilioribusque accommodentur; quibus etiam, si rigidiori, & sicciori fibrarum natura donentur, balnea tepida, & largior aquæ purissimæ potatio conveniunt. Contra ubi fibrarum laxitas, aut languor peccat, uti in temperamentis pituitosis, habitu cachectico, paralysi, somnolentia, memoriæ, & sensuum imminutione, præstant ea, quæ blanda aromatica virtute pollent, quæ leniter exstimulant, quæ roborant, imo etiam, quæ extrinsecus imposita rubefaciunt, & vesicas elevant (*b*).

Dolor a sero acri quomodo tractandus. Refrigerantia. Lac. HIPPOCRATIS monitum explicatur. Dolor a nimia sensibilitate quid postulet.

§. XXIX. Serosus humor, tenuis tamen, atque acer, qualis est, quem veteres salsum, aut biliosum vocabant (§. XIII.), si alicubi constiterit, hæseritque, & *dolorem calidum* (§. III.) inferat, decocta herbarum refrigerantium, serum lactis, & lac ipsum requirit, neque hoc in casu quidquam obstat HIPPOCRATIS auctoritas, lac caput dolentibus noxium asseverantis; nam hoc monitum intelligi, ut ego quidem arbitror, de eo debet capitis do-

(a) *De dolor. capit. in genere.*
(b) HOFFMANNUS *Med. systemat. T. 3. Sect. I. cap. V.* §. 45.

dolore, qui a læsa ciborum coctione, ventriculique acida cruditate originem trahit. Hanc quoque medendi rationem imperandam arbitror in ea doloris specie, cui nervorum nimia sensibilitas, atque ataxia ex levi quavis caussa obnoxia esse consuevit. Neque tunc aliena habeantur opium (*), laudanum liquidum SYDENHAMII, syrupus de meconio ejusdem, & reliqua, quæ supra (§. XXVIII.) memoravi. Quod si quæ opium continent, & somnifera sunt, non bene ferantur, ut interdum (**) evenit, aut alia ibi proposita male cedant, iis substitui tuto possunt liquor anodynus mineralis HOFFMANNI, æther vitrioli, spiritus antepilepticus PEZOLDTI, emulsa ex seminibus frigidis majoribus, & papaveris albi, aqua distillata ex floribus violarum, & papaveris rhœados, vel nucum viridium cohobata, quibus blanda, & mira inest vis anodyna, & sedans.

Symptomatici curatio.

§. XXX. Quænam auxilia opem ferant dolori capitis, quando aliorum morborum symptoma (§. III.) est, non attinet dicere, cum iis apta curatione devictis ipse etiam tollatur. Ad eum tamen, qui luem veneream sequitur, profligandum decocta ligno-

(*) Cum magna ſuſpicio eſt *sensus acuitatis*, ut levi de cauſsa oriatur capitis dolor, qui ob eam *acutiem* ingens fit, ad narcotica confugiendum jubet BALLONIUS *Epid.* 2. *&* *conſil.* 1. *&* 43. *lib.* 3. ex BONETI recenſione.

(**) Sæpiſſime in fœminas, aut viros incidimus, quibus ob peculiarem idioſyncraſiam loco quietis, & ſomni anxietates, æſtum, vertigines, ruborem faciei, nauſeam, vigilias opium procreat. His igitur danda potius ſunt anodyna, cujuſmodi ea profecto ſunt de quibus ſupra me-

gnorum sudorifera passim proponuntur. Quibus si antimonium crudum addatur, eo valentiora evadere creduntur. MALPIGHIUS, ut a Cl. BECCARIO accepimus, tanti faciebat decoctum ex lignis vulgo dictum, & ex putaminibus nucnm, ut eo contumacissimas lues venereas, quæ mercurii vim eluserant, sæpius a se curatas testari solitus (*) esset. Quod tamen non ita tenendum crediderim, ac si numquam istiusmodi remedium spem fallere posset. Nam accidit quandoque, ut illud frustra detur; quod ubi contigit, & certa luis venereæ non desint indicia, ad hydrargyrosim, tamquam efficacissimum præsidium, properandum profecto est.

Quæ curatio conveniat dolori a vermibus sinus frontales occupantibus.

§. XXXI. Si de vermibus suspicio oboriatur, nares, aut sinus frontales, aut subcutanea alia loca incolentibus. ii vapore humido, atque errhinis illinc eliciendi sunt, aut suffimentis ex *tabacci* foliis, & camphoræ pulvere crematis enecandi. Pulvere *tabacci* in nares attracto vermis expulsus est, ut narrat

memini. Novi virginem veſtalem, cui duo, vel tria moſchi grana utilius dabantur, & fœminam aliam, quæ ſomno non fruebatur, niſi ſumpto ſingulis noctibus exiguo cochleari ſpiritus antepileptici PEZOLDTI ex hauſtu aquæ frigidæ.

(*) *Decoctum antivenereum* M. MALPIGHII.

℞. *Antimon. crud. contus. & nodulo inclus. unc. IV. Rad. sarsæparill. elect. & incis. unc. iij. Putam. nuc. virid. unc. iij. M. Infund. per h. XXIV. in aq. font. lib. viij. super ciner. calidos. Deind. decoq. ad tert. part. consumpt. Col. & colat. unc. viij. dentur ter in die per dies XX. aut XXX., non omisso decocto secundario pro potu ordinario.*

rat ex LITTRII fide CAMERARIUS (*a*). In hunc finem fumus a VOGELIO (*b*) proponitur naribus, atque ore hiante excipiendus, ex foliorum absynthii, marrubii, betonicæ, florum centaurii minoris, singulorum drachmis duabus, radicis angelicæ, zedoariæ, succini, singulorum drachma una, antimonii crudi uncia dimidia in pulverem redactis, & bene commixtis, carbonumque igni inspersis.

Topica remedia.

§. XXXII. Præterea non hic reticenda sunt ea, quæ extrinsecus sedando dolori admoveri solent. Epithemata ex aqua rosarum, aut florum sambuci, & aceto fronti applicata, sive tepida, sive frigida, calorem compescunt, discutiunt, reprimunt, & motum sanguinis quodammodo temperant. Temporibus commode, præsertim in dolore convulsivo, & spastico, illinitur unguentum *populeon*, aut aliquid opii cum camphoræ, & croci tantillo in aqua reginæ hungariæ solutum; aut æther vitriolicus, qui dolorem sopit, & calorem imminuit. Verbenæ succus, aut herba ipsamet contusa, & dolenti loco imposita cuicumque doloris caussæ prodesse creditur, quasi *specifica* esset. In nares etiam indi, atque attrahi cum magna levaminis spe tincturam aliquam anodynam, aut *balsamum vitæ* HOFFMANNI (*), aut spiritum vini camphoratum jubent nonnulli; sic enim a nervis olfactoriis proxime delinitis reliquos

 quo-

(a) *Dissert. epistolar. XII.*
(b) *De cognoscend. & curand. morb.* §. 420.
(*) *Balsamum vitæ* HOFFMANNI.

℞. *Ol. destillat. Lavendul.*
Majoran.
Caryophyll.
Macis

Cin-

quoque vim medicamenti persentire, non alienum a ratione putant. Universim utilissime dolens locus calida, aut lacte tepenti, aut cineribus sacculo inclusis foveri potest. In hemicraniis periodicis, ante accessum aliquot horis, ad eum antevertendum soleo theriacam cum galbano, & camphora, addito aceti momento subactam temporibus, & sinui frontali super dare. Resolvit enim, discutit, & sensum imminuit, unde sæpe tolerabilior, & mitior accessio succedit.

Historia raræ curationis.

§. XXXIII. Silentio hic præteriri non debet curatio, quam raro exemplo, magnoque ausu tentavit celeberrimus TISSOTIUS sævissimæ, & diuturnæ cephalææ in virgine triginta annorum, alioquin sana, & robusta, ut ruricolæ esse solent (*a*). Sedes autem, qua dolor acerbius sæviebat, erat *angulus internus posticus ossis parietalis dexteri*, spatiumque occupabat, quale *asse texisses*. Una vero *consentiebat totum anterius caput*. Nihil ei profuerant venæ sectiones, nihil arteriotome, nihil balnea pedum tepida, nihil immersio totius corporis in frigidam, nihil aquæ gelidæ stillicidium, nihil opium, nihil seta-

Cinnamom. an. scrup. j.
Rutæ
Succin. alb. an. scrup. sem.
Citri e cortic. express. scrup. j.
Ambr. gryseæ scrupul. sem.

Olea cum ambra, & balsami peruviani scrupulo uno misceantur, atque in spiritus vini rectificatissimi unciis decem solvantur. Intern. datur a gutt. X. ad XX. ad nauseam, ad colicam, ad diarrhœam. Extrinsecus ad roborandas, firmandasque partes.

(a) *Epist. med. var. argum. p. 185. ed. Venet.*

setaceum. Levamen tantummodo, sed breve perceperat, ex *cruentis cucurbitulis dolenti applicatis parti*; *paullulum diuturnius ex larga suppuratione, quam excitarunt Cantharides capiti impositæ*. Dolorem istum esse *externum* conjecit vir acutissimus, cumque nihil *infra cutim*, & *musculos* esse cogitaret, *quod dolere posset*, *locum dolentem lato vulnere ad os usque* crucis in modum *incidi* curavit, *ut discissis nervis cutaneis*, *aut musculosis* sensus deleretur. Ab eo momento, quo sectio peracta est, dolor evanuit, & longa suppuratione inducta, etiam qui anterius caput affligebat, paullatim cessavit (*). Verum nemo, nisi qui tanti viri acre judicium, & anatomes penitioris scientiam possederit, audebit ad ejusmodi chirurgiam se convertere. Fortasse dato intrinsecus lignorum, ut vocant, decocto, extrinsecus vero litu mercuriali prudenter adhibito hærens morbi caussa dimoveri, resolvique simili in casu posset, quin immiti, ancipitique experimento opus sit. Sæpe pertinax doloris fixi natura, & loci affecti ratio, sagaxque omnium rerum examen ad simplicem hanc, & simul efficacem medicinam, etiam ubi nulla luis veneræ suspicio subesset, non sine boni exitus laude viam Clinicis aperuere.

Diæteticum regimen.

§. XXXIV. Postremo hoc unum addam, antiquissimis medicinæ proceribus opportunissimum generatim visum esse, in quovis capitis dolore abſti-

(*) Huc quodammodo referenda eſt obſervatio GAVASETTI (*De cauter. c. 3.*). Dolor capitis perpetuus, & ſympathicus ex contuſo pollice erat. Pollice audacter inuſto ceſsavit. Vid. HALLER. *Elem. Physiolog.* T. 4. *lib. X. sect. VII.* §. XXIII.

stinere a cibo, aquam bibere, caput tondere ad cutim; in eo, qui a caussa calida sit, aqua frigida multa caput perfundere, vel rosam, & acetum ex aqua imponere; si vero frigus nocuerit, aut tenax, crassusque humor resolvi debeat, caput calida fovere, perfricare, aut stillicidio submittere, deinde oleo calido inungere, & veste operire; pedes in balneum tepidum demittere, & nares errhinis purgare, salivam apophlegmatizantibus prolicere, alvum subducere, & sinapi, aut cantharidibus, aut ferro candenti ulcera; unde morbo exitus paretur, excitare (*a*). Docuit etiam magister usus in diuturno, & confirmato capitis dolore interdum licere balnea frigida experiri, neque inutile esse capillos in illis, qui raso capite erant, alere, & sæpius pectere; quo auxilio ab assidua cephalæa liberatum vidi nobilem virum ætate florentem, habitu pituitoso, & obeso præditum, mihi amicissimum. Præterea magni interest in doloribus capitis pedes velare, caputque attollere; quæ animadversio etiam ad prophylaxim, præsertim literarum studiosis, pernecessaria est.

CA-

(a) *Vid.* CORNEL. CELS. *l. IV. cap.* 2. *n.* 5. *ad* 160.

C A P U T II.

DE HYDROCEPHALO ET SPINA BIFIDA, SIVE AQUEO SPINÆ TUMORE.

Definitio. Differentiæ.

§. XXXV. PRoxime venit υδροκεφαλον (*Hydrocephalon*), quia ſæpe id cum capitis dolore conjungitur, aut a paribus cauſſis dimanat. Sic olim appellatum fuit morbi genus, in quo caput humore aqueo turget, intumeſcit, & prementi digito facile cedit. Hodie vero uno hoc nomine plures morbi cum ſede, tum effectis diſcrepantes comprehendi ſolent, in quorum aliquo nullus interdum exterior tumor apparet. Singulis autem commune eſt ab aliqua aquæ, ſive lymphæ coacervatione oriri. Hæc vel inter cutem, & pericranium, vel inter pericranium, & calvariam, vel intra cranii cavum effuſa colligitur. Poſtremum contingit duplici ratione, nimirum vel oſſibus cranii diductis, quod fœtibus, & pueris fere accidit; vel iis minime diductis, quod conſiſtentis ætatis præſertim proprium eſt; quamquam non diffiteor, exempla ſuppetere adultorum, & ſenum, quibus interdum oſſa cranii morbo diducta hiarunt. Id mali RAMAZZINIO, atque HAMBERGERO medicinæ profeſſoribus undecumque præclariſſimis diuturno, & vehementi capitis dolore diſcruciatis obveniſſe ferunt.

Diviſio in externum, & internum. Deſcriptio externi.

§. XXXVI. Hinc prima Hydrocephali diſtinctio du-

ducta est in *externum*, & *internum*. In externo; si humor primo loco (§. XXXV.) congeritur, *tumor*, inquit Cl. PLATNERUS, *ad immanem magnitudinem increscit*, & per cutim *ut in vitro*, *aut cornu* humorem translucidum oculis spectandum exhibet: si altero (§. *eod.*), quod rarius evenit, *caput non adeo intumescit*, *sed pressum sicut uter impletus*, *atque arcte constrictus renititur* (a).

Interdum duplex. Primi descriptio.

§. XXXVII. Interni duplex genus statuitur, ut supra (§. XXXV.) jam dixi, quorum alterum ex interno, & externo quasi compositum dixeris; quia in eo aqua cerebri interiora ita replet, & distendit, ut ossa etiam cranii extrorsum urgeat, suturas diducat, sic ut dehiscant, & tandem exterius profusa ingenti se prodat capitis tumore: idque præcipue in fœtibus factum esse videtur, qui cerebro carere visi sunt prosectoribus: visi, inquam, sunt; non enim, eos cerebro ab initio vere caruisse, Cl. MORGAGNIUS putat, sed potius cerebrum ab aqua paullatim ita maceratum, dissolutum, liquatumque, ut per aliquod foramen, puta occipitis, sive spinæ, demum effluxerit; quod sane multo probabilius videtur.

Descriptio alterius.

§. XXXVIII. Alterum vero, cum sine ossium cranii divulsione fiat, nec ullo exteriori tumore manifestum se reddat, non apud omnes hydrocephali nomen obtinuit. Namque non desunt, qui existiment, ubi caput non tumet, ibi hydrocephalon esse non posse. Plerique tamen, inter quos MORGAGNIO prin-

(a) *Institut. Chirurg.* §. 745.

principem locum damus, non dubitandum (a) censent, quin huic quoque malo idem nomen apprime conveniat: nam, cum multa aqua intra cranium sensim coacervetur, & quotidie magis, magisque excrescat, si huic cedere, ut in tenellis, ossa possent, evidentissimum est, tumorem capitis exterius etiam proditurum esse; quia pleræque caussæ ex iis, propter quas in tenerorum infantum cranio aqua contrahitur, eædem prorsus in adultis existunt, ob quas in horum capite cumulatur (*). Istud autem hydrocephali interni genus distingui potest in acutum, & chronicum: prius illud appello, quod celeri cursu, & cum febre non levi ad mortem properat; posterius, quod lento passu, & sine febre, aut levissima, & vix sensibili enecat.

Caussa proxima. Remotæ.

§. XXXIX. Ex his patet, caussam hydrocephali proximam in aquei humoris lente effusi congestione, sensim facta consistere, sive partes capitis externas, sive internas tantum, sive utrasque simul repleverit. Remotæ vero caussæ non aliæ videntur, quam sequentes, venarum nempe tam sanguinem, quam lympham e capite, & cerebro revehentium obstructio; compressio ab uteri ore in partu, aut a funiculo umbilicali circa collum ducto; vasorum absorbentium actio deperdita; polypi; tumores glandularum colli; vasorum lymphaticorum ruptio; contusi-

(a) *De causs., & sedib. morb. &c. Epist. XII. n. 3.*

(*) De hydrocephalo legendus JO. RUD. ZWINGERUS qui in *Actis Helvetic. Vol. I. c. I.* non ſolum illius exempla collegit, ſed etiam diligenter, & ordinate inter ſe comparavit.

tusiones; malus corporis habitus; cacochymia; serosa colluvies, & totius corporis laxitas, atque atonia, achores, tinea, & scabies retropulsa, suppressa urinæ, & sudoris excretio, aliaque id genus.

Quodnam hydrocephalum internum vere? Hydatides.

§. XL. Serum in ventriculos cerebri, anteriores præsertim, effusum, congestumque proprie ad internum pertinet hydrocephalum: nam alibi, uti intra duram, & piam matrem, aut intra has, & cerebrum collectum, & stagnans apoplexiam, & soporosos rectius affectus, quam verum hydrocephalum videtur inferre posse. Congestioni autem istiusmodi complures peculiares caussæ conferre possunt, quas modo percurram. Frequentior, & præcipua fortasse est hydatidum in plexu choroide, aut alibi intra cerebrum genitarum disruptio.

Enumeratio aliarum caussarum.

§. XLI. Vitia etiam tum *infundibuli*, *tum glandulæ pituitariæ* ad id apta a Cl. MORGAGNIO creduntur. Etsi enim VIEUSSENIUS, RIDLEYUS, & LIEUTAUDIUS cavum esse *infundibulum* negaverint; ipse tamen a veterum sententia se dejici passus nequaquam est, & ratum, firmumque habuit, serum ventriculorum per infundibulum deferri ad glandulam pituitariam, atque ab ea absorberi. Quoniam vero nihil certi de infundibuli cavo per experimenta, atque injectiones (*) ob tenerrimam partis structuram,

(*) Nuper infundibulum cavum eſse contendit Cl. MURRAY anatomes profeſsor Upſaliæ, ex eo quod in cerebris humanis frigore conglaciatis offenderit aquam gelu concretam, in infundibulum penetrantem. In eo etiam portionem ſanguinis e ventriculis delapſam, non deeſt qui ob-

ram, & tenuitatem statui potest, nec quidquam adhuc constet, SABATERIO (*a*) optimo judice, de vera glandulæ pituitariæ fabrica, & natura; cur MORGAGNIO summo in rebus anatomicis viro non licuerit suo de hac quæstione arbitratu uti?

MOR-

obſervarit. At MURRAYO adverſantur Cl. GIRARDII anatomes in Parmenſi Lyceo profeſsoris repetita experimenta, & tentamina, quibus nunquam potuit concretam gelu aquam in Infundibulo deprehendere. Neque ſatis tutum, rationique conſonum eſse videtur ex eo, quod ſanguis in infundibulo repertus ſit, protinus concludere, cavum id naturaliter eſse: quia ſanguinis, e vaſis ſuis licet elapſi, vis, impulſus, & gravitas tanta eſse poteſt, ut novum in molliſſimo corpore ſibi ſpatium faciat, quemadmodum in medullari cerebri reliqua parte, ubi nullum cavum ſecundum exiſtat, factum eſse a ſanguine e ſuis vaſis egreſso non ſemel & nos comperimus, & medicæ, & anatomicæ obſervationes teſtantur. Adde, cum GIRARDII obſervationibus conſentire etiam diligentiſſimas diſquiſitiones, quas nuperrime evulgavit VINCENTIUS MALACARNEUS de cerebri anatome optime meritus. Is experimenta Cl. MURRAYI repetens, nullum cavum in infundibulo potuit invenire. Quare ſatius erit hanc quæſtionem tempori adhuc decernendam relinquere. Sed demus, infundibulum, cavum non eſse. Attamen ex ejuſdem laudati MALACARNEI (*Delle osservazioni in chirurg. Part 2. p. 45.*) obſervationibus conſtat, infundibulum, & glandulam pituitariam venis lymphaticis quam plurimis inſtructam eſſe, ita ut ille non dubitet, eam in claſſem glandularum lymphaticarum referre. Hinc ſequitur, lympham e ventriculis cerebri per venas lymphaticas ad infundibulum, & glandulam pituitariam vehi, atque inde in comune receptaculum duci. Si lymphæ refluxum iſtum aut ab obſtructo infundibuli cavo, ſi eſt, aut venis lymphaticis ejus infarctis, aut compreſſis impediri cogites, nonne infundibuli, & pituitariæ uſus erit idem?

(a) *Traité complét d' Anatom. T. I. p. 498.*

MORGAGNII Æthiologia.

§. XLII. Itaque concedamus MORGAGNIO, & Veteribus hypothesim de infundibuli, & glandulæ pituitariæ usu. Utriusque vitia, unde hydrocephalon nasci possit, non valde inter se differre, facile quisque intelliget. Et quod attinet ad glandulam pituitariam, primum consideranda est, inquit ipse, ea glandulæ hujus constitutio, ob quam nec aquam recipere, nec eam transmittere queat; nimirum si ipsa deficiat, ut quandoque accidit; si obstruatur; si scirrhosa evaserit; si destructa, & consumpta sit; aut talem aqua ipsa transmittenda spissitudinem, & densitatem acquisiverit, ut per glandulam trajici nequeat; aut si in eam ingrediatur, ei egredi minime liceat; aut tali acrimonia peccet, ut infundibuli extremos tubulos irritet, & spasmo fortasse inducto occludat: quod tamen non facile largientur ii, qui nerveam, medullaremque fibram irritabilitatis vi, sive se se ad stimulum contrahendi facultate carere, per experimenta didicerunt. Præterea infundibuli ipsius obstructio, aut fornicis cum lateralium ventriculorum basi coalitus, aut validissima compressio efficient etiam, ne e ventriculis ad glandulam pituitariam aqua iter apertum inveniat.

Continuatio.

§. XLIII. Atqui, animadvertente eodem Cl. MORGAGNIO (*a*), non semper, quamquam glandula pituitaria vitio aliquo affecta deprehenderetur, in ventriculis cerebri plurima aquæ collectio reperta est: & contra, illæsa integraque glandula, plurimum quandoque aquæ eosdem replevit. Ergo aliæ viæ po-

(a) *De sed. & causs. morb. Epist. IV. n. 36.*

ponantur necesse est, ut idem concludit, per quas serum, quo madent ventriculi, absorbeatur. Si hæ obstruantur, aut quacumque alia de caussa suo munere fungi nequeant, serum coacervatur, etsi glandula pituitaria recte se habeat. Si vero pateant, & nihil eis desit, quo ad actionem absolvendam indigent, licet glandula illa vitiata fuerit, non tamen tanta fiet seri accumulatio, quanta ad hydrocephalum opus est. Itaque verisimillimum est, tum ejusmodi affectum gigni, cum serum copiosius in ventriculos per arterias exhalantes, aut poros inorganicos emittitur, quam per glandulam pituitariam, aliasque vias, nempe per venas lymphaticas absorbentes recipiatur (*b*).

Spina bifida, sive tumor aqueus spinæ.

§. XLIV. Aliud nonnumquam vitium hydrocephalo interno supervenit, videlicet aqueus spinæ tumor, quem nostri *spinam bifidam* vocant. Innascitur hic vertebris, atque ex tumente medulla spinali videtur formari. Quilibet spinæ locus hujusmodi malo obnoxius est, sed magis inferior lumborum sedes, & superior ossis sacri pars. SNIPIUS, & SWAGERMANNIUS, ut refert PORTALIUS (*a*), tumores hujusmodi viderunt etiam in cervice, caput magnitudine æquantes; nec tamen ullam sive superiorum, sive inferiorum partium paralysim adjunctam habebant (*).

No-

(b) *Id. ibid. Epist. XII. n. 3.*

(a) *Mémoir de l'Acad. Royal des Scienc. de Paris an.* 1770. 1771. *p.* 36.

(*) Hujuſmodi tumorum delineationes videri poſsunt apud RUYSCHIUM *annot.* 34. *fig.* 36.

Notæ horum tumorum.

§. XLV. Tumores hi extrinsecus prominent, colore sunt naturali, tactui molles, pro vario ægri positu magis, vel minus distenti, aqua pleni, atque admota ex adverso candela translucidi, quia aqua in iis collecta plerumque limpida est. Si summis digitis premantur, divisi, & dehiscentes in medio inveniuntur. Eorum originem Cl. PLATNERUS (a) explicat in hunc modum: cum in *anterioribus cerebri ventriculis* confluit, & exuberat aqua, haec paullatim per *aquæductum* SYLVII *in tertium ventriculum* descendit, & ex hoc, si nullus pateat in infundibulum *exitus*, *per valvulam majorem cerebri* prorumpit *in quartum*. Exinde demum sibi viam aperit in medullæ spinalis thecam. Id in ipso partu, in quo caput ab uteri ore valentius comprimitur, persæpe contingit.

Aqua vel a cerebro in spinam descendit, vel in spina ipsa congeritur.

§. XLVI. In hoc ipso spinæ cavo non tantum ea congeri potest aqua, quæ a cranii interioribus partibus defluit, verum ea quoque, quæ intra spinam secerni consuevit (*). Hinc modo utriusque hydrops

(a) *Instit. Chirurg.* §. 748.

(*) Sedem aquæ in ſpina bifida collectæ Cl. PORTALIUS obſervationibns anatomicis conſiſus in eo eſse contendit canali, qui per omnem ſpinalem medullam decurrit, quique a COLUMBO, & CAROLO STEPHANO deſcriptus jam fuit, etſi a recentioribus ferme oblivioni traditus, vel negligenter præteritus: putatque canalem hunc eo conſilio a natura datum, ut medulla ſpinalis alterne attolli, ſive intumeſcere, & deprimi, ſive ſubſidere, uti cerebrum, poſſit. *M.moir. de l' Acad. Roy. de Paris de l' an.* 1770. 1771.

drops simul concurrit, modo alterius solum, nempe *hydrorachitis* tam in fœtibus, atque infantibus, quam in pueris, adultisque observatur, sed in illis multo frequentius, utpote quibus vertebrarum ossa non secus, ac cranii ejusmodi vere sunt, ut facile cedere possint, & reapse cedant.

Quomodo dehiscant vertebræ.

§. XLVII. Dehiscentibus igitur modo paucis, modo pluribus spinæ vertebris, atque aqua medullæ spinalis involucra urgente, modo minor, modo major, in posteriore spinæ parte tumor erumpit mollis, præsertim in medio, aqueus, plerumque pellucidus hydatidis instar, interdum semiopacus, hydrocephalo, ut dictum est, non absimilis (*). Dehiscunt vero, inquit Cl. MORGAGNIUS (*a*), (quem, quoad possumus, libenter sequimur) ibi potissimum, ubi *sedes futura est processuum, quos spinas vocant, non tantum, ut credunt, quia ibi tunc ossa disjuncta sunt, nam etiam a lateribus sejuncta, qua ad vertebrarum corpora annectuntur, sed insuper* (ut ipse arbitratur) *quia longe minor ad spinarum sedem, quam a lateribus, resistentia est impositorum musculorum, & tendinum*. In fœtu enimvero pars canalis spinæ, ubi posterius ossicula vertebrarum coeunt, mollissima est; nam solis ferme communibus integumentis obvolvitur, neque ossea, sed tantum cartilaginea est, eoque tenuior, & mollior, quo fœtus a maturitate magis distat.

Aliæ

(*) Varia profecto eſſe poteſt, ut tradidi ſpinæ bifidæ magnitudo. Sed in fœtibus utero contentis, aut in recens natis modo nucis juglandis, modo rapæ mediocris magnitudinem æquare dicitur.

(a) *L. c. epist. XII. n. 9.*

Aliæ opiniones.

§. XLVIII. Verum haud desunt qui spinam bifidam derivandam existiment a compressæ medullæ spinalis laterali parte, unde nervi egrediuntur; eo quod interdum cum paralysi artuum conjunctam eam viderunt. At hi falli profecto videntur, cum ut plurimum, aut certe frequentius paralysis saltem vera, & perfecta absit, aut serius ipsi spinæ bifidæ superveniat. Imo SWAGERMANNIUS (*a*) animadvertit, paralysim in lucem editis consequi tantum post partum, accedente aliqua caussa procatarctica. Alii demum, ut HAVERMANNIUS (*b*), caussam cum hydrocephali, tum spinæ bifidæ in malam, & præter modum incommodam fœtus in utero positionem rejiciunt. In nimia enim dorsi, lumborumque ad anteriora inflexione vertebras posterius diduci, in tumoremque protuberare sibi non sine veri specie persuadent.

Cur inferior ossis sacri pars non frequentius tumoribus hisce obnoxia sit.

§. XLIX. Jam (§. XLIX.) superiorem ossis sacri partem ejusmodi tumoribus interdum corripi indicavimus. At, quia inferior, exteriorque ejus pars, quæ, RUYSCHIO observante, secundum naturam quodammodo hiat, non tamen eisdem frequentius obnoxia est; caussam quærit MORGAGNIUS modo laudatus, eamque esse opinatur, quod crassioris me-

(a) *De Hydrocephalo, & spina bifida. Amstelod.* 1767.

(b) *Vemitschte Bemerkungen, und untersuchungen &c. p.* 304. *vid.* LUDWIG. *comment. de reb. &c. vol. XV. p.* 309.

meningis tubus, equinam medullæ caudam cum aliqua aquæ copia, vel secundum naturam continens, ad infimam, hiantemque partem non exporrigitur; fieri tamen interdum, ut morbidæ aquæ vi deorsum urgeatur, illucque tandem productus extrorsum protuberet, atque ejusmodi tumorem (*) faciat.

DIAGNOSIS.

Notæ externi, & interni hydrocephali.

§. L. *Externi* hydrocephali notas jam supra (§§. XXXV. XXXVI.) retulimus. *Interni* vero primum genus (§. XXXVII.) dignoscitur, si caput cum aliqua duritie intumuerit, frons ipsa promineat, suturæ laxius nectantur (*), oculi torvi sint, prominuli, humentesque. Item si *in mollibus ossium cranii commissuris, præcipue in ea, quæ inter occiput & bregma est*, tumores emineant, excrescantque, ut tandem e capite propendere (a) videantur.

(*) *De Aqueis spinæ tumoribus legi merentur dissertatio* FRID. ORTHII *de quibusdam Tumor. tunic. externis sub præsidio* JO. SALZMANNI habita, & *Programma* cl. PLATNERI *morb. nov. ann.* 1754., & quæ habet cl. TREWIUS hac ſuper re in *Commerc. Litterar. ann.* 1741. *hebdomad.* 20. & 21.

(*) Interdum etſi in teneris pueris ab initio morbi ſuturæ diducantur, oſſaque cranii laxius colligentur, ætate tamen provectiore ita coaleſcunt, ut capitis tantum magnitudo aucta cernatur. Exempla referuntur in Diſſertatione de *Hyprocephalo interno ann.* 45. cl. EKMARKII., quam infra allegabo.

(a) PLATNER *l. c.* §. 746. vid. RUYSCH. *observ. anatom. chirurg. observ. LII. p.* 69. *fig.* 45. & M. AUREL. SEVERIN. *De abscessi noviss. observat. cap. IX.*

Secundi generis hydrocephalum internum qui cognoscatur?

§. LI. At difficilius est alterum interni hydrocephali genus (§. XXXVIII.) cognoscere, cum nullis exterioribus se signis prodat. In eo autem ex PETITI (*a*) fide, & experientia sæpissime hæc occurrunt: antecedunt plerumque in pueris difficilis dentium eruptio, aut eorum dolor, verminosæ affectiones, lymphæ vitia, glandularum conglobatarum obstructiones, spasmi, & nervorum distentiones. Neque valde ab his differunt, quæ adultis hydrocephalo interno affectis obveniunt. Quicumque autem fuerint hujusmodi malo impediti, levibus oris, labiorum, palpebrarumque spasticis motibus crebro corripiuntur, dentibus identidem strident, labia sibi commordent, nares scalpunt veluti ii, qui a vermibus excruciantur, pallent, mœrent, languent, alvum habent modo fluidam, modo adstrictam, oculos lividos, pupillamque dilatatam, sive, ut vocant, mydriasim. Quod si fiant hebetes, & facile in soporem inclinent, memoria pereat, sensusque cum capitis gravitate obnubilentur, non solum de interno hydrocephalo certius judicare, sed etiam proximam poteris perniciem præsagire.

FOTERGILLII observationes ad diagnosim.

§. LII. Non prætermittam hic commemorare quæ ad rem habet JO. FOTERGILLIUS (*a*). Is enim itera-

(a) *Mémoir. de l'Acad. Royal* 1718. *p.* 121. Similia recenſet SWIETENIUS §. *MCCXVIII.*

(a) *Medical observations, and inquiries by a society of Physicians in London* Vol. IV. p. 40. Vid. excerptum in *Commentar. de reb. in scient. natural. & med. gest. Vol. XVIII. p.* 390. 392.

ratis, multisque observationibus practicis edoctus, non dubitat affirmare, internum hydrocephalum raro fieri ante tertium ætatis annum, ut plurimum vero intra quintum, & decimum; rarissime demum tardius (*); sæpe in ea ætate sub dentitionis, aut verminosæ affectionis specie, quemadmodum paullo ante (§. LI.) ex PETITI testimonio monuimus, ludere, donec auctis symptomatibus eo perveniat, quo remediis nullum locum relinquat, aut certe non obtemperet. Signa tamen, quibus innotescere potest, esse in primis cephalalgiam, dolores crurum, somnos breves, & turbulentos, pulsus inæquales, & inconditos, palpebrasque oculorum ita diductas, ut albugineæ magna pars detecta appareat. Nos quoque, si nostram experientiam adducere fas est, similia admodum observavimus, & præcipue quando jam malum adolevit, & summum attigit culmen, atrocissimos capitis dolores, modo universim diffusos, modo ad partem unam hemicraniæ instar restrictos, coma vigil, perpetuos questus, tremores artuum, mentis emotiones, &, quod maxime velim attendendum, aphoniam subinde recurrentem, sive loquendi impotentiam identidem redeuntem, & decedentem: pulsus autem modo raros, & magnos, modo celeres, & parvos, & summopere varios, modo etiam frequentes, & febriles (**).

(*) Rarum exemplum hydrocephali interni chronici cum ſectione cadaveris, quod in puella ſex menſium ſe prodere incepit, & uſque ad annum ætatis quadrageſimum quintum, in quo repente ipſa obiit, perſtitit, videatur in diſſertatione quadam CAROLI D. EKMARK, quam iſte ſub præſidio SAMUELI AURILII publico examini ſubmiſit Upſaliæ 1. Jun. 1763. Exſtat in *Thesaur. Dissertation.* SANDIFORTII *Vol.* 2. *pag.* 325.

(**) Hydrocephali interni, & acuti, ut illud a lento,

HIPPOCRATIS descriptio.

§. LIII. Nemo autem accuratius HIPPOCRATE descripsisse hunc morbum videtur, nam hisce verbis eum expressit: *si aqua in cerebro fuerit, dolor acutus per sinciput, & tempora emergit, alias alio loco: & rigor, & febris alias, & regiones oculorum do-*

to, & chronico diſtinguam, hiſtoriam etſi brevem, & non abſolutiſſimam, qualem accepi ex ore ejus, qui curationi præfuit, cum ſectione cadaveris heic referre non erit inutile. Puella quadriennis, caput habens magnæ molis, temperamento ſanguineo, & bono corporis habitu prædita, antehac tuſſi rheumaticæ pluries obnoxia, cœpit de dolore capitis ſubinde conqueri. Quadam die repente ſubriguit, & poſt frigus, & horrorem incaluit non exigua febri prehenſa. Ducta ei alvus eſt eccoprotico antiphlogiſtico; ſed febre adhuc proſequente, miſſus poſtea etiam e vena ſanguis. Febris interdiu inæqualiter incedens ſæpius invaleſcebat, & viciſſim ſe ſe remittebat, numquam ad apyrexiam perveniens. Poſt miſſum ſanguinem melius habuit, ita ut non modo paullatim febris evaneſcere videretur, verum e lecto etiam ſurgeret; cibumque & appeteret, & paullo largiorem per aliquot dies aſsumeret. At dolor capitis numquam eam penitus reliquit, nec pulſus ad naturalem omnino motum rediit; inæqualiter enim, & celerius micabat. Tandem quatuor ante mortem diebus febris iterum acceſſit, auctuſque eſt capitis dolor ſic, ut primum deliraret, deinde motibus convulſivis faciei, & demum artuum ſubinde corriperetur. Poſtremo reſoluta ex uno corporis latere, ſtertens, & ſenſibus orbata viginti quatuor amplius horas tranſegit, & nequidquam juvantibus epiſpaſticis, antiphlogiſticis, & revellentibus quibuſcunque medicamentis, miſere vitam cum morte commutavit, die nimirum decima ſeptima, ex qua morbus incipere viſus eſt; quarta vero, ex qua febris, & capitis dolor recruduit. Sectioni anatomicæ ejus cadaver opportuno ab obitu tempore traditur. En quæ parentum defunctæ amicіſ-

dolet, & cæcutit, & pupilla finditur, & ex uno duo se videre putat, & si surrexerit, vertigo ipsum corripit, & ventum non sustinet, neque solem, & aures tinniunt, ac inter audiendum strepitu offenditur, & vomit salivam, ac pituitam, quandoque etiam cibos, & capitis cutis extenuatur, & contactu gaudet (*a*). Quæ omnia fere eadem sunt cum iis, quorum ex PETITI, aliorumque observationibus mentionem fecimus. Tum autem ista plerumque observanda occurrunt, quando repente morbus circa pubertatem corripit, ut sæpe nos ipsi vidimus. Animadvertendum tamen est, nullum ex hisce signis (§§. LI. LII. LIII.) pathognomonicum esse, neque

ciſſimus KAVINA, ſtrenuus militum prætorianorum chirurgus primarius in ea invenit, mihique ſcripto retulit: aperto cranio, dura mater tenſa, & colore ſubcœruleo, uti eſse in pueris ob cerebri molem, & vaſorum ſubter poſitorum tranſparentem nigredinem ſolet, apparuit. Ejus vaſa ſanguinea, itemque piæ matris, & cerebri ipſius turgida admodum, & ſanguine plena, & præ ceteris ſinus omnes venoſi, qui præter modum eo tumebant. Retractis meningibus exterior ſiniſtri anterioris cerebri lobi facies obtegebatur concreto tenui quodam humore translucido, & flavo, qui gelatinam æmulabatur. Ventriculis magna vis aquæ inerat, qua turgebant. Hæc in capite. Thorax deinde reſeratus eſt. In anteriore pulmonis dexteri parte mox occurrit tuberculum, ex quo ſecto, & expreſso aliquid humoris lymphatici prope ad drachmas duas prodiit. Supra eumdem pulmonem concreverat mucoſus humor quidam flaveſcens gelatinoſus. In ſiniſtro pulmone duo reperta tubercula fuere, quæ pus fœtidum expreſsa fundebant. Extrinſecus ejuſdem faciem fœdabat macula violacea nigricans. Vaſa pulmonica vix quidquam ſanguinis continebant. Auricula vero dextera polypo magno occupabatur, & eo maxime intumuerat. Abdomen non fuit diſsectum. Hactenus KAVINA.

(a) *Lib. II. de morb. n. 15. edit. Marinell.*

ex iis aliquid colligere singillatim licere ; sed oportere, ut, nisi omnia, plura saltem una conveniant, & antecedentia cum consequentibus exacte consentiant. Singula enim aliis, atque aliis morbis, & caussis communia esse possunt. Interdum etiam dolorem abesse, aut sensum potius gravitatis, quam doloris excitari; magisque in veternum ægros proclives esse, interdum contra; prout lentius aqua congeritur, aut celerius effunditur; prout copia magis, aut acritudine lædit (*).

Signa spinæ bifidæ.

§. LIV. Qui aqueis spinæ tumoribus laborant, his quandoque pedes resolvuntur. Sed tunc, si recens nati, aut infantes fuerint, pedes, sive crura incurvantur introrsum, & plerumque interiora respiciunt, quia in eo positu, quem in utero tenuerant, remanent, & simul macie ob nervorum vim deficientem tabescunt. Si serosa colluvies soli spinali medullæ insideat, superiora, de quibus paullo ante retulimus, hydrocephali signa desiderantur. Si utrique loco, illa cum his concurrant necesse est. Præterea si casu, aut data opera tumores isti aperiantur, & lympham effundant, sicque caput levetur, aut detumescat, aut, cicatrice obducta, iterum turgeat, excrescatque, certum indicium habebis, communem esse utriusque morbi, videlicet spinæ bifidæ, atque hyprocephali sedem, & caussam.

PRO-

(*) Extat JO. RUD. ZWINGERI *in Act. Helvet. Vol. I. Cap. I. dissertatio de hydrocephalo* lectu digniſſima, in qua non ſolum illius exempla undique collegit in unum, ſed etiam diligenter, & ordinate inter ſe comparavit auctor.

PROGNOSIS.

Recens, aut incipiens hydrocephalum externum. Internum. Spina biſida. Incisio tumoris aquei mortifera.

§. LV. Hydrocephalum externum, atque ex caussis evidentibus ortum inter initia curatu non admodum difficile est. Ubi vero inveteravit, & cum malo corporis habitu complicatur, vix ullo potest artis auxilio tolli. Internum quoque omnem fere spem adimit curationis. Spina vero bifida non diu trahitur; ea enim impliciti brevi intereunt, eoque citius, quo magis arte eos volumus adjuvare. Incisio tumoris mortifera est, quidquid contra nonnulli in ejus commendationem excogitaverint. Exitium autem ab aere potius ingrediente, quam a nervorum læsione repetendum arbitratur SWAGERMANNIUS (*a*).

CURATIO.

Excretiones omnes promovendæ.

§. LVI. Ut hydrocephali externi curatio chirurgiæ committenda est (*), sic a Medicis requirenda quæ in-

(a) *L. c.*

(*) Externi curati exempla videantur apud CAROLUM PISONEM *de serosa colluvie P. I. sect. 2. cap. I. pag.* 42., apud MORGAGNIUM l. c.; alioſque. Cl. CALLISENIUS paucis ſe expedit de externi hydrocephali chirurgica medela. *Morbus*, inquit, *jam adultus medelam plerumque spernit; tentanda tamen est curatio medicamentis topicis efficaciter discutientibus, & roborantibus, vinctura simul prudenter adhibita: quibus solis nihil efficientibus, scarificatione, vel vesicatorio, vel*

interno subveniat. FOTERGILLIUS (*a*) talem ab initio esse debere ait, qualis vermibus adhiberi solet; sed ut proficua evadat, excretiones singulas provocandas esse. His enim vasa venosa, id est lymphatica, ob inanitionem bibaciora fiunt, humoremque intra cranium, & intra cerebrum effusum avidius resorbent. Diuretica in primis, & alvum laxantia proponit GUILLELMUS WATSON, quorum præstantiam comprobant facta pericula (*b*).

Quibus alvus laxanda; Diuretica. Mercurialia. Tonica.

§. LVII. Itaque alvum ducere oportet jalapio, syrupo de spina cervina, de cichoreo cum rhabarbaro, de manna, aliisque, quæ serosos humores evacuant; atque ista pluries, interposito aliquot dierum intervallo, subinde iterare. Mediis autem diebus intrinsecus dare ea, quæ aperiunt, urinamque movent, uti sunt oxymel, aut vinum scilliticum; aselli præparati; liquor cornu cervi succinatus; tinctura tartari, antimonii, succini; succus petroselini, aut lupulorum; gummi ammoniacum; decocta ex radicibus diureticis, præsertim curcumæ, & rubiæ tinctorum; ex ligno sassafras, junipero, guajaco; conserva baccarum juniperi, fructuum cynosbati, sive rosæ caninæ, atque alia hujus generis. Nec alienum est cinnabari, & mercurio ipso uti, si

vel setaceo, subducendus est humor: Instit. Chirurg. hodiern. p. 114. §. *CCXCIII.* Sed his manum addat interior curatio.

(a) *L. c.*

(b) Obſervationes referuntur etiam in *Comment. de reb. in scient. natur. & medic. gest. Vol. XVIII. p.* 392. *p.* 403.

si res postulat, imo, cum summa atonia solidarum partium, inersque natura malum foveat, tonicis, & roborantibus.

In eo, quod cum externo conjungitur, quæ exterior curatio conferat. Spina bifida non aperienda. Setaceum nuper propositum.

§. LVIII. Si tumor capitis, ubi adest, discuti his cœpit, extrinsecus etiam fricatione subinde, aut fotibus aromaticis, aut emplastris impositis quod superest resolvi debet; & præsertim fascia idonea flaccescens caput firmari. Utiliter quoque occiput conciditur, aut ferro ignito aduritur, aut contortus sericeus funiculus per cutim, quæ in posteriore colli parte est, trajicitur, ut diutissime pus moveatur (setaceum nostri vocant), aut cantharidibus lata ulcera alicubi excitantur. Tumores autem spinæ, aut ossi sacro adnati ne sectione aperiantur, cavendum est. Cito enim post sectionem, aqua affatim effluente, convulsiones, deinde mors, ut monuimus, subsequuntur. Imo curandum etiam est, RUYSCHIO tradente, ne sponte etiam disrumpantur. Idcirco admovenda suadentur tonica, & adstringentia. Ut ergo sectio adeo noxia vitari posset, & nihilominus aquam sine discrimine educeret, nuperrime in thesi quadam publica, cui titulus: *An spinæ bifidæ setaceum?* sectioni præferendum *setaceum* proposuit MATHEYUS (*a*), cautione adhibita, ut funiculus foramen pene oppleat, nec sinat, nisi guttatim, aquam exstillare. Itaque hujusmodi consilium, utpote quodammodo rationi consonum, tentan-

(a) *Séance publique de la Societé Royal de Médecine de Paris tenue le 9. Decembre 1779. p. 32.*

tandum plane videtur. Quid enim in tanta opis inopia non experiundum?

Hydrocephalum internum acutius nulla ope levatur.

§. LIX. In ea autem hydrocephali interni specie, quam (§§. XXXVIII. LII.) descripsi, & acutam & vehementem vocavi, nullum artis efficacius auxilium quidquam umquam profuisse, experientia didici. Nihil, etsi febris vehemens, & capitis dolor urgeret, solatio fuere sanguinis missiones, hyrudinum, cucurbitularum, aut cantharidum applicatio, balnea, fotus, epispastica pedum plantis admota, aliisve partibus, nec ipsa resolventia, nervina, paregorica, aut alia cujusvis facultatis.

Diæta.

§. LX. Generatim diætetico potius regimine confidendum est; ne morbus incipiens celerius provehatur ad ultimum gradum, vel jam provectus citissime enecet. Itaque magni interest a glutinosis, pinguibus, acidis quibuscumque abstinere, levi exsiccantique cibo uti, parcissime bibere, decoctum radicis contrayervæ, vel corticis ligni sassafras, vel radicis sarsæparillæ, aut bardanæ in leviori morbi pigrioris gradu, & spem aliquam adhuc salutis relinquente, potui dare, leniter exerceri, in aere sicco, puriori, montano versari, & degere (*).

CA-

(*) Non erit inutile, nec injucundum conſulere *Dissertationem de hydrocephalo*, *quam pro gradu Doctoris defendit* JOHANNES HENRICUS HAUDELIUS *Gottingæ 16. Decemb.* 1763. Exſtat in *Thesaur. dissertat.* Cl. SANDIFORTII *Vol.* 2. *p.* 337.

C A P U T III.

DE AGRYPNIA, SIVE PERVIGILIO.

Definitio agrypniæ.

§. LXI. Longam, & præter naturæ modum protractam vigiliam, ex qua vires corporis animati, & præcipue ejus functiones læduntur, Ἀγρυπνίαν (*Agrypnian*), pervigilium, & vigilationem vocamus, ut a naturali, brevi, atque innocua distinguatur.

Hypothetica explicatio.

§. LXII. Pendere ipsa videtur ab eo *sensorii communis* statu, qui in vigilantibus esse consuevit, sed violento magis, magisque perstanti, & continuato. In re autem obscurissima fas erit, ut aliqua hujusmodi status imago adumbretur, effingere, cerebri fibras ita tendi, aut moveri, uti tenduntur, aut moventur, quando sensationibus recipiendis, reliquisque animi functionibus prompte, & vivide obeundis paratissimæ sunt, neque proinde relaxari, aut conquiescere posse, prout ad somnum requiritur, nisi ægerrime (*). Itaque omne id,

(*) Quamquam *irritabilitatem Hallerianam* a nervis abeſse plurima experimenta cum HALLERI, CALDANII, FONTANÆ, tum aliorum percelebrium virorum capta in vivis experimenta demonſtraverint; nihilo tamen ſecius nervorum vis, atque actio concipi haud poteſt, niſi in eis, eorumque origine motus quidam, quicumque demum is fuerit, mente ſaltem, ſin minus ſenſibus, percipiendus conſtituatur. Appoſite admodum Cl. GAUBIUS, (*Patholog.* §. 524.) *verosimillimum*, inquit,

id, quod *sensorium commune* tendere, vellicare, aut quocumque modo commovere, atque exagita-

re

quit, *est, systema nervosum, qua sensui præest, vi quadam motrice animari, vitali, muscularique forsan æquiparanda, qua agente stamina ejus tendi, rigescere, turgere, concipiendis ad irritamenta oscillationibus aptari queant, vicissimque remitti, ac flaccescere, cum otiatur. Nec refert, utrum a spiritu, quem vocant, animali per nervos diffuso, eamdem repetas, an quoquo alio modo ab ortu putes inditam, mecumque in re obscura opinando nihil augureris*; & reliq. uſque ad §. 526. ubi demum proſequitur: *Quamquam igitur quæ in sensoriis cientur agitationes, motibus musculorum longe minus manifestæ sunt; facit tamen summa medullæ nerveæ teneritudo, ut hæc vel gravius etiam, certe nihilo levius, ab immodica exercitatione affici, mutarique debeat, quam musculi ab excessu motus animalis; nec dispares inde contrahere læsiones. Mollissima nimirum stamina, quovis demum modo frequentius, diutius, vehementius commota, inter se attritu lassantur, tonum amittunt, tremores irregulares injussos concipiunt, concitantque præter ordinem in vicinis, spasmo velut obrigescunt, vis ipsa nervea elanguescit, dissipatur. Ex quibus, nisi tempestiva requie levantur, sensuum externorum, internorumque hebetudo, impotentia, idearum confusio, somni turbulenti, pervigilium, imaginatio depravata, delirium, fatuitas. An & quæ musculis assiduo labore evenit siccitas, rigiditas, in his quoque organis nasci potest, qua facile vitium in facultates mentis ante tempus invehatur?* Neque a GAUBIO diſſentiunt alii, & in primis BIENVILLIUS, qui, ubi cauſſarum alteram, a qua nymphomaniam, ſive ſurorem uterinum derivet, nempe nimiam ſenſibilitatem commemorat, ita ſcribit: *celle qui vient du vice des fibres nerveuses des parties organiques, qui reçoivent une vibration plus vive, soit par leurs délicatesse, ou leurs tension, soit par la délicatesse & la tension reunies l' une à l' autre, ce qui leur donne une sensibilité bien plus vive*. Nymphoman. p. 51. Amſterdam 1772.

re diu poteſt, poterit etiam cauſſam afferre agrypniæ.

Cauſſæ.

§. LXIII. Cujuſmodi ſunt animi pathemata acriora, nimia nervorum ſenſibilitas, ſanguinis inſolita agitatio, in cerebrum validior impulſus, acritatum varia genera, dolores, inedia, ventriculi irritans repletio, flatus, cruditates, hypochondriaca, hyſterica, melancholica paſſio, ſanguinis denſatio, ſiccitas, aut inflammatoria diatheſis, febris, viſcerum quorumcumque labes, & cum cerebro conſenſio, ſolidarum partium rigiditas, & ſenectus.

Differentiæ.

§. LXIV. Sæpiſſime igitur *ſecundaria* eſt, aut *ſymptomatica*. Interdum tamen *primaria* occurrit, ac proinde peculiari ſermone egebat. Hinc variæ differentiæ permanant, quot nimirum cauſſæ eam efficiunt. *Secundariam* & *ſymptomaticam* denotant prægreſſi, aut præſentes morbi, quos ſubſequuta eſt, vel uti ſymptoma comitatur. *Primaria* vero ex accurato examine eorum omnium, quæ anteceſſerunt, & una conjunguntur, facile patebit, præſertim ſi *ſecundariæ*, aut *ſymptomaticæ* ſigna deficiant. Plurimum ad id conferet cauſſarum, quas recenſuimus, præſentium, aut abſentium apta conſideratio.

PROGNOSIS.

Effecta agrypniæ.

§. LXV. Agrypnia ex levi, & fortuita cauſſa, cito, & facile diſcutitur. *Secundaria* non ita; nec *ſymptomatica* ut plurimum deſinit, niſi morbo principe,

cipe, qui eam inducit, devicto, aut valde mitescente. Quæ hypochondriacos, aut hystericas insectatur, etsi plerumque expers periculi, diutina tamen, & pertinax esse consuevit. Quacumque vero ex caussa oriatur, si diu trahitur, capitis gravitatem, dolorem, anxietatem, mœrorem, lassitudinem, dyspepsiam, anorexiam, maciem, delirium, maniam, phrenitidem, apoplexiam, vertiginem, nervorum distentionem, aliaque pessima mala, unde exitium superveniat, post se accersit. Jure igitur, & merito scripsit HIPPOCRATES: *somnus, & vigilia, utraque modum excedentia, malum* (a). *A vigilia convulsio, aut delirium, malum* (b). *Pervigiles cum aliis signis, in convulsionem tendunt* (c).

CURATIO.

Humectantia, & refrigerantia. Balnea. Abstinentia a cæna. Aqua frigida.

§. LXVI. Ut in quolibet morbo, sic in agrypnia curanda semper ad caussarum diversitatem respicere oportet. Quod attinet ad *secundariam*, & *symptomaticam*, de utraque nihil addam iis, quæ sparsim alibi jam tradita sunt, tradenturque etiam deinceps opportunis locis. Tollitur autem, mitigatis, aut penitus domitis morbis, quorum ea effectus est. *Primariæ* vero generatim omnia, quæ humectant, refrigerant, & temperant, accommodatissima perhibentur. Balnea ideo tepida, in quæ aut pedes, aut universum corpus demittantur, sæpe contumacissimas

(a) *Aph. 3. sect. II.*
(b) *Aph. 18. sect. VII.*
(c) *Coac. n. 20.*

mas vigilias arcent. Quibusdam remedio est a cœna abstinere, aliis cœna uti, nonnullis aliis, antequam cubitum eant, aquam frigidam, aut emulsionem, quam vocant, aut lac, aut ejus serum bibere.

Sanguinis missio. Purgatio. Atque alia auxilia.

§. LXVII. Sed si plethora, aut sanguinis fervor excedat, aut suppressæ evacuationes antecesserint, aut timor inflammationis immineat, proficuum est sanguinem mittere. Primarum viarum cacochylia lenia eccoprotica postulat. Molestæ animi curæ fugantur jucundo amicorum sermone, musicis concentibus, corporis exercitio, labore, peregrinatione, vino, anodynis, opio. Neque silendum est, aliquando moderatum veneris usum vegetioribus, & continentissimis profuisse.

Paregorica. Stomachica. Convalescentibus quænam remedio sint.

§. LXVIII. Nimia sensibilitate præditis, aut animo anxiis paregorica, & sedantia opitulantur, de quibus pluries jam retulimus. Præcipue in his eminent flores nympheæ, violarum, & papaveris rhœados, camphora, moschus, liquor anodynus mineralis HOFFMANNI, capita papaveris albi, syrupus de meconio SYDENHAMII, ejusdemque laudanum liquidum. Matronam novi, cujus tanta erat sensibilitas, ut numquam somno indulgeret, nisi guttas viginti, aut triginta liquoris anodyni mineralis ex aquæ frigidæ haustu cubitum itura assumeret; idque jam e multis annis experiebatur. Qui e stomachi imbecillitate, malaque ciborum coctione vigilant, his amaricantia, & roborantia, ut vocant stoma-

chica, somnum conciliant. E graviori morbo, in quo caput vehementer ægrotavit, convalescentes non raro permolesta vigilia tentantur. His interdum assæ fœtidæ, aut sagapeni, aut galbani tantillum vesperi datum, & ad aliquot dies prudenter repetitum somnum restituit; frequentius tamen paullo liberalior victus, quo scilicet sanguis, reliquique humores novo, recentique succo temperentur, & paullatim resarciantur.

Regimen diæteticum.

§. LXIX. Ceterum in pervigiliis ejusmodi, præsertim primariis, exulare debent omnia, quæ morbi caussas fovent; itemque calefacientia, liquores fermentati, decoctum *caffè*; quod tamen neque omnibus nocet, neque desunt, quibus contrarium effectum pariat. Guillelmus Piso narrat, nobilem fœminam solo potu *caffè* ad somnum se componere fuisse solitam. Somno itidem accersendo universim conferunt aquæ leniter cadentis murmur, dulcis loquentium, aut legentium susurrus, aut contra summa circumquaque procurata quies, & silentium.

CAPUT IV.

DE APOPLEXIA.

§. LXX. Contrariam agrypniæ affectionem aggredimur explicare, Αποπληξιαν (*Apoplexian*) nimirum, variosque soporis, stupiditatisque gradus. Sed, antequam ultra provehamur, animadvertendum censeo, *apoplexiam* diversis sæpe nominibus comprehendi solitam esse a scriptoribus.

At-

Atque ut aliqua hujusce variationis nominum adducam exempla, prænotabo, ab HIPPOCRATE alicubi (*a*) *aphoniam*, a C. CELSO *nervorum resolutionem* (*b*), a JOD. LOMMIO *morbum attonitum* (*c*), ab aliis *apoplexin* etiam, *siderationem*, *percussionem* (*d*), a nostris vulgo *colpo*, *gocciola*, *accidente* eam appellitari.

Nominis significatio.

§. LXXI. Apoplexia autem idem sonat, ac latinis *percussio*, unde fortassis profluxit *ictus sanguinis*, quo ad eam significandam usi sunt SEXT. AURELIUS VICTOR (*a*), atque EUTROPIUS (*b*) de morbo LUCII VERI mentionem facientes. Percussi enim veluti fulmine subito concidunt, & revolvuntur, qui ea correpti fuere (*c*). C. CELSUS de ea loquens, *interdum*, inquit, *tota corpora*, *interdum partes infestat. Veteres authores illud* ἀποπληξίαν (*Apoplexian*), *hoc* Παράλυσιν (*Paralysin*) *nominaverunt*, *nunc utrumque* Παράλυσιν *appellari video* (*d*). Proxime ad CELSI mentem accedere videtur ARETÆUS, ubi scripsit: *Apoplexia*, *paraplegia*, *paresis*, *paralysis omnia genere eadem sunt*; *aut enim motionis*, *aut tactus*, *aut utriusque defectus est*; *interdum & mentis*,

(a) *Lib. IV. de vict. ratione*, & *aph.* 51. *sect. IV.*
(b) *Lib. III. cap.* 27.
(c) *Observ. med. l. II. p.* 81.
(d) JO. BAPT. MOLINARIUS *De Apoplexia sect. I.* §. 3.
(a) *In Marco Antonin.*
(b) *Histor. Roman. l. VIII.*
(c) COEL. AURELIAN. *Acut. morb. l. III. cap. V.* NICOL. PISO *l. I. c.* 16.
(d) *Lib. III. cap.* 27.

tis, *interdum & reliquorum sensuum. Sed apoplexia totius quidem corporis & sensus, & mentis, & motionis resolutio est* (e). Verum non solum universi corporis resolutioni, sed aliquarum etiam partium paralysi nomen apoplexiæ tributum est cum ab HIPBOCRATE, tum ab ejus discipulis, ut videre est, ubi linguæ, aut brachii, aut partium unius lateris, aut corporis, aut cruris *apoplexiam* memorat (*f*).

Definitio Apoplexiæ legitimæ, & universi corporis.

§. LXXII. Ut nomina apoplexiæ, sic definitiones ab authoribus traditæ discrepant inter se. Sed neque ARETÆI (§. LXXI.), neque aliorum definitione satis eam a syncope, aut a morte ipsa discriminari animadvertunt plerique (*a*) ex neotericis, nisi respirationem, & cordis motum superstitem adjunxeris. Quapropter *fortem* apoplexiam, sive *legitimam*, atque *universi corporis* rectius sibi videntur definire *subitam sensuum cum internorum, tum externorum, motuumque a voluntate pendentium abolitionem, superstite cordis micatu, & respiratione, sed interdum ita brevi, ut fere in ipsa accessione desiisse videatur*. In ea enim, quam *fortissimam*, seu vehementissimam vocant, nemo non novit utramque, cordis nempe, & respirationis actionem supprimi, atque extingui, ac proinde eodem prope momento, quo morbus iste adoritur, vitam omnem deleri, aut sic imminui, ut prorsus deleta videatur. Quæcumque demum fuerit hæc sensuum, & motuum cessatio, aut interceptio, eam cerebri, nervo-

(e) *L. I. cap. 7.*
(f) *Aph. 40. sect. VI. Prorreth. l. 2. c. 10. Coac. Prænot. ex* DURETI *recension. p. 215. n. 13.*
(a) SWIETEN. §. 1008.

vorumque præcipua culpa fieri oportet; ut a morte, aut syncope, quæ ab aliis caussis, vitiisque præcordiorum pronascitur, opportune segregetur.

Definitio MORGAGNII. *Hic vehemens, & fortis intelligitur:*

§. LXXIII. Jure igitur apoplexia visa est Cl. MORGAGNIO *intimorum, qui in cerebro fiunt, motuum* (*cum videlicet movemus, sentimus, cogitamus*) *repentina, aut certe celeris imminutio, tanta interdum, ut proxime ad cessationem accedat, aut in cessationem continuo transeat* (a). Statim enimvero ac corripit, quando exquisita, & vehementissima est, vel omnem vitam adimit, vel cordis, arteriarumque motum plus, minusve perturbat; respirationem reddit difficilem, variam, magnam, raram, inæqualem, & plerumque cum stertore, & ronchò conjunctam; sensum, & motum animalem penitus aufert, vel horum levissima relinquit indicia.

Descriptio apoplectici.

§. LXXIV. Qui igitur hujusmodi morbo prosternitur, profunde dormientis, stertentisque hominis speciem exhibet, membris prolabentibus, ac resolutis, ore hiante, & spumam interdum emittente, oculis modo apertis, languidis, & sæpe convulsis, modo omnino clausis; facie quandoque turgida, coloratiore, aliquamdiu sanorum simili, quandoque cito subsidente, & pallore suffusa, calore alias superstite, alias (a) deperdito. Animadvertendum insuper est, sæpissime in uno latere corpus convelli, dum in altero resolvitur, aut resolutum jam est,

(a) *De sed. & causs. morb. Epist. II. n. 5.*
(a) JO. BAPT. MOLINAR. *l. c.*

sicque aliquamdiu perstare, antequam universum sensu, motuque privetur. Quod ita crebro incidit, ut Clinicorum vix quempiam esse putem, qui centies illud non observaverit.

Caussæ proximæ. Caussæ, quæ proximam efficiunt.

§. LXXV. Caussa proxima vel satis ex §. LXXIII. patuit, vel in ablato consistit commercio, quod inter corticem cerebri, ejusque medullam, aut inter medullam, & reliquas corporis partes sensui saltem, & motui voluntario dicatas intercedit; quæcumque demum credatur istius commercii obscurissima ratio. Quæ vero hujusmodi commercium abrumpunt, & tollunt, multæ, & variæ esse possunt caussæ, at commodissime dividuntur in eas, quæ sensibus imperviæ sunt, & tantum conjectura, & cogitatione effingi, & comprehendi possunt: atque in eas, quæ sub sensus cadunt, & per anatomen intra cranium deteguntur, quæque plerumque in sanguine, aut ejus sero consistunt, nonnumquam in aliis, sed rarioribus vitiis (*a*).

Caussæ per anatomen indagatæ.

§. LXXVI. Ut vero ab iis exordiamur, quas apoplecticorum anatome revelavit, certissimum est ex Willisii, Wepferi, Valsalvæ, Lieutaudii, Morgagnii (*a*), aliorumque observationibus, caput in

(a) MORG. *l. c. ep. II. n.* 5.

(a) Vid. WILLIS *De cerebr. anatom. & morb. convulsiv. De anim. Brutor. P.* 2. *cap.* 2. *de apoplexia*. JOH. JACOB. WEPFERI *Historia apoplectic. cum alior. celebr. medic. observation., historiisque variis. Venet.* 1759. BONETI *sepulchret. anatomic. lib. I. sect.* 2. MORGAGN. *oper. citat. Epist. III. IV. & V.* LIEUTAUD.

in cadaveribus eorum, quos apoplexia extinxit, plerumque tumidum repertum esse; vasa omnia tam meningum, quam cerebri, cerebelli, & medullæ oblongatæ sanguine congesto plena, & præter morem turgentiora; plexum choroideum varicibus distentum, aut decolorem, hydatibusve scatentem; sanguinem, aut serum, aut utrumque simul effusum in ventriculis, in ipsamet cerebri medulla sibi interdum cavum, ubi nullum natura posuit, formans, intraque meninges, & cerebrum collectum; aquam item intra calvariam, vel intra duram & piam matrem, copiosiorem ab basim cranii, quæ sæpe in tubum spinalem penetraverit; *gelatinæ* quamdam speciem aquæ loco omnia cerebri cava opplentem; ulcera (*); puris effusiones; abscessus; tumores varii generis cerebrum, cerebellum, medullamve oblongatam occupantes; glandulam pinealem mole auctam, & præduram: velamenta cerebri nimis tensa, aut contra nimis laxa, aut aliter labefactata; cerebrum ipsum modo flaccidius, modo corruptum, aut durius, solidiusque, quam par est; aerem evolutum, extricatum, cerebri vasa obstruentem, vel intra cerebrum, ejusque involucra adactum (*b*); & demum variam horum vitiorum complicationem, quæ frequentissima esse consuevit. Inventas etiam in vasis meningum, earumque sinibus polyposas sanguinis concretiones referunt plerique; at Cl. MORGAGNIO nimis paucæ, & raræ ejusmodi observationes, &

 sæpe

TAUD. *Précis de Médecin. l. I. des maladies de la tête p.* 181. *Histor. anatomic. Medic. T. II. l.* 3.

(*) In ſcorbuticis præcipue ulcera hujuſmodi obſervata fuerunt a Cl. BOUCHERO. *Observat. de apoplex.* Vid. *Recueil d'observat. de Médec. T.* 46. *p.* 544.

(b) MORGAGN. *l. c. epist. V.* MOLINAR. *l. c.*

sæpe cum aliis vitiis conjunctæ visæ sunt, ut valde dubitaret, num solæ pro apoplexiæ caussis haberi possent (*c*).

Externæ caussæ violentæ.

§. LXXVII. Ista quidem (§. LXXVI.) præcipua sunt vitia, quæ in apoplecticorum capite inventa ad apoplexiam inducendam sufficere hactenus sine controversia & credita fuerunt, & rationis, experientiæque fulcimento firmantur. Reliqua porrò, quæ externa vis intulit, per se ita manifesta videntur, ut nemo de iis dubitare debeat: a caussis enim violentis, atque evidentibus permanant, & sensibiles noxas, læsionesque capiti, & cerebro illatas ostendunt. Ad horum igitur classem pertinent validæ capitis concussiones; ictus; vulnera alte penetrantia; calvariæ fracturæ, comminutiones, fissuræ, aliqua ejus particula depressa; aliaque id genus.

Caussæ aliæ internæ itidem animadversæ.

§. LXXVIII. Nonnulla alia supersunt, quæ intus genita, non tamen talia videntur, ut certo affirmari possit, per se sola umquam ad apoplexiam satis idonea fuisse. Hujusmodi dicuntur mala capitis conformatio; exostoses interiora versus protuberantes; suturarum abolitio; duræ matris aucta crassities, aut rigiditas; falx messoria cartilagineam, aut osseam naturam adepta (*); calculi sinibus, præsertim *longitudinali*, ingeniti; vasorum, & sinuum concretio; varicosa, atque aneurysmatica dilatatio; carotidum ossea, aut cartilaginea durities; jugularium

(c) *Epist. IV. n.* 23.

(*) Vid. MORGAGN. *Epist. anatom. medic. III. n.* 21.

rium venarum compressio : aut imminuta, & coarctata præter naturam diametros (**).

Læsio cerebri interdum non conspicua.

§. LXXIX. Itaque cum ista omnia (§§. LXXVI. LXXVII,) manifestissime ostendant, in apoplexia cerebrum, ejusque appendices obrui quodammodo, aut labefactari, ut non amplius suis muniis paria sint; absurdum haudquaquam erit conjicere, quid simile tenerrimam, mollissimamque ejus substantiam esse quoque perpessam, quando in capite apoplexia defunctorum nihil vitii indagatorum oculis apparet (*); quod præsertim in iis videri solet, qui ex capitis concussione, validaque cerebri commotione perierunt, aut apoplexia ex febri intermittenti perniciosa sublati sunt, in quorum cerebro plerumque nullum noxæ signum deprehendi, auctor est Jo. HENRICUS RAHNIUS (*a*); ut nihil de iis dicam,

(**) In actis Academiæ R. Scientiarum Svecicæ anni 1757. *Vol. XVIII.* PETRUS ZETZELLUS refert de quodam adoleſcente, qui, dum ſæpius deorſum & ſurſum caput conis ludens deprimeret, & elevaret collo nimium per collare conſtricto, ſubito concidit vere apoplecticus. Laxato vero collari, & vena ſecta ad ſe feliciter rediit, reſtitutis ſenſibus & motibus, quos omnino perdiderat.

(*) Præ ceteris Cel. ANTON. VALLISNERIUS ex hiſtoria medica conſtare ait, in complurium apoplecticorum cadaveribus nullam quandoque apparuiſse, ſtupentibus interim proſectoribus, vel minimam læſionem ſive in meningibus, ſive in corticali, aut medullari cerebri parte, ſive in ventriculis, ſive in vaſis ſanguiferis, aut lymphaticis, ſive in ullo alio cerebri, & capitis loco. *Dell' uso, ed abuso delle bevande, e bagnature calde, o fredde. p. 57. Modena* 1725.

(a) *De miro capit. & abdomin. consensu p.* 78.

cam, quos nervorum distentio, aut rigor sustulit, cum de iis infra opportunior erit disceptandi locus.

Conjectura de causssis remotis.

§. LXXX. Ex his vero, si quid conjectura valeo, rationi consentaneum videtur, quidquid vasa meningum, aut cerebri nimium replere, distrahere, obstruere, disrumpere, dilacerare, arrodere, comprimere, atque adeo sanguinis, humorumque cujusvis generis circuitum per eas partes urgere, retardare, vel penitus sufflaminare potest, aut intimam cerebri fabricam, structuramque quocumque modo subvertere, posse id etiam efficere, ut apoplexia facile, & cito accedat. Quo referuntur plethora, uberior sanguinis ad caput appulsus, aut vehementior ejusdem motus, nimia ejus cohærentia, & segnities, quam *lentorem* dicunt, phlogistica diathesis, noxia tenuitas, & multiplex acrimonia irritans, & ferme dissolvens; serosæ partis excessus, aut inopia, iners debilitas, & laxitas, aut contrariæ totius encephali affectiones, & demum vis extrinsecus illata.

An inopia sanguinis & arteriarum ad caput tendentium interceptio Apoplexiæ caussa esse possit. An cerebri compressio semper præsto sit.

§. LXXXI. Præterea doctissimis, celeberrimisque medicinæ magistris (*a*) aptissimæ ad apoplexiam caussæ visæ sunt binæ aliæ, videlicet inopia sanguinei laticis, at tanta, ut ad cerebrum ea, qua opus est, copia non ferri possit, & viarum ea in-

(a) BOERHAAV. SWIETEN VOGEL. *&c.*

interceptio, qua illius ad cerebrum transitus occludatur. Quod ad primam attinet, anceps hæreo, num deficiens sanguinis copia, undecumque ea sit, sive a defectu alimenti, sive ab evacuationibus immodicis, sive ab hæmorrhagiis, aut sauciatis arteriis ad cerebrum tendentibus, syncopi potius, quam apoplexiæ caussam præbeat. Nec satis teneo, an ex eiusmodi caussis occumbentes apoplexiæ definitioni (§§. LXXII. LXXIII.) respondeant, ejusque phænomena experiantur, qualia in ejusdem descriptione (§. LXXIV.) exposuimus. Quod ad alteram, non videtur arteriæ alicujus ad cerebrum sanguinem ferentis obstructio, aut coalitus, sive concretio impeditura, ne per reliquas apertas, & liberas ad cerebrum tantum feratur, quantum ad ejus functiones alieno modo sustinendas, perficiendasque necesse est. Quam quidem rem anatomicæ observationes luculenter (*b*) demonstrarunt. Hypotheticum enim omnino censeo, & ferme inauditum, arterias carotides, vertebrales, & cervicales, una simul omnes obstrui, & claudi; cum nulla umquam, quod sciam, hactenus sectione anatomica id perspicue compertum, comprobatumque sit. Quod si istud etiam possibile umquam foret, non tamen, ut arbitror, certo constaret, hominem apoplexia correptum (*c*) periisse; quod facile cuilibet in pathologicis bene versato patet. Neque demum iis possum assentiri, qui, cum a compresso cerebro sensus aboleri, & remota compressione restitui viderint, mox concluserunt, omnem apoplexiam a sola cerebri compressio-

(b) WILLIS *De Apoplex.* & BAYLE *Tract. de Apoplex. cap.* 14.

(c) WILLIS *apud* BONET. *in not. ad observat.* ANDR. LAURENTII *ex controvers. anatomic. p.* 803.

sione deducendam esse . Nimium enim varia , & multiplex est caussarum , a quibus proficisci eam posse ostendimus , ratio.

Aliæ remotiores caussæ.

§. LXXXII. Remotioribus quoque caussis accenseri debent alia quædam corporis vitia, e quibus apoplexiam sæpe ortam narrant ; videlicet ossea aortæ arcus rigiditas , aut ejusdem ex quacunque caussa minuta amplitudo ; organici præcordiorum , aut abdominis morbi ; asperæ arteriæ præfocans strangulatio , tumores magni , & duri collo , aut jugulo adnati ; itemque morbi quidam , uti bronchia obstructa : hydrops pectoris ; calculi cystidis felleæ (*) ; affectiones hystericæ ; partus laboriosior , & protractus ; dolor acutissimus per chirurgiam alicubi exci-

(*) Non deſunt qui cyſtidis ſelleæ calculos apoplexiæ auctores accuſant, ſuis, atque aliorum prolatis obſervationibus, qui eos in apoplecticis invenerunt . Vid. *Ephem. N. C. Cent. IV. obſerv.* 169. Quarum numerum auget tam propriis, quam ab aliis depromptis CL. MORGAGNIUS *Epiſt: anatom. med. IV. n.* 13. *V. n.* 6. 19. At WEITBRECHTUS (*Comm. Litt. ann.* 1734. *hebd.* 9. *n.* 2.) cum in apoplectico decem lapillos cyſticos ; & quidem acutos ; & angulares, & duros, & duos inter eos non parvos offendiſset, quæſivit, an ab his apoplexia illa orta eſset? Reſponditque, ſibi hiatum in tanto ratiocinio relinqui, quem ſupplere non auſus eſt ; neque MORGAGNIUS ipſe (*Epiſt. anat. medic. III. n.* 5.) ſupplet, convenitque cum WEITBRECHTI judicio, excepto tamen caſu, in quo calculi ſellei dolores atrociſsimos inducant, ut in caſu a FRID. HOFFMANNO (*Med. Syſtem. Rat. T.* 4. *P.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 7. *Thes. Pathol.* §. 10.) deſcripto . Inductis enim ſpaſmodicis in ventre contractionibus ſanguis ad ſuperiora propellitur, aut ibidem conſiſtit.

citatus; epilepsia frequens; scabies; exanthemata; arthritis; pedum œdemata sponte intro versa, aut retropulsa; lochiorum, & lactis in puerperis e mammis subita retrocessio; aut hæmorrhoidum, mensium, evacuationum criticarum, vel consuetarum suppressio, emansio, aut omissio; ischuria tum vera, tum spuria; ulcerum; & fonticulorum exsiccatio, aliaque hujusce generis.

§. LXXXIII. Speciatim vero quædam corpus quodammodo ad morbum hunc idoneum reddere observantur. Caussas *proegumenas* vocant. Sub harum censum veniunt ortus a parentibus apoplexia defunctis, infantia, sed multo sæpius senium, ætas, in primis a quadragesimo anno ad sexagesimum usque, caput ingens, collum breve, corporis sanguinea, vel phlegmatica temperies, obesitas (*), vita deses, aut assiduis studiis dedita, somnus protractior, lautæ epulæ, & locorum palustrium, aut etiam aëre leviori, & tenui nimis fruentium habitatio.

Caussæ procatarcticæ.

§. LXXXIV. Homini autem sic (§. LXXXIII.) ad morbum veluti disposito occasionem, sive προφασιν (*Prophasin*) porrigunt, ut apoplecticus concidat, validiores corporis exercitationes, immoderata, post epulas præcipue, saltatio; vini, & spirituum ardentium abusus; sternutamentum, aut tussis frequens, & magna; venus furens; ardentissimæ febris concitatior motus; balnei, aut laconici ca-

(*) Apoplexiam a venis per adipem nimium compreſsis ortam refert SCHWENKE. *Hæmat. p.* 22. & 23., & etiam commemorat HALLERUS. *Elem. Physiolog. T. IV. lib. X. sect. VII.* §. *XIV.* mihi *p.* 203.

calor ; ira ; terror ; metus ; tristitia ; perspiratio repente cohibita ; multa spiritus in tubis inflandis , aut alvo deponenda (*a*) , aut fœtu edendo (*) , aut vociferando contentio : primarum viarum cruditates; alimenta crassiora , & pinguia ; supinus decubitus ; largior aquarum medicatarum , præsertim senibus , aut pituitosis hominibus , potus ; ventriculi nimia repletio ; uterus prægnans , aut insigniter tumens ; emetica fortiora (**) , & graves , diutinæque animi curæ . At speciatim apoplexiæ favent venti austrini, & boreales vicissim flantes ; hiems pluviosa ; cœlum nubilum ; calor , & frigus alternatim , & repente variantes , sibique succedentes ; quæ prostrema BAGLIVIO , LANCISIO , aliisque testantibus in caussa sæpissimæ sunt , ut quasi epidemice interdum grassari apoplexia videatur .

Venena narcotica. Venenati halitus.

§. LXXXV. Sunt quædam etiam venena , quæ vel sanissimos , imparatissimosque in lethalem apoplexiam

(a) Virum inter alvum deponendum apoplexia fortiſsima abreptum narrat MORGAGNIUS . Idem vidit , & ſectione comprobavit VALSALVA . *Vid. Morg. epist. anat. med. XIII. n.* 19.

(*) ADULPHUS inter ceteros lethalem apoplexiam ex rupto plexu choroide vidit in muliere, quæ intempeſtive fortioribus niſibus partum accelerabat . *Act. N. C. T. I. observ.* 241. Atque ex hac cauſa ſæpe periiſse puerperas , quæ repente in partu obeunt , non ſine veri ſimilitudine putaverim .

(**) Emeticorum uſum in prædiſpoſitis ad apoplexiam pernicioſum oſtendit obſervatio de Antonio Tita , quam habet Cl. MORGAGNIUS *Epist. anat. med. III. n.* 11. Quod ego quoque non ſemel (proh nimium !) obſervavi .

xiam præcipitant, recondita adhuc, vel certe obſcuriſſima intimam cerebri, nervorumque texturam labefactandi potentia (*). Inter hæc primas tenent opium, hyoſciamus, ſtramonium, utraque cicuta, nicotiána, & præcipue ejusdem fumus (**) largiter su-

(*) Quibus autem placet per hæc irritabilitatem cordis primo deſtrui, non videbitur inde enaſci apoplexia, ſed potius ſyncope cardiaca.

(**) Nicotiana, ſive *tabaccum* eſt planta acris, emetica, & ſimul narcotica. Ad hyoſciami ſpecies ſpectat. Qui noxas ab ejus pulveris, aut fumi uſu inductas ſcire cupit, conſulat TISSOTIUM *Epiſt. var. argum. p.* 92. *& ſeq.*, *&* DIDELOTIUM *Avis aux gens de la campagne, ou Traité des maladies le plus communes, chap. XVII. p.* 119. JO. ANDR. MURRAYUM. *Apparat. medicamin. Vol. I. n.* 180. *p.* 464. Memorabo tantum quædam terrifica exempla ad rem noſtram. A pulvere nimis copioſe naribus uſurpato coma ſomnolentum, deinde apoplexia lethalis nata refertur in *Eph. N. C. Dec.* 2. *Ann.* 10. *obs.* 131. *p.* 222. In Diariis Germaniæ anni 1730. *p.* 179., teſte DIDELOTIO modo laudato, narratur de quodam milite, qui pulveris hujus adeo cupidus erat, ut tres quotidie uncias naribus attraheret. Cum ad annum trigeſimum ſecundum ſuæ ætatis perveniſſet, cœpit vertigine frequenti laborare, deinde correptus fuit apoplexia validiſſima, quæ eum e medio ſuſtulit. Ibidem alius memoratur, qui ab immodico *tabacci* hiſpanici uſu primum viſum perdidit, deinde in paralyſim incidit. OLAUS BORRICHIUS in epiſtola quadam ad TH. BARTHOLINUM data refert de homine, cui nimius *Tabacci* uſus cerebrum ita exſiccaverat, ut in ejus cranio poſt mortem loco cerebri inventus fuerit grumulus quidam nigricans ex pluribus membranis coalitus; quaſi cerebrum exſuccum eſſet nimia muci per nares prolecta excretione. HELMONTIUS, TULPIUS, & Medici Breslavienſes, ut habet DIDELOTIUS, teſtantur inde natas apoplexias. Nota eſt hiſtoria duorum fratrum Sileſiorum qui, cum ſe provocaſſent ad fu-

ſuctus, crocum, aliaque narcotica: item boletorum quædam ſpecies; cloacarum, fodinarum, puteorum, ſpeluncarum, ſepulcrorum putridi, phlogiſtici, inflammabiles, aut aliter mephitici halitus, repente erumpentes; vapor carbonum ignitorum (***), muſti, & cereviſiæ fermentantis, in loco clauſo coërcitus; aër, ut vocant, *fixus* e varia corporum effervescentium miſtione extricatus, isque varius, & multiplex pro varietate rerum commixtarum, atque ebullientium, uti *nitroſus*, *vitriolicus*, *acetoſus &c.*; & demum ipſamet fulminea ignis electrici exploſio. *Dif-*

fumum *tabacci* hauriendum, præmio propoſito illi, qui diutius perduraſſet, ambo perierunt apoplectici, primus ad decimam ſeptimam *tabacci* fiſtulam, alter ad decimam octavam.

(***) Cl. PORTALIUS duos vidit fumo carbonum, qui ex camino cum alio cubiculo communicante irrepſerat, enecatos. Erat his facies colorata, oculi lucidi, membra & mandibula inferior flexilia; cutis mollis, & calens; abdomen tumidum. In cadaveribus autem ex hac cauſſa interemptorum invenit cerebri vaſa ſanguine plena, ventriculos ſero quodam ſpumoſo, interdum etiam ſanguineo. Arteriam pulmonarem, auriculam, & ventriculum cordis dexterum, venam cavam, & jugulares ſanguine ſpumido turgentes; ſæpe bronchia madida liquore ſeroſo rubente. Venas pulmonares, ſiniſtram auriculam, ſiniſtrum ventriculum, atque aortam aut vacuas, aut quaſi vacuas. Sanguinem in pleriſque ſpumoſum, fluentem, & facile in celluloſum textum tranſudantem. Epiglottidem elevatam, glottidem hiantem, linguam prætumidam, ut vix ore contineri poſſet. Oculos prominentes, non flaccidos, ſed lucidos ad tertiam diem uſque poſt mortem. Similia vidit in ſubmerſis, & ſtrangulatis. Cl. Auctor putat vapore iſto aërem reddi ineptum dilatandis pulmonibus, atque adeo expiratione nimium protracta, ſanguiniſque refluxu impedito apoplexiam induci. *Hist. de l' Acad. de Scienc. an.* 1775. Sed de his vid. etiam CARMINAT. *De mortib. &c.*

Differentiæ.

§. LXXXVI. Jam vero ad ipsas, propriasque apoplexiæ differentias, variosque ejus gradus transeamus. Prima omnium differentia, quæ ab antiquissimis usque temporibus obtinuit (§§.LXXI.LXXII.) est in *universalem*, & *particularem* (*a*). In illa totum corpus læditur, in hac latus unum, vel aliquæ tantum partes. Priorem *veram*, atque *exquisitam* vocamus, quod omnes animales actiones in ea cessant, aut intercipiuntur; alteram *spuriam*, aut *leviorem*, quod in hac illæ læduntur quidem, non vero omnes, neque ex toto abolentur (*b*).

Plerumque oppositum latus resolvitur, sed non semper, & cur.

§. LXXXVII. Particularis apoplexia (§.LXXXVI.), quando unum corporis latus resolutum est, peculiari nomine vocatur ημιπληγια (*Hemiplegia*): quando vero partes, quæ infra caput remanent, παραπληγια (*Paraplegia*), aut παραπληξια (*Paraplexia*), quæ tamen multo rarior est. Non me latet, has postremas affectiones a quibusdam pro speciebus *paralyseos* considerari, non apoplexiæ; quasi paralysis aliud morbi genus esset, penitus, longeque ab apoplexia diversum. At hi videntur obliti esse eorum, quæ C. CELSUS, ARETÆUS (§. LXXI.), & inter posteriores PITCARNIUS (*a*), de paralysi existimarunt, cum eam ab apoplexia non sejungant, aut eidem congenerem judicent. Neque sane magis au-

(a) Vid. etiam FRANC. SCARDONA *de cognosc. & curand. morb. lib. I. cap. I. §. VIII. & IX.*

(b) PLATNER *art. med., morb. soporos. §. 376.*

(a) *De apoplexia.*

audiendi videntur illi, qui ideo paralysim ab apoplexia separandam volunt, quod apoplexiæ caussa cerebro insideat, paralyseos vero nervis extra cerebrum positis, locatisque. Nam scire hi dissimulant, lateris unius, vel quarumdam aliarum partium resolutionem, sive motus, & sensus defectum, quæ vera est paralysis, ex cerebri etiam vitio proxime enasci posse. Quis, amabo, rerum anatomicarum tam rudis esse queat hodie, ut unius lateris paralysim, nempe hemiplegiam, ignoret plerumque tribuendam læsioni oppositæ cerebri partis, videlicet illius, quæ lateri resoluto ex adverso opponitur, cum id vel HIPPOCRATI, ut animadvertit HALLERUS (*b*), ARETÆO, & CASSIO, ut refert GASPAR HOFFMANNUS (*c*), antiquissimis nempe auctoribus, nedum nuperioribus in anatome exercitatissimis (*d*) ex-

(b) *Physiolog. T. 4. p. 222. ed. Venet.*

(c) *Comment. in* GALEN. *de usu part. l. 10. c. 12.*

(d) MORGAGN. *advers. anatom. VI. animadvers.* 84., & ante eum VALSALVA, LANCISIUS, deinde MOLINELLUS, PLATNERUS, LUDWIGIUS, aliique bene multi. At præ ceteris audiendus eſt HALLERUS, qui *in Element. Physiolog. T. IV. p.* 221. *n.* 1. frequentiſſima, inquit, ſunt exempla actionis decuſſatæ vulnerum, & vitiorum cerebri. Dextera manus reſoluta, cum pus ſub cranio in ſiniſtro latere effunderetur, MORGAGN. *de sed & causs. morb. II. p.* 288. Reſolutio dexteri lateris, & brachii dextri, cum ſiniſter thalamus mollis eſset, & fracidus, *I. p.* 82. Hemiplegia dextera, cum aqua in ſiniſtro ventriculo eſset, & eroſum cerebrum *p.* 83.; & cum ſanguine in ea ſede effuſo *p.* 21.; & cum corpus alienum in plexu choroideo ſiniſtro vitioſe natum eſset, *p.* 83. Paralyſis partis dexteræ faciei cum ſero, & hydatidibus in ſiniſtro ventriculo, *Mémoir. des scavans étrang.* III. *p.* 452. Paralyſis lateris oppoſiti a ſanguine inter meninges effuſo, CLOSSY *p.* 6. Vulnus enſis per ocu-

exploratissimum fuerit? Pleræque enim fibræ medullæ cerebri, & cerebelli, quæ a dextris oriuntur, ad sinistras; quæ a sinistris, ad dextras, oppositasque corporis partes duci videntur, sic ut nervi tam e cerebro, quam e medulla oblongata prodeuntes, ab oppositis plagis, & originibus, quasi decussatim proficiscantur. Non tamen de omnibus paralysibus dici istud licet, cum quasdam nerveas fibras ab uno cerebri hemisphærio profectas non ad adversum, sed ad idem corporis latus porrigi, multa suadere debeant. Hinc interdum resolutum novimus latus idem, cui respondebat cerebri læsum latus, quod ex VALSALVA ipso, & MORGAGNIO decussationis nervorum strenuis alias propugnatoribus (*e*) evinci, confirmarique potest.

Lateris ejusdem paralysis, quo cerebelli, aut cerebri læsio. Interdum convellitur latus, non resolvitur.

§. LXXXVIII. Id etiam JANUS PLANCUS observavit in cerebelli potissimum læsionibus, in quibus propterea non oppositum, sed idem latus corporis resolvi (*a*) contendit. Sed præterea animadvertendum superest, non semper alternum latus resolvi. Sæpius enim non resolvitur, sed convellitur (*b*), ut

oculum, hemiplegia lateris oppoſiti, *Philosoph. Transact. Vol. LIII.* Sed, ne nimius ſim, reliqua vid. apud eumdem HALLERUM *T.* 4. *lib.* 10. *sect. VII.* §. *XXIX.* diligenter enumerata.

(e) *Epist. anatom. XIII. n.* 19. & 25. & *epist. anatom. med. II. n.* 16. Multa exempla hujuſmodi vid. apud HALLERUM, *Elem. Physiol. T.* 4. *l.* 10. *sect.VII.* §. *XXIV. p.* 223.

(a) *Lettera sopra un' apostema del cervelletto.*

(b) HIPPOCR. *aph. VII.*, & *de vulner. capit.* SCHOU-

ut ego ipse aliquoties vidi, quando nimirum irritatio prævalet compressioni. Interdum etiam dum ab eadem cerebri læsione latus alternum resolvitur, respondens cerebri læsioni latus convellitur, motibusque clonicis (c) agitatur. Quod facile explicaveris, si ponas irritari eodem tempore originem nervorum, qui ad latus affectum tendunt, dum origo nervorum ad alterum latus euntium comprimitur, ex quo simul resolvantur partes, ad quas hi nervi spectant.

Cur non semper resolvatur alterutrum latus? Latus primo resolutum est id, in quod procubuit æger.

§. LXXXIX. Nec satis est quodlibet vitium unius cerebri hemisphærii, ut resolvatur semper alterutrum corporis latus; nam, cum undique ex cerebri medulla ad nervos fibræ ferantur aliquæ, idcirco non omnis nervorum vis, uno cerebri latere aliquomodo compresso, aut labefactato, in eadem, aut adversa corporis parte extinguitur, quia hæc a fibris medullaribus ex integro hemisphærio prodeuntibus, atque ad universum corpus porrectis sustineri interdum potest, quin necessario paralysis subsequatur. Id tum maxime patet, cum utrumque hemisphærium noxam contraxerit, & neutrum tamen latus resolutum sit. Tantus enim tunc nerveæ fa-

SCHOUTEN. *gewondte hoofd. p.* 64. SCULTET. *observ.* 17. BARTHOLIN. *hist.* 2. *cent. V.* BOUVART *Histoir. de l'Acad. Royal des scienc. de Paris* 1700. *obs.* 19. SALMUTH. *l.* 1. *observ.* 17.

(c) HORST. *l. II. obs.* I. LORRY *Mémor. des sçavans étrang. T. III. p.* 375. *ex* HALLERO *l. c. T.* 4. *p.* 223.

facultatis ad partes singulas ex cerebro influxus superest adhuc, ut omnes satis vigeant, & sensu, viribusque polleant. Ceterum quando evenit, ut unum latus resolvatur, neque Medico, ubi accesserit, liceat amplius distinguere, quodnam primo latus fuerit affectum, quia universum jam corpus resolutum apparet; exquirat is tunc ex domesticis, & famulis, in quodnam latus homo procubuerit; nam hoc erit, quod ab initio resolutum fuit, labesque in opposita cerebri parte ut plurimum reperietur.

Certis cerebri sedibus respondent quædam partes resolutæ.

§. XC. Fereque compertum videtur ex Anatomicorum industria, certis in cerebro sedibus affectis certas in corpore partes paralyticas reddi. A compressis, aut aliter vitiatis nervorum opticorum thalamis oritur amaurosis, sive *gutta serena*, paralysis nempe nervorum opticorum, & retinæ (*a*). WILLISIUS notavit, si *corpora striata* aliquo modo lædantur, crura motu, & sensu (*b*) privari. Nec rationi repugnat pro vario *corporis callosi*, aut *medullæ oblongatæ* loco laborante, modo illud, modo aliud nervorum par, proindeque varias corporis partes potissimum pati. Quod in primis comprobari ab ea potest hemiplegiæ specie, quæ non a principio ingruit, sed secundaria est, nimirum illa, in quam vera, exquisita, atque universalis apoplexia interdum desinit; caussa, quæ callosum corpus (*c*), aut cen-

(a) PLATNER *l. c.* LUDWIG. *l. c.*
(b) *De anima Brutor. cap. IX. p.* 106.
(c) PEYRONIE *Mémoir. de l' Acad. Roy. ann.* 1741.

centrum cerebri opprimebat, ad latus magis unum conversa. Quod si caussa, ut interceptio sanguinis in venis ad cerebri basim, nervos, qui inde ad linguam protenduntur, comprimat; ut plurimum aphoniam, & jactationes gignit, animadvertente LANCISIO (*c**). Imo si ea ad cerebri basim, cerebellumque descendat, nervosque omnes inde egredientes obruat, eoque magis si ad nervorum usque *cervicalium*, a quibus major pars *cardiacorum* provenit, originem propagetur; vita ipsa, motu nempe cordis, & thoracis penitus intercepto, protinus extinguatur necesse est. Hinc MORGAGNIUS (*Epist. anat. med. III. n.* 25.) jure videtur audiendus, ubi ait: *cerebellum* maxime affici in apoplexia, fortasse conjici poterit ex respirationis summa læsione, ano, & vesica resolutis, excrementis sponte erumpentibus, faciei, & labiorum livore. Quod si in fistulam, qua reconditur medulla spinalis, irruat, & supremas præsertim vertebras inundet, atque occupet, *paraplegiam* gigni, ferme omnibus persuasum est (*d*).

Par-

(c*) *De subit. mortib. l.* 1. *cap. VIII.* §§. *IX. X.*

(d) PLATNER, & LUDWIG. *l. c.* & MORGAGN. *Epist. anatom. medic. cit.* Apud BOERHAAVIUM *Prælect. in Institut.* §. 401. deſcribitur paraplegia primum a ſanguine in principio ſpinæ effuſo; deinde in apoplexiam, ab eodem ad cerebellum uſque diffuſo, terminata. Similem caſum narrat DUVERNEYUS, uti videri poteſt in DUHAMELII *R. Scient. Acad. Histor. l. III. s. V. c.* 2. *n.* 1. TISSOTIUS veram paraplegiam vidit in vegeto homine, cui, dum terram ſoderet in ſpelunca, maſsa terræ concretæ in cervicem deciderat. Nulla ſive luxatio, ſive fractura a chirurgo eo in loco inventa eſt. *Epist. med. var. argum. p.* 97.

Particulares paralyses.

§. XCI. Interdum aliqui solummodo occupantur, resolvunturque musculi, uti faciei, palpebrarum, brachii, linguæ (*), pharyngis, œsophagi, ventriculi, intestinorum, uteri, vesicæ, ani, de quibus alibi dicendi erit opportunior locus, atque hinc variæ *apoplexiæ levioris*, sive *particularis* species, vel, ut plerisque vocantur, paralyses prodeunt. Harum vero duplex genus est pro diversa caussarum sede, alterum videlicet ex cerebri, aut medullæ spinalis (**), unde nervi omnes procedunt, pressione, suppuratione, ulcere, vulnere, infarctu, aliave simili noxa; alterum ex affinibus caussis involucra nervorum, ganglia, vicinasque partes afficientibus, nervos ipsos aut comprimentibus, coarctantibus, obstruentibus, aut alia quacumque ratione eos in itinere lædentibus. Huc redeunt varia tumorum genera nervis adnata, cellulosi textus, quo nervi cinguntur, & continentur, frequentissimus hydrops, vertebrarum, aliorumque ossium fracturæ, luxatio-

 nes,

(*) In Diario Medico Pariſienſi (*Juin* 1782. *p.* 547.) exſtat obſervatio D. MAJAULTI de paralyſi linguæ, atque extremorum artuum inferiorum, quam ſine plethora, aut cacochylia, aut alia cauſsa ſolum frigoris tormentum excitaverat. Eam vero facile excuſſit intra ſex dies ſolo diluto florum arnicæ, cui addebat duodecim guttas alkali volatilis pro qualibet *pinta*, ut vulgo vocant.

(**) Paralyſes, quæ læſionibus medullæ ſpinalis ſuperveniunt, non in oppoſito latere contingunt, ſed in eodem, ex quo læſa medulla fuit. Vid. HALLER. *Elem. physiolog. T. IV. l.* 10. *sect. VII.* §. 69. *p.* 223. ubi citantur TURNERI, RIOLANI, SALICETI, & *Act. Societ. Edimburg.* teſtimonia.

nes, exostoses, contusiones, vulnera, metastases, venenati halitus, præsertim metallici, veluti ex arsenico, plumbo, cinnabari, & mercurio, aliaque corpuscula noxia, tenuissima, penetrantia, aut varia cacochymiæ genera ad nervos, aut eorum vaginas perducta.

Paralyses spuriæ ex musculorum vitiis.

§. XCII. At quoniam ad motum muscularem præter nervorum vim requiritur ipsa fibrarum muscularium integritas, firmitas, atque insita *irritabilis* facultas; idcirco ultro fatendum est, aliquando, si non *veram*, *spuriam* certe, sive *imperfectam* paralysim, quæ fortasse rectius immobilitas dici posset, observari ex sola fibrarum muscularium laxata compage, aut debilior elementorum eas componentium cohærentia, atque imminuta *irritabilitate*, aut ex cellularis contextus infarctu, œdemata, obstructiones, itemque ex impedito sanguinis per arterias in musculos influxu; qui pariter ad musculorum vim excitandam, aut servandam videtur exposci. Id vitii genus scorbuticis, cacochymicis, vulneratis, & nimia venere exhaustis corporibus præcipue supervenire consuevit.

Paralyscos gradus varii.

§. XCIII. In quavis autem paralysi gradus quidam notari solent: vel enim una cum motu perit omnis sensus, tuncque perfecta est *anæsthesia* (*); vel

(*) Anæſtheſia hodie ſumitur pro ſenſus omnis tam interni, quam externi privatione. Hinc ſtupor latine vertitur. Hodie hæc vox adhibetur a noſologis ad morbum quemdam ſignificandum, quem a paralyſi non minus, quam a catalepſi, atque ecſtaſi differentem volunt. Et quam-

vel motus tantummodo cessat , superstite sensu ; vel sensus deficit , non vero motus . Utraque hæc *imperfecta* paralysis dicitur . Interdum in parte stupore correpta, motuque privata acuti subinde dolores percipiuntur ; quod phænomenon cum ejus stupore paralytico vix conjungi posse videtur . Rarissimum est illud hemiplegiæ genus , in quo ex uno latere motus , manente sensu ; ex altero sensus , relicta movendi potestate , aboletur . Hujus tamen exemplum ab HEISTERO (*a*) posterorum memoriæ consignatam legimus . Rara quoque est paralysis tertio loco exposita , cujus itidem non desiderantur apud Clinicos aliquæ historiæ . Cl. BERDOTUS non ita pridem de sexagenaria meminit , dexteri lateris hemiplegia cum sensus , & motus jactura prehensa , cui motus quidem rediit , numquam vero sensus (*b*) . Ego ipse , qui istud pluries vidi , ante paucos annos accitus fui ad nobilem fœminam hemiplegiacam , quæ post menses tres, ex quo in hujusmodi morbum inciderat a suppressis catameniis , motum quidem recuperaverat , sensum vero nequaquam . Quando sensus in paralyticis membris remanet , deficit autem motus , nonnulli rem satis explicari putant , si dixerint , ad sensum minorem nervorum vim , sive influxum sufficere , majorem vero requiri ad motum . Verum cum contra supersit motus , aut redierit , absit vero sensus ; quomodo phæ-

quamvis videam , quibus rationibus hujuſmodi differentiam innixam tradant , non tamen de ea genus quoddam morbi peculiare conficiendum duxi , quod caſus illi , quos de anæſtheſia narrant , facile ad paralyſin , vel ad catalepſim , aut ecſtaſim ſaltem ſpuriam redigi poſſunt , uti in capite de catalepſi , & ecſtaſi facile oſtendam .

(a) *Ephem. N. C. cent. II. observ.* 196.

(b) *Act. Helvet. T. VI. p.* 191.

phænomeni explicationem inibunt? Fortaſſe propius a vero erit qui nervos muſculis movendis dicatos ſuam vim acquiſiviſſe dixerit, non eos vero, qui ad cutem pertinent (c); ſive, quod eodem recidit, nervos fortaſſe, qui a ſpinali medulla originem habent, relevatos fuiſſe, eos non item, qui a nervi intercoſtalis trunco magna ex parte ſuppeditantur.

Quid pareſis?

§. XCIV. Si ſtupore, aut torpore ſolum pars aliqua elanguerit, non vero motum, & ſenſum prorſus amiſerit; hæc communiter *pareſi* laborare dicitur, quadam videlicet imperfectæ, & ſpuriæ paralyſeos ſpecie. Multi tamen pareſis nomine utuntur ad inferiorum tantum artuum ſignificandam reſolutionem. Alii id nominis adhibent vel inteſtinorum atoniæ, quæ in colica Pictonum, ſive *convulſiva* plerumque ſponte, aut narcoticorum uſum conſequitur; vel brachiorum paralyſi eidem colicæ ſupervenienti. ARETÆUS porro *pareſim* eſſe ait, quando veſica urinaria reſolvitur, neque amplius ad emittendam, aut retinendam urinam valet (*a*).

Communes apoplexiæ differentiæ.

§. XCV. Hactenus de propriis apoplexiæ particularis differentiis. Supereſt, ut de communibus utriuſque cum particularis, tum univerſalis dicamus. Itaque apoplexia ratione loci primario affecti dividitur in *idiopathicam*, & *ſympathicam*, prout nempe

(c) Cl. RAYNER. BONAVENTUR. MARTINIUS Profeſſor Piſanus non diſſimili utitur explicatione in *Inſt. Med. T. I. cap. V. p.* 59.

(a) *De cauſſ. & not. diuturn. affect. l.* 1. *cap. VII.*

pe ejus caussa vel proxime in capite, vel alibi residet, unde vim porro suam in caput exerceat. Item ratione caussæ alia est *sanguinea*, alia *serosa*, *pituitosa* alia, *atrabilaris*, *metastatica*, in primis ex arthritide, lochiis, aut lacte subito, & velociter retropulsis, *traumatica*, *temulenta*, *hysterica*, *epileptica*, *convulsiva*, *scorbutica*, *venerea febrilis*, *polyposa*, *præcordialis*, *mephitica*, *narcotica*, *halituosa*, *fulminea*, & sic deinceps.

Gradus apoplexiæ legitimæ.

§. XCVI. Præterea in apoplexia *vera*, sive *exquisita* (§§. LXXII. LXXXVI.) considerari solent gradus quidam a respirationis, pulsus, calorisque depravatione derivandi; quorum caussa communiter ipsa distinguitur in *debilem*, *fortem*, & *fortissimam*. At GALENUS (*a*), cui adhærere quidam malunt (*b*), gradus hosce ad quatuor extendit, indeque *levissimam*, *levem*, *validam*, sive fortem, & *validissimam* constituit; quamquam, ut libere quod sentio dicam, hujusmodi gradus subtilius excogitati, & minutius fortassis divisi, vix umquam distincte a Clinicis percipi, & deprehendi possint.

Notæ cujusque gradus. Animadversio de respirationis ratione.

§. XCVII. *Levissima* ea dicitur, in qua respiratio liberior, pulsus ordinatur, color faciei, & calor corporis naturali proximus deprehenduntur. *Levis*, quæ respirationem, & pulsum inæqualem, aut intermittentem, colorem præter naturam, corpusque subfrigidum exhibet. Quando vero spiritus ægerrime

(a) *Comment. in coac. præn. text.* 476.
(b) JO. BAPT. MOLINARIUS *l. c.*

me ducitur, pulsus durus, & longe varius micat; color deperit, & corpus friget, tunc *validam*, sive *fortem* adesse scito: *validissimam* demum, atque acutissimam, ubi rhonchi vehementissimi trahuntur, aut his absentibus nulla respiratio, pulsus nullus percipitur, facies cadaveris speciem habet, sudor frigidus undique manat, spuma circa hos collecta hæret, & sphincter ani, & vesicæ omnino laxatur. Animadvertimus tamen cum Cl. MORGAGNIO (*a*), respirationem læsam indicare varios quidem morbi hujusce gradus, non ita tamen eam accipi oportere, ut sine hoc signo gravissima interdum apoplexia esse non posset. Nonnumquam enim bona, & ordinata visa est respiratio, quamquam validissimum malum, & cito mortiferum existeret; idque VALSALVÆ, & VERATII observationibus comprobari. Insuper verisimillimum videri, in *levissima*, & *levi* cerebrum proprie dictum magis, in *forti*, & *fortissima* cerebellum etiam, aut medullam oblongatam, & supremam medullæ spinalis regionem offendi.

DIAGNOSIS.

Signa futuræ, aut imminentis apoplexiæ.

§. XCVIII. Apoplexiam non solum ex iis, quæ supra (§§. LXXXII. LXXXIII. LXXXIV. LXXXV.) exposita sunt, verum etiam ex aliis, quorum recensionem mox subjungemus, licet prævidere; quod summopere interest Medicorum, quibus curæ esse debet aliorum salutem tueri. Igitur eam imminere tradunt, si quis inter dormiendum alto sopore captus,

(a) *De sed. & causs. morb. Epist. II. n.* 13. & 14.

pius , incubo (*), & dentium stridore corripiatur i aut vehementer præter consuetudinem stertat ; s, dolor capitis sine manifesta caussa jamdiu vexet nauseam , aut vomitum moveat , nullaque re mitigetur ; si memoria , quæ felix , tenaxque fuit , repente minuatur , obfuscetur , aut deficiat , facilisque oblivio eidem succedat ; si caput grave fiat , mens hebetetur , sopor facile obrepat ; si maculæ muscarum instar , aut scintillæ oculis obversentur , quin amauroseos , aut suffusionis suspicio præcesserit ; si albuginea tunica rubeat , lacrymæ sponte profluant , vertigo tenebricosa stanti , aut caput deorsum demittenti citra ventriculi repletionem superveniat , &

sæ-

(*) Incubus , ſive Ephialtes eſt quædam ſpirandi difficultas in ſomno dormientibus ſuperveniens cum ſenſu ponderis thoraci ſub ſpecie larvæ , aut ſpectri , aut ſagæ incumbentis , a quo niſi poſt varios gemitus , conatus , & varias luctas evigilantes , aut excuſſi liberantur ſuperſtite tantum cordis tremore , & palpitatione , & non raro accelerato diaphragmatis motu . Pueri huic malo magis obnoxii eſse conſueverunt . Sed variæ cauſsæ , incubum , ſive ephialtem inferunt , nempe plethóra , ventriculi repletio , vermes , pathemata animi , interdum acceſſiones febrium intermittentium , hydrocephalum , atque aliæ cerebri malæ affectiones , & in primis cœna lautior , & decubitus in dorſum . Apoplexiam autem antecedit ille , qui a copia ſanguinis , aut ſeri circa cerebellum , aut medullam oblongatam , ſpinaliſque initium collecta originem ducit . Iſque in primis Medici opem expoſcit . Ceterum raro ſub Medici conſiderationem cadit ut morbus : quamobrem ad pathologiam generalem potius rejiciendum ducimus . Nam quæ ex SILIMACHO Hippocratis ſectatore de incubo , veluti lue , apud urbem Romam graſsato populariter narrat COELIUS AURELIANUS (*Tard. paſsion. l.* 1. *cap.* 3.) , non video ab illis ulla obſervatione confirmata .

sæpe revertatur; si senibus, qui vitio cerebri, & nervorum opticorum visum amiserint, noctu splendor subinde ante oculos fulgere videatur. Id vero si circa hiemale solstitium contingat, lethali eos apoplexia, vere accedente, quod longissimum est, correptum iri, conjectare fas erit. Si quis nec vini, nec *tabacci* abusu temulentus inter legendum a linea aberret, cum minime id prius eidem accideret: si susurrus, tinnitus, aut bombus, quem nec loca humida, nec paries recenter calce obductus, nec alia evidentior caussa procrearit, auribus obstrepant; si lingua balbutire incipiat; verba tardius proferantur; responsa dentur implexa; os distorqueatur; si insolitus mœror, aut angor animi accedat; si deglutiendi difficultas ingruat, aut glutire volenti tussis excitetur, nulla interim inflammatione, nullòve tumore fauces obsidente, nullaque affectione hysterica, aut hypochondriaca intercedente; si sæpius animi deliquium infestet; si alterutrum corporis latus identidem torpeat, neque id ex compressione ulla partium, aut tumore, aut arthritidis, rheumatismi, scorbutive effectibus repeti possit; si tactus obtusior evadat; si manus, quæ antea velox erat, mox minus prompte scribenti obsecundet; si ex levi incessu lassitudo cita sequatur; si pedes vacillent, veluti rependo trahantur; si membra formicationis sensu afficiantur; si post capitis vulnera, contusionesque rigor, aut diutini citra febrim horrores, aut *catoche* (**) invadant. Hæc, inquam, aliaque id genus, si non omnia, aliqua saltem, sæpiusque obveniant, necesse

est;

(**) De catoche, ſive catalepſi inferius agemus peculiari capite. Eſt autem affectus, in quo ægri ſtupidi, & quaſi rigidi, atque ecſtatici manent.

est; ubi apoplexiæ accessus prævidendi sunt. Nam sine ullo etiam præcedente indicio interdum adoritur vel optime valentes.

Apoplexia sanguinea, serosa, & convulsiva. Signa sanguineæ?

§. XCIX. Cum vero ea jam accesserit, perpendere sedulo oportet, utrum *sanguinea*, aut *serosa*, aut *convulsiva* sit? De his enim tribus tantum seorsum agere constituimus, experientissimorum etiam virorum adducti auctoritate (*a*), quod ad hasce reliquæ ferme omnes reduci commode possint. Et primum *sanguineam* indicant lauta victus ratio, alimenta euchyma, vita hilaris, & parum exercitata, ætas florens, temperamentum sanguineum, vernum anni tempus, tempestas calida, & humida, suppressæ sanguinis evacuationes. Frequentius ipsa sine ullis præcedentibus signis extemplo invadit, præsertim si ex ruptis cerebri vasis, aut ex vehementiore aliqua caussa sanguinem caput versus propellente oriatur, & tum sæpe acutus, & subitus, & vehemens capitis dolor antecedit. In hac, postquam hominem percussit (§. LXXIV.), facies rubet, oculorum, & temporum venæ tument, caput summopere calet, oculi semiaperti, & veluti vitrei ferme rigent, hærent, prominentque. Respiratio sæpe liberior est, quandoque stertorosa, pulsus utplurimnm magnus, & plenus, alias vehementior, & qualis in inflammationibus esse solet; morbo augescente fit languidus, lentior, & rarior; respiratio paullatim minuitur; &, cum validissima est apoplexia, subeunt rhonchi gravissimi, stridor dentium, convulsivi motus, vomituritio sympathica,

(a) MOLINARIUS *l. c.*

ca, tandem mors. Quidam, dum corruunt, ejulatum emittunt. Aliis ipso momento, quo percelluntur, *hemiplegia*, sive paralysis unius lateris accedit. Caveto autem, ne ex sola facie pallida, aut ex senili ætate statim credas, non esse *sanguineam*. Non raro enim in senibus apoplexia cum facie pallida denatis sanguis intra cerebrum effusus inventus est; tuncque pallor vitæ deficientis effectus fuit, non sanguinis inopiæ signum.

Quid serosa apoplexia. Seri copia. Paucitas seri, sed acris. Serum paucum cum aliis caussis.

§. C. Ut *sanguinea* apoplexia a copia sanguinis vasa cerebri nimium urgentis, aut intra ejus cava effusi nomen recipit; sic *serosa* vel a sero, sive pituita, sive aqua eadem opplente, aut inundante desumit. Et licet non semper aqua, serum, aut pituita intra calvariam in apoplecticorum capite reperta pro caussa apoplexiæ haberi possit, quia interdum apoplexiam alia ab caussa profectam seri effusio, ut effectus, subsequitur; certis tamen ex observationibus constat, ab aquosa etiam illuvie eam quandoque (§. LXXVI.) progenitam. Neque semper necesse est, ut aqua hæc sit magna copia; sed sufficere videtur, eam licat paucam, acrem tamen exsistere, irritandique potentia præditam. Nam ejus acritudine cerebrum si minus convelli, ut autumabat MORGAGNIUS (*a*), pungi saltem, irritari, aut arrodi potest ita, ut inde apoplexia consequatur. Quod si acritudo ab ea abfuerit, & exigua sit aquæ quantitas; hæc per se vix videtur ad apoplexiam satis esse, nisi aliæ caussæ cum internæ, tum

(a) *L. c. Epist. IV. n.* 1. 5. 27. *& alibi.*

tum externæ concurrant, & cerebrum valide, & cito attingant, obruantque.

Serum, licet paucum, subito effusum.

§. CI. Attamen non negaverim, serum, sive aquam quandoque exigua quantitate apoplexiæ inducendæ parem esse posse, dummodo uno quasi ictu, & subitanea effusione in ventriculis coacervetur, aut circa cerebrum sub meningibus repente effundatur. Tunc enim non quantitas, sed insueta, & subita compressionis, aut distentionis vis non levem meretur considerationem. Contra cum lenta seri, sive aquæ collectio, insensibili ferme effusione fiat; novum non est, cerebrum multo, copiosoque liquore gravari posse, quin apoplexia procreetur. Id maxime liquet in hydrocephalo, in quo cerebrum lentam, & paullatim factam pressionem, aut distractionem facile ferre posse, compertissimum est.

Signa serosæ apoplexiæ.

§. CII. Ceterum a sero, aut a pituita apoplexiam esse, significant temperamentum phlegmaticum, habitus corporis cachecticus, & decolor; ætas senilis; caussæ aquei, & lenti humoris copiam augentes; accessio non ita subita, ut in *sanguinea*; facies pallida, & tumida; venarum depressio; membrorum flacciditas, & frigus; respiratio impeditior; stertor, & sibilus major; pulsus depressus, tardus, parvus, rarus, varius, inæqualis, atque intermittens. Antecedunt sæpe vertigo, præsertim pomeridiana, & nocturna, torpores, hebetudines, balbuties, & sopor. Præterea, qui in hujusmodi morbum incidunt, non illico vocis & linguæ usu privantur, oculos, atque os subinde aperiunt, in-

gentemque ex iis lymphæ vim emittunt. Ne vero hic quidquam dissimulem, scire licet Cl. TISSOTIUM (a), respirationem in hac apoplexiæ specie minus difficilem esse, ægrumque interdum facilius, atque uberius vomere, animadvertisse. Qua in re quantum ipse vero propius accedat, aliorum observationibus decernendum relinquam.

Signa apoplexiæ convulsivæ.

§. CIII. Proximum est, ut de signis apoplexiæ *convulsivæ*, sive *spasticæ*, quæ nimirum a spasmis originem ducit (§. XCV.), disseramus. De ea mentionem faciunt SYDENHAMIUS (a), FRID. HOFFMANNUS (b), & JO. BAPTISTA MOLINARIUS municeps, & amicus olim noster (c), TISSOTIUS (d), aliique, quamquam nonnullis prætervisa, aut studio neglecta. Huic obnoxii sunt, qui spasmis abdominis aliquamdiu laborarunt, qui colicis doloribus, qui hypochondriaca, vel hysterica passione, qui calculis cystidis felleæ, qui alvo adstricta, aut vehementibus, subitisque animi motibus, ira, terrore, aut epilepsia vexantur, aut hæmorrhoidum, mensiumque consueto fluxu carent, aut ex arthritide anomala spasmis conflictantur. Solet ea prædici ab externorum sensuum imbecillitate, vertigine tenebricosa, artuum gravitate, tremore, torpore, affectibus hystericis, atque hypochondriacis gravioribus, diuturnioribusque. Simul ac in propinquo est, ex-

(a) *Avis au peuple sur sa santé T. I. chap. IX. de l'apoplex. §. 149.*

(a) *In Dissert. Epist.*

(b) *Medic. system. Part. 2. sect. 1. cap. VII. §. X.*

(c) *L. c.*

(d) *Epist. varii argument. p.* 88.

extrema perfrigerantur, cutis arescit, facies, oculique rubent, arteriæ carotides validius celeriusque micant; reliquæ magnum, durumque pulsum exhibent. Quoniam igitur in mulieribus sæpe ab hystericis, spasticisque passionibus, aut in viris ab aliarum, & speciatim imi ventris partium incommodis incipit; ideo *hystericam*, aut *sympathicam* etiam vocant. Hæc porro, utpote a spasmis orta, modo levior est, facilisque solutu, quia, cum primum eo pervenit, ut *sensibilitatem* extinguere incipiat, mox *spasmi* laxentur, & cessent, necesse est; modo in hemiplegiam, aut alicujus partis dumtaxat paralysim desinit; aut ab initio statim sub particularis paralyseos specie, quæ non admodum diu persistere solet, solum ingruit; modo etiam vehemens est, quod rarius tamen evenit, & cito vitam, ut aliæ apoplexiæ graviores, abrumpit (*).

(*) Bina *apoplexiæ hystericæ*, ſive *convulsivæ* exempla profert Cl. TISSOTIUS hiſce verbis: *Generosa, venusta, vicennalis virgo benignissimas, ut audivi, variolas ante aliquot menses facillime in alia urbe superaverat, pluriesque postea purgata fuerat. Ab illo tempore hystericos morbos experta erat, & præsertim a duobus circiter mensibus graves cephalalgias conquerebatur, mœstaque erat. Dissito perito medico, qui primum curaverat morbum, empirico credebatur quamdam olim famam consequuto, qui morbum variis evacuationibus, & refrigerantibus remediis sanare sperabat; at ineptum tentamen, infelix successus. Omnia ruebant in pejus; demum cum immani cephalalgia loquelam subito amisit, dolorem digito monstrans. Bihorio ante mortem, nec citius illam vidi, rubra erat facies; intermittens, irregularis, minimus, pessimus pulsus; anxietas summa; subito obiit. Caput secari voluerunt parentes; adfui simplex testis. Ne minimum inveniebatur vitium. An apertum pectus aliquid morbidi obtulisset? Contra forsan se-*

Apoplexia convulsiva duplex : alia idiopathica, sympathica alia.

§. CIV. Quoniam vero apoplexia convulsiva, sive spastica modo a caussis circa nervorum principium locatis, modo in partibus aliis, & longe dissitis existentibus oriri potest : idcirco duplex ejus genus constituendum videtur, alterum *idiopathicæ*, *sympathicæ* alterum. Quæ spasmos in ipso cerebro, aut cerebello, eorumque appendicibus caussam habentes subsequitur, quum origo nervorum in ea idiopathice afficiatur, facile intelligi potest, qua ratione ipsa gignatur; ab eisdem nimirum caussis, a quibus spasmi fiebant, validius cerebrum late sumptum prementibus, irritantibus, aut alio quocumque

sequens observatio. Eodem anno in octodecennali virgine fluentia menstrua terrore supprimebantur; hisque suppressis in frequentes incidebat lypothimias, quas fugare variis tentabat chirurgus tunc temporis hic degens. Demum post innumeras ægritudinis larvas per sex, aut septem menses ludentes, profundo sopore prehendebatur, quem frustra excutere satagebat. Cassis omnibus, ad me tertia somni die confugiebant parentes. Dormientem inveni, nec tumultu, aut ullo irritationis genere excitandam. Quod in similibus casibus soleo, integram suasi quietem. Post duodecim horas evigilabat sana, ni admodum debilis. Accurate perpendens omnia, omnium locale vitium, nullam inveniens febrim, roborantia suasi anthystericis nupta. Succedebant ad vota, sed ex novo terrore, post aliquot dies, sævas adeo anxietates cum immani cephalalgia, nauseis continuis, horrendis artuum convulsionibus experiebatur, ut tristiora videre raro contigerit. Ferociam morbi opii dosi unica lenivi primum, tum jam dictis remediis sensim vici : at integræ sanationis parvam spem relinquebant longo morbo, & præsertim remediis fractæ vires. Dum offam comedit, ac-

que modo lædentibus. Difficillima vero explicatu ea est, in qua cerebrum sympathice tantum compatitur; nam quo modo spasmi in visceribus, puta imi ventris, aliisve in partibus exorsi in nervorum principium agere, apoplexiamque creare possint, res sane obscurissima est, postquam a Physiologis contenditur, duram meningem nullo sive sensu, sive motu pollere, nervosque *irritabilitatis Hallerianæ*, & contractionis cujusvis esse prorsus expertes.

Sympathicæ varia ratio.

§. CV. Si quid tamen conjecturis dandum est, non unum esse modum, quo spasmi apoplexiæ caussam præstant, ego quidem arbitrarer. Primum potest sanguinis motus in iis partibus, quas spasmus convellit, non solum præpediri, verum etiam illa ejus portio, quæ illuc progressura esset, aliorsum

H 3 aver-

accedit anxietas, intra minutum moritur. Cadaver aperire, pecunia victi, permittunt parentes. Cor paullo forsan æquo majus, mollius, pallidiusque inveni. An ex frequentibus phlebotomiis? Cetera, nullum cadaver omni labe magis vacuum vidi . . . . Anne mors ex paralysi, aut convulsione cordis? Sane facillime, & sæpissime resolvuntur, & convelluntur omnes hystericarum musculi; quid ni cor? Sic ergo credam, donec boni meliora doceant. Epist. med. varii argument. p. 80. 89. 90. Mortis repentinæ ſine ullo vitio ullibi invento, ac proinde nervorum ſpaſticæ affectioni tribuendæ hiſtoria Haëniana, quam ad hunc locum allegat TISSOTIUS, ſic habet: *Juvencula fæmina ad nosocomium nostrum accessit, multis ab annis vehementi cordis palpitatione, anhelitu, anxietate præcordiorum, tussique vexata frequenti; artis interea opem frustra eo usque experta. Cum alvo ab octiduo careret, enema immitti jubeo, alia interim paraturus. Sed interim moritur. In cadavere publice examina-*

averti, cerebrumque versus compelli, atque urgeri ita, ut majori copia, & impetu, quam convenit, in illud ruat, vasa oppleat, distrahat, imo quandoque perrumpat. Quod eo expeditius fiet, quo difficilius a capite refluet sanguis, venis nempe majoribus per spasmos colli, diaphragmatis, thoracis, & præcordiorum compressis, coarctatisque. Hinc perspicuum plane fit, apoplexiam ex vasorum cerebri plenitudine nimia orituram, quæ facile solvi possit, si nervorum sensu languente spasmi cito laxantur; aut contra, si vasa rumpuntur, sanguinemque effundunt, cita morte finiendam. Quod si utramque hujusmodi speciem, etsi a spasmis ortam, quis tamen ad sanguineam, aut serosam apoplexiam redigendam existimet, non valde ego repugnavero.

Pa-

nato vitales partes sanitatem illibatam adeo referebant, ut nihil illibatius. Neque quod toto corpore tam in solidis, quam in fluidis accusaretis, quidquam erat; præter geminam, sed leviusculam pulmonis ad pleuram adhæsionem, & tres lumbricos teretes in ileo intestino. Porro & cum his lumbricis, & cum longe latioribus pulmonum adhæsionibus millenos homines saniſsime vivere, Anatomicis compertum est. Ut proinde cum BOERHAAVIO §. 826. *concludamus*: „Cauſsa ejus plerum„que eſt inordinatus, & violentus ſpirituum vitalium in „cordis villos impetus &c." HAEN. *Rat. med. P. IV. p.* 36. 37. His adjungi merito debet ſingularis obſervatio apoplexiæ convulſivæ, quæ epilepſiæ recurrenti, motibus convulſivis, & demum tetano ſucceſſit in puella undeviginti annorum, quæque intra horas quatuor & viginti lethalis fuit. In ejus ſiquidem cadavere diligentiſſime perluſtrato nihil invenit Cl. BOUCHERUS, cui apoplexia tribui poſset. *Recueil d'observat. de Médecin. &c. T.* 47. *p.* 77.

Paralysis particularis a spasmo.

§. CVI. Verum ad *spasticam*, sive *convulsivam* æquiore jure spectat levior, particularisque apoplexia, sive paralysis, quam spasmi alicujus partis post se reliquerint. Hæc enim tunc enasci videtur, cum nervi, qui ad aliquam partem feruntur, a muscularibus fibris, aut musculis circumpositis, & vehementer contractis premuntur. Sed paralysis ista brevi desinit. Nam nervi resolvuntur quidem, sed brevi laxato spasmo, nisi vis magna eis illata fuerit, redit tam ipsis, quam appensæ parti & sensus, & motus integritas, quemadmodum in affectionibus convulsivis gravioribus sæpe sæpius contingit. Sic nervus opticus spasmo fibrarum muscularium, quæ eum prope cingunt (*), compressus visum tollit; laxato spasmo restitutus, restituit. Quod pluries in hysterismis vidimus.

Apoplexiæ sympathicæ mira species. Hæc aliam postulat explicationem.

§. CVII. Fereque ad hujusmodi explicationes perstringi posset omnis apoplexia, quam convulsivam, aut sympathicam dicunt; nisi ejus quædam species, in qua cerebrum ipsum ob nervorum dumtaxat consensionem affici videtur, quin ullo modo ex memoratis cerebrum compatiatur, nullamque labem post mortem ostendat, obscuritatis aliquid relinqueret, aliamque interpretationem postularet. Id

(*) Non ignoro, fibras hujuſmodi negari a nuperis quibuſdam anatomicis; ſed negari non poteſt, muſculos oculum moventes adeo nervis opticis prope adſitos eſse, ut ſpaſmo illis affectis hi quoque conſtringi, & veluti vinculo comprimi queant.

in primis evenit mulieribus hystericis, infantibus, & pueris ex morbis convulsivis, quorum fomes alibi, quam in capite, sedem habet, apoplexia denatis; uti ex medica historia compertum est, atque a nobis ipsis supra (§§. LXXV. CIII.) subindicatum. Namque neminem præterit, a caussis in ventriculo, aut intestinis latitantibus sic affici cerebrum, ut totum inde corpus convellatur, aut mens deliret, aut contra stupeat, altove somno obruatur: motus vero convulsivos, delirium, stuporem, aut veternum desinere, & discuti, expulsa per medicamentum purgans materiali caussa, aut aliter innoxia reddita. Quid ni igitur similibus ex caussis vehementius agentibus, & sæpius revertentibus apoplexia gigni queat, quin in cerebro ulla labes relinquatur oculis prosectoris percipienda? At quanam umquam ratione spasmi, nervorumque consensio vim cerebro proxime inferant, modo quærendum superest.

Quid alii cogitarint.

§. CVIII. Quidam malum repetunt a nimia liquoris nervei per irritamenta alicubi hærentia derivatione, & jactura; ex quo cerebrum ferme exsuccum, atque inanitum reddatur. Alii spasmum dicunt per nervos cum medulla cerebri communicari; quod possibile sibi persuadent, etsi nervos irritabilitate carere multa jam pericula evicerint; sicque sentiendi, movendique facultatem extingui confingunt. Sed quam parum hisce hypothesibus tribui debeat, & quo usque locus iis esse possit, partim ex physiologicis, partim etiam ex his, quæ antea jam exposita sunt, facile quisque perspiciet. Nonnulli etiam, ut omnem difficultatis nodum expediant, suspicari non dubitant, in hypochondriacis,

at-

atque hystericis passionibus aliquid ab imi ventris latibulis, aut ab utero, quando in his spasmorum fomes residet, in sanguinem transfundi, quo ipse crassescat, cogaturque adeo, ut in minutissimis cerebri vasculis deinde consistere, atque hærere debeat. Quod etsi sine ulla contentione fieri interdum posse largiremur, tamen apoplexia inde nata rectius metastatica, quam convulsiva diceretur, & sane hujusmodi metastaseos in cerebro, aut ejus vasis, ut patet, indicia non deficere debuissent.

Alia explicatio. Conjectura nostra.

§. CIX. Quas ob res, ut a difficultate non longius discedant alii, quibus ratum, fixumque est, in apoplexia convulsiva non solum cum vita deleri cerebri functiones, verum etiam nihil interdum in eo vitii sectione anatomica deprehendi; se se eo convertunt, ut credant, spasmis itinera sanguinis arctari, occludique posse, ne ullus ad cerebrum eidem pateat aditus, vel saltem cordis motum spasmo penitus inhiberi, & supprimi (quo TISSOTIUS inclinare (*a*) videtur), vel cor idem (quæ altera ejus conjectura est) paralysi tactum conquiescere, & sic vitam intercipere. Verum consideratio viarum, quæ sanguinem ad cerebrum mittunt, vix sinit, ut eas per spasmos omnino occludi posse existimemus. Quamquam vero & vias ejusmodi occludi, & cordis motum spasmo intercipi non inficiaremur, ut illi opinantur; non tamen ideo satis pateret, num apoplexia, an vero syncope cardiaca morbum primarium præstitisset. Etenim hac ex caussa novum non est, mulieres vehementius convulsivis affectionibus obnoxias repentina morte, sive asphy-

(a) L. c. ſupra §. 103. *not.* *.

asphyxia lethali interdum occidi. Si vero cor paralysi infirmatum mortem attulisse dixeris, ut secundo loco idem vir celeberrimus suspicatus est, restat adhuc disquirendum, an hæc cordis paralysis idiopathica sit, aut vero sympathica ex cerebri læsa functione? Si primum, mors a syncope; si alterum, ab apoplexia erit. In hac igitur specie tota adhuc versatur vis propositæ disquisitionis, quomodo nempe in sympathica apoplexia, quæ sine conspicuo, & visibili cerebri vitio mortem intulit, cerebrum consensu aliarum partium affectum sit, & quid passum? Alterutrum fortasse conjectari licet, videlicet vel spasticas contractiones ad arteriolas usque minimas cerebri, nam irritabiles eas esse non incongruum (*) est, ita propagari, ut spasmo contractis atque affectis, iis commercium inter corticem, & medullam, atque inter hanc, & reliquas corporis partes (§. LXXV.) interrumpatur; vel nervorum extrema a caussis spasmum efficientibus intime adeo percelli, & labefactari, ut eorum etiam origo, cerebrum videlicet, cerebellum, & medulla oblongata similem labem in tenerrima elementari fabrica incurrant, propter quam ea fibrarum subversio, aut alia præter naturam mutatio con-

(*) Videantur quæ hac ſuper re in *Comm. de Inflamm.* §. XXXVII. ad *not. f. g. h.* protulimus. Nervis porro arterias non carere, poſt SENACIUM (*Du coeur T. 2. p. 169.*), HALLERUM (*T. 2. p. 206. & 202. & 252. & oper. min. T. I. p. 223. & alib.*), & MORGAGNIUM (*ep. anat. med. 24. n. 20. 23.*) affirmat TISSOTIUS (*Tratt. de' nerv. T. I. p. 2. art. 6. §.266. & seqq.*), & nuperrime ANDREAS COMPARETUS, qui in *occurs. med. §. III. n. 47. & seqq.* nervos quamplurimos arteriis non modo circumdari, ſed intime cum earum fibris commiſceri vidit.

consequatur, quacum & sensus, & motus exerceri minime queant (**). Ultra progredi vetat ignorata adhuc nervorum tum natura, tum actio, aut certe densissimis magnam partem tenebris involuta.

Quomodo apoplexia differat a syncope. Quomodo differat a suffocatione hysterica. Discrimen inter epilepsiam, & apoplexiam.

§. CX. Nunc quemadmodum apoplexia ab aliis affinibus morbis differat, exponendum est. Differt a syncope, quod in hac facies semper pallet, respiratio vel cessat prorsus, vel omnino lenis est, nullus in arteriis pulsus percipitur, sudor e fronte plerumque manat, atque extrema algent: Negari tamen haud potest, si summus sit apoplexiæ gradus, id est morti jam proximus, interdum eam vix a syncope distingui posse, nisi ad alia signa, quæ antecesserint, quæque ex familiaribus, dome-

sti-

(**) Nolo hic ſilentio præterire animadverſionem apprime opportunam Cl. HAENII, quæ hiſce verbis continetur: *Difficilius quidem est explicatu, cur inchoamentum apoplexiæ ab eadem caussa* (nimirum intercoſtalis nervi conſenſu) *in thorace premente, aut vellicante fiat; sed ab altera parte facile concipimus, posse unicum nervulum alicubi tamen vehementer premi, & agitari, ut inde totum sensorium commune turbetur. In ulcere ruditer agitatus nervus* (quod ego aliquando vidi ab applicato ad deprimendas fungoſas carnes lapide infernali) *universi corporis convulsionem facit. A mera dumtaxat applicatione venenorum ad ventriculi nervos, qui ab intercostalibus, & vago pari, species apoplexiæ nascitur, sæpe, expulso cito veneno, mox evanida. In rupto abscessu pulmonis hæc apoplexia remisit, brevique post cessavit, ipsa, & simul, quæ ipsam comitata, sequutaque fuerat, resolutio. Rat. medend. P. III. cap. 2. p. 121.*

sticisque resciri poterunt, confugiamus. Non leve quoque discrimen est inter *apoplexiam*, & *suffocationem hystericam*; nam in hac nec partes penitus resolvuntur, nec sensus omnis perit, cum hystericæ & punctæ, & vellicatæ dolorem persentiant; ac præterea, si gravior sit affectio, respiratio, & pulsus deficere videntur, uti in syncope; & postquam ab accessione redierint, recordantur plerumque eorum, quæ acta sunt, quæque eis acciderunt, dum pene mortuæ videbantur. Nec quidquam obstat historia, si vera est, mulieris a VESALIO dissectæ; cum syncope, aut apoplexia hysterica, sive convulsiva, non *suffocatione*, eam correptam fuisse, verosimilius reputetur. Epilepsia vero ratione sensus animalis penitus intercepti maximam habet cum apoplexia affinitatem; candens quippe ferrum cuti impositum ab epileptico non sentitur. Ab apoplexia tamen discernitur, quod in illa, nempe epilepsia totum corpus, si perfecta est, convellitur, inconditisque motibus exagitatur.

Carus. Coma. Lethargus.

§. CXI. Restat modo, ut aliquid, quod ab initio recepimus, de soporosis quibusdam affectibus, *caro*, *comate*, & *lethargo* dicamus. Hi enim ad apoplexiam ita prope accedunt, ut SENNERTO, BOERHAAVIO, aliisque non paucis levioris apoplexiæ species videantur. Cumque easdem ferme caussas habeant, quas illa, in primis apostemata cerebri; lymphæ mucosæ, aut concretæ intra duram, & piam matrem collectionem; seri limpidi, aut crassi & turbidi circa, aut intra cerebrum effusionem; & demum ipsam vasorum ejus nimiam plenitudinem, aut sanguinis in iis congestionem, pulmonum morbis, & præcordiorum vitiis præsertim organicis,

cor-

cordis nempe polypo, aneurysmatibus, varicibus, aliisque plerumque succedentem (*a*); non erit idcirco alienum singulorum phænomena hic summatim recensere, quo facilius a vera, & valida apoplexia discriminari queant.

Carus. Hujus signa.

§. CXII. Summum eorum gradum constituit καρος (*Caros*), sive *apoplexia minor* quorumdam auctorum (*a*). Qui eo tenentur, etsi ut apoplectici profundissimo somno obruuntur, succussi tamen, vel puncti, vel clamoribus excitati oculos aperiunt, puncta, & vellicata membra retrahunt, interrogantibus, quamquam inconcinne, respondent tamen; & licet mox in somnum relabantur, non ideo stertunt, sed libera respiratione fruuntur. Contra apoplectici puncti, concussi, ustulati, motu, & sensu carent, perpetui somni imaginem præ se ferentes.

Cataphora. Signa propria. Ejus differentiæ.

§. CXIII. *Cari* quasi levior species videtur Κωμα quod a GALENO καταφορα (*Cataphora*) etiam nominatur. Hoc prehensus homo non solum facilius excitatur, etsi iterum in somnum recidat, verum etiam apposite ad interrogata respondet. Dividitur *coma* in *somnolentum*, & *vigil*. In *somnolento* profunde quidem dormitur, non ita tamen, uti in *caro*. In *vigili* vero, cui etiam nomen est τυφομανια (*Typhomania*), & κωμα αγρυπνον (*Coma agrypnon*), vel αγρυπνωδες (*Agrypnodes*), adest quædam ferme insuperabilis in somnum propensio, e quo tamen ægri crebro excitantur, veluti strepitu quodam repen-

(a) MORGAGN. *l. c. Epist. VI.*
(a) SAUVAG. *Nosolog. Cl. IV. §. XXIX.*

pentino perterriti, aut insomniis terrificis perpetuo exagitati, sic ut numquam somno, quem exoptant vehementer, frui possint.

Num cum febre conjungatur? Modo primarium, modo symptomaticum. Quibus morbis supervenit, quos comitatur. Comatis prognosis.

§. CXIV. Utrumque morbi genus (§§. CXII. CXIII.) nempe tum *carus*, tum *coma* ex nonnullorum auctorum sententia cum febre conjungi dicitur: juxta alios sine febre est; prout nimirum, ut ego arbitror, casu illud cum febre, vel sine ea offenderunt. Nam si primarium fuerit malum, ab eo febris abesse solet; contra cum febri jungitur, si symptomaticum, id est, si symptoma fuerit febris alicujus, vel inflammationis, vel cephalitidis, vel phrenitidis, aliusve morbi febrilis. Plerumque hemiplegiæ, phrenitidi, febribus acutis, atque inflammationibus supervenit. Sæpissime exanthemata variolosa, morbillosa, & miliaria antecedit; & fere perpetuo febres lentas nervosas malignas, & gastricas acutas comitatur. Quando coma non turbulentum, sed placidum morbis accedit, etsi diu persistat, non tamen malum portendit; quia delirium, dolorem capitis, atque alia graviora præcavet, arcet, aut sedat, & in pueris etiam febrem ad judicationem sæpe felicius perducit (*a*).

Lethargus quid? Signa. Definitio lethargi.

§. CXV. Quod ad *lethargum* attinet, hunc sine febre alii, alii cum febre, & quidem lenta conjungi volunt. Cujus dissensionis caussam hic quoque eamdem crediderim, quam paullo ante (§. CXIV.) ad-

(a) BAGLIVIUS *De capit. affect. in acut.*

adduxi. Est autem ipse immodicus sopor, qui nocte, dieque opprimit ægrotantem; sed is non repente, & subito corripit, verum pedetentim subrepit, atque invalescit in dies. Qui eo premitur, supinus jacet, oculis semiclausis, atque ore hiante; excitatus oscitat, parum loquitur, de capitis gravitate, aut dolore queritur, in summa omnium rerum, etiam proximarum, & paullo ante gestarum oblivione versatur; vix petentibus respondet, mox in eumdem soporem incidit, pulsu interim crebro, molli, inæquali, languido, & tardo, quandoque etiam undoso; respiratione vero rara, & debili. Definiri igitur potest somnus profundus cum oblivione summa earum rerum, quæ ad ægrum pertinent, conjunctus; talis tamen, ut eo detentus excitari adhuc facile, & responsa dare possit, quamvis obscuro sæpe, brevi, inordinatoque sermone.

PROGNOSIS.

Cur apoplexia periculi plena. Quos, & quando magis enecat. Recidiva est.

§. CXVI. Periculosissimus morbus est apoplexia vera, & exquisita, utpote quæ plerumque morte finitur; quia vel ob cerebrum infarctum, aut impeditum vehementius humorum vis, & motus ad cerebellum etiam convertitur, vel materia cerebrum lædens, rodens, aut comprimens tanta est, ut omnem nervorum originem, cerebellumque, quod vitæ magis præesse creditur, attingat. Senes potissimum plethoricos, desidesque, atque eos, quibus cerebrum hæreditaria labe, aut morbo aliquo debilitatum est, sæpe trium, aut, quod summum est, septem dierum spatio (*a*) enecat. Interdum etiam uno

(a) *Coac. n. 187. Cœlius Aurelian. l. 2.*

uno, vel altero die, imo temporis momento vitam abrumpit. Et si quis evaserit, facile recidivus fieri consuevit.

Periculosior sanguinea, deinde serosa, demum convulsiva. Metastatica æque periculosa. Arthritica, Lochialis, Lactea.

§. CXVII. Speciatim *sanguinea* periculosior est, quam *serosa*; utraque adhuc, quam *convulsiva*. In sanguinea, si sanguis e suis vasis effluxerit, vix sperare licet, ut discuti, resorberive possit, aut eorum oscula occludantur. *Serosam* sæpe excipit hemiplegia, aut gravior aliquarum partium paralysis, oblivio, fatuitas, languor. *Convulsiva* ut plurimum post aliquot horas solvitur sponte vomitu, diarrhœa, sudore, urina, aliave peculiari excretione; nulla sui relicta nota, vel tantum levissima in ore, lingua, aut alia aliqua corporis parte. Si autem vasa diffregerit, ut quandoque accidit, aut aliter nervorum vitalium originem, aut eorum progressum læserit, quod in primis post epilepsiam, aut vehementes convulsiones præsertim in sanguine scatentibus non rarum est, subitanea fere morte conficit. Periculi non levis plena quoque est apoplexia *metastatica*, uti *arthritica*, *lochialis*, *lactea* (§. XCV.), præsertim si non cita adhibeatur medela; nam intra paucas horas plerumque interimit.

Secundum apoplexiæ gradus varius etiam exitus.

§. CXVIII. Varius etiam apoplexiæ erit exitus pro ejus graduum (§§. XCVI. XCVII.) diversitate. In primo enim, & secundo gradu (§. XCVII.) spes aliqua salutis affulget. In tertio licet experiri, quid ars possit, quin tamen aliquid certi promittatur in summo vitæ discrimine versanti. In quarto (§. *eod.*)

cu-

curatio ne tentari quidem debet, nisi certa prædicta pernicie. Nam rectissime scripsit HIPPOCRATES: *solvere apoplexiam vehementem quidem, impossibile; debilem vero non facile* (*a*).

Signa exitii.

§. CXIX. Generatim pessimum signum exhibent ronchi, stertor, orisque spuma (*a*). Nec aliter sentiendum est de impedita glutiendi potentia, & de potulentorum per nares reditu. Mala semper respirationis quæcumque læsio. Non tamen contra respirationi secundum naturam procedenti temere, & inconsulto fidendum, quod ex MORGAGNIO jam supra (§. XCVII.) monuimus. Lethalis quoque esse solet apoplexia febri acutæ, epilepsiæ, aut metastasi succedens. Mala pariter censetur, in qua sudor frigidus ex universo corpore, aut aliqua ejus parte erumpit. Levior apoplexia, sive particularis (§§. LXXXVI. LXXXVII.) minus periculi portendit; sed paralysim sæpe, aut imbecillitatem alicujus partis relinquit.

Signa melioris notæ. Quando febris morbum solvat.

§. CXX. In sideratis succedentes hæmorrhoides utiles sunt, inquit auctor *coacarum* (*a*). Item in sideratis, si febris accedat, solutio (*b*) fit. Huc quoque pertinet HIPPOCRATIS aphorismus, qui sic habet: *Quibus sanis dolores derepente fiunt in capite, & statim muti evadunt, ac stertunt, in septem die-*

(a) *Aphorism.* 42. *sect. II.*
(a) HIPP. *aph.* 51. *sect. VI. aph.* 43. *sect. II.*
(a) N. 478.
(b) N. 479. *sect.* 2.

diebus pereunt, *nisi febris prehenderit* (c). Sed hujusmodi oraculi effatum aliqua eget interpretatione. Febris quippe, ut morbum solvat, esse debet vel ephemera, quæ inter initia in sanguineo, aut bilioso temperamento accedat, vel acuta, quæ phlegmaticis superveniat, atque humores in utrisque adhuc intra vasa consistant, & contineantur. Si vero hi extra vasa jam eruperint, ægrumque morbus diutius fregerit, febrem noxiam prædicat DURETUS in commentario, neque ei adversantur Coacæ prænotiones (*d*). Cum DURETI expositione consentit Cl. PUJATUS (*e*), monetque febrem, ut salutaris sit, maturius accedere debere, & validam quidem, ut ephemera est, at non inflammatoriam. Additque vir expertissimus, febrim, quam totis triginta annis, quibus clinicen exercuit, supervenire vidit, aut inflammatoriam fuisse, adeoque perniciem accelerantem, aut exiguam nimis, aut nimis seram, proindeque inutilem. Quod frequentissime a nobis quoque animadversum esse testamur.

Signa prognostica paralysium particularium.

§. CXXI. Paralyses autem particulares, imo ipsa hemiplegia, si superstes sensus, calor, & nutritio in parte resoluta sit, neque in ea arteriarum motus valde subsederit, magnam spem curæ faciunt. Si vero cum motu sensus perierit, arteriæque languidissime moveantur, & stupor talis sit, ut pars ad corpus non pertinere videatur, & quasi ligno ad obstacula porrecto eadem utatur ægrotans, pejor tunc

(c) *Aph.* 5. *sect. VI.*
(d) *N.* 480. *sect.* 2.
(e) *Letter. al Figlio inserita nella Raccolt. d'opuscoli del P.* CALOGERA' *Tom.* 50.

tunc longe mali conditio est. Si demum frigus, & marcor, sive macies partem occupet, incurabilis ferme semper est ea paralysis. Id in paralysi, quæ colicam Pictonum subsequitur, evenire maxime notat SWIETENIUS (*a*). Nec rarum est ob diuturnam musculi paralysim, ejus antagonistam prævalere, & membrum, cui affigitur, suam originem versus retrahere, unde *contractura*, & *rigor* (*b*) oboritur. Sed non omnis contractura membri ex hac caussa statim reputanda est. Resolutæ interdum partes atrophia ita arescunt, ut musculi tendines, & ligamenta ossium decurtata rigeant.

CURATIO.

Quomodo collocandus æger.

§. CXXII. Simul ac Medicus ad apoplecticum accersitus accedit, primum curare debet, ut æger in conclavi lucido, & temperato collocetur, corporis trunco supra lectulum paullulum erecto, & capite nudato, pedibus vero probe tectis, & demissis, laxatisque circa collum, pectus, ventrem, aliasve partes vestimentis. Perpendat interea, si commode fieri potest, qua temperie, qua ætate, habituque sit; quo vitæ genere, dum valebat, uteretur; tum quæ caussæ morbum anteiverint, quæ eidem occasionem dederint, quæ demum fuerint antea, quæque sint ejus vires, & recte hisce omnibus cognitis, & perpensis apoplexiæ speciem, & gradum definiat, aptamque eidem properet adhibere curationem.

(a) *L. c.* §. 162.
(b) *Id. ib.* §. 326.

Cura apoplexiæ sanguineæ. Sanguinis missio.

§. CXXIII. In sanguinea apoplexia per sua signa (§. XCIX.) recognita sanguis vel copia, vel impetu, vel mora cerebrum premit, urget, impellit. Ergo eum mitti illico oportet. Quo fit, ut copia imminuta, impetuque retuso, atque avocato, qui reliquus in vasis superest sanguis, liberius, & facilius circumagatur, sicque cerebrum relevetur. At liberali manu, latoque vulnere mittatur, præsertim si valde plethoricus sit æger, aut ætate, & viribus vigeat. Quantitas ejus non facile decerni potest; a viribus enim, ætate, habitu, regione, sexu, & potissimum a pulsus magnitudine, & robore, itemque faciei rubore æstimanda est. Negant aliqui mittendum esse in phlegmaticis, melancholicis, senibus (*), pueris, atque utero gerentibus. Verum eos experientia refellit HIPPOCRATIS (*a*), ARETÆI (*b*), CŒLII AURELIANI (*c*), & medicorum fere omnium, qui medendi longo usu inclaruerunt.

Quo loco, & quantum sanguinis detrahi debeat.

§. CXXIV. Itaque si vires non deficiant, vel oppressæ tantummodo videantur ob nimiam vasorum ple-

(*) Utilitatem ut demonſtret largioris ſanguinis miſſionis etiam in ſenili ætate LANCISIUS (*De subit. mortib. l. 2. cap. 51. n.* 8.) narrat, mercatorem grandævum, cum impendebat apoplexia, ab hujuſmodi inſtanti periculo ſubductum, & levatum eſſe per ſanguinem ſponte e naribus ad undecim libras profusum, deinde omnino liberatum, quatuor aliis libris poſt quindecim dies rurſus erumpentibus.

(a) *De vict. ration. in acut.*
(b) *De curat. acutor. cap. IV.*
(c) *Lib. 2. cap. 10.*

plenitudinem , & reliqua consentiant, adulto statim vena brachii, & quidem resoluto oppositi , si hemiplegiacus fuerit, quod , monente ARETÆO (*a*) , & post VALSALVAM MORGAGNIO (*b*) , utilius esse docent (*) observationes, tundatur, sanguinisque unciæ duodecim, aut etiam in majori plethora octodecim detrahantur . Non desunt etiam qui multo largiorem effusionem sine syncopes periculo ferant . Nec ab eo mittendo nos deterreat pulsuum intermissio , aut inæqualitas , nisi alia signa virium vitalium defectum, atque exsolutionem evincant, donec satis præsenti periculo prospectum videatur . Nonnulli etiam suadent , in summa vasorum plenitudine , & cerebri oppressione venas utriusque brachii, imo pedis una aperiendas , ut citissima fiat a cerebro revulsio . Verum id auxilii exercitatissimum , prudentissimumque Medicum expostulat , ne lethalis syncope tragœdiam absolvat.

Quando iterandæ V. S. Quando ex pede. Sectio jugularium , & arteriotome. Vena frontis , sublinguales an secandæ. Cautio in sectione jugularium, & raninarum.

§. CXXV. Si quod prima venæ sectione detractum sanguinis est , non satis profuerit , tribus post horis, imo etiam citius, prout res postulabit , iterum detrahatur. Nonnulli id ex pede faciendum, alii ex

(a) *De morb. acut. curat. l. 1. cap. IV.*

(b) *Epist. anat. XIII. n. 17. & anatom. med. III. n. 17.*

(*) MAYNARDUS SIMON DU PUI in diſsertatione *de homine dextro* , *&* *sinistro* laudat venæ ſectionem in hemiplegia ex cerebri læſione orta inſtituendam in parte lateri affecto oppoſita ; etſi neget auctor iſte nervorum decuſsationem.

brachio jubent. Sed locum opportuniorem indicabit sagax, & propera circumstantiarum consideratio. Menstrua, hæmorrhoides, & lochia fluentia, aut retenta sanguinis e pede missionem ut plurimum anteferendam præcipiunt. Ex pede quoque, & quidem eo, qui resolutus sit, in hemiplegia detrahi sæpius utilissime sanguinem experientissimus vir observavit, quod *facilius, ac fortius dimoveri possunt obstacula convulsionum, & obstructionum, quæ in vasis læsæ partis spinalis medullæ, vel cerebri basis pertinaciter hærent* (*). Deinde ad venarum jugularium sectionem, quam FREINDIUS (*a*), LANCISIUS (*b*), aliique quamplurimi (*c*) extollunt, aut ad arteriotomen in temporibus, quod etiam proponit HEISTERUS (*d*), deveniendum est, si nondum sensus, & motus redierint, aut capitis dolor alicubi defixus, & perstans non satis cerebrum levatum significet. Venam pariter frontis, ubi jugulares non appareant, aut incidi nequeant, imo sublinguales aperiendas nonnulli existimant; at plerumque non sine gravi id incommodo fieri potest, nec satis proficuum, atque expeditum, secus quam PETRUS A CASTRO, P. SALIUS DIVERSUS, & LANCISIUS in morbis capitis contendunt, auxilii genus a PLATNERO reputatur. Sed in sectione jugularium, aliarumque, quas memoravi, venarum, si tentanda videatur, cavendum, ut alibi (§. XXIV.) animadver-

(*) LANCIS. *de sub. mort.* I. 2. *cap.* V §. 3.

(a) *Op. omn. in Hipp. epid. comment.* II. *de sang. missione &c. p.* 32.

(b) *De subitan. mortib. l.*2. *cap. V.* §. 3. & 4.

(c) TRALLIANUS *lib.* 4. ACTUARIUS *l.* 3. *cap.* 1. FABRIC. HILDANUS *Cent.* 4. 14. *Med. Ægypt.*, & poſt hoſce plerique recentiſſimi ſcriptores.

(d) *Compend. med. cap.* XIV. §. XXXII. *p.* 296.

verti, est, ne vinculo collo injecto, ut intumescant, sanguinis e capite reditus magis magisque retardatus congestionem in cerebri sinibus, vasisque adaugeat. Sola digiti applicatione venæ jugulares, aut aquæ ore detentæ fotu raninæ, ut tumeant, incidique possint, curandum est.

Cucurbitula occipiti admota laudatur.

§. CXXVI. Occipiti cucurbitulam, incisa altius prius cute, apponi, atque hinc sanguinem extrahi, præsertim ubi jam largiter aliunde effusus est, aut vires e venis effundi eum prohibeant, utilissimum quoque est; non sic tamen, ut cum missione sanguinis ex brachio, aut vena jugulari, MORGAGNIO etiam judice (*a*), comparari possit. Venæ enim occipitales, ut alii externæ jugularis surculi, communicant in juvenili præsertim ætate cum venosis meningum sinibus. Hac sola bis in occipite profunde scarificata ZACUTUS LUSITANUS (*b*) juvenem *resoluto* jam *pulsu, ut in horas moriturus* videretur, ad ferenda alia auxilia imparem, restituit. Magnam quoque opem id præsidii genus attulit *laboranti olim contumaci quadam, ac perdifficili soporosa affectione* M. ANTONIO CICOGNINO, celeberrimo tunc Æmiliæ Medico (*c*). Laudanti MORGAGNIO se comitem adjungit MEADIUS (*d*) qui *permagnum* hoc *auxilium* esse confirmat *in maxime periclitantibus apoplecticis, & magnopere juvisse non semel expertus*. Sed ante hos a priscis etiam temporibus ejusmodi chirurgiam

 tanti

(a) *Epistol. anat. medic.* II. *art.* 10.
(b) *De med. Princ. Histor. l.* 1. *hist.* 33.
(c) MORGAGN. *Advers.* VI. *animadvers.* 83.
(d) *Monit. & præcept. medic. cap.* 2. §. 1.

tanti fecit ARETÆUS, ut in hæc verba (*e*) prorumperet; *Quum morbus diu trahitur, & caput in caussa est, cucurbitula occipitio affigenda est, & sanguis largiter hauriendus: plus enim, quam venæ sectio, proficit, & vires nequaquam labefactat* (*).

Etiam vertici, & colli lateribus utiliter affigitur.

§. CXXVII. Alii vero eamdem cucurbitulam non occipiti, sed vertici, sive syncipiti imponendam (*a*) jubent, quo præsidio utilissime in quadam virgine vestali apoplectica usus fuisse FRACASTORIUS fertur, licet ipse apoplexia tactus, & ab astantibus non intellectus eo carere debuerit, incassum manu loco, quo defigenda erat cucurbitula, pluries indicato (*b*). Ad latera etiam colli defigendas, scarificandasque cucurbitulas esse monet MEADIUS (*c*), uti HALY (*d*), FORESTUS (*e*) & SCHENCKIUS (*f*) ante eum proposuerant. Nec inutile, aut alienum est, eas tam siccas, quam scarificatas reliquis etiam

(e) *De morb. acut. curat. l. 1. cap.* 4.

(*) Nemo autem fuſius, diligentiuſque ſcripſit de hoc præſidio, MORGAGNIO teſte, quam AUG. FRID. WALTHERUS, qui diſſertationem edidit *De scarificatione occipitis, plurium capitis morborum auxilio*, & tam aliorum, quam ſuis obſervationibus id comprobavit.

(a) PETR. APONENS. *in complem. Med. de morb. cerebr. c.* 17, CRATO *consil.* 36. & 37., SENNERT. *l.* 1. *Pract. p.* 2. *c.* 33. *fol.* 680. *b.*, GR. NYMANN *de apopl. c.* 39. *p.* 229.

(b) *In vita* FRACASTORII *vers. fin.* HEURNIUS *cap.* 24. *de affect. capit. p.* 270.

(c) *Monit. & præcept. med. cap.* 2. *sec.* I.

(d) *L.* 3. *aphor.*

(e) *L.* 16. *observat.* 76. *in scholio.*

(f) *L.* 1. *observ.* 149.

tiam corporis partibus admovere; dummodo posteriori thoracis regioni, sive dorso parcatur, ne motum respirationi inservientem, jam languidum præpostere intercipiamus; quamquam id a DODONÆO (g) non videatur satis animadversum, cum eas dorso admotas plurimum celebraverit. Solent vero qui eas dorso admovent, ægrum non pronum in pectus collocare, sed in latus reclinare, quo respirationi minus officiatur.

Hirudinum applicatio.

§. CXXVIII. Imminuendi, revellendique sanguinis consilio hirudines etiam, non solum temporibus, & pone aures, quod supra adversus dolorem capitis proposuimus, verum etiam ano applicentur, præsertim, si ab hæmorrhoidibus, aut catameniis suppressis, aut ab hypochondriorum affectibus permanaverit apoplexia. Proderunt quoque, ubi aliam caussam habuerit; cum in primis venæ aliæ commode, & tuto aperiri haud potuerint. Sed tunc universo corpori, aut pluribus saltem partibus, ut largius sanguis effluat, admovendæ sunt. In pueris, obesis, fœminis, debilibus phlebotomiam formidantibus interior cubiti pars ad id aptissima omnium esse censetur.

De revulsionis ratione. CORN. CELSI de sanguinis missione judicium.

§. CXXIX. In universum illud apud plerosque in more positum est, ut post missum e partibus capiti propioribus sanguinem, venæ inferiorum resecentur ad revellendum. At sanguinem missuro magnum sæpe negotium facessit illud CORN. CELSI do-

(g) *L. 2. Prax. cap. 15.*

documentum: *si omnia membra vehementer resoluta sunt, sanguinis detractio vel occidit, vel liberat* (a). Verum, si quid ego interpretor, sanguinis detractio *occidit*, ubi ab effuso intra cranium, aut cerebrum cruore, aut ab hydropica colluvie morbus fiat. *Liberat* vero, ubi copia, & congestio sanguinis intra vasa adhuc est, sic, ut & vasa, & cerebrum depleri, & relevari queant. Quam ob rem appositissime nitidissimus scriptor subjicit: *post sanguinis missionem si non redit & motus, & mens, nihil spei superest; si redit, sanitas quoque prospicitur.*

Clystere alvus laxanda. Eccoprotica mitiora conveniunt. Quando balanis utendum. Cautio circa fumum tabaci.

§. CXXX. Detracto sanguine, alvum ducere oportet clysmate, non admodum acri, nec calido, ne spasmi in imo ventre excitentur, qui sanguinem caput versus magis, magisque propelleret; in quo plerumque nimium temere peccari solet. Subductis sic crassioribus excrementis, si ægro deglutiendi facultas manserit, danda intrinsecus sunt eccoprotica antiphlogistica, ut lenis alvi fluxus cieatur; qui omnibus capitis morbis saluberrimus esse consuevit. Quoniam vero in vehementiore apoplexia ani sphincter sæpe resolvitur, & deglutiendi actio amittitur; eo in casu balanis, sive *suppositoriis* alvus ad egerendum sollicitanda est. Si id in irritum cedat; *tabaci*, sive *nicotianæ* fumus in anum insufflari etiam potest, ut eo peristalticus intestinorum motus incitetur; sed ab ejusmodi remedii usu cane pejus, & angue cavendum in apoplexia, quam

(a) *Lib.* III. *cap.* 27. *n.* 20.

quam carbonum fumus, aut nicotianæ abusus, aut noxii alii halitus (§. LXXXV.) induxerint. Ceterum si eo necessitas uti cogat, prudentissime se gerere medicum decet, ne languida nervorum vis mephiti narcotica istiusmodi penitus extinguatur (*a*). Fumo tutius videtur leve foliorum nicotianæ decoctum, aut dilutum.

Animadversiones circa emetica. Emeticorum usum quæ vetant. Nocumenta ab emeticis. Exempla exitii.

§. CXXXI. Nullo in morbo animosius, quam in apoplexia, se gerunt ut plurimum medici, ut quovis artis adjumento ægrum multo stupore detentum excutiant. Non paucos videre est, qui RIVERII, atque HELMONTII in primis experientia confisi emeticis promiscue, & temere ad id utuntur, seque C. CELSI auctoritate strenue tuentur, dicentis, *melius esse anceps experiri remedium, quam nullum*, ubi res fere ad desperationem adducta est. Sed animadverterent velim, multa emeticorum usum vetare, obesum videlicet corpus, collum breve, & crassum, angustiorem thoracis caveam, ventris amplitudinem, plethoram, proclivitatem ad sanguinis vomitum, aut sputum, organica pulmonum, præcordiorumque vitia, oculorum gravem aliquam affectionem, capitis imbecillitatem, tumores magnos colli, præsertim glandulæ tyroidææ, enterocelen, hydromphalon, gravidum uterum (*), ventriculi ul-

(a) Vid. BASSIAN. CARMINAT. *De animal. ex mephit. & nox. halit. interitu &c. l. 3. cap. 2. p.* 174. 175. 176.

(*) Non dubitant nuperiores quidam Medici, in tranſalpinis præſertim ſcholis inſtituti, etiam fœminis ute-

ulcus, aut scirrhum, peculiarem idiosyncrasiam ad vomendum adversam, ætatem senilem, & decrepitam, regionem, & anni tempus hiemale (*a*). Præterea nemo sanæ mentis negabit, periculosum maxime esse emeticum propinare, vomitumque ciere in ea apoplexia, quam vasa cerebri aut præter modum sanguine distenta, aut rupta, aut corrosa effecerit. Quis enim non videat, vomitu sanguinem uberius, validiusque ad caput propelli, ejusque inde refluxum impediri; sic ut vasa ipsa magis, magisque turgescant, ruptionemque, si forte adhuc illæsa essent, facilius, citiusque subeant; si vero jam dilacerata sint, ampliore facto vulnere copiosiorem sanguinem effundant? Inter vomendi porro conatus diaphragma, cor, pulmo jam fere paralyticis proxima opprimantur, atque æger respiratione sublata extemplo suffocetur, necesse plane est. Non semel meis ipse oculis vidi datum ab aliis emeticum, & vehementer dolui, hemiplegiam, vel levem, & particularem apoplexiam illico in validam, & universalem transiisse; fortem vero, atque exquisitam intra paucas horas in mortem. Scio equidem a medicinæ activioris laudatoribus, qui in hac præ-

utero gerentibus emetica proponere; quod putant, ut opinor, eas ut vomitum ex graviditate ortum, ſic arte excitum commodiſſime ferre poſſe. Sed recordentur iſti, quæſo, non paucas mulieres utero gerentes ob frequentem, & moleſtiorem vomitum, quo vexabantur, in abortum incidiſſe. Quamobrem eorum auctoritate, atque audacia non ita permoveor, ut ſatius, tutiuſque non judicem, illos ſe gerere, qui ab emeticis proprie dictis mulieres prægnantes arceant.

(a) HIPPOCRAT. *aphor.* 4. *sect.* IV. ubi ait: *Purgandum æstate quidem magis superiores ventres, hieme vero inferiores.*

præsertim regione frequentissimi sunt, jactari observationes, ex quibus utilitas dati emetici in apoplecticis ostendatur. Sed a paucis felicioribus exemplis, quæ naturæ robustioris beneficio plus, quam artis operi tribuenda fortasse fuerunt, inferri haud potest, emetica ex se, quod aliunde semel, iterumque constitit, perniciosa non esse (**).

Auctoritates rejiciuntur. Emetica in sanguinea, & convulsiva reprobantur. Rejiciuntur quoque in aliis casibus, paucissimis exceptis. Vomitus sympathicus perperam reputatur indicans emetici.

§. CXXXII. Quod attinet ad RIVERII, HELMONTIIQUE experientiam, ea sane non videtur hujusmodi, ut cuilibet tum generi, tum gradui apoplexiæ emetica convenire ostendat. Neque CORNELII CELSI effatum ita extendendum est, ut quotiescumque rationi repugnat, illud reprobare, & refellere non simus parati. Itaque exulent ab apoplexia sanguinea, & præsertim exquisita omnia emetica, utpote non indicata, & noxia, atque a sanioribus Clinicis, & præ primis a MORGAGNIO ipso explosa. Exulent quoque ab ea apoplexia, quam diximus

(**) Non diſſimulaverim tamen in ea conſtitutione, quam deſcripſit LANCISIUS, non modo purgantia bene ceſſiſſe, quia tunc *non massa dumtaxat sanguinis, sed ipsa quoque hypocondria apud ægros multitudine bilioso-acrium particularum redundabant*; verum etiam emetica, ut ipſe teſtatur ſic inquiens: *profecit etiam vomitus apud illos, qui vel huic assueti fuerunt ogestioni, vel ex crudioris adhuc cœnæ pondere laborabant. L. c. l. 2. cap. V.* §. XIII. Verum certiora nocumenta videntur, dubium vero levamen.

mus *convulsivam*, & præsertim in sensibiliori, irritabiliorique nervorum, & fibrarum systemate præditis; ne spasmi magis, magisque invalescant. Quod si umquam eis locus aliquis relinquatur, in ea fortasse cum BAGLIVIO, atque HEISTERO dari poterunt, quam nimia ventriculi repletio, intemperantia, & venenata alimenta, aut opium paullo ante sumpta advocarint. Quamquam in apoplexia cum ventriculi repletione, ut est ea, quæ a pastu corripit, suspecta emetica habeat etiam idem sapientissimus MORGAGNIUS, exemplum afferens hominis hemiplegiaci, qui ab emetico dato in apoplexiam universalem, & cito lethiferam (*a*) præcipitatus fuit: nec nisi imminuta prius sanguinis copia, si excedat, tententur. Sæpe etiam accidit, ut a vomitu, aut vomituritione, quæ apoplexiam sæpe antecedit, aut concomitatur, indicationem emetici propinandi desumant medici minus periti; cum tamen ejusmodi vomitus, aut ad vomendum proclivitas, sympathica sit a cerebro male affecto (*), non idiopathica, quæ distinctionis ratio pernecessaria omnino est. Nam in priore casu ab emeticis omnino abstinere oportet, ut summopere perniciosis.

Re-

(a) *Epist. anat. med.* III. *n.* 4.

(*) Huc apprime faciunt binæ obſervationes, quas duabus epiſtolis, altera ad Cl. Archiatror. Cæſ. Comitem ANTONIUM STORCKIUM, altera ad JO. MICHAELEM MENGHINIUM R. Prof. Œnipontanum datis perſcripſit FELIX PERGERUS Tridentinus, amicus meus ſingularis, & medendi uſu, & ſcientia excellentiſſimus; nam in his & vomitum a cerebri labe pronatum, et emetici in apoplexia nocumenta oſtendit.

Revellentia & excitantia , & qualia . Ferrum ignitum . Quænam suspecta , quænam probanda .

§. CXXXIII. Nec intentatum relinqui solet omne revellentium , atque excitantium genus , ut apoplecticus ad se redeat . Revellunt præstantissime a cerebro , & capite balnea tepida , in quæ pedes demittuntur . Revellunt itidem , & simul sensum , & motum acuunt membrorum ligaturæ , frictiones , epispastica , sinapismi , & vesicantia (*) . Nonnullis placet ferramentis ignitis plantas pedûm aduri ; aut acubus volas manuum pungi ; aut aciculas sub unguibus adigi ; quo tormenti genere excitatos interdum fuisse apoplecticos narrant , qui aliter excitari nequiverant . Verum vix adduci possum , ut credam hoc cruciatu quidquam boni effectum iri , neque caussam sic proximam apoplexiæ removeri , ubi cetera auxilia eam tollere haud potuere . Quæ enim ejusmodi remedii , sive potius tormenti bona effecta ex MISTICHELLIO , CLAUDINO , FORTUN. FIDELI , atque HENRICO ab HEERS adducit LANCISIUS (*a*) , vel non sunt ejus generis , quæ certam utilitatem commonstrent , vel in soporosis affectibus , falso pro apoplexia habitis , præstita fuisse crederim , vel sine hisce cruciatibus , si Medici patienter expectassent , per alia minus sæva auxilia consequuti fuissent . Ceterum in sanguinea apoplexia vix locum inveniunt ea , quæ humores exagitant , aut nimium motum cient ; hinc errhina etiam , sternutamenta , & volatilia acria , ita suspecta habentur , ut , nisi inito omnium prudenti examine , atque summa adhibita cautione , in usum vo-

(a) *L. c. cap. V. §. XII.*

vocari non debeant (*). Si quid naribus admoveri liceat, esto id acetum vini, vel oleum succini, vel ejus sal volatile, vel spiritus melissæ, quibus & lingua, & os, & torpentia membra perfricari poterunt. Intrinsecus vero, si fieri potest, ea danda sunt, quæ diluunt, quæ temperant, & leniter resolvunt, uti serum lactis, decoctum hordei, dilutum florum tiliæ cum nitro, atque oxymelle, aliaque his affinia.

Alterantia. Resolventia mitiora.

§. CXXXIV. Si his æger reviviscat, & simul respiratio, pulsus, calor, colorque pristinus redeat; bono animo esse oportet. Tuncque jura dilutiora porrigantur, quibus incoctæ fuerunt temperatiores herbæ cephalicæ, uti melissa, & flores primulæ veris, liliorum convallium, tunicæ, tiliæ, & aliquid etiam detur eorum, quæ paullo valentius attenuant, resolvunt, excitant, excretionesque per cutim, & renes prolicere solent, uti succinum, ejusque sal volatile verum, stibium diaphoreticum non ablutum, nitrum stibiatum, camphora cum nitro, cinnabaris diligenter lota, & super porphyritim lævigata, aliaque hujus generis.

Cu-

(*) Adeo abhorret ab omni acriori ſtimulo, & ſanguinem exagitante medicamento in apoplexia sanguinea curanda celeberrimus TISSOTIUS, ut veſicantia ipſa minus tuta appellet, atque utiliora prædicet poſt ſotus molles cataplaſmata ex fermento panis, & ſemine ſinapios ſuris applicita revellendi ſcopo. *Epist. var. argument. ad* HALLER. *p.* 65. *ed. venet.*

Curatio apoplexiæ serosæ. Quando sanguis in ea mitti possit, quando nequaquam.

§. CXXXV. In serosa apoplexia suis notis (§§. C. CI. CII.) cognoscenda, an sanguis mitti debeat, non levis inter medicos disceptatio sæpe exoritur, ad quam dirimendam cum præclarissimis Clinicis hac uti soleo distinctione; nimirum si æger bono adhuc habitu sit, si vasorum plenitudo, & sanguinis rubri aliqua copia simul concurrere videatur, quod ex pulsuum magnitudine, victus ratione, & vitæ genere innotescat, venam prudenter, & caute secari posse, MORGAGNIO, aliisque non improbantibus (*a*), existimo; ut una saltem ex caussis cerebrum opprimentibus cito amoveatur. E contrario si apoplexia cum malo corporis habitu conjuncta sit, aut ei supervenerit vera cachexia, & nulla appareat sanguinis, vasorumque plenitudo, phlebotomiam vitandam (*b*) esse; itemque si cerebrum hydrope laboret, in eoque plurimum aquæ (§§. L. LI. LII. LIII.) suspicari liceat, in vasis autem parum sanguinis effœti, ab ea abstinendum esse, quia ab emisso sanguine hydrops non modo confirmatur, verum etiam sæpe accersitur; potiusque ad corroborantia tam externa, quam interna properandum. Nocet quoque venam incidere debilibus, senio confectis, diutino capitis morbo jam diu vexatis, & prope consumptis, aut ex aquarum medicatarum largiori potu in apoplexiam prolapsis (*c*).

Cu-

(a) *Epist. anat. med. IV. n.* 10.
(b) *Ib. n.* 15.
(c) *Ib.*

Cucurbitulæ, & hirudines tutiores. Purgatio magis opportuna. De emeticis iterum judicium. Cathartica utilius adhibentur.

§. CXXXVI. Tutius adhibentur cucurbitulæ scarificatæ, atque hirudines, etsi non pari celeritate, & vi morbo medeantur. Minus adhuc discriminis, plusque adjumenti habet purgatio. Plerique hic emetica sine ulla ferme controversia proponunt, & laudibus efferunt; quæ etsi non ita, ut in sanguinea apoplexia, a nobis in serosa reformidentur, non tamen omni noxa carere ea putantur, ut indiscriminatim, præcipitique consilio ingerenda sint. Neque ex eo, quod vomitus, aut vomendi conatus sæpe antecedat, aut comitetur apoplexiam, erui debet, hosce naturæ motus esse salutares, ideoque ab arte promovendos: plerumque enim hi ab affecto, ut supra dictum est, & vellicato cerebro, non a primarum viarum saburra proficiscuntur. Quare præstat catharticis, & quidem ex hydragogorum classe, illud moliri, quod passim emeticis efficere alii nituntur. Agaricus, jalappa, diagrydium, folia senæ, manna, sal anglicum, cremor tartari, pulvis Cornacchini, pilulæ de succino Cratonis, de tribus cum rhabarbaro; mercurius dulcis, atque id genus alia egregiam sæpe afferunt opem. Item eodem nomine commendantur enemata acriora (quibus vinum emeticum adjiciunt nonnulli), atque ea omnia medicamenta, quæ serosos humores per alvum, aut urinæ vias valentius educunt.

Irritantia calida, & nova seri emissaria laudantur. Cautione in eorum usu opus est.

§. CXXXVII. Opportunissima quoque sunt quæ ir-

irritando dolorem inferunt; solidasque partes torpentes permovent (§. CXXXIII.), aut novum sero exuberanti exitum parant, uti ulcera cantharidum applicatione aperta, setacea, fonticuli. Eo etiam respiciunt volatilia calida, acria tam interius, quam exterius adhibita, uti sales volatiles alkalini, spiritus salis ammoniaci urinosus, fuliginis, cornu cervi, sanguinis humani, folliculorum serici, & similia, quibus superbibi possunt diluta calida, aut decocta majoranæ, salviæ, betonicæ, lavendulæ, rorisque marini. Cauto tamen opus est, ne nimio, & audaciori calefacientium usu non ephemeram, sed vehementiorem, ardentemque febrem, aut *alcalescentem* humorum dissolutionem conquiramus, unde æger citius, quam par esset, e medio tollatur. Omnia igitur & temperamento, & corporis habitui, & peculiari sanguinis constitutioni, atque acrimoniæ, ætati, sexui, viribus, morbis præcedentibus prudenti manu, maturoque consilio accommodanda sunt.

Curatio apoplexiæ convulsivæ.

§. CXXXVIII. Nec minori studio indigemus, cum ad curandam apoplexiam convulsivam (§§. XCV. CIII. CIV. ad CIX.) progredimur. In ea, in qua idiopathice cerebrum afficitur, pro varia caussarum ratione nervorum principium irritantium, prementiumque adhibenda plane sunt præsidia, quorum in curatione apoplexiæ sanguineæ, & serosæ meminimus, eisque cautionibus, & præceptis insistendum est, quæ ibidem, alibique sæpius inculcavimus. In sympathica vero, detracto, quantum expedire videbitur in temperamentis sanguineis, & cholericis, hominibusque consuetas evacuationes non habentibus, sanguine, generatim vitanda tam intrinsecus,

quam extrinsecus ducimus quæcumque acrius irritant, præsertim in exquisita nervorum sensibilitate. Contra balnea pedum tepida, fomenta, atque enemata emollientia, mitiora eccoprotica, sive alvum lenientia, uti oleum amygdalarum dulcium, olivarum, seminum lini, ricini americani, magnesia alba, flores cassiæ, serum lactis, utpote quæ laxant spasmos, & sensibilitatem, irritabilitatemque demulcent, humores acres temperant, saburramque lenissime deturbant, pro re nata adhiberi possunt. Nec sua carent utilitate *antispasmodica* temperatiora, in quibus eminent sal volatile succini, liquor cornu cervi succinatus, tinctura succini, croci, castorei, liquor anodynus mineralis Hoffmanni, flores Zinci a GAUBIO, aliisque neotericis ob vim sedantem, atque antispasticam celebrati, sal sedativum HOMBERGII, aqua florum aurantiorum, nucum viridium cohobata, menthæ piperitidis, cerasorum nigrorum, epileptica LANGII, hysterica QUERCETANI, moschus. camphora, atque alia, quæ temperamentis, ætati, constitutioni, tempori, & caussis sagaciter aptanda sunt. In primis autem inquirere oportet, unde morbus inceperit, eoque curatio omnis dirigenda est.

Reliquæ apoplexiæ differentiæ quomodo curandæ. Curatio symptomaticarum. Metastaticæ. Apoplexiæ a caussis externis violentis. A tophis exostosibusque genitæ.

§. CXXXIX. Ex triplici hac curandi ratione tribus apoplexiæ insignioribus differentiis præscripta facile elicitur, quid auxilii singulis aliis quoque conveniat, quidque præstari expediat in varia earumdem complicatione. Raro enim simplices morbi, quales a Pathologis, Nosologisque delineantur, clini-

nicen exercentibus se exhibent, sed plerumque compositi, complicatique vario modo sistuntur; quo fit, ut Clinicis acri judicio, & magna sæpe mentis contentione ad diagnosim, curationemque recte instituendam opus sit. In universum caussarum ratio habenda est, omnique ope enitendum, ut morbi origo tollatur. Sic apoplexia *symptomatica*, uti *febrilis*, *scorbutica*, *præcordialis*, *venerea*, aliæque (§§. LXXXII. XCI. XCIV. XCV.) curationem a morbi primarii, a quo dimanavit, cognitione & medela expectare debet. *Metastatica* omne revulsionum, atque evacuationum genus, in primis diuresim, diaphoresimque exposcit. Quæ ab ictu, contusione, vulnere, lapsu originem duxit, chirurgi potissimum ope, ac manu eget. Os depressum terebra elevandum est; fractum vero, vel fissum auferendum, ut cerebrum a pressione liberetur, aut effusus, collectusque sanguis extrahatur. Terebrationi etiam locus est, si probabili conjectura suspicari licet, vasa interiora, illæsa quamvis calvaria, disrupta fuisse, aut subter abscessum, aut tumorem latitare. Sed tunc res chirurgiæ prudentissimis, exercitatissimisque tota omnino tradenda est. Supervacaneum quoque est, si apoplexiam tophi, exostosesque venereæ pepererint, quid tum agendum medico supersit pluribus explanare. Sola enim *hydrargyrosis* salutem promittit, aut quibusdam in casibus saturatissima sarsæparillæ, aut guajaci decocta.

Ex mephiticis vaporibus.

§. CXL. Apoplexia demum ex vapore carbonum, & mephiticis halitibus orta postulat, ut continuo ea correptus in aerem liberum, apertum, & frigidum deferatur; deinde, facie aqua frigida sæpius

aspersa, mox sanguis abunde ex alterutra jugularium mittatur; clysteres ex aqua cum aceto remixta frigidi subter dentur; naribus volatilia admoveantur; aceti aliquid in os, & fauces, sed prudenter, ne in glottidem illabatur, instilletur; idque etiam potui, ubi homo reviviscit, cum aqua subinde detur, totumque corpus frictionibus assiduis, diuque continuatis excitetur. Utilissimam hic aeris insufflationem in pulmones ope tubuli recurvi in alterutram narem immissi, altera digitis compressa, commendat Cl. PORTALIUS (*a*), & tandem tracheotomiam proponit, uti extremum remedium. Illam autem insufflandi aeris rationem præseferendam existimat; quod observarit, si in os immittatur aut deprimi epiglottidem, sicque aeris ingressum in laryngem impediri, aut in œsophagum aerem protrudi. Hic palam, ut perniciosa, rejicit emetica, nec minus timet a *tabaci* fumo in intestina per clysterem immisso. Putat enim ipse, intestina eo inflata diaphragmatis motui, quem excitare contendimus, vehementer obsistere. Sed noxium ex eo etiam ejusmodi auxilium esse supra monuimus, quod narcotica facultate morbum augere, perniciemque accelerare potest.

Apoplexiæ ab assumptis quæ curatio. Narcosim corrigentia. Alkali volatile.

§. CXLI. Quod si venena, in primis narcotica fortuito ingesta, aut errore assumpta, aut comesta (§. LXXXV.) apoplexiam exciverint, protinus vomitu provocato ea expelli debent. Sed nihil præstantius post vomitum censetur ad cujusvis veneni nar-

(a) *Hist. de l'Acad. Roy. an.* 1775. *vid. etiam Giornale di Pisa T.* 39.

narcosim inducentis correctionem aceto, acidisque vegetabilium fructuum succis. His quoque uti convenit in eo casu, in quo boleti comesti morbum fecerint. In apoplexiis vero, & morte apparenti, quas fermentantium rerum vapor, aut tetra cloacarum mephitis genuit, alkali volatile summopere commendatur ab Academico Parisino LE SAGE, cujus experimenta collegit LÉ NOIR, atque in lucem edidit, ut ejus præstantissimam facultatem confirmaret. Nec mirum, cum omnia, quæ sensibilitatem, irritabilitatemque revocant, vitalitatem pene extinctam etiam exsuscitant, non quidem quod alkali volatile, ut ipse sibi persuadet, aciditati ex illis evectæ opponatur, nam acidi etiam vapores, & spiritus idem beneficium præstant, sed quod stimulo, atque irritatione vim nerveam, irritabilitatemque cordis torpentem excitet, excutiatque.

Relicta ab apoplexia quo modo curentur.

§. CXLII. Remittente morbo, quod reliquum ejus est, opportunis remediis superare conabimur; & *paralysim particularem*, quæ plerumque remanet, & perstat, caussarum eam foventium emendatione tollere tentabimus. Quare in attenuantium, resolventium, atque evacuantium usu diutius oportebit insistere. Huc spectant gummi ferulacea; extracta purgantia, ut panchymagogum CROLLII, aut hellebori nigri: mercurius dulcis; decocta ex lignis sudoriferis sic dictis, guajaco, junipero, sassafras, visco quercino, lentisco, radicibus sarsæparillæ, bardanæ, chinæ orientalis, rubiæ tinctorum; jura viperina (*); serum lactis cum cichoreaceis, ce-

K 4 pha-

(*) Dum varia medicamentorum genera ſingillatim hic recenſeo, nolim quis credat, altera alteris ſuccedanea

hæc

phalicis, aut antiſcorbuticis plantis incoctis; aquæ thermales præſertim balnei, & ſtillicidii forma adhibitæ;

hæc eſſe, atque indiſcriminatim, & ſine delectu uſurpanda. Notas ex materia medicamentaria eorum naturas, & facultates jam puto, nec lectorem ignarum legum, præceptorum, & cautionum, quas ex therapeutica generali didicit ad recte, apte, & ſalubriter iis utendum. Sic, cum viperarum jura commemoro, non ea cuicunque paralyſi ex qualicunque cauſſa natæ idoneum remedium prædico: ſed poſtulo, ut, habito cauſſarum examine, conſiderataque ægrotantis conſtitutione, atque indicantium præſtantia, decernatur, utrum indicationibus adimplendis valere queant. Quod de viperarum juribus dixi, id ipſum de quovis alio medicamine dictum velim. Sed quanam viperis medicatæ vires inſint, quoſnam effectus edant in corpore humano, non convenit inter auctores. Alii enim eas volatili ſale ſcatere, ac proinde ſanguinem exagitare, calefacere, vim vitæ incitare, motum augere, humores attenuare, atque ad alkaleſcendum diſponere opinantur, dum alii hæc omnia negantes, nihil ex viperis volatilis, activique principii elici, ſed multum mucaginis viſcidæ, & glutinis animalis; ideoque fatua, mucoſa, atque inertia ex iis jura confieri, anguillarum omnino juri æqualia. Quamobrem priores illi remedium iſtud ob excitantem, calefacientemque facultatem inter valentiora referunt, ſibique non parum ab ejus uſu, & volatilitate metuunt: contra hi posteriores illos acriter derident, vanum, inutile, & ſupervacaneum id auxilii genus reputantes, ita ut dignum omnino cenſeant, quod a Medicis penitus deſpiciatur. Interea tamen non apud omnes nationes, in primis italicas, apud quas magno ab antiquiſſimis uſque temporibus in pretio fuit, de præconcepta bonitatis opinione dejici unquam potuit, felici procul dubio Clinicorum probatum uſu, ac periclitatione. Adde, Cl. BECCARII periculis omnigenis (*Inſtit. ſcient. Bonon. Comm. T. 2. P. 1. 95.*) compertum eſſe, nihil viperis ineſſe ſive volatilis ſalis, ſive alius principii calefa-

bitæ; earum luta medicata; linimenta nervina, penetrantia, volatilia, (inter quæ oleum formicarum non incelebre est) mercurius (**), electrici machi-

ſacientis, quod earum uſum ſuſpectum faciat, ſed ſuccum quemdam mitiſſimum, gelatinoſum, tenuiſſimum, valde alibilem, fibras rigidas mollientem, motu, & calore corporis noſtri attenuari aptum, atque hinc omnia vel minima vaſcula pervadentem, ſerum viſcidum, lentamque lympham leniter, & ſine ſtimulo diſſolventem, obſtructa referantem, excretiones omnes, & præ primis cutaneam exſpirationem promoventem; quo fit, ut corpora gracilia, & macilenta plenitudinem, jucundiorem ſpeciem, & colorem, virium robur, majorem agilitatem acquirant, atque a pravis, ſalſis, acribus recrementis per cutis ſpiracula, atque urinæ vias ſeſe repurgent. Quidni ergo & paralyticis proſint? Concedit porro idem vir perſpicaciſſimus, juribus viperinis interdum moveri febrim, calorem, & ſitim augeri, vigilias induci; ſed hæc omnia non medicamenti inſitis proprietatibus, verum peculiari ſolidarum partium aut rigiditati, aut ſenſibilitati exquiſitiori, aut fluidarum acrimoniæ, quæ cum gelatinoſo viperarum liquore commixta, & in penitiora loca, ſenſibiliora, atque mobiliora perlata omnes illas turbas excitet, tantummodo deberi. At demus vim eſſe viperis moventem, excitantem, ſolventem, calefacientemque. Non ne hoc nomine in paralyſi cum motuum vitalium languore, partium laxitate, atque inertia, cachectico prope habitu, aut corpore humoribus exhauſto, lympha, quæ nervos alluit, frigida, lenta, viſcida conjuncta multum emolumenti ab earum uſu expectari liceat? TISSOTIUS ipſe, qui ita ſe adverſum huic remedio oſtendit, ut *ablegandum sine damno e medicina* putet, *prodesse tamen* poſſe ultro fatetur (*Epist. var. argum. p.* 105. 106.) *in morbis a defectu bonorum humorum, & ubi mucosus, vapidus, & acescens sanguis vasa decurrit.*

(**) WALSCHMIDIUS, ut habet ALLENIUS in *Synopsi* §. 347., in curatione paralyſeos tam internum,

chinamenti concelebrata virtus (*a*), prudenter, & caute tentanda (***), exercitatio, vectio, aeris mu-

num, quam externum mercurii uſum propoſuit. Hunc ipſum commendavit BARBETTA hac tamen conditione, ut ptyaliſmum excitaret, quod apoplexiam curari poſſe pollicetur (*De apoplex. cap.* 2. *not. c. p.* 31.). Tanti vero id remedii genus fiebat a XAVERIO BERTINIO (*Dell' uso del mercur.*), ut non modo ad curandam apoplexiam, & paralyſim, verum etiam ad præcavendam uteretur. Nec ab eo diſſentit ejus olim diſcipulus, nunc percelebris Clinicus Cremonenſis, MARTINUS GHISIUS, cum eodem duplici ſine pilulas catharticas mercuriales, quibus ipſe uti conſuevit, adhibendas præcipiat, prudentior tamen aliis, quod earum laudes ad apoplexiam, & paralyſim dumtaxat ſeroſam, pituitoſamque perſtringat; contra ac ROTARIUS ille mercurii immodicus laudatur; qui eum in quavis apoplexia, & paralyſi proponere non dubitavit.

(a) *Comment. de reb. in scient. naturali & medicin. gest. Vol. II. pag.* 636. 637. *Vol. III. pag.* 467., *Vol. IV. pag.* 69. & *pag.* 299. *Vol. VI. part.* 2. *p.* 316. *atque alibi*, etſi NOLLETTIUS non multum conſentiat.

(***) Effecta electricitatis, in corpore humano a Cl. TISSOTIO obſervata, ſunt hæc: 1. pulſus citatior; 2. calor auctus, & plethóra; 3. exſpiratio major, interdum alvi laxitas, urinæ copia; 4. hæmorrhagiæ variæ, in primis narium; 5. dolor partis attactæ, cutis læſio, invita muſculi contractio; 6. concuſſio convulſiva, capitis ſubſequens debilitas, vertigo, ſomnus anxius, turbatus; 7. laſſitudo; 8. pectoris anxietas; 9. interdum paralyſis univerſalis, & mors; 10. Fulguris inſtar etiam necat; 11. vaſa cerebri turgida, dilatata in cadaveribus reperta: 12. Eadem, & graviora in animalibus electricitate enecatis cum ſanguinis effuſione in cerebro, & pectore. *Epist. var. argum. p.* 107. 108. & *seqq.* Hinc Cl. vir quærit, quinam erit in paralyſi electricitatis uſus? Reſpondet ſibimet ipſe: Profuit in paralyſi deauratorum. Pro-

mutatio. Non pridem opera Cl. COLLINII inclaruerunt quam maxime flores *arnicæ montanæ Linnæi*, quibus mira inesse vis resolvens, & excitans adversus paralysim (*b*) perhibetur. Non prætermittam hic animadvertere quod passim Clinici crebro videre solent, pedes, & crura in hemiplegiacis, & resolutis citius, & facilius motum recuperare, quam brachia, & manus, quamquam cerebro, & cordi propiora. Caussam HIPPOCRATES (*c*) *in venarum rectitudine* sibi confingit. Verum verosimilius est, eos nervos citius restitui, qui ab ea spinalis medul-

Proderit in paralyſi ex colica ſaturnina; nam in utroque caſu abeſt febris, plethóra, cerebri vitia; quæ conditiones ei videntur neceſſariæ recto, utilique ejus uſui. *Ib. p.* 109. Verum ſcire oportet variari electricitatis medicæ effecta pro varia ratione, qua ipſa adhibetur. Triplici autem ratione adhiberi poteſt, nimirum vel omnino ſimplex, vel cum ſcintillarum extractione, vel cum exploſione phialæ leydenſis. Plerumque primo, alterove modo eam adhibere ſoleo, contentus onerare, quod ajunt, electricitate ægrotantem, idque diutiſſime facere. Rariſſime tertio modo utor, & tunc ſumma quidem prudentia, & cautione. PIVATUS, VERATTIUS, aliique itali non abſimili ratione utebantur, nec quidquam noxæ, ſaltem gravioris, unquam experti inde ſunt. Cl. quoque BECCARIUS ſententiam hac ſuper re rogatus ſuadebat (*Consul. medic. T.* 1. *consult.* 63. *p.* 161.) leniorem methodum. Hanc ipſiſſimam methodum, quæ italorum propria dici poteſt, magna cum voluptate, & lætitia video nuperrime ceteris præferri ab homine Gallo, & Medico nobili MAUDUYTO in Epiſtola ſanæ doctrinæ, & medicæ prudentiæ pleniſſima, quæ reperitur in Diario Medico Pariſienſi. *T.* 49. *Mens Jun. p.* 509. *& seqq.*

(b) Vid. JOSEPH. COLLIN. *part. IV. observat. morb. acut. & chronic. &c.*

(c) *Lib. de morb. virgin. n.* 2.

dullæ parte prodeunt, quæ longius distat ab sede caussæ morbi, uti sunt, ni fallor, *crurales*.

Paralyses particulares qua ratione curentur.

§. CXLIII. Paralysim palpebrarum oculi quavis nocte revertentem stillicidio ex aqua Balleiucana ad cervicem, & occiput adhibito curatam referunt *Transactiones philosophicæ* (*a*). Apud nos thermæ Aponitanæ, Lucenses, Pisanæ, Cassianenses, Viterbienses, Aquenses, aliæque ad id commendantur. Ad paralysim linguæ reliquis omnibus antepo-nit LANGEUS (*b*) oleum cinnamomi stillatitium, ejusque aliquot guttas saccharo exceptas linguæ imponendas jubet. Eumdem in finem M. ANT. LAURENTIUS apud Bononienses Medicus præstantissimus, meusque in clinica exercenda dux, atque antecessor, qui Archiatri munere BENED. XIV. P. M. functus est, spiritu cerasorum nigrorum linguam perfricandam curabat. Sanguine etiam e raninis venis educto sæpe loquendi potentiam rediisse, complures alii testantur (*). Flagris item, urticisque contumaciori paralysi correptæ partes utiliter verberantur, aut vapori spiritus vini flagrantis, quo sudor, in obesis præsertim, avocetur, non sine emolumento (*c*) objiciuntur. Laudibus etiam non le-

(a) *N.* 449. §. 4.

(b) *Miscell. veritat. Fascic.* 1. *p.* 8.

(*) Inter eos eſt LANCISIUS, qui (*De mortib. subit.* 199. *observ. I.*) de hemiplegiaco, cum aphonus perſiſteret, ſic ſcribit: *aphoniam, quam sane cum injecti clysteres, exhibiti sales volatiles, admotaque femoribus, brachiis, & nuchæ vesicantia tollere nequirent, profecto mirabiliter, quod repente acciderit, una solvere potuit missio sanguinis ex sublingualibus venis.*

(c) BARBEIRAC. *Formul. medicam. p.* 362.

levibus celebrantur vinacea recentia, in quæ membra paralytica demergi solent, & quasi balneo foveri. Calore enim fermentantis musti, & vapore acri exhalante vasa omnia, fibræque omnes leniter exstimulantur. Horum opem, etsi crebro irritam dicat TISSOTIUS, remedio interdum fuisse, experientia victus (*d*) fateri cogitur. Crura, & pedes sæpe in scorbuticis *paresi*, sive peculiari, imperfectæque paralysi subjiciuntur; ut prætercam eam, quæ ex casu, ictu, vulnere, luxatione vertebrarum oritur. In illa omnis curatio ab antiscorbuticis præsidiis, ut quisque facile novit, petenda est. Sic artuum inferiorum paralysis, quæ venereis morbis succedit, quæque non infrequens est, cum morbo principe, cujus symptoma tunc certe videtur, oppugnari debet. Non semel mihi hujusmodi paralysis curanda obtigit, & lenibus inunctionibus mercurialibus, decoctisque sudoriferis eam sustuli. Litu mercuriali quoque vesicæ, ani, & crurum resolutionem, cui virus venereum caussam dederat, fugavit Cl. HOUSTETIUS (*e*). Quin imo exstant historiæ curatarum ope mercurii paralysium, ubi nulla erat luis venereæ suspicio, inter quas notatu dignissima videtur illa, quam Cl. CAVALLINIUS paucis ante annis evulgavit (*f*).

§. CXLIV. Nec silentio præteriri licet duos paralyticos, qui ex noxiis argenti vivi halitibus in morbum incidisse videbantur, *auro fulminante* (*a*) per-

(d) *Epist. var. argum. p.* 104.

(e) *Mémoir. de l' Acad. Roy. de chirurg. T.* 4. *p.* 141.

(f) *Storia d'una reumatica paralisia curata coll' unzione mercuriale. Venez.* 1769.

(a) *Gazzett. Medic. di Venez. n.* 11. *ann.* 1763. *di* P. ORTESCHI.

persanatos narrari. *Spuriæ* demum *paralysi* (§§. XCII. XCIII.) non melius mederi possumus, quam pro caussarum diversitate delectis, adhibitisque medicamentis. Hinc deobstruentia, antiscorbutica, resolventia, purificantia, antiseptica, volatilia, instaurantia, nutrientia, roborantia, cardiaca, & similia iis, quæ (§§. CXXXVII. CXLII. CXLIII.) jam exposita sunt, locum habebunt; dummodo Pathologiæ, & Therapeuticæ generalis notionibus, dogmatibusque opportune accommodentur.

Contractura, & rigiditas membrorum quid postulent?

§. CXLV. Sæpe, post devictam paralysim, digiti manuum, aliæque partes, ut alibi (§. XCII.) dictum est, extendi non possunt, quod ligamenta articulorum, musculique flexores tamdiu non elongati, & breviores facti obriguerint ita, ut extensorum vis illorum contractionem nequeat superare. Tunc mitissimis, emollientissimisque remediis opus est. In primis vero, ut hujusmodi contractæ, rigentesque partes mollientur, elongenturque, immitti in ventrem animalium recens mactatorum debent, ibique, quamdiu eorum calor permanet, detineri, & morari; postea linimentis mitissimis ex adipe, & ossium medulla perungi, atque assidue foveri, & perfricari. Nihil enim efficacius penetrat, & relaxat quam vapor aqueus animalis, atque olea subtilissima, quæ in ossium cavis colliguntur. Post hæc vapor aquæ calentis primas tenet, a quo sæpe mira in laxandis, molliendisque fibris præstantur.

Curatio soporosorum affectuum.

§. CXLVI. Soporosis affectibus (§§. CXI. ad CXV.) ubi medicina facienda sit, non aliam ferme viam insistere oportet, quam quæ ad curandam ipsam apo-

apoplexiam præmonstrata est (§§.CXXIII.ad CXLIII.), cum hi sane eisdem ex caussis (§§. LXXV. LXXVI. LXXVII. LXXVIII. *usque ad* LXXXV,) quæ apoplexiam gignunt, propemodum oriantur. Illinc igitur omnis eorum curatio petenda est.

Diæta.

§. CXLVII. Tandem summopere interest, quænam victus, regiminisque ratio apoplecticis convenientior sit. In vigore morbi præstat quam maxime tenuissimo uti victu, deinde aliquid indulgere, sic tamen, ut omnia viscida, glutinosa, acria, & calefacientia evitentur; cavere item a cunctis, quæ sanguinis copiam augent, aut effervescere cogunt, aut eum ad caput nimium propellunt. Hinc summa animi & corporis quies imperanda; cubiculi calor sic temperandus, ut ad frigidum potius inclinet, aerisque procuranda frequens renovatio. Quoniam vero morbus recidivus facile est, ad eum antevertendum oportet hominem, qui eo laboravit, sibi cavere a frigore repentino, a sole meridiano, a nubilo cœlo, ab ira, ab igne, ab æstu; circa solstitia, atque æquinoctia sanguinis copiam, si abundet, vena secta minuere; vesci quoque vegetabilibus, rebusque acescentibus, aquam potare; cœnam omittere, aut parcissima uti, somnum præsertim a pastu vitare, purgari subinde; bis vel ter in hebdomade cremoris tartari drachmam unam, vel alteram sumere. & caussas omnes, ex quibus in apoplexiam implicitus est, diligentissime effugere (a).

CA-

(a) *Tiss. epist. var. arg. p. 73. 74. 75. & seqq.*

CAPUT V.

DE CATALEPSI, ECSTASI, ET SOMNAMBULISMO.

Quid catalepsis?

§. CXLVIII. Magnam affinitatem cum soporosis affectibus (*) habet morbus rarissimus, & , si quis alius, longe admirabilis, quem Καταληιν (*Catalepsin*), & Κατοχην (*Catochen*) Græci nominant. Is latine verti posset *interceptio*, *comprehensio*, *detentio*, *occupatio*; nam qui eo comprehenduntur, continuo sensibus interioribus, atque exterioribus, præsertim tactu, & motu voluntati subjecto privantur. Non tamen hi concidunt, uti in apoplexia, aut syncope, sed in eo statu, & positu consistunt, in quo erant, cum eos morbus invasit; & mirifice se habent ad quasvis inflexiones recipiendas, servandasque paratissimos. Hos Galenus (*a*) κατοχους; Cornelius vero Celsus, ut Morgagnio & Swietenio (*b*) videtur, *attonitos*

(*) LIEUTAUDIUS hanc affectionem adnumerat morbis convulſivis. *Prêcis de Médec. malad. intern. de la Tête l. 1. p.* 212. Sed nullus rigor, nullus ſpaſmus, nulla nervorum diſtentio, ſive convulſio cernitur in vera, & ſimplici catalepſi. Alii mixtum affectum putant eſſe ex ſoporoſo, & convulſivo. Nos vero perpenſa *insensibilitate*, atque *immobilitate*, quæ in ea ſpectantur, cum VOGELIO ad morbos *adynamicos* referendam cenſemus.

(a) *Ex* GALEN. *de causs. puls. P. IV. cap.* 16. CASTELLIUS.

(b) MORGAGN. *Epist. anat. med. II. n.*2. SWIETEN. *Comm. in Boerhaav. Vol. III.* §. 1007.

tos (*c*) vocat; additque, nisi codex ibi mendosus sit, morbum a Græcis etiam *apoplexiam* dici (*d*). Synonyma reliqua, quæ a veteribus usurpata sunt, videri possunt apud CŒLIUM AURELIANUM, qui diligentissime, ut assolet, de *catalepsi* (*e*) retulit. Præcipua tamen sunt hæc: *aphonia* DIOCLIS, atque HIPPOCRATIS; *anaudia* ANTIGENIS CLEOPHANTINI; *lethargia*, & *sopor aliorum*; *congelatio* ARABUM; *stupor cum rigiditate* PLATERI (**).

Quid proprium, & peculiare catalepticorum? Catalepsis vera, & perfecta.

§. CXLIX. Sed illud præcipue in hujusmodi affectione peculiare, propriumque est, quod qui in eam incidunt, si stabant, eodem omnino loco consistant; si sedebant, sedeant; oculis sint apertis, si apertos habebant; incedentis speciem referant, qui in incessu correpti sunt, & membra eo positu tenent, quo quis collocaverit; non tamen sentiant, nec loquantur, nec moveantur, nisi vi quadam impulsi. Hæc autem (§§. CXLVIII. CXLIX.) est *veræ*, & *legitimæ*, sive *perfectæ catalepseos* imago (*), qualis a Medicis hodie ferme universim de-

(c) *L. III. cap. 26.*
(d) *L. c.*
(e) *Acut. morb. l. II. cap. 10. 11. 12. & Tard. Passion. l. II. c. 5.*

(**) Cl. TISSOTIUS catalepſim COELII AURELIANI a noſtra differre omnino aſſerit. *Traité des Nerfs, & de leurs maladies. T. 3. part. 2. chap. XXI.* Revera *catalepsis*, ſive *catoche* CŒLII AURELIANI ad ecſtaſim potius, aut ad catalepſim ſpuriam, de qua paullo poſt dicam, pertinere videtur.

(*) Catalepſis a SAUVAGESIO ſic definitur: *subita sensuum, motuumque muscularium suspensio, su-*

delineatur. Nam, utrum a veteribus isto nomine una, eademque affectio semper intellecta, atque indicata sit, an alia atque alia (*a*), jure & merito dubitatur. Admodum veri etiam simile est, nisi certum plane, exploratumque malueris, non omnes morbos, quibus id nominis a nuperis observatoribus inditum fuit, vere, atque adamussim ad catalepsim perfectam respondisse (*b*). Quod facile patebit cuicumque, si vel leviter in observationum compilationem aliquam oculos tantum conjecerit.

Quæ catalepsis spuria, & imperfecta.

§. CL. Cum vero non omnia illa (§§. CXLVIII. CXLIX.), neque semper, neque eodem gradu in omnibus eveniant; necesse fuit aliam catalepseos speciem constitui, quæ *imperfecta*, & *spuria* nominatur. Alii enim cataleptici sentiunt, sed muti omni-

perstite pulsu, & respiratione plerumque obscurissimis, & mira ad quosvis situs retinendos, & suscipiendos artuum flexilitate. Nosolog. cl. VI. ord. V. G. XXV. Nec valde abſimilis eſt HOMII definitio catalepſeos, quam adeſſe ſcribit, *quando fixus remanet æger in eodem statu, in quo prehensus fuit, sensibus internis, & externis abolitis. Princip. de morb. non febrilib. part. 2. sect. 7.*

(a) Vid. *Journal. Britannique M. de Juin.* 1751. aut *Comment. de reb. in scient. nat. & medic. gest.* LUDWIGII *Vol. I. part. III. p.* 114. *& seqq.*, ubi oſtenditur Catalepſin CŒLII AURELIANI ad varias alias affectiones extendi.

(b) VOGEL. *in not. ad* §. 572. *De morb. cognosc. & curand. cap. de catalepsi p.* 473., ubi non pauci falſo pro catalepticis ab auctoribus habiti memorantur, quibus multo plures addi poſſent, ſi locus ferret. TISSOTIO eamdem nobiſcum video eſſe ſententiam. l. c.

mnino sunt, & motu, qui voluntatis imperio obediat, nequaquam gaudent. Aliis aliquis sensus, & memoria aliqua illorum, quæ acta fuere, remanet: vel membra inflexa non retinent, saltem firmiter, & constanter, figuram, & locum, sed sensim, & gradatim, in pristinum relabuntur (a). Alii manum, aut membrum aliquod movent quidem, sed reliquo corpore veluti rigent, non tamen ita, ut in Tetano. Alii demum, tametsi nec audiant, nec videant, nec puncti sentiant, mortuis similes, si quid tamen in eorum os ingeratur, cito deglutiunt. Quocumque horum modo, aut simili cataleptici fiunt, *imperfecta*, & *spuria catalepsi* laborare dicuntur.

Vera, & spuria. Simplex, & complicata. Symptomatica, & secundaria.

§. CLI. Utraque vero (§§. CXLIX. CL.), nempe tam *vera*, quam *spuria*, vel solitaria, & sine ulla implicatione ægros infestat, vel cum aliis morbis, uti *hysteria*, *furore*, *melancholia*, *somnambulismo*, *epilepsia* &c. implicatur, vel in eosdem facile transit. Hinc alia profluit distinctio, in *simplicem* nimirum, & *complicatam*. Quandoque etiam observata fuisse dicitur, ut symptoma febrium acutarum, aut intermittentium, præsertim tertianæ, & quartanæ, & tunc, ut manifesto patet, *symptomaticæ*, aut *secundariæ* nomen accipit. A caussis porro deductæ differentiæ a nobis omittuntur, ne in divisionibus, subdivisionibusque minime necessariis nimii propemodum simus.

Signa reliqua. Catalepsis periodica.

§. CLII. Raro accessionem quædam notæ prænuntiant.

(a) VOGEL. *l. c.* §. 569.

tiant. Interdum antecedit mentis, & corporis torpor quidam, vel cephalalgia; in aliis obtusus in posteriore capitis parte dolor (*a*), in aliis colli rigor (*b*). Subito deinde invadit malum, sensu, & motu, ut supra expositum est, hominem privans. Post aliquot temporis minuta, raro post horas, rarissime majori intervallo ægri veluti e somno excitantur, suspiria emittunt, atque ad sua munia redeunt, omnium, quæ acciderunt, aut gesta sunt, plane inscii, aut immemores. Eadem calamitas per intervalla, & quandoque ad longissimum tempus revertitur, imo certam sæpe periodum tenet, ut tunc *catalepsis periodica* dici debeat (*c*). Singulare quoque, notatuque dignum maxime est, faciem naturali colore, & rubore nitere; pulsum sæpius magnum, & rarum, quam parvum, atque exilem esse, contra ac SAUVAGESIUS docuit (*d*); respirationem plerumque lenissimam, obscurissimamque; oculos fixo obtutu apertos, atque immobiles; omnemque febrem a *simplici*, & *primaria* abesse.

Caussa proxima quænam?

§. CLIII. Caussa hujusce morbi proxima ignota esse adhucdum videtur. Cerebrum, & nervi peculiari quidem modo afficiuntur, sed in quo hæc affectio contineatur, nemo hactenus recte, quod sciam, definivit. Vis aliqua nervorum in musculos sane exercetur, quoniam corpus sustinetur, nec resolvitur, ut in paralysi, aut apoplexia. Sed nullus

(a) FOREST. *l. X. obs.* 42.
(b) HENR. AB HEERS *observ.* 3.
(c) HAEN. *Rat. medend. P. IV. Cap. V.* §. *III. p.* 185.
(d) *Nosolog. l. c.*

lis ab externis organis ad *sensorium commune* patet aditus; aut si patet, a mente non percipitur objectorum impressio, sive *sensatio*, quam vocant. Ubinam ergo nervorum *sensibilitas*? Neque *sensorium commune* animæ potest quidquam repræsentare, aut objicere; nec anima quidquam cogitare, velle, aut jubere; intercepta nimirum inter animam, & cerebrum naturali communicatione. Nulla igitur musculorum *paralysis est*, inquit Cl. HAENIUS (*a*), *sed etiam non est motus. Quid ergo est? Est continuatio ejus, quod ultimo sanitatis momento ad motum bonum requisitum aderat: id nempe in ea, quæ olim movebatur, se sustinet parte. Imo si adstantium quis situm hunc permutaverit, & in alium direxerit, ut jam cogat alios prorsus musculos, ut agant, est fere idem, ac si sensorium commune novis his musculis novas vires largiretur, ad hunc situm, idque pertinacissime, conservandum. Porro quod in corpore observamus, idem de mente cogitemus. Quoties enim observatum non est, ideam ultimam verbis expressam, ante paroxysmum, ita eamdem manere, ita esse immutabilem, ut denuo prima sit, quam homo habeat, verbisque enuntiat, catalepsi, quantumvis diuturna,* (*) *soluta?*

L 3 *HAE-*

(a) *L. c. p.* 189.

(*) Id pluries vidi etiam in violentiſſimis, quod magis mirum eſt; hyſteriſmis; ſed præcipue in puella nubili, quæ ſingulis fere menſibus in hyſteriſmum vehementiſſimum incidebat. In eo ſibi mutuo ſuccedebant riſus, cantus, & clonicæ univerſales cujuſque generis convulſiones, & ſpaſmi. Sæpe inter loquendum, aut cantandum repentinis clonicis motibus cum ſenſuum abolitione corripiebatur. Poſtquam totum corpus aliquandiu, atque interdum ad horæ dimidiæ ſpatium convulſum fuerat, & quandoque perniciſſime in utramque partem caput circumactum

HAENII conclusio. DELATOURII opinio.

§. CLIV. Ex his vero quid, amabo, luminis ad caussam proximam decernendam? Parum profecto, respondet idem ipse HAENIUS, ultro, lubenterque inquiens: *Latent miri animi nostri cum corpore commercii . . . leges. Ignoramus prorsum eas, quarum ope commercium hoc peragatur, partes: ignoramus qua se lege & tangant, & moveant, & iterum sistant* (a). At nequidquam rei difficultate deterritus DELATOURIUS (*b*), dum veterum sententiam de intemperie frigida, & conglaciante deridet, in aliam ipse descendit, quæ ab illa si non proficisci, certe non valde abesse videtur. Ex arteriarum, venarumque repletione, quæ BOERHAAVIO referente inventa fuit in cerebro catalepsi defunctorum, non dubitat caussam ejus esse nimiam sanguinis, & liquoris nervei copiam, ex qua præcipua morbi symptomata intelligi, explicarique posse sibi persuadet. Ita enim turgere omnes nervos inde putat, ut ob plethoræ quamdam speciem torpeant, & nullam actionem edere queant; contra, quam accidit in paralysi, quæ defectum ejus liquoris potius ponit, aut in convulsione, quæ majorem, aut inæqualem istiusmodi humoris motum, & diribitionem pro caussa videtur habere. Ab hujusmodi igitur ner-

vo-

actum eſſet, repente ſedatis omnibus motibus, iterum loquacitas, aut cantus in ſcenam redibat, a verbis ſermonis, aut cantilenæ ultimo abruptis incipiens, & de more adamuſſim ordinem rerum, aut cantiunculæ proſequens, atque abſolvens: phænomenon ſane poſt adeo magnas turbas, & agitationes vix credibile, nedum explicabile.

(a) L. c. p. 191.

(b) *Récueil periodique d' observat. de Med. par M.* VANDERMONDE *T. V. pag.* 45. *&* *seqq.*

vorum ob plethoram inertia, nerveique succi tarditate, & lentore consequente sibi blanditur, facile explicari posse æquilibrium, & veluti rigorem totius corporis, anæsthesiam, sive perfectam insensilitatem, & promptam ad quamcumque positionem, aut inflexionem recipiendam, tenendamque habilitatem.

Quæ Delatourii opinioni adversentur.

§. CLV. Ne vero propere nimis DELATOURII sententiam amplectamur, probemusque, faciunt aliæ anatomicæ catalepticorum sectiones, in quibus præter sanguinem, serum etiam effusum, & posteriora cerebri magis occupans, vel aquosa dumtaxat colluvies, vel serum subrubrum in postica cerebri parte collectum, & polyposæ concretiones in sinu longitudinali, & pulmones simul, heparque corruptum reperta fuerunt (*a*). Deinde obstat prudens, & cauta dubitatio, num vasorum illa plenitudo caussa catalepseos, an vero effectus habenda sit. Obstat celerrimus interdum post brevissimam accessionem catalepticorum ad se reditus, & vicissim facilis, & repentinus ex sola animi vehementiori commotione in catalepsim relapsus; cum mente concipi vix possit, tantam vasorum omnium cerebri, & nervorum plethoram intra brevissimum tempus tolli, & iterum reverti ictu ferme oculi, quod ajunt, per animi pathema solum. Obstant demum caussæ procatarcticæ, quæ catalepsim quandoque inducunt, uti vermes, terror, tristis nuntius, nec sanguinis, nec aliorum humorum copiam, aut excessum com-

(a) LIEUTAUD. *l. c.* SCHENCK. *observ. med. l.* 1. *de Catocho obs.* 2. HOLLER. *de morb. intern. l.* 1. *cap.* 9. *in schol.*

monstrantes. Præterea, si sanguinis, & succi nervei copia morbum faceret, cur phlebotomiis, abstinentia, aliisque evacuantibus ipse cito non solvitur, arceturve, dum contra observationibus constat, illa omnia ut plurimum irrita, ni noxia, fuisse? Cur, si nervea quædam facultas in musculis superest, hæc ipsa sensationibus, atque ideis tum formandis, tum percipiendis non æque subservit?

Homii conjectura probabilis.

§. CLVI. Fortasse proximius vero accessit Fr. Homius (a), dum fluxum *liquidi nervosi in nonnullos nervos*, & quietem *in omnibus aliis* ponit pro caussa proxima hujusce morbi; sive, ut ego interpretor, secum reputat, actionem aliquam in nervis, qui musculis voluntario motui addictis inseruntur, uti sunt plerique e spinali medulla prodeuntes, permanere; conquiescere vero, & quasi consopiri *sensorium commune*, eosque fortasse nervos, qui sensuum ministerio famulantur, ut fere sunt illi, qui a cerebro, aut ab intercostali pari, sive, sympathico magno derivantur. Sed quis umquam demonstravit, nervos, qui ad musculos spectant voluntarios, sensibus quoque non inservire posse? Verum esto, ut Homius sibi confingit; qui tamen illud ipsum fiat, superest indagandum, nec satis adhuc liquet.

Caussæ remota.

§. CLVII. Nec feliciores in constituenda caussa proxima catalepseos fuisse videntur nuperrimi scripto-

(a) *Princip. Med. part. 2. De morb. non febrilib. sect. VII.*

ptores, qui ad eam perscrutandam toto pectore incubuerunt. Hac igitur prætermissa, de caussis remotis, & manifestis satius erit verba facere. Hæ autem, prout ex accuratioribus observationibus comperimus, rediguntur ad diutinas animi curas, mentisque concretiones; profundas meditationes; mœrorem gravem; terrorem; nuncium tristem, & repentinum; amorem inauditum; frigus susceptum; evacuationes mensium, hæmorrhoidum, aliarumque excretionum suppressas; hysteriam; hypochondriasim; diathesim sanguinis crassam, & glutinosam; temperiem melancholicam, mucosam, & flaccidam; scabiem retropulsam; primarum viarum cacochyliam; vermes; fumum carbonum; vini abusum; ebrietatem; iram; somnambulismum; febres quartanas; reliquasque intermittentes diuturniores, quarum interdum symptoma est catalepsis; fulminis ictum, ut ex CORN. CELSO habemus; serum intra calvariam effusum, aut sanguinem in cerebri vasis, præsertim posterioribus, crassum, nigrum, stagnantem, (§. CLIV.) congestumque.

DIAGNOSIS.

Quid Ecstasis? Ecstasis pertinet ad Catalepsim spuriam.

§. CLVIII. Diagnosis ex §§. CXLVIII. CXLIX. CL. peti debet. Neque arduum hinc erit cognoscere, quibus signis a reliquis similibus affectibus catalepsis discernatur. Ceterum cum catalepsi una, eademque a nonnullis habetur Εκϛασις (*Ecstasis*), ab aliis vero non item. In his SAUVAGESIUS *ecstasim* differre a catalepsi docet, *quod artus non retineant situm quemvis ab astantibus impressum, sed æger eam, quam ab initio insultus habuit, posituram constan-*

stanter servet , & *omni sensu* , *motuque artuum orbetur* (*a*) . Quid vero ? Nonne sic definita *ecstasis* eam catalepseos differentiam , quam *spuriam* , aut *imperfectam* (§. CL.) vocant , nobis ob oculos sistit ? At VOGELIUS *ecstaticos* fieri tum opinatur , cum catalepsi correpti *mira phantasmata* , *visiones divinas* , *consortium Angelorum* sibi habere videntur , aut *linguas* , *quas non didicerunt* , *loquuntur* , *quin* & futura prænuntiare (*b*) dicuntur . Verum non inde sequitur , eos e catalepticis sic discrepare , ut ad *spurios* , atquè imperfectos (§. CL.) non pertineant & ipsi. *Ecstasis catochus* , sive catalepsis HENRICI AB HEERS , & TULPII , *ecstasis cataleptica* , *ecstasis resoluta* a SAUVAGESIO descriptæ (*c*) videntur esse varietates *catalepscos spuriæ* , aut *imperfectæ* , aut ad summum *implicatæ* , & implexæ . Atque idcirco nulla egent peculiari expositione .

Somnambulismi descriptio .

§. CLIX. Æquiori jure cum a catalepsi differat *somnambulismus* , seorsum a nobis exponendus ipse est . In hoc uti in profundissimo somno sensationes omnes deficere videntur , excepto fortasse tactu , quo somnambuli objecta obstacula evitare possunt . At imaginatio vividissima est , & motus voluntatis imperio (*a*) subditi facile , ordinateque exercentur : quamquam non desint etiam exempla eorum , qui in somnambulismo non vident certe , sed audiunt , respondent , aliaque præstant de more , ac si vigila-

(a) *Nosolog. Cl. VI. ord. V. Gen.* 24.
(b) *L. c.* §. 569.
(c) *L. c. gen.* 25.
(a) SAUVAGES. *Nosol. Cl. VIII. ord. I. G. VI.*

larent; quin imo historiæ exstant quorumdam somnambulorum, qui non solum respondent, & loquuntur, verum etiam disceptant, legunt, scribunt, & chartis lusoriis cum aliis facili, & apta ratione se se oblectant. Quod vix fieri potest sine aliqua saltem visionis usura; nisi dixeris in hujusmodi casibus aliquam fraudem, aut malitiam subesse. Nullus enimvero morbus frequentius a sycophantis confingitur, quam somnambulismus, ecstasis, & catalepsis, uti multi admonent, atque ego ipse non semel deprehendi, & cognovi. Ceterum affines admodum hujusmodi affectiones crediderim, quia catalepsis, ecstasis, & somnambulismus mutatis vicibus sibi mutuo succedunt, aut una sæpe copulantur. Imo scire oportet, interdum eos cum epilepsia, convulsionibus, delirio, aliisque morbis complicari, unde difficilis tum diagnosis morbi complicati, anomali, atque innominati.

Differentiæ. Vulgaris somnambulismus.

§. CLX. Multiplex autem est somnambulismus pro graduum ipsius differentia. Commode distinguitur in *vulgarem*, & in *furentem*, sive complicatum. Vulgaris ille dicitur, in quo *homo sopore excitabili detinetur*, contra quam in *furente*, & *complicato*. In vulgari autem duos gradus a SAUVAGESIO agnoscuntur, unus levior, gravior alter. In leviori somnambuli plerumque noctu post consuetum somnum expergefiunt, *e lecto non exeunt*, *se tamen movent*, *loquuntur*, rixantur, arma distringunt, & vibrant, prout hostes, aut latrones repellendos sibi confingunt, magno tum sui, tum vicinorum discrimine, & metu. In graviore vero *e lecto exsiliunt*, *se vestibus induunt*, *lampadem accendunt*, *claves inquirunt*, *fores reserant*, *vinum e dolio extrahunt*, *aut quid simile*

mile patrant, quin expergiscantur. *Alii fenestræ insident, & calcare equum, cui se impositos putant, exagitant. Sunt qui flumen tranant. Alii ea omnia oculis apertis faciunt, nec tamen expergefiunt* (*a*). Verbo singuli pro diversa consuetudine, & vitæ ratione sua munia, ut vigilantes, peragunt. Animadversione dignum est, eos sine damno summis se periculis, & præcipitiis exponere, nisi improvide excitentur; tum enim metu perculsi in præceps ruunt (*b*). Alii si incaute, aut temere excitentur, in furoris speciem adiguntur.

Somnambulismus furens, sive complicatus.

§. CLXI. *Furentem* eum dicimus, in quo post brevem somni, aut stuporis speciem, homo statim non consueta munia obit, sed insolita, & quasi præter consuetudinem, & furentis in modum aggreditur facere. *Complicatum* vero, quia sæpe cum aliis morbis commiscetur, aut iis succedit. Hunc speciatim *catalepticum* vocatur SAUVAGESIUS (*a*), quia ab initio a catalepsi eum exorsum legerit, deinde in somnambulismum hujusmodi terminatum. Exemplum unicum ex *Actis Academiæ Upsaliensis*, ubi *catalepsis delirans* ei nomen (*b*) tribuitur, atque ex *Commentariis Academiæ Parisinæ* (*c*) adducit. Rectius dicendum esse admonet *catalepsim somnambulantem* (*d*). In hac specie profecto ægri furore, & delirio quasi perciti canunt, sibilant, exultant, sal-

(a) SAUVAG. *l. c.*
(b) Vid. HILDAN. *cent.* 2. *obs.* 84. & 85.
(a) *Nosol. class. VIII. ord. I. G. VI. spec.* 2.
(b) *Act. Acad. Upsalens. ad ann.* 1732. *p.* 41.
(c) *Ann.* 1742.
(d) *Nosol. cl. VI. ord. V. gen. XXIV. spec.* 6.

saltant, plorant, discurrunt, quin etiam ludicra, obscœna, aut turpia narrant; visu, tactu, auditu, olfactu, & gustu omnino destituti. At hujusmodi somnambulismus non unice catalepsim subsequitur, ideoque generatim *cataleptici* nomen ei non convenit. Nam subsequitur etiam hysterismum, convulsiones, epilepsiam, aliosque morbos. Hinc distinguitur in *catalepticum*, *hystericum*, *epilepticum*, & sic porro, prout ab uno, vel alio morbo dependere dignoscetur. Illud autem de hac specie, uti perpetuum, & proprium, affirmari potest, quod ægrotantes nulla ratione, ut in *vulgari* excitari queant, sed sponte dumtaxat, post certum, definitumque tempus, modo longius, modo brevius, solvatur.

Quæ vulgari somnambulismo obveniant. Quæ furenti. Caussæ.

§. CLXII. In vulgari somnambulismo tam leviori, quam graviori (§. CLX.) multa obveniunt, quæ vehementer somniantium propria sunt. Feriantur fere sensus externi, dum imaginationis vis per caussas internas ita afficitur, ut viva idearum phantasmata menti quidem repræsententur, non vero talia sint, quæ somnum excutiant. Pro diversa vero idearum ratione voluntas adigitur ad hoc, vel illud faciendum, ejusque imperio instrumenta motus quasi vi, uti in convulsionibus, & spasmi, coacta obtemperant, quin tamen sensus externi expergefiant. Quo vero modo hæc, quibusque caussis intimis fiant, non minus obscurum est, quam in catalepsi, atque ecstasi dictum. In furenti, ac complicato somnambulismo ut major mentis agitatio, sic vehementiores tum animi, tum corporis affectus, & motus oriuntur. Quoniam vero non ordina-

dinario, nec ordinata rerum phantasmata menti obversantur, sed insolita, inusitata, & sine ordine: ideo nil mirum si furentis, ac prope insanientis speciem referat eo malo prehensus. Accedit, quod in *vulgari somnambulismo* caussæ somnum inducentes, etsi graves, non tamen adeo sensus sopiant, ut excitari obviis rationibus, etsi aliquanto difficilius, non possint: dum contrarium accidit in *somnambulismo furenti*, in quo caussæ eum efficientes validius, pertinaciusque operantur, sic, ut sensus pene obruti revocari nequeant, nisi post certum temporis intervallum: quo nimirum sponte ipsæ desinant, & cessent. Probabile igitur est, cerebrum ab iis propemodum caussis occupari, atque impelli, quas in catalepticis, aliisque soporosis affectionibus repertas esse retulimus, neque hic reticendam esse nativam interdum, atque hæreditariam cerebri, nervorumque constitutionem. Manifestiores vero sunt caussæ, quas procatarcticas vocant. Nam sæpe somnambulismus cieri visus est ab ebrietate, aut vini meracioris usu, a cœna largiore, a cibis flatulentis, & concoctu difficilioribus, a nimio stragulorum pondere, a decubitu supino cum capite depressiore, ab opio, similibusque narcoticis, & soporiferis, a studiis post cœnam, atque a somno illico post cibum capto, a cerebri morbis prægressis, in primis catalepsi, epilepsia, lethargia, convulsionibus hystericis, aliisque.

Prognosis.

Periculi ratio. Quando periculosa. Prognosis ecstaseos, & somnambulismi.

§. CLXIII. Catalepsis in universum periculosus morbus esse creditur, quo, nisi cito curetur, stupidi,

pidi, & quasi gelu rigentes ægri interire dicuntur. Cl. POSTELIUS in apoplexiam, aut carum lethalem sæpe terminari ejusmodi malum tribus allatis observationibus (*a*) ostendit. Periculi magnitudinem confirmat ALLENIUS, cum inquit: *in universum paucissimi restituuntur; nemo liberatur, cui secundo catochus supervenit* (*b*). Verum non paucæ ab aliis auctoribus memorantur historiæ, & quædam etiam a nobis proferri possent catalepsium perfectarum, complicatarumque, quæ etsi diuturnæ fuerint, & crebro accederent, nullum tamen vitæ discrimen attulerunt, & feliciter tandem solutæ sunt. Periculum vero majus impendet, quo graviora symptomata morbus accersit, in primis spirandi difficultatem, aut interceptionem, oculorum strabismum, excrementorum suppressionem, viriumve exsolutionem. Quod etiam ab HIPPOCRATE (*c*) innuitur hisce verbis: *quæ cum exsolutione fiunt catoche*, & *aphoniæ, periculosæ sunt*. Catalepsis lethargo periculosior habetur. Item difficilius curatur quæ a melancholico humore provenit, quam quæ a sanguine, & curata in melancholiam fere degenerat. Diuturna ut plurimum, & recidiva esse consuevit, & facile in epilepsiam, aut alios capitis gravissimos affectus terminatur. Quandoque solvitur larga narium hæmorrhagia, aut menstruorum fluxu, aut longa diarrhœa biliosa (*), aut simili aut critica evacuatione, aut mutato vitæ genere, aut peregrinatione, aut connubio. Multa ex his communia sunt

(a) *Journal. de Médec. T. XX. p.* 407.
(b) *Synops. med. practic. artic.* 867.
(c) *Prorrhetic. l.* 3. *sect.* 4.
(*) Vid. *Avvisi sulla salute umana del* 1776. *p.* 393.

sunt ecstaticis, & somnambulis; sed hi minus periclitantur, præsertim pueri, adolescentes, & virgines.

Curatio.

Curatio paroxysmi.

§. CLXIV. Curatio præsertim ex iis, quæ ad curandam apoplexiam, & soporosos affectus tradita sunt, erui quam maxime poterit. Ceterum duplex ea communiter habetur, altera, quæ in paroxysmo, ut loquuntur, ineunda est; altera, quæ extra eum. In paroxysmo cavendum arbitror ab acrioribus, calidioribusque medicamentis, præsertim si ab hysterica passione, aut a sanguinis nimia copia tam vera, quam apparenti, aut a vehementi animi affectu accessio orta sit, mecum consentiente Friderico Hoffmanno (*a*), qui omnia ista, etiam extrinsecus adhibita rejicienda ducit. Prodest in plethoricis sanguis missus tum e communibus venis, tum e jugularibus, tum etiam e naribus. Nam per largam narium hæmorrhagiam catalepticum puerum, si tamen vere talis ille fuit, extemplo sanatum vidit Aetius (*b*). Acida, anodyna, & nervina tam interius, quam exterius tum præcipue laudantur (*c*). Curavi olim virginem maturam viro, & valde sanguineam, longis, recurrentibusque catalepseos imperfectæ, & modo vehementissimis convulsivis motibus, modo cum somnambulismo furenti complicatæ accessionibus obnoxiam, quam in-

(a) *Medic. Ration. system.* T. *IV. part.* 3. *cap.* 4. *in cautel. & monit.* §. 1.

(b) *Tetrabibl.* 2. *serm.* 2. *cap.* 4.

(c) HOFFMANN. *ibid. l. c.*

interdum binæ, aut ternæ sanguinis e pedibus, & brachiis phlebotomiæ vix quidquam levabant, e vestigio vero liberabat vena jugularis, aut frontalis secta. Errhina plerumque sine effectu adhibita narrantur. Emetica, si mali fomes in ventriculo, vicinisque partibus insideat, post sanguinem opportune detractum utiliora putantur. Non reprobantur enemata, atque alvum lenientia, inunctiones spinæ dorsi, fomenta inferiorum partium, lenes fricationes, itemque blanda epispastica, si administrari possint, temporisque brevitas non impediat.

Curatio extra paroxysmum. Historia curatæ catalepseos verminosæ. Historia curationis catalepseos ecstaticæ. Alia observatio. Observatio catalepseos somnambulantis. Observatio catalepseos veræ, deinde complicatæ. Observatio DELATOURII.

§. CLXV. Extra paroxysmum iis uti omnino convenit, quæ caussam, ex qua malum prodiit, emendant, aut tollunt, aut antevertunt, Hinc catalepsi, quæ a vermibus nomen habet, remedio sunt anthelminthica, atque alvum lenientia. Puellam octennem morbo catalepsi persimili septem jam dies laborantem, multis eductis sordibus, vermibusque ope glandis ex melle in anum demissæ illico restitutam memorat BENEDICTUS (*a*). Puellæ itidem catalepsi ecstatica, sive imperfecta, & cum hystericis convulsivis motibus complicata detentæ, in quem morbum ex menstruorum defectu, & vermibus intestinalibus inciderat, profuerunt anthelminthica, blanda emmenagoga, & antispastica, sed in primis enema-

ma-

(a) *De curand. morb. l. 1. c. 26.*

mata oleosa, deambulationes, & vectio in curru sub cœlo sereno (*b*). Alia virgo annum vigesimum quartum vix prætergressa, & catalepsi ecstatica post diutinas de ante actæ vitæ genere meditationes correpta, nequidquam juvantibus sanguinis missionibus, topicis, excitantibusque compluribus remediis, tandem sola aeris mutatione, & peregrinationibus sensim convaluit (*c*). *Magdalenam Valettam* ex animi mœrore catalepsi primum veræ, deinde cum delirio, & somnambulismo complicatæ, sive, ut SAUVAGESIUS vocat, *somnambulanti* diu obnoxiam referunt *Acta Academiæ Upsaliensis* (*d*), quæ post multas sanguinis missiones, atque omne antepilepticorum, alterantiumque genus diu frustra tentatum, sibi demum relicta, naturæ tantummodo providentia ad pristinam valetudinem paullatim rediit. Ex mœrore item, & catameniorum defectu puella annum vigesimum primum agens incidit in catalepsim veram, quam deinde subsequutæ sunt vehementes artuum omnium convulsiones, & rigores, itemque delirium; diuque his incommodis identidem vexata fuit. Eam RICHARDUS REYNELLIUS curare tentavit emeticis, catharticis, venæsectionibus, vesicantibus, medicamentis nervinis, calidis, & volatilibus, sed pene frustaneo effectu. Tandem usu tincturæ hellebori nigri, quæ menstrua ciet, & spiritu cornu cervi, qui leniter resolvit, & aperit, melius habuit; quod fortasse tempori, & omissioni validiorum medicaminum, quibus ante vexata fuerat, tribui debet (*e*). Frustra etiam DELATOURIUS

(b) HOFFMAN. *l. c. observ.* 1.

(c) *Id. ib. observ.* 2.

(d) SAUVAGES. *cl. VI. gen.* 24. *spec.* 6.

(e) *Transact. Philosoph. ann.* 1735. *p.* 47. *ex versione* BREMONDII.

RIUS catalepticæ tredecim annorum curationem veſicantibus, hirudinibus, balneis, atque anthyſtericis (*f*) aggreſſus eſt. Nam quamquam his auxiliis mitiores acceſſiones redderentur, fieri tamen haud potuit, ut penitus deſiſterent, niſi poſtquam ſponte menſtrua eruperunt, quod biennio poſt ſolum contigit.

Obſervatio MICHELII. *Obſervatio* MAZARSII. *Obſervationes* BALLONII.

§. CLXVI. Mira curatio illa videtur, quam in virgine catalepſi, & ſopore a duobus menſibus pene oppreſſa perfecit MICHELIUS balneo pedum, & mercurialibus inunctionibus (*a*). Speciatim catalepſis a terrore inducta exigit præter phlebotomiam cardiaca, antiſpaſtica, nervis amica, hypnotica, imo etiam opium ipſum. At ex hac cauſſa genitam MAZARSIUS (*b*) diſpulit uſu aperientium, cephalicorum, & purgantium, & non diſſimili medendi ratione proſpere uſum eſſe accepimus POSTELLIUM (*c*), cui ter morbum hunc curandi oblata eſt occaſio. Quæ catalepſis tertianis, quartanis, aliiſque febribus intermittentibus ſupervenit, aut potius ſingulas acceſſiones, ut ſymptoma comitatur, corticе peruviano citiſſime fugatur, ut ipſa febris. Si BALLONII tempore nota fuiſſet efficaciſſima hujuſmodi medicina, atque ad eam ipſe confugiſſet, nihil dubito, quin ſervaſſet quartanarium catalepticum,

(f) *Recueil periodique d' obſervat. par* M. VANDERMOND. T. *V. p.* 41.

(a) *Recueil periodique d' obſervat. par M.* VANDERMOND. T. *XI. p.* 109.

(b) *Journal. de Médecin.* (*le même*) T. *XVI. p.* 131.

(c) *Ibid.* T. *XX. p.* 407.

cum, cui tertia accessio exitio fuit (*d*). Quæ vero a diuturnitate morbi, ut interdum accidit, originem ducit catalepsis, procul dubio analeptica, atque instaurantia expostulat. Cum autem hanc ipsam BALLONIUS a colluvie serosa luxuriante, quam facies pallida, atque œdematosa indicare consuevit, proficisci opinetur, ideo catharticis hydragogis, & diureticis oppugnandam præcipit (*e*). Sed caveto, ne corpus jam fractum hisce evacuationibus penitus dissolvatur.

Historia somnambulismi furentis, sive cataleptici.

§. CLXVII. Crebris, atque inordinatis, plerumque brevibus catalepseos *veræ*, & *perfectæ* insultibus, & demum *somnambulismo furenti*, sive *cataleptico*, qualem describit SAUVAGESIUS, bis, vel ter in dies singulos puer annorum decem jamdiu misere infestabatur, ut a plerisque non sapientibus pro Dæmoniaco haberetur. Nihil ei profuerant sanguinis missiones, nihil antepileptica, nihil anthelminthica, nihil purgantia, nihil cortex peruvianus, radix valerianæ silvestris, & ferrum. Tandem a parentibus mihi in nosocomium delatum, cum nullam aliam caussam, præter vividissimum sensum, & sensorii communis, ut ita dicam, nimiam mobilitatem in eo detegere potuissem, solius camphoræ continuato diu, & sensim aucto usu extra multorum spem, atque expectationem perfecte intra bimestre spatium restitui, & deinde binos annos in ejus valetudinem inquirens scivi, eum optime ab eo tempore semper valuisse. De catalepseos curatione, quam fumus carbonum, aut noxius vapor, aut

(d) SAUVAG. *l. c. gen.* 24. *spec.* 7.
(e) *Id. ibid.*

aut fulminea vis inferre poteſt, nihil attinet dicere, cum in capite de apoplexia, & ſoporoſis affectibus ſatis jam loquuti ſimus. (*) *Ecstasi* porro, & *somnambulismo* quænam conveniat curatio, facile ex iis, quæ ad catalepſim curandam propoſita ſunt, elici poterit, cum non admodum differre videatur.

M 3 CA-

(*) Hiſtoriæ catalepſeos tam *veræ*, quam *ſpuriæ*, aut *complicatæ* a Cl. VOGELIO (*De cognoſc. & curand. morb.* §. 572.) citantur ex ſuis ſingulæ locis, ibique admonemur, non omnes, quæ apud Auctores exſtant catalepſeos deſcriptiones, vere tales eſſe, ſed multas ad tetanum, ad coma, aut ſtuporem pertinere. Catalogo huic Vogeliano addite eum, quem Cl. TISSOTIUS diligentiſſime compilavit, *cap. XXI. de la catalepsie, de l'extase, & de l'anoesthesie* in Tom. III. Part. II. Tractatus *Des nerfs, & des leurs maladies*. Duæ pariter obſervationes, una catalepſeos veræ cum ſpaſmo totius corporis complicatæ, altera ſpuriæ, & cum rigiditate quadam conjunctæ, utriuſque ex terrore ortæ exſtant apud TARGIONIUM TOZZETTIUM *Prim. Raccolt. d' osservaz. p. 97.*, & quædam aliæ cum inexcitabili veterno apud Cl. MANETTUM, *Magazz. T. 1. part. 3. p. 24.* His adnumeranda eſt catalepſeos veræ hiſtoria ab ALOYSIO FIORILLO, deſcripta, atque in Diario *Avviſi ſulla ſalute umana p. 150. ann.* 1775. *& p.* 393. *ann.* 1776. inſerta, cujus abſoluta curatio ſpontaneo alvi fluxui bilioſo videtur tribuenda; uti pariter alia in eodem Diario *n.* 5. *&* 6. *ann.* 1783. expoſita, quæ partim veram catalepſim, & ſimplicem, partim ſpuriam, & complicatam ob oculos ponit. De catalepſi prodiit in lucem Halæ 1780. *Tractatus pathologicus*, *Auctore* GOTLIET LABERECHT FABRI *Med. Doct.*

CAPUT VI.

DE SPHACELISMO CEREBRI HIPP., SIVE CEPHALITIDE.

Antiquissimis notus morbus.

§. CLXVIII. Diu equidem, multumque mecum cogitavi, quonam potissimum loco, utrum videlicet hoc, quo sensuum, mentisque hebetudines, ac stupores persequor, an alibi, & præsertim, postquam de Phrenitide egissem, cerebri *σφακελισμον* (*Sphacelismon*) recenserem: sed demum vicit magna symptomatum, quæ in hoc affectu apparent, cum superioribus similitudo, & consensio. Rarissime de eo factam mentionem apud Medicos nemo sane inficiabitur: quamquam ab HIPPOCRATE jam (*a*), ejusque discipulis (*b*) adumbratus quodammodo videatur, & deinde a RIVERIO (*c*), PETRO SALIO (*d*), & BONETO (*e*) ante nostra tempora luculenter expressus, descriptusque sit. Nunc vero post edita SAUVAGESII (*f*), SAGA-

(a) *Aphor. 50. sect. VII.*

(b) *Auct. de morb. l. 2. n. 20. & l. 3. n. 4. & Coac. Prænotion. l. 2. cap. n. 11.*

(c) *Prax. med. l. 1. cap. XII.*

(d) *De morb. particul. cap. I.*

(e) *Sepulchret. anatom. l. 1. sect. 1. obs. 76. 77. 78. 79.* ubi ex BALLONIO, ROLFINCKIO, HENRICO AB HEERS, & BRASAVOLA depromuntur obſervationes, ſcholiiſque illuſtrantur.

(f) *Nosol. method. cl. 3. ord. 3. gen. 18.*

GARII (*g*), CARRERII (*h*), aliorumque opera ita innotuit, ut qui eum præterire vellet, jure veluti hospes in pathologicis, nosologicisque rebus (*) argueretur.

Descriptio morbi.

§. CLXIX. Quantum quidem cum ex aliorum observationibus, tum ex meis ipsis cognovi, his se potissimum notis prodit morbus iste. Acutus protinus capitis dolor accedit, qui occiput præsertim excruciat, non raro aurium alterutram, nec vertici parcit; porrigiturque ad colli vertebras, atque ad universam pene dorsi spinam, comitante semper ardentissima febre, quæ ut ut ægrum adurat, & torreat, sensum tamen ita obruit, ut sæpe nec potus, nec cibi quidquam cupiat, sed ne gustare, aut sumere ejus, aut medicamenti ullius aliquid quidem tentet, si ei præbeatur. Accessionibus febris subinde invalescit, & tum refrigerantur extrema, sed postea recalescunt, increscente febris impetu.

(g) *System. morb. symptom. cl. X. ord.* 1. *gen. XIII.* Recuſum vero 1776. Vienn. *cl. XI. ord. 3. gen. XII.*

(h) *Malad. inflammat. part. 3. sect.* 1. *chap.* 2.

(*) HIERONYMUS MERCURIALIS (*var. lect. l. V. cap. III.*) quid ſit *morbus solstitialis* apud Plautum in *Trinummo* inquirens, hæc habet: *Forsan autem & pro morbo solstitiali non absonum est intelligere eum, qui a Græcis* Ευριασις, *ab Alexandro* (1. *Pro.* 98.) καυμα κεφαλης, *a* PLINIO *ardor capitis*, *ab* AVICENNA *erysipelas*, *a* RAZE *sekakilos*, *ab* HIPPOCRATE *sphacelos cerebri nuncupatur, qui licet potissimum in infantibus oriatur, attamen ſit etiam in adultioribus, & trium dierum spatio unumquemque perimere solet in æstate, quando, ut scribit* ALEXANDER, *potissimum inducitur.*

Continuatio descriptionis.

§. CLXX. Ad hæc facies tumet, rubetque: oculi venis sanguine turgidis distenti, ac fere defixi, immobilesque prominent; mens veluti stupida torpet; æger ab imo pectore trahit suspiria; ingemiscit subinde; obsurdescit, aut certe difficilius audit: interrogatus respicit quidem alloquentem, sed vix respondet unis plerumque, intercisisque voculis; deinde mox alto silentio premitur; sensusque prope amittit, solo motu superstite, quo adeo irrequieto plerumque agitatur, ut locum, quo conquiescat, in cubili invenire non posse videatur. Exsilit etiam quandoque, inordinate modo huc, modo illuc se revolvit, modo crura, pedesque dimovet, modo brachia projicit, modo manus ad caput convertit, modo capillos, modo barbam avellere, modo faciem unguibus sibi dilacerare aggreditur. Morbo autem jam provecto, sensibusque prorsus extinctis sedatur, languet, ex toto obmutescit, oculos interdum alta voce excitatus aperit, sed nihil respondet; imo ne annuit quidem, & quandoque vel acriter punctus membra non retrahit, nec ejulatum emittit, apoplectico tum haud dissimilis, atque inter funestissima hæc symptomata citissime interimitur. In pueris sæpe vidi resolutionem unius lateris, aut opisthotonum, aut motus convulsivos aliqua in parte, in primis circa faciem mortem præcedere.

PROGNOSIS.

Mortis tempus.

§. CLXXI. Exitium vero istud adeo frequens est, ut vix, etiamsi ars naturæ quam citissime opem ferat, quisquam evadat. Ut plurimum in tres, aut qua-

quatuor dies mors consequitur. Rarissime ultra hosce terminos vita producitur. Interdum tamen ad septimum (*a*), aut ad decimum quartum diem (*b*), æger resistit, quo tandem occumbit; sic, ut fallax, incertumque haberi debeat HIPPOCRATIS effatum, quod est hujusmodi: *Quibus cerebrum sphacelatum est, in tribus diebus pereunt; si vero hos evaserint, sani fiunt* (*c*). Nam eorum vitam in tuto minime adhuc esse, ne post tertiam quidem diem, experientia pluries demonstravit. Si quid spei superest, id totum a larga narium hæmorrhagia expectari licet, nam hæc salutem, notante CARRERIO (*d*), pollicetur; contra stillæ sanguinis e naribus prosilientes perniciem portendunt.

Qui sani fiunt, non recordantur eorum, quæ acciderunt. Cadaverum sectiones.

§. CLXXII. Si qui vero servantur, omnium fere, quæ evenerunt, inscii, atque immemores remanent, si RIVERIO fides habeatur. Sectiones cadaverum, quorum morte finitum est malum, corruptionem, sphacelum, aut suppurationem, abscessumque in cerebri, aut cerebelli modo corticali, modo medullari substantia patefaciunt: non igitur mirum, si aliquibus paullo ante mortem, aut post eam pus, exesis, ruptisque repagulis, e naribus, ore, auribusve prorumpere visum est. Puellæ sexennis, quæ ex sphacelismo cerebri intra quinque dies obiit, cadaver sectum est. Dura mater cranio ita adhærebat, ut difficillime divelleretur. Ejus vasa,

(a) *Coac. Prænot. l. c.*
(b) AMAT. LUSITAN. *cent. I. curat. 9.*
(c) *Aphorism. 50. sect. VII.*
(d) *L. c.*

sa, ablato cranio, sanguine plurimum distenta, & præter modum turgida apparuere. Pia mater aliquanto durior solito inventa est, sic ut ægre discindi posset. Remotis meningibus, superior loborum cerebri corticalis pars plane corrupta, & putrida coloris plumbei reperta est sine ulla puris effusione. Medullaris substantia, quoad discerni potuit, intacta erat. Credibile tamen est, cortice cerebri inflammato, & turgenti medullam quoque compressam fuisse. Nihil in ventriculis, nihil in cerebello præter naturam visum est, si seri aliquantum excipias, quod sub cerebello effusum ad medullam oblongatam, & initium spinalis usque protendebatur, fortasse opisthotoni, qui postremo supervenit, vera caussa (*).

Quid

(*) Huic ægrotanti ego quoque præſto fui, ſectionem cadaveris inſtituit CAJETANUS VIDEMARIUS auditor olim meus, nunc præſtans Medicus ordinarius in magno Vindobonenſi noſocomio, a quo etiam morbi hiſtoria conſcripta eſt, quam hic inſeruiſſe non erit, ut puto, ſupervacaneum, cum egregie omnia ſymptomata, quæ diagnóſim continent, in ea diligentiſſime referantur. *Puella sexennis aliquantum cacochymica, & facie pallidiuscula, acrimoniæ acidæ, quam indicabant faciei, labiorum, oris, gingivarum, fauciumque non admodum rubens color, sitis exigua, voracitas, digestio celerrima, fæcum alvinarum, & sudoris acidus odor, & demum mollis, & laxus habitus, acrimoniæ, inquam, acidæ non expers, mense Junio ann.* 1779. *variolis, quæ tum epidemicæ erant, & quidem confluentibus correpta fuit. His exsiccatis, febris secundaria quotidianæ in modum exacerbans perstitit, ad quam depellendam pluries eccoprotica; multum seri lactis, & corticis peruviani, aliaque antiseptica data fuere. Tandem in variis corporis partibus rubri, dolentesque parvi tumores prodiere, quorum alii resoluti sunt, alii*

vero

Quid sit iste morbus.

§. CLXXIII. Ex morbi hactenus descripti diligenti, quoad fieri potest, historia liquet, eum esse repentinum, & acutum capitis, modo universi, modo aliquarum ejus partium, sed in primis occipitis, aut verticis dolorem, febri vehementi continua comitatum cum sensuum, mentisque primum stu-

vero suppurationem subiere, & pus bonum secti effuderunt. Hinc febricula devicta, & abscessibus satis diu repurgatis, & ad cicatricem demum perductis, cum ægre convalesceret, in rus translata est, ut aëris purioris beneficio, & continuato tonicorum, atque antisepticorum usu pristinas vires, & valetudinem acquireret. Autumno satis valens urbem repetiit. Per hiemem, quæ varia admodum, atque inconstans fuit, crebro coryza, & tussi rheumatica non parum molesta conflictata est. Vere adventante; atque subitis mutationibus temporum obnoxio, parum sibi cavit ab insolatione, ab aëre frigido tam nocte, quam die, a ventis, aliisque vicissitudinibus tempestatis, eo perniciosioribus, quo magis excalefactum erat cubiculum, e quo egrediebatur ad aërem frigidiorem.

At die 17. Maji 1780. circa vesperam repente de acuto capitis dolore conquesta est, qui a vertice ad aures usque porrigebatur, sed ad dexteram magis, quæ etiam externe videbatur ab eo affici. Dolori successit febris cum vomitu bilioso conjuncta. Nox irrequieta fuit.

Die 18. idem plane dolor; urina alba, tenuis, cruda; pulsus celer, durus, intermittens; pauca loquitur; ut plurimum desipit. Purgata est leni eccoprotico; quo dejecta sunt pauca excrementa. Circa meridiem subriguit, toto corpore doluit; postea subsequuta est febris ardentissima, cum sensuum omnium stupore. Respuebat quæcunque ei offerebantur præter aquam cum syrupo de acido succo mali citrei, quam avidissime hauriebat.

Ve-

stupore, deinde etiam abolitione, salvo interim corporis motu irrequieto, & manuum erratica agitatione, quam carphologiam vocant; qui intra paucos dies in carum, aut apoplexiam desinens vitam cum morte, ut plurimum, commutat.

Caussa proxima.

§. CLXXIV. Liquet præterea, caussam ejus proximam gravissimam esse debere, & quæ εγκεφαλον (*Encephalon*) pernicissime labefactet, ejusque functione penitus destruat. Universim cerebri late sumpti inflammationem esse putant, & quidem ejusmodi, ut brevi tenerrimam ejus compagem corrumpat, & in putridum tabum convertat. Quamobrem plerique

Vespere sanguis primum e vena brachii eductus est, qui crusta pleuritica obtegebatur. Post venæ sectionem illico pone aures utrinque emplastrum ex cantharidibus applicatum. Non tamen hinc remittebantur symptomata. Imo nocte proxima facies intumuit, sed sine rubore; oculi fere immoti prominebant, respiratio suspiriis interdum interrumpebatur, ingemiscebat subinde, & veluti surda, & stupida videbatur.

Die 19. iterum mittitur sanguis hirudinibus temporibus applicitis. Latum vesicans vertici impositum; cruribus vero, & plantis pedum epispastica. Post meridiem extrema refrigerantur; vespere vero ardentissima febre se se expandente recalefiunt. Interrogata respicit alloquentem, non respondet, obscura tamen, & submissa voce conqueritur. Identidem e lecto exsilit, modo huc, modo illuc se jactat, modo crura, modo brachia dimovet, interdum etiam capillos vellere, & faciem dilacerare tentat manibus. Noctu rursus hirudines admoventur, sed naribus.

Die 20. eadem. Clysmata, quæ subduntur nutriendi consilio, vix retinentur. Post meridiem extrema perfrigerantur; at caput magis incaluit; pulsus frequens, ca-

rique ex nuperis scriptoribus *cephalitidem*, veteres vero *sphacelismum*, *sphacelum*, *siderationem*, itemque *abscessum* cerebri vocarunt; illi nomen a caussa, hi ab effectis, quæ eam subsequuntur, deducentes. Nam credi nequaquam potest, verum sphacelum, & veram cerebri corruptionem ab initio in hujusmodi morbo HIPPOCRATEM posuisse; cum nonnullos interdum evadere, & sanos fieri cognoverit, & affirmarit. Quis autem cerebro corrupto, & vere sphacelato servari possit? Verba igitur HIPPOCRATIS sano modo accipienda sunt, quemadmodum GALENUS (a), DURETUS (b), aliique interpretes animadvertunt.

Quæ sedes patiuntur?

§. CLXXV. Verum non modo cerebrum proprie dictum, partesque ejus penitiores, sed etiam cerebellum, & oblongatam, spinalemque medullam pessime hac inflammatione plus minus affici, multa cum magna veri specie suadere videntur. Intimum enim *commune sensorium* ab ea opprimi oportet, ut sen-

celer, debilis, inæqualis, intermittens, respiratio difficilis, & pene stertorosa, coma somnolentum. Nocte provecta summo cum calore febris exardescit. Hinc pedes aqua calida foventur, & fronti lintea ex posca expressa apponuntur.

Die 21. eadem, sed adhuc pejora. Jam jam moritura videbatur. Circa meridiem alvus sponte laxata est. Hinc quasi sublevata, & ab orci faucibus revocata videbatur. Nocte opisthotono accedente omnia in pejus ruunt.

Die 22. nihil mutabatur, & viribus fatiscentibus post meridiem e vivis excessit. Quæ in cadavere deprehenſa fuerunt, jam ſupra memoravimus.

(a) *Aph. 51. Sect. VII. & l. 2. de loc. affect.*

(b) *L. cit.*, & BALLONIUS *Definit. Medic.*

sensus primum stupeant, atque hallucinentur, deinde penitus intercipiantur: cerebellum vero, atque oblongatam, spinalemque medullam, unde potissimum nervos habent præcordia, & musculi ad artus spectantes, ita irritari necesse est, ut anxietas, inquies, membrorum jactatio, motusque inordinati consequantur, donec his perfecta insensibilitas, sive *anæsthesia* finem imponat.

Caussæ remotæ.

§. CLXXVI. In caussarum remotarum censum veniunt sanguinis acrioris, & biliosioris copia, & fervor, ejus concitatior caput versus impulsus, insolationis vis, aeris constitutiones calidæ, & humidæ, acre epidemicum, putridæ febres, contusiones, vulnera, aliaque exteriora, a quibus non solum generatim inflammationes cientur, sed speciatim phrenitidis ea species, quæ inflammatoria (§.CLXXXIX.) dicitur, confieri consuevit.

Discrimen inter sphacelismum, & phrenitidem, atque alios capitis morbos.

§. CLXXVII. Non tamen cum phrenitide inflammatoria unum, eumdemque morbum esse cerebri sphacelismum putes velim, quamquam utrique communis caussa esse possit. Nam non leve discrimen est inter utriusque naturam, & phænomena. Phrenitis enim quacumque ex caussa fiat, delirium acutum, & assiduum est, & quando ab inflammatione pendet, plerumque ferox, & audax cum perpetuis vigiliis. Contra sphacelismus, ut dictum, repentinus, & acutus capitis dolor est cum stupore, & quadam sensilitatis diminutione, brevi in anæsthesiam desinente. Fortasse loci etiam affecti ratio differentiam facit. In phrenitide magis exteriora,

ra, in sphacelismo interiora cerebri, & cerebelli occupari probabile est. Sed qua ratione unus ab altera differat, opportunius dicam alibi, ubi phrenitidis (§. CLXXXIV. ad CXC.) historia tradetur. Nunc ostendam, quæ differentia inter eum intercedat, atque apoplexiam, epilepsiam, reliquosque soporosos affectus. In apoplexia mox ab initio & motus, & sensus omnino feriantur, & nulla, si purus morbus sit, febris adest: contra in sphacelismo & febris acuta perpetuo tenet, & sub finem tantum sensus, & motus omnis extinguitur. Eadem ferme de caussa sphacelismus discrepat ab epilepsia, in qua, etsi movendi facultas supersit, tamen motus vehementes, inordinati, involuntarii, ægro nempe nec sciente, nec volente fiunt. In sphacelismo animi nutum, voluntatemque sequi, atque ad certas actiones dirigi videntur; nec demum spuma ulla ex ore profluit. Febris præterea indivisibilis eum comitatur, non vero epilepsiam. Carotici porro, & lethargici profundo somno opprimuntur, fereque immobiles jacent, nisi vi extrinseca excitentur. Febrisque vel ab iis abest, si primario morbo laborant; vel ea soporem jam antecessit ut princeps morbus, & caussa, vel sopori supervenit, non vero una, ut in sphacelismo, exorditur.

Curatio.

V. S. Hirudinum applicatio internis naribus.

§. CLXXVIII. Si umquam, hic certe quam citissime ad ea properandum est, quæ valentissime inflammationem solvunt, ne corruptio, gangræaa, suppuratio, aut abscessus cerebri, & cerebelli hominem interficiat. Itaque sanguinem larga manu

tam

tam e venis, quam arteriis, prout alibi jam pluries (§§. XXIV. CXXIII. CXXIV. CXXV.) præceptum est, mox ab incipiente malo detrahere oportet. Quod si neque iterata phlebotomia, neque arteriotome quidquam profecerit, e naribus sanguis ut erumpat, danda est opera; nam hac via sponte solutum quandoque morbum Clinici testantur. Inter ea, quæ ad sanguinem e naribus proliciendum adhiberi a medicis solent, PETRUS SALIUS (*a*) DIVERSUS expeditissimum omnium auxilium, nempe hirudines, deligit, quas interioribus narium partibus admovendas suadet, ut repetita etiam applicatione, & spongia ex aqua calida expressa, & crebro admota ubertim sanguis emanet. Hoc enim auxilii genere aliquos a se restitutos, ac servatos vir expertissimus asseverat.

Revellentia.

§. CLXXX. Revellendum quoque efficacissime a capite est cucurbitulis tam siccis, quam scarificatis, quas plurimas admoveri, atque altius defigi oportet; frictionibus item, & ligaturis dolorificis extremarum partium, quas balneo etiam tepido, & mollienti fovere expedit; & demum cantharidibus emplastro exceptis, quæ humeris, & scapulis apponi possunt, ut exulcerent. Interest præterea alvum leniter, sed satis bene ducere, abdomen exterius, interiusque mollire, & capiti ea, quæ reprimunt, & refrigerant, & simul resolvunt, imponere. Relevato deinde cerebro ptarmica a nonnullis proponuntur: sed tutius consilium videtur gratis odoramentis, & mitioribus spiritibus, & sua-

(a) *L. c.*

suave olentibus cerebrum recreare, quam acrioribus stimulis concutere, aut irritare.

Cibi dandi tempus. Usus vini quamdiu admittendus.

§. CLXXX. Raro accidit, ut ante quartam diem cibus dari possit; tribus enim primis vel nihil alimenti ægri capiunt, vel etiam eos alendi occasio adimitur, quia præceps morbus est, & sæpe eo spatio pereunt. Interea, si fieri possit, plurimum aquæ cum oxymelle, & nitro bibere cogantur, quo & resolvendæ inflammationi, & viribus sustinendis satis prospicitur. Transacto vero triduo, si res ex voto cessura sit, aliquantulum relevari incipiunt, & sensuum usum recuperare; tuncque ali possunt, sed tenuiori victu, & partitis vicibus paullatim. Vinum, donec morbus manifeste totus discussus sit, omnino circumcidendum est. Postea vero & vino, sed pauco, & aqua diluto, paulloque liberaliori cibo uti liceat.

CAPUT VII.

DE DELIRIO, VARIISQUE EIUS GENERIBUS.

§. CLXXXI. OMnis imaginationis, mentisque a recta ratione aberratio in universum παραφροσυνη (*Paraphrosyne*), παρακοπη (*Paracope*) (*a*), vel παραφρονησις (*Paraphronesis*) a Græcis nominatur, a Latinis vero delirium, insania, vel desipientia. Fere illud delirantibus accidit, quod dormientibus dum somniant, sic ut non ine-

(a) FERNEL, *Patholog. l. V. cap. 2. & Lexic. Med. Castello-Brunon. v. Delirium.*

inepte *somnia* deliria dormientium ; *deliria* vero vigilantium somnia dici possint.

Differentiæ.

§. CLXXXII. Complura sane exsistunt deliriorum genera, neque una est eorum natura. At præcipua solum, *phrenitidem* videlicet, *paraphrenitidem*, *maniam*, & *melancholiam*, in quibus modo imaginatio, modo ratio, modo utraque simul depravatur, hic explicanda suscipiam, quod ad hæc quatuor reliquæ omnes species commode reducuntur, rejectis ad finem paucis verbis de *fatuitate*, tametsi hæc vix ad Medicum umquam pertineat.

§. CLXXXIII. A primo genere ut exordiamur, scire licet φρενιτιδην (*Phrenitidem*), sive φρενιτιασιν (*Phrenitiasin*), a voce φρενες (*Phrenes*), id est diaphragma, aut etiam *præcordia* derivatam fuisse, quod in his partibus mentis, & prudentiæ sedem vetustissimi medicorum *(a)* collocabant. Hinc omnes insanientes, cum ex præcordiorum culpa desipere crederentur, phrenitici antiquitus appellabantur: a qua sententia non longe abfuisse videtur HIPPOCRATES ipse, cum phrenitidis signa tam in *tertio de morbis (b)*, quam in eo, qui inscribitur *de affectionibus (c)*; libro (quamquam hic disciplulo ejus POLYBO a GALENO tribuatur) enumerans, speciatim de dolore præcordia, & septum transversum divexante mentionem faciat.

Phre-

(a) AUCTOR *de morbo sacro* N. 18. & *de virgin. morb. n.* 2.
(b) *N.* 9.
(c) *N.* 10. & 12. *ed. Marinell.*

Phrenitis qualis HIPPOCRATI, *&* C. CELSO.

§. CLXXXIV. At postea, ut recte notat VOGELIUS (*a*), cum ab HIPPOCRATE, tum a CORNELIO CELSO, qui plurima ex eo in latinum sermonem transtulit (*b*), phrenitis ea insania dici cœpit, *quæ & acuta, & continua, & in febre est*. Hujus autem ingens erat apud eos varietas. *Siquidem*, inquit idem C. CELSUS (*c*), *ex phreniticis alii hilares, alii tristes sunt; alii facilius continentur, & intra verba desipiunt; alii insurgunt, & violenter quædam manu faciunt, atque ex his ipsis alii nihil, nisi impetu, peccant; alii etiam artes adhibent, summamque speciem sanitatis in captandis malorum operum occasionibus præbent, sed exitu deprehenduntur*.

Phrenitis quid deinde sibi voluerit.

§. CLXXXV. Paullatim vero ab illorum doctrina non nihil descitum est, idque nominis non delirio solum acuto, & continuo, cumque febri conjuncto, sed ei speciatim, quod ferox, & audax esset, tributum (*a*); ex eo, ni valde erraverim, quod ab inflammatione meningum, & cerebri, quam proximam phrenitidis caussam jamdiu credere cœperant (*b*), nonnisi vehementem, audacemque furo-

(a) *Prælect. de cogn. & curand. morb.* §. 57. in not. *.

(b) *De Medicin. l.* 3. *cap.* 18.

(c) *Ibid.*

(a) BOERHAAV. *De cogn. & curand. morb.* §. 771. LUDWIG. *Instit. Med. Clinic. P. I. cap.* 2. *sect.* 1. §. 288. QUARIN. *Method. medend. febr. cap.* 2. *de phrenitid. p.* 19.

(b) Vid. GALEN. *in prædiction. l.* 1. *text.* 38. RIVER. *Prax. Med. l.* 1. *cap. XI. de phrenitid.* NIC. PISO

rorem, & deſipientiam exciri poſſe opinarentur (*).

Phrenitides etiam tacitæ, & non feroces.

§. CLXXXVI. Verum jam GALENUS in commentario ad illa HIPPOCRATIS verba: *tremulæ, obſcuræ deſipientiæ, & ubi ægri continuo quaſi attrectando aliquid palpant, valde phreniticæ* (a): palam erroris eos damnavit, qui phreniticum crederent eſſe neminem, niſi exſiliret e lecto furens, & vociferaretur, impetumque faceret. Taciturnas autem ejus-

PISO *de morb. cogn. & curand. l. I. cap. X.* FERNEL. *Patholog. l. V. cap.* 2. LOMM. *Medic. obſerv. l.* 2. *p.* 66. & alii bene multi.

(*) Qui phrenitidem eſſe docuerunt membranarum cerebri inflammationem, diſtinguendamque idcirco a cerebri ipſius inflammatione, fortaſſe ita ſenſerunt, quod crederent illas ſenſu exquiſito pollere, hoc vero nequaquam. Inter eos, qui hujuſmodi ſententiam tulerunt, merentur primum locum BAGLIVIUS, FRID. HOFFMANNUS, BELLINIUS, & demum SAUVAGESIUS, qui propterea cerebri inflammationem peculiari *cephalitidis* nomine donavit, ut a *phrenitide*, ſive meningum inflammatione eam ſejungeret, diſtingueretque. Sed fallaci opinione decepti profecto videntur; nam Hallerianorum periclitationes, & clinicæ obſervationes evicerunt, rem contrario modo ſe habere, nimirum ſenſu meninges carere, non vero cerebrum. Compertiſſimum præterea eſt, in phrenitide ipſa, quando ab inflammatione pendet, non ſolum meninges inflammari, ſed etiam cerebrum ſæpiſſime. Nec aliter ſane fieri poteſt, cum ſumma vicinitate, & communicatione nectantur. Neque reticeri licet, phrenitidem interdum, ideſt ferox, & audax cum febre delirium, obſervatam, illæſis omnino meningibus, quemadmodum ex ſectis cadaveribus patuit. Qua de re videatur etiam CARRERIUS in Tractatu *Des Maladies Inflammatoires part.* 3. *ſect.* 1. *chap.* 1. & 2.

(a) *Prædict. l.* 1. *text. citat.*

jusmodi mentis emotiones in phreniticis, ut supra (§. CLXXXIV.) ostensum est, ante GALENUM ipsum CORNELIUS CELSUS commemoravit. Nostra vero ætate idem præ ceteris præstitit Cl. SWIETENIUS, utpote qui non solum eas ex Hippocraticis monumentis *(b)* depromptas, verum etiam a semet ipso visas recenset, atque hisce omnibus adductam GALENI sententiam *(c)* confirmat.

Phrenitis non a sola inflammatione meningum.

§. CLXXXVII. Præterea illud accedit contra eos, qui phrenitidem ab inflammatione meningum repetunt, quod sæpe constitit ex anatomicis observationibus WILLISII, MORGAGNII, CARRERII, aliorumque prosectorum non indiligentium, non modo meninges, sed etiam *(a)* cerebrum ipsum inflammatum apparuisse, quin tamen ullum delirium, nedum ferox, ac vehemens subsecutum *(b)* sit. Id præsertim in sphacelismo cerebri (§. CLXVIII.) persæpe manifestissimum est. Imo ab eisdem observatoribus certo evincitur, frequentius cum meningum, & cerebri inflammatione soporosos copulari affectus, atque adeo lenes potius, & tacitas desipientias, quam ferox, & audax delirium.

In phreniticorum cadaveribus reperta.

§. CLXXXVIII. Demum quamvis in dissectis phreniti-

(b) *Coac. n. 68.*
(c) *Comment. in Boerhaav. aphorism.* §. 770. & 771.
(a) CARRER. *l. c. part. 3. sect. 1. chap. 1. pag.* 312.
(b) BONET. *Sepulchret. anatom. l. 1. sect. VIII. obs.* 1. 13. 16. & MORGAGN. *l. c. epist. VII. N.* 2. 6. 9. 11. 13. 15.

niticorum cadaveribus graves illarum partium (§. CLXXXVII.) inflammationes (*a*), suppurationes, corruptiones, aut abscessus interdum inventæ fuerint (*b*), sic ut inde phrenitidem originem habuisse negari nequeat: attamen sine vera etiam inflammatione delirium ferox, continuum, & febre acuta stipatum, quale nempe volunt phreniticum, ab aliis sæpe caussis plane diversis, dissimilibusque natum extispicia pariter ostenderunt, ut nullum dubium hac de re superesse possit. Nam in phreniticorum capite alias sola gelatinosa, sive mucosa materies, concreta nimirum lympha interstitiis vasorum piæ matris intercepta, atque aliqua seri effusi portio se exhibuit (*c*), alias paucum serum sub meningibus, & concretiones polyposæ, albæ, duræ, exiles in singulis duræ matris sinibus (*d*), aut serum mucosum, aut subrubrum inter meninges, aut intra ventriculos dispersum (*e*); alias in plexibus choroidibus hydatides non parvæ (*f*), & non raro in ipsa cerebri medulla complura vasa conspicua, nulla vero in ejus cortice; interdum etiam tumores, fun-

(a) MORG. epiſt. cit. n. 13. & alibi; ubi etiam minima vaſa præter modum ſanguine turgida in meningibus, atque in cerebro reperta dicuntur.

(b) *Id. ib. n.* 2. BONET. *l. c. obs.* 3. 4. 5. 7. *&c.* ELLER. *observ. de cogn. & curand. morb. sect.VII. mihi p.* 128. LIEUTAUD. *Precis de Medec. malad. intern. de la Tête l.* 1. *p.* 209. LANZONI *Eph. N. C. Dec.* 3. *an.* 9. *obs.* 113. MOEGLING. *ib. cent. VI. obs.* 22. TISSOT *Avis au Peupl. chap. X. p.* 183. 184. MORGAGN. *l. c Ep. VII. n.* 7. 13. *& alibi.*

(c) MORGAGN. *ib. n.* 4.

(d) *Id. ib. n.* 11. 13.

(e) *Id. ib.*

(f) *Id. ibid.*

ſungoſæ excreſcentiæ, puſtulæ in ſumma meninge dura, oſſeæ in ea concretiones, & tandem membranarum, & cerebri ariditas (g) magna.

Multiplex phrenitidis cauſſa.

§. CLXXXIX. Ex quibus patere arbitror, phrenitidem in quibuſdam tantummodo fieri a cerebri, in aliis a meningum, aut utriusque loci inflammatione, aut certe a quadam vaſorum ſanguiferorum diſtentione (*), quæ tamen tanta non ſit, ut cerebrum

(g) LIEUTAUD. *l. c.*

(*) Mirabitur, & quidem non injuria, quiſpiam, ab una eademque cauſa, inflammatione videlicet meningum, & cerebri modo *ſphacelismum* (§. CLXXV.), modo ſoporoſos affectus (. §. CXI.), modo delirium ferox, & audax, placidum, & taciturnum, ſive utramque phrenitidem (§§. CLXXXV. CLXXXVI.), diſſimiles adeo morbos, modo etiam delirium nullum proficiſci. Si cauſam is quærat; hanc in loci affecti diveſitate, in vario inflammationis gradu, variaque ejuſdem agendi ratione, ac potentia ſitam eſſe, veriſimillimum reputarem. Quando enim inflammatio cerebri medullam, quæ idearum, & cogitationum ſedes perhibetur, ſive proxime, ſive remote magis irritat, agitatque, quam comprimit, idque ſine ulla remiſſione, aut intermiſſione fit, delirium ferox, perpetuum inſurgat neceſſe eſt, ſive *phrenitis* ex ſententia recentiorum. Contra ſi irritatio inæqualiter, remiſſiuſque eam afficit, tunc *phrenitis* quidem, ſed *ſpuria*; delirium nempe nec perpetuum, nec ferox, ſed interruptum, & placidum. Si vero ad medullam non propagetur, nullum delirium conſequitur. Quod ſi inflammationis ea ſit vehementia, ut cerebri medullam urgeat, ſenſuſque interiores veluti obruat, en *ſoporoſos affectus*. Cum vero cerebellum, & medulla oblongata, & ſpinalis præcipue irritentur, dum cerebri interiora potius comprimuntur, cumque ſanguinis ea ſit conditio, qua ad corruptionem, & ſphacelum inclinet, facile evenit, ut anxietas, inquies, ja-

brum valde premat, sed irritet solum, & commoveat, in aliis vero ab effusa lympha, aut sero, sed acri, & mordaci, aut salso, aut a mucosa pituita in cellulosum textum exsudante, aut a polyposis concretionibus sinus venosos obstruentibus, humorumque refluxum retardantibus, aut ab reliquis caussis paullo ante (§. CLXXXVIII.) recensitis, aut a pluribus earum una conspirantibus (**).

Quomodo a tam diversis caussis delirium efficiatur.

§. CXC. Cum igitur tam variæ, & multæ phrenitici delirii caussæ videantur esse, pro varia videlicet sanguinis, & reliquorum humorum congestione, alterata natura, aut motu, pro varia affecti cerebri parte, & ratione, aut mala ejusdem, & meningum constitutione; necessario sequitur, ut non una cerebri, aut meningum inflammatio phrenitidis effectrix habenda sit. Illarum vero omnium, quæcumque demum fuerint, vis, atque actio eo spectat, ut sanguinis motum vel retardando, vel intercipiendo, vel incitando, vel vasa cerebri, meningumque obstruendo, replendo, irritando, distrahendo sic cerebrum ipsum intime exagitent, acriterque afficiant, ut inordinati, & plus minus vehementes in medullaribus ejus fibris motus (unde etiam nervorum appensorum vis intendatur) suscitenten-

jactatio, & ſimul ſenſuum ſtupor, aphonia, atque alia, quæ in ſphaceliſmo cerebri fieri diximus, conſocientur.

(**) Varias eſſe phrenitidis cauſsas etiam Cl. STOLLIUS ponit, idque comprobat compluribus phreniticorum anatomicis ſectionibus. Vid. ejus *Ratio medend. in Nosoc. Practic. Vindobon. part. 3. sect. 3. Dissert. de causs. & sed. Phrenit. p. 175.*

tentur; & quædam idearum veluti monstra mentem, rationemque subvertentia, & depravantia enascantur. Qui motus si valde increscant, motus etiam convulsivi totius corporis insequuntur.

Definitio phrenitidis.

§. CXCI. Phrenitis ergo duplici modo spectari potest, nempe vel ex parte caussarum, vel ex parte singularium ejus symptomatum. Atqui caussæ adeo obscuræ plerumque sunt, incertæ, multiplicesque, ut minime planum, expeditumque sit ex his certam, veramque ejus naturam attingere. Quare consultius judico, quod etiam aliis in morbis tenendum esset, eam per peculiares, & proprias affectiones, quæ sensibus obviæ sunt, describere, & repræsentare, nulla videlicet caussæ, quæ dubia, aut fictitia esse possit, facta mentione. Esto igitur phrenitis *delirium continuum, universale, plerumque audax, & ferox cum febre acuta* (*) *conjunctum*.

Caus-

(*) Similem huic definitionem prætulerunt aliis CARRERIUS, & SWIETENIUS. Poſita hujuſmodi definitione, quæ naturæ magis conſona videtur, reliquum eſt, ut corruant eorum definitiones, qui *phrenitidem* dixerunt *delirium vehemens, & furioſum ex inflammatione meningum, cerebrique ortum*, aliæque ejuſdem generis. Neque firmiori niti fundamento fortaſse videbitur illa, quam tradidit VOGELIUS, phrenitidem in univerſum appellans eam febrem malignam, in qua conſtans inſania cernitur. Nam hac ratione excluditur phrenitis, quam meningum, & cerebri inflammatio ſimplex, aliæque cauſæ malignitatis minime participes efficiunt, quamque certæ obſervationes poſſibilem commonſtrarunt, ut ſupra dictum eſt.

Caussæ proegumenæ, & procatarcticæ.

§. CXCII. Huic viam quodammodo præparant; occasionemque porrigunt ætas juvenilis; temperamentum sanguineum, aut cholericum; regio, & tempestas præfervida; liquores fermentati, spiritusque ardentes; vigiliæ protractæ; vehementiores animi affectus; curæ, & studia intensiora, alimenta, & medicamenta acria ingesta; hæmorrhagiæ narium, aut cujusque alius consuetæ excretionis retentio; inflammatoria diathesis; serosa colluvies; iners, lentus, acerque humor; putrida, & biliosa cacochylia; dyscrasia scorbutica; sanguinis dissolutio putris, altiusque in cerebri penitiora adyta penetrans; metastasis anginæ, pleuritidis, peripneumoniæ, variolarum, morbillorum, miliarium, aut petechialium exanthematum, arthritidis, podagræ, erysipelatis, lochiorum, lactis in puerperis, in primis non lactantibus, scabiei, aliorumque ab acri lympha morborum; miasma epidemicum; febris acuta, vehemens, ardens, maligna, petechialis, miliaris, lenta nervosa, & perniciosa quævis; dolores capitis atrociores; frigida nimis, aut nimis calida capiti imposita; ictus, contusio, vulnus, cranii fracturæ; & demum morsus venenati, imo venena quædam, uti belladonna, sive solanum furiosum, hyosciamus, stramonium, cicuta aquatica, & reliqua.

Insolatio frequens phrenitidis caussa.

§. CXCIII. His (§. CXCII.) tamquam frequentissimam phrenitidis evidentem caussam adjungunt plerique, sed in primis Cl. TISSOTIUS (a), incautam

(a) *Avis au Peupl. T. I. chap. X. Du coup de soleil.*

tam insolationem, potissimum verno, atque æstivo tempore. Radiis enim solaribus, quibus caput diutius objectum fuerit, vasa primum dilatantur, cruor rarescit, atque ebullit, in aliena spatia irrumpit, ignea materies in motum cietur, fortasse aer insitus, & coercitus exsolvitur, & elasticam formam acquirit, liquidissima deinde exhalant, ac difflantur, reliqua densantur, siccescunt, acria redduntur; hinc magna in vasis æstuatio, tensio, irritatio; uno verbo ea cuncta fiunt, quæ sanguini in εγκεφαλον (*Encephalon*) valentius provocando, atque congestioni inflammatoriæ inducendæ aptissima universim habentur.

Differentiæ ex scriptorum placitis.

§. CXCIV. Communiter phrenitis dividi solet in *primariam*, & *secundariam*. Primaria dicitur illa, in qua cerebrum primario afficitur, febrisque eodem tempore, aut paullo post accedit: secundaria, in qua cerebrum quidem laborat, non tamen primario, atque ab ipso initio, sed secundario, sive morbi progressu; veluti quando aliis morbis acutis, aut febribus supervenit. Febris in hac vel jam antea ut primarius morbus aderat, vel ut comitans aliunde orta cum ipsa complicetur, vel etiam ut symptoma adjungitur. Interdum hæc phrenitis appellatur *symptomatica*, quando nimirum alterius morbi adhuc præsentis, uti febris acutæ, malignæ, aut epidemicæ, pleuritidis, peripneumoniæ, variolarum, morbillorum, ilei &c. symptoma est. Nolim tamen, ut secundaria, & symptomatica, in quibus cerebrum idiopathice affectum ponimus, confundantur cum illo delirii genere, quod a caussa alibi existente, cerebrumque sympathice tantummodo perturbante excitatur, quodque, ea remota, illico cessat;

sat ; nam id potius ad *paraphrenitidem* (*) attinere videtur, ut deinceps exponam. Rursus *primaria* plerisque eadem est cum phrenitide verá ; *secundaria* vero cum symptomatica. At ex aliorum sententia *phrenitis vera* ea haberi consuevit, quam inflammatio meningum, & cerebri parit ; *spuria*, quam aliæ caussæ, cerebro tamen, ejusque tunicis inhærentes. Verum quæri adhuc potest, *vera* ne phrenitis ab aliis etiam caussis, quam ab inflammatione quandoque exstiterit ?

Quæ vera nobis, quæ spuria phrenitis. Subdvisio in sanguineam, serosam, mixtam, metastaticam, purulentam. Sanguinea duplex. Duplex etiam serosa.

§. CXCV. Quare in hac discrepantium sententiarum varietate, ut omnis evitetur altercationis occasio, rectius fortasse *phrenitis vera* dicetur ea, in qua delirium perpetuum, audax, ferox, garrulumque cum febre acuta excandescit : contra *spuria*, in qua delirium neque adeo continuum, neque audax, sed placidum, aut taciturnum est, neque febris adeo urget. Utramque sive veram, sive spuriam, tum primariam, tum secundariam in medentium commodum, ratione a caussis ducta, distingui licet in *sanguineam*, in *serosam*, in *mixtam*, in *metastaticam*, in *purulentam*, & sic porro. Rursus *sanguineam* præstat subdividere in *phlegmonodem*, & in *erysipelatodem*. Nec absonum est, *serosam* quoque in duas tribuere, alteram videlicet a viscido, crasso, ac mucoso humore vasa cerebri, meningumque hinc illinc obstruente, alteram a lympha

(*) Non paucæ phrenitides a Cl. STOLLIO (l. c.) deſcriptæ verius ad paraphrenitidem ſpectant.

pha tenuiori, & magis acritate, quam spissitudine peccante, atque alienis, noxiisque recrementis infecta, cerebrum, meningesque irritante progenitam. Atque ad hasce differentias universæ fere caussæ phrenitidis commode perstringi posse videntur. Ad eas igitur Medicus animum advertat necesse est, si secundum rationalis medicinæ præcepta suis ægris opitulari velit.

Distinguitur a phrenitide delirium febrile, quod in accessionibus intermittentium fit.

§. CXCVI. Scirè etiam magni interest, diversum esse a phrenitide delirium illud, quod vehementiores intermittentium febrium accessiones comitatur, quodque tum solum ingruit, atque manifestatur, quando febris exacerbatur, atque increscit; remittit vero, & cessat, quando febris inclinat, & decedit. Hanc delirii speciem alii *delirium febrilem*, alii, uti LOMMIUS, *paraphrenesim*, alii simpliciter, uti CARRERIUS, *paraphrosynen*, id est delirium, vocant. Differt enim a phrenitide, quod intermissionem habeat, & per circuitus redeat, dum contra in phrenitide ex superioribus cognovimus perpetuam esse desipientiam, & minime interruptam. Qua demum ratione a phrenitide discernantur paraphrenitis, mania, melancholia, aliæque insaniæ, patebit ex iis, quæ infra tradentur.

DIAGNOSIS.

Signa phrenitidis speciatim sanguineæ.

§. CXCVII. Phrenitidem *sanguineam* (§. CXCVI.) antecedunt vigiliæ continuæ, acutus capitis dolor, & calor ingens, quædamque insolita ad iram, furoremque animi proclivitas, imo interdum ipsa mania.

nia. Ad hæc accedit febris acuta, & vehemens; pulsatio arteriarum in universo capite valde molesta, in primis temporalium; oculorum insueta mobilitas; eorum, & faciei totius rubor, tumor, ac torvus aspectus; mentis perturbatio subita, aut sensim oborta, plerumque in somno incipiens, deinde perpetuus ejus error, modo cum audacia, & furore, modo sine his; rerum, etiam præsentium, oblivio facilis; pulsus frequens, velox, ab initio sæpe magnus, postea parvus, inæqualis, contractus, valde tamen durus, & chordæ instar tentæ renitens: respiratio magna, & rara, aut inæqualis; oris, & linguæ siccitas, atque asperitudo; nullus plerumque sitis sensus, tametsi valde lingua, & fauces arescant; urina pauca, flammea, modo tenuis, & aquea, modo turbida; nullus somnus, aut si quis obrepat, interruptus, & spectris, somniisque perturbatus.

Quibus notis confirmatur diagnosis. Signa sanguineæ phlegmonodis. Signa sanguineæ erysipelatodis.

§. CXCVIII. Caussæ etiam, quæ morbo occasionem dedere, plurimum ejus naturam illustrant. Dispiciendum igitur est, utrum eæ fuerint tales, quæ sanguini accumulando, inflammationique exsuscitandæ idoneæ censentur; temperamentum an sanguineum, ætas, habitus corporis, vitæ ratio respondeant; an evacuationes sanguineæ defecerint; an metastasis inflammationis alicujus partis præcesserit? Ista enim probe indagata judicium de phrenitide sanguinea, atque inflammatoria multo probabilius efficient. Si simul soporosa affectio, aut potius coma vigil concurrat, tumeatque facies, & collum, sanguis e vena missus densior sit, spissior, & tenaci

naci alba crusta, quam dicunt pleuriticam, tectus: *phrenitidem phlegmonodem* indicabunt. Si vero vigiliæ magis, quam somnus; furor, quam taciturnitas; dolor capitis lancinans magis, quam pulsans; flavescens cutis color potius, quam ruber; sanguis detractus tenuis, rutilus, flavo sero innatans, & lente, aut difficulter concrescens; temperamentum cholericum; æstivum tempus; febres biliosæ, ardentes, putridæ stationariæ fuerint; conjecturam ex his facere licebit, *phrenitidem erysipelatodem esse.*

Secundaria, & symptomatica. Serosæ utriusque. Mixtæ ex utraque. Metastaticæ.

§. CXCIX. Similia superioribus (§. CXCVII.), sed plerumque minus vehementia eveniunt, ubi *phrenitis secundaria* est, alteriusque morbi symptoma; multo etiam mitiora, si *serosa* potius fuerit; quæ præsertim ex temperamento phlegmatico, habitu pituitoso, ætate puerili, aut senili, victu humido, regione palustri, vita deside, vultu decolore, pulsu molli, exiguo ad frontem calore, non magna temporalium arteriarum pulsatione, minore tum linguæ, tum faucium ariditate, aliisque, quæ supra (§. CII.) notavimus, apparebit. Gravitatis potius, quam acuti doloris sensus, major ad somnum proclivitas *lentorem*; punctionis perceptio, atque agrypnia *acritatem*, & *tenuitatem* seri, & lymphæ patefaciunt; ut nihil memorem antecedentia, ex quibus maximum lumen affulgebit. *Mixtam* ex utraque caussa, sanguinea nimirum, & serosa significabant notæ utriusque propriæ una consociatæ. Sola anamnesis *metastaticam*, aut *purulentam* indicabit. Rariores vero, occultioresque ejus caussas (§§. CLXXXVIII. CLXXXIX.) ex prima morbi origine sedulo indagata, peculiarique, atque insueto

to symptomatum genere divinare oportebit. Sed arduum sane opus hoc est, & perspicacissimum, solertissimumque investigatorem requirit.

Signa quædam cuilibet phrenitidi prope communia.

§. CC. Ceterum cuicumque phrenitidi commune est multa sine sensu, atque ordine effutire, ridere, plorare, irasci, prosilire, & fugam tentare; ingravescente deinde malo manibus tremere, floccos carpere, festucas colligere, muscas venari, stragula complicare, dentibus stridere, & demum in soporem, vel *carum* summa cum virium, & pulsuum imbecillitate delabi, vel nervorum distentione corripi, morte paullo post tragœdiam claudente.

Prognosis.

Signa exitii futuri.

§. CCI. Hoc genus dementiæ est longe acutissimum, quippe quod intra brevissimum tempus enecare solet. Apud Ægyptios sæpe intra paucas horas, ut refert Prosper Alpinus (*a*), homines perdit. Narrat enim phreniticos se complures vidisse, qui tribus, quatuorve horis perierint; contra quam Galeno contingit (*b*) observare. Ut plurimum tamen intra tres, quatuor, aut septem dies occidit. Id autem futurum prope declarant continua tum insania, tum vigilia; alvus, atque urina pertinaciter compressa, aut hujus color albidus ex saturata, aut tenuitas ex crassa quæ erat, subito accedens; deglutiendi difficultas, aut impotentia sine ullo interiorum faucium visibili vitio; aut gutturis, cer-

(a) *Medic. Ægypt. l. 1. cap. 13. p. 23.*
(b) *In l. 3. epidem.*

cervicisque sine tumore dolor ; difficilis crurum extensio ; syncope , aut nervorum distentio .

Alia signa exitii impendentis .

§. CCII. Exitiosum quoque est, sudorem frigidum supervenire , extrema perfrigerari , & non recalescere , aut delirium in lethargum , aut soporem sine bona caussa commutari . Gangrænæ enim , aut abscessus , aut infarctus ad summum perducti indicium est . Idque certius fiet , si febris se remittere visa sit , si vomitu æruginosa exprimantur , faciem pallor occupet , pulsus langueant , inæqualiterque subsiliant , & mentis aliqua , licet brevis , quemadmodum paullo ante mortem interdum accidit , redeat tranquillitas .

Signa mala stillæ sanguinis , urina cruda , aut nigricans .

§. CCIII. Male præterea ominantur sanguinis è naribus prodire nitentis exiguæ , & paucæ stillæ , itemque urina semper aquosa , & tenuis , aut post quædam coctionis indicia in crudam , & percolatam conversa , aut ενεωρημα (*Eneorema*) nigrum exhibens . Quorum alterum morbidæ ad caput materiæ translationem ; alterum humorum corruptionem , & quasi necrosim indicat . Nulla , aut plane exigua spes relinquitur in phrenitide ex metastasi orta , aut labantibus jam viribus , longoque morbo exhaustis superveniens . Hinc fortasse est , cur metuenda magis ea censeatur a Platnero , quæ paullatim ingruit , insurgitque , quam quæ repente adoritur : quamquam utraque periculi plena nobis videatur . Generatim delirium cum risu discriminis minus habere creditur , quam illud , quod cum mœrore , anxietate , silentio , aut metu est .

Signa boni exitus.

§. CCIV. Quando vero leviori gradu morbus incedit, & mature medicina ei adhibetur, non raro solvitur narium hæmorrhagia, vel sudore multo, calido, undique manante, vel alvi fluxu, vel hæmorrhoidibus, vel catameniis, vel varicibus in cruribus reclusis, vel aliqua alia evacuatione, cujus utilitatem ostendit mitigatio symptomatum, & functionum omnium successiva redintegratio. Pus interdum per aures, aut alia loca cum salutis spe effluere visum est; quod tamen rarissime usuvenit. Bonum insuper esse consuevit, multam aquam ex ore, aut naribus ferri, aut aures diebus criticis, & signis coctionis apparentibus obsurdescere, aut pectus, aut artus doloribus corripi cum capitis levamine. Nam ab interioribus ad exteriora mali vim transferri, indicium est.

Varia morborum successio.

§. CCV. Post devictam febrim non rarum est aliquamdiu adhuc delirium produci; imo interdum in *maniam*, aut *amaurosim* desinere, quando nimirum, ut aliqui explicant, vasa cerebri dilatata, atque oppleta, postquam febris cessaverit, nequeunt se a materia obstruente expedire, sed cum eadem veluti concrescunt, intercipiuntque sanguinis, aliorumque humorum circuitum; aut quando materies morbida ab interioribus cerebri sedibus ad nervos opticos, aut acusticos transfertur; vel demum quando (id quod etiam probabile est) intima cerebri medullaris structura sic labefactata est, ut ad pristinam ubique integritatem restitui amplius non possit. *Maniam*, & *fatuitatem* perpetuam relinqui sæpissime a phrenitide, in quam puerperæ ex lochiis re-

retentis incidunt, auctor est SWIETENIUS (*a*). Ego ipse mentis imbecillitatem ex hac caussa profectam videre mihi adhuc juveni contigit in venusta, atque alioquin sana, optimique habitus, & temperamenti muliere, quam lochia ob aspectum infantis mortui improvide eidem objecti compressa phreniticam reddiderant.

CURATIO.

§. CCVI. Phrenitidi *phlegmonodi* (§§. CXCV. CXCVIII.), præsertim primariæ, ea omnia conveniunt, quæ ceteris inflammationibus, in primis largissimæ sanguinis missiones e venis brachii, pedis, colli, & frontis. Nec temporali arteriæ parcendum quandoque est, a cujus sectione sæpe plurimum boni expectari licet (*). Hæmorrhoides quoque hirudinibus pro re nata aperiri debent: nam raro earum fluxum fallere, & sæpe delirium sanguine ex illis stillante compesci, multorum, & præsertim SWIETENII auctoritate, atque experientia compertum, comprobatumque est (*a*). Narium item hæmorrhagia, aut hirudinum ope, aut stilo immisso, aut alia idonea ratione prolecta plurimum conferre

O 2 visa

(a) *Comment. in* BOERHAAV. §. 774. *pag.* mihi 149.

(*) Cl. SIMSIUS plus in libra ſanguinis ex arteria temporali educti confidit ad curandam phrenitidem, quam in triginta unciis e vena quacunque emiſſis. Vidit ipſe unciis decem, vel duodecim ſanguinis ſic extracti ſedatum delirium, ferocem, minacemque intuitum, atque oculorum ruborem ſublatum, & ſomnum tranquillum ſubſequutum, a quo æger experrectus omni periculo vacabat. *Malad. ep. p.* 12.

(a) *In* BOERHAAV. §. 702.

viſa eſt. Imo pone aures hirudines apponi utiliſſime ſolent, tantique eas facit Fr. Casimirus Medicus (*b*), ut nullam in phrenitide ſecundaria, morbis acutis videlicet accedente, ſanguinis detractionem putet ea præſtantiorem, quæ fit ſex hirudinibus pone aures admotis.

Antiphlogiſtica. Pedum balnea. Enemata. Eccoprotica. Ægri poſitus quinam. Regimen. Hypnotica quando.

§. CCVII. Inſuper dari intrinſecus debent antiphlogiſtica, potuſque largior, qui diluat, & temperet, & nimiam cordis, atque arteriarum irritabilitatem inhibeat; manus, & pedes in calidam demergi; in alvum injici enemata, quæ laxent, & refrigerent; eccoproticis inteſtinorum excretio ſolicitari, ut revulſio fiat; capiti deraſo imponi ea, quæ humectent, molliant, avocent, æſtum coerceant, aut leniter reprimant. Præſtat quoque ægrotantem erecto capite decumbere, interdum reſidere, aerem frigidiuſculum captare, leviter tegi, a luce prohiberi, ad ſilentium, quietemque componi. Fracto jam vero febris impetu, reſolutaque ferme inflammatione, ſi nimia *ſenſibilitas*, atque nervorum *ataxia* videatur adhuc delirium, vigiliaſque protrahere, hypnoticis, vel opio ipſo, refracta tamen, & cauta doſi uti, interdum innocuum non modo eſt, ſed utile, ac neceſſarium.

Cucurbitulæ. Hirudines. Veſicans capiti deraſo. Revellentia mitiora.

§. CCVIII. Cum vero ſatis jam ſanguinis detractum videtur, vel vires largiori evacuationi ferendæ

(b) *Collect. Obſerv. Med. Pract. T. 2. p. 469.*

dæ impares sunt; & nihilominus delirium, & cetera inflammationis effecta in eodem gradu persistunt, nec mitigantur: tunc optimum, tutissimumque præsidium est, cucurbitulas, nisi prius adhibitæ fuerint, occipiti, pone aures, dorso, aut cruribus, incisa profundius cute defigere, aut hirudines locis jam alibi sæpius indicatis, aut epispastica plantis pedum, crurumque suris admovere. Hodie non pauci capillatam capitis partem, resectis crinibus, emplastro, quod vesicas excitet, ex cantharidibus tegendam jubent, eventu felici pluries obtento confisi. Sed caute id fieri debet, tumque in primis, ut mihi videtur, cum sopor, & stupor delirio adjungitur, & quodammodo urgentior est, neque temperamentum, aut habitus corporis, neque nimia nervorum sensibilitas, sive peculiaris ad spasmos proclivitas adversantur. In his enim casibus convenientius est revellentibus mitioribus, veluti cucurbitulis siccis, fricationibus, sinapismis, & balneis pedum, & crurum uti, eoque libentius, quod BAGLIVIUS (*a*) in phrenitide inflammatoria vesicantia plus nocere, quam prodesse arbitratur.

Sanguinis missio in cura erysipelatodis. Alvi ductio. Refrigerantia. Quæ capiti imponenda. SIMSII observatio.

§. CCIX. In phrenitide porro, quam *erysipelatodem* (§. CXCVIII.) nominavimus, sanguis mittendus utique est, sed non urgenda valde, uti in phlegmonode, ejus profusio. Minori igitur copia,

O 3 nec

(a) *Præfat. de fibr. motric. & l. 1. cap. 6.* Vid. *Comment. de reb. in Medic. & Scient. nat. gest. Vol. 2. p. 400.*

nec pluries, extrahere eum licet, quod inde delirium invalescere, convulsionesque acciri, sæpe (*) observatum est. Id in primis in quibusdam aeris constitutionibus, febribusque epidemicis malignis, aut putridis, itemque in febribus nosocomicis non raro evenit. Imo interdum satis erit per cucurbitulas, aut hirudines missionem ejus moliri, aliaque adhibere, quæ a capite quam lenissime revellunt. Utilissimum vero est alvum tum enematibus, tum cremore tartari, aut sero lactis, cui tamarindi incocti fuerint, subducere; fervorem sanguinis subacidis succis vegetabilium, aut ubi valentius agendum est, spiritibus vitrioli, sulphuris, aut nitri restinguere; acritudinem biliosam, atque *alkalescentem* diluere, demulcere, corrigere non solum illis, verum etiam potu largo, farinaceo, acescente, frigido, & si ætas, temperamentum, tempestas, regio, aut ægri assuetudo consentiat, etiam nivato. Caput, si unquam, hic certe deradi, atque aceto aqua diluto, sive posca frigide, aut egelide tantum, perfundi, & foveri, pedibus interim in calidam demissis, aut pannis laneis ex calida expressis involutis, necesse omnino est.

Quæ

(*) Fortaſse ad hanc ſpeciem ſpectabat ea phrenitis, cui venæ ſectio, referente SIMSIO (*Malad. epid. p.* 13.), vires proſternebat, & mortem poſt horam afferebat; panni vero lanei ex calida expreſſi, & pedibus circumducti ſummopere, advocato ſudore leni, profuerunt. Hiſce phreniticis oculi erant rubri, inflammati, & ſurentes, lingua ſicca, cutis ardens, delirium magnum, pulſus duriſſimus. Moriebantur plerique die tertio. Qui diem quartum ſuperabant, ſervabantur, atque evadebant. Abuſus liquorum calefacientium, & frigus ſuſceptum morbo occaſionem præbebant. Tempus autem erat vernum.

Quæ curatio symptomaticæ, & serosæ? Quæ mixtæ? Febrili? Sympathicæ ex saburra gastrica?

§. CCX. Nec valde ab hac curationis methodo (§§. CCVIII. CCIX.) discrepare debet ea, quæ phrenitidi *symptomaticæ*, aut *secundariæ* (§. CXIV.) adhibenda est. Serosæ vero pro diversa caussæ natura (§. CXCV.) modo volatilia remedia, & vesicatoria, & quæ acrius irritant, revelluntque, accommodantur; modo ab his abstinendum est, & potius acritas diluentibus, temperantibus, & diaphoreticis oppugnanda. Ex utroque vero genere curationis, quod sanguinea, & serosa postulant, componi debet ea, qua *mixtæ* (§. CXCIX.) occurendum est. Generatim autem si *spuria* fuerit, opus non est iteratis adeo sanguinis missionibus, nec tanto antiphlogisticorum apparatu, aut certe pro caussarum, unde fit, varia ratione alia, atque alia curatio requiritur. Delirium vero, quod in febrium augmento incidit, iis discutitur, quæ febrem ipsam tollunt. Illud autem, quod a saburra primarum viarum fovetur, emetica, & cathartica exigit, nec sanguinis eget missione, utpote quæ noxia omnino (a) foret.

Diæta.

§. CCXI. Aeris etiam, in quo æger versatur, temperies ad frigidam, humidamque inclinet, oportet; nec alio est, quam tenuissimo utendum victu. Retuso deinde & febris, & phrenitidis impetu, si leve delirium, aut coma, aut alia cerebri affectio adhuc permaneat, viresque sint imbecillæ, non amplius

(a) BOERHAAV. & SWIETEN. §§. 85. 620. 701. 702.

plius sanguinis missione, aut purgatione corpus vexandum, sed quiete, expectatione, & blando potius cibo absolvendum est reliquum (*a*) curationis.

PARAPHRENITIS.

Quotuplex paraphrenitis?

§. CCXII. Nunc ad *paraphrenitidem* me convertam. Hæc vox non uno apud omnes sensu usurpatur, sed ab aliis laxius, ab aliis pressius. Illi voce hac comprehendunt quodcumque delirium cum febre, quod ab aliqua viscerum sive pectoris, sive abdominis inflammatione sympathice infertur. *Paraphrenitidis* autem hujus tot species constitui possunt, quot morbi, quorum symptoma ea est. Huc a nonnullis deliria etiam referuntur, quæ ab Otite, aut a Paronychia extremi digitorum articuli, atque a vehementiore cujusvis partis dolore, & cruciatu ob nervorum consentientem vim pronascuntur. Huc pariter redigi possent eæ desipientiæ, quæ febribus acutis superveniunt, sive cerebrum idiopathice, sive sympathice e vermibus, bile, sordibus primarum viarum compatiatur. Ex qua postrema caussa ita crebro desipere homines solent, ut JO. HENRIC. RAHNIUS (*a*) cum TISSOTIO putet, ex viginti deliriis tam acutis, quam chronicis, octodecim hypochondriorum vitiis tribuenda esse; idque confirmat adductis in medium observationibus, quibus ostenditur, cerebrum in illis labem prorsus habuisse (*) nullam, quamquam non semper hujusmodi ap-

(a) SWIETEN. *l. c.*

(a) *Comment. de reb. in scient. nat. & med. gest. Vol. XVIII. part. III. p.* 456.

(*) Tot modis cerebrum lædi poteſt, tamque obſcuris,

apparens cerebri integritas certo significet, delirium sympathicum fuisse. Sunt demum qui paraphreniti-dis nomine illud delirium intelligunt, quod aliæ caussæ, quam inflammatio, cerebro insidentes pariunt, quodque *phrenitidem spuriam* ab aliquibus dici, supra (§. CXCV.) significatum est.

Quid stricte paraphrenitis BOERHAAVIANIS?

§. CCXIII. Qui vero pressius paraphrenitidis vocabulo, & magis proprie se uti dicunt, non aliud eam esse cum BOERHAAVIO contendunt, quam veram diaphragmatis inflammationem, quacum perpetuum delirium conjungi, HIPPOCRATEM jam, & GALENUM docuisse perhibent (*a*). Diaphragma enim, cum valde nervosum, spasmisque ob musculosam fabricam maxime obnoxium habeatur, ubi inflammationem contraxerit, facile in consensionem adducere cerebrum, atque ita commovere creditur, ut non levis inde, & continua insania consequatur.

Delirium sæpe abest ab inflammatione diaphragmatis?

§. CCXIV. Negari quidem haud potest, mentem interdum diaphragmate inflammato, præsertim cum mor-

ris, atque inconſpicuis, ut, ubi in eo nulla labes oculis diſsectorum ſe oſtendit, dubitari adhuc poſſit, an ſympathica, nec ne, fuerit phrenitis. Non enim protinus cerebrum illæſum licet pronunciari, atque aliunde delirium ortum, quando in eo vitium patens, ac manifeſtum non detegitur. Ceterum RAHNII, & TISSOTII ſententiam confirmat ſuis obſervationibus STOLLIUS, *Rat. medend. T. 3.*

(a) SWIETEN. *in* BOERH. §§. 907. 909.

morbus ingraveſcit (*a*), moveri, & deſipere : ſed illud quoque certiſſimum eſt, ſicut ex multorum fide, & ſectionum cadaverum indubia demonſtratione (*b*) conſtat, delirium ab inflammatione tam tendineæ, quam carnoſæ diaphragmatis partis perſæpe abfuiſſe ; ac proinde non eſſe delirium hujuſce morbi proprium, atque inſeparabile ſymptoma. Quod noſmet ipſi non ſemel cadaverum ſectionibus comprobavimus alias, ſed præcipue non pridem in quodam viro, amico noſtro, ex inflammatione convexæ diaphragmatis partis, quam herpeticus acer humor retentus, illucque delatus conciverat, intra paucos dies denato. Hunc perpetuus quidem ſingultus, at nequaquam delirium ullum, ad vitæ uſque extremum anxit, diſcruciavitque.

DIAGNOSIS.

Signa.

§. CCXV. Paraphrenitis primo loco (§. CCXII.) expoſita, quoniam ſymptoma aliorum morborum fere eſt, ex horum præſentia, & comitatu dignoſci debet. Quæ vero diaphragmatis inflammationem ſubſequitur (§. CCXIII.), ea in primis ex reſpirationis læſione, & loci dolore (*) innoteſcit, diſtin-

(a) ETTMULL. *oper. T.* 2. *p.* 565. P. SALIUS *de affect. partic. cap.* 8. CARRER. *oper. citat. ſect.* 2. *chap.* 6. *p.* 4092.

(b) WILLIS *De Anim. Brut. part.* 2. *cap.* 10. MORGAGN. *epiſt. anat. med.* VII. *n.* 14. CARRER. *l. c.* MICHELE SARCONI *Iſtor. ragionat. de' mali &c. part.* 1. *p.* 209.

(*) Sed melius hoc innoteſcet, ut arbitror, in *capite de Pulmonum inflammationibus, morbiſque affinibus.*

stinguiturque a phrenitide. Namque in phrenitide dolor pulsans caput afficit, in paraphrenitide diaphragmatica dolor acutus præcordia torquet, & costas spurias inter, & imas dorsi vertebras concluditur. In illa respiratio magna est, & rara præsertim inter initia; in hac celeris, parva, inæqualis, dolorem adaugens. Præterea dolent hypochondria, tenduntur sursum veluti retracta, abdomen inspiratione vix quidquam movetur, adeo enim eam dolor cohibet; sæpe anxietas, tussis sicca, singultus, atque alia, quæ pleuritici patiuntur, hic quoque super adduntur.

Prognosis et Curatio.

§. CCXVI. Quocumque modo paraphrenitidis vox accipiatur, semper morbi gravitatem, & periculum aliquod portendit. Sed omnium dirissima, & maxime metuenda est, quam septi transversi inflammatio efficit. Hæc uti a caussis, quæ pleuritidem movent, cieri solet, eumdemque fere exitum habet, ac sævissima pleuritis; sic quoque curationem eamdem exigit, quæ pleuritidi, ceterisque inflammationibus adhiberi consuevit.

MANIA, ET MELANCHOLIA.

§. CCXVII. Hactenus de deliriis, quæ febris comitatur. Restat modo, ut ea, quæ sine febre fiunt, brevissime explicentur. Primum venit Μανια (*Mania*), quæ communi omnium sententia definitur delirium sine febre, sed furiosum, & audax. Febris igitur defectu a *vera phrenitide* discriminatur. Attamen non infrequens est, *maniæ* præsertim adultæ, & confirmatæ febrim tamquam epigenomenon su-

supervenire. In hac autem insania plures simul ideæ, & cogitationes perturbantur, & mentem exagitant cum aucto virium robore, audacia, ſurore: quo fit, ut longe differens videatur a Μελαγχωλια (*Melancholia*); in qua *uni*, *aut alteri ideæ*, aut objecto *tantum mens pertinaciter adhærens* hallucinatur, aberratque *cum metu*, *& tristitiæ; in reliquis vero præclare sana*, *& rationis optime compos*.

§. CCXVIII. Ad melancholiam, tamquam ad genus, spectant λυκανθρωπία (*Lycanthropia*), & Κυνανθρωπια (*Cynanthropia*), in quibus melancholici se lupos, aut canes putant, horumque animalium mores, vivendique rationem studiosissime imitari conantur. Neque hinc sejungenda est Νοςαλγια (*Nostalgia*), sive ingens mœror, & dolor, quo quis conficitur, dum a patria invitus abesse cogitur, summoque desiderio ad suos redeundi unice tenetur, & angitur. In hanc animi ægritudinem omnium pronissimi sunt Helvetii (*), Germani, & quicumque

(*) Noſtalgia fortaſse a νοςέω, redeo, & ἄλγος, doſor. Melius *nostomaniam* vocavit HARDERUS, quaſi redeundi deſiderium, ſive furorem. Aliis, ut ZWINGERO, placuit eam vocare *pothopatridalgiam*, a πόθος, deſiderium, & πάτρις, patria, quaſi diceres mœrorem, aut dolorem ex deſiderio patriæ, item *philopatridomaniam*, *nostopatridalgiam*, *nostopatridomaniam*; quorum cuique facilis etymologia. JO. JACOBUS SCHEUZERUS, ut de ſuis civibus etiam hoc nomine bene mereret, conſcripſit diſsertationem de *nostalgia* lectu dignam, quæ exſtat in *T.* 1. *p.* 307. *Comment. Acad. Instit. Bononiensis*. De eodem morbo typis Baſileæ prodiit quoque JACOBI HARDERI diſsertatio abſolutiſſima, quam conſulere plurimum refert. In Diario medico, quod Venetiis edebat PETRUS ORTESCHIUS Medicus perdoctus, & amicus noſter ſingularis, (*T.* 4. *p.* 372.) reperitur *De Nostalgia brevis* tra-

que editioribus in locis degere soliti se in alienas, humilioresque regiones vident translatos, novosque mores, novumque vitæ, & victus genus inire debent. Tanta est ejusmodi melancholiæ vis, ut milites, si quando ea corripiuntur; corripiuntur autem sæpissime; nullo discrimine vitæ, nulloque mortis, suppliciive timore a defectione, & fuga deterreantur, & mori malint, quam diutius patriis laribus carere. Quam ob rem, nisi compotes voti fiant, agrypnia, mœrore, apepsia, languore, anxietate, stupore, cordis palpitatione, febre lenta, & macie confecti brevissimo tempore e vita decedunt.

§. CCXIX. Reliquæ melancholicorum varietates, quando se aut deos, aut reges, aut proceres, aut præsules jactant, aut mortuos se, aut in vasa fictilia, aut dolia conversos credunt, aut aliquam partem sibi esse confingunt ex alia materia, quam ex ossibus, & carnibus conflatam, aut cancros, ranas, serpentes intus gerere queruntur, aut alio pertinaci, & singulari mentis errore insaniunt, non habent peculiare, & distinctum quoddam nomen, sed genericum tantummodo retinent melancholiæ (*a*). Verum prout ab hypochondriorum vitio,

tractatio, quam Cl. PELLEGRINIUS Venetus in Helvetiorum utilitatem, & commodum evulgavit; dignaque eſt, quæ legatur, quamquam a SCHEUZERI opinionibus aliquantum diſsentiat.

(a) Noſologi tamen hodierni ſingulis hiſce ſpeciebus nomina peculiaria tribuunt. Sic SAGARIUS conficit quindecim ſpecies, nempe 1. melancholiam vulgarem, 2. amatoriam, 3. religioſam, 4. argantis, 5. moriam, 6. attonitam, 7. errabundam, 8. ſaltantem, 9. hippanthropicam, 10. ſcytharum, 11. anglicam, 12. beatificam, 13. zoanthro-

tio, aut uteri affectibus originem traxerit melancholia, *hypochondriaca*, aut *hysterica* nominatur. Quarum hæc si cum effreni concubitus cupiditate, & tentigine conjungitur ita, ut obvius quisque ad coeundum provocetur, *Nymphomania* aut *Metramania* (*), sive *furor uterinus* dici solet. Furori demum ex amore, qui a *nymphomania* interdum omnino differt, & virorum magis proprius est, quamquam fœminæ ei obnoxiæ etiam sunt, *Erotomania* nomen est (**). Melancholicis etiam affectionibus adnumerant nonnulli *Tarantismum*, sive *morbum saltatorium*, quia qui eo corripiuntur, saltandi cupidine exardent, atque ad sonum quemdam, Apuliæ populis familiarem, *tarantellam* dicunt, ad choreas incitantur, saltantque tamdiu, donec sudoribus profusissimis langueant. Sic eos curari fama est. A Tarantulæ morsu morbum nasci, & nomen habere volunt cum BAGLIVIO multi. Alii cum SERAO etiam sine ejusmodi morsu morbum huncce in Apulia, aliisque regionibus calidioribus endemium observari, & melancholiæ hystericæ, aut hypochondriacæ speciem esse contendunt. At si a venenato Tarantulæ morsu vere induceretur, de eo agendum esset

thropicam, 14. enthuſiaſmum, 15. phrontis. Vid. explicationes apud Sagarium, *System. morb. symptomat. Cl.* XIII. *ord.* III. *Gen. XX. p.* 743.

(*) Nymphomania deducitur a Νυμφη, ſponſa, vel rectius a Νυμφων, thalamus nuptialis, μανια, furor. Significatio eſt: furor ſponſarum, ſive recens nuptarum, vel deſiderium thalami, ſive viri furioſum. Sed fuſius de ea, & opportunius, ubi de morbis mulierum. *Métramania* vero a μητρα, id eſt matrix, ſive uterus, & μανια, furor ducitur.

(**) Erotomania eſt ab ερος, & μανια, videlicet inſania ex amore.

esset alibi, ubi de morbis a morsibus venenatis genitis sermo habebitur. Quo etiam spectabit *hydrophobia*, sive aquæ horror, & metus, qui morsum animalium rabidorum subsequitur, quamquam ad deliria, atque hallucinationes a plerisque referri soleat (*b*).

Melancholia, & Mania sæpe se mutuo excipiunt.

§. CCXX. Etsi vero melancholiam, & maniam, delirii modo, & gradu differre inter se (§.CCXVII.) non inepte scripserim, haud tamen dissimulandum est, affines inter se natura esse hosce affectus, ut, WILLISIO, MORGAGNIO (*a*), aliisque adnotantibus, sæpe vices commutent, atque alteruter in al-

(b) De *Tarantismo* vid. JO. FRID. CARTHEUSERUS (*de morbis endemiis pag.* 44.), apud quem cuncta ad hunc morbum ſpectantia invenies ſummatim expoſita. Hydrophobia, ſive pavor aquæ non videtur mihi ſpectare ad *hallucinationes*. Eſt enim œſophagi, & ventriculi affectio ſpaſmodica, qua a potu arcentur. Neque ſemper cum ea delirium, & rabies conjungitur. Vidi hydrophobos uſque ad extremum mente conſtantes. De morſu canis rabidi conſuli poſsunt ex nuperrimis ſcriptis ſequentia. *Benigni Canellæ De Vigani Ripensis Tyrolensis dissertatio de hydrophobia. Œnipont.* 1774. *Observations sur la nature, & sur le traitement de la rage &c. par* M. PORTAL *Yverdon* 1779. *Compendio di notizie interessanti circa il veleno de'rabbiosi animali di* FELICE ASTI *in Mantova* 1778. Quibus addi poteſt ornatiſſimi viri, nunc *Protomedici* JO. BAPT. FALETHI *epistola ad Cl.* PAULLUM BAPTISTAM BALBUM *Bononiensem: de immani quadam passione hysterica, & aquifuga; ubi nonnulla quoque ad hydrophobiam spectantia disputantur.* Diar. Med. P. ORTESCHI ann. 1766. p. 196.

(a) Vid. *Epist. anatom. med. VIII. n.* I.

alterutrum transeat. Quæ vicissitudines in caussa sæpe sunt, ut Medicus ob taciturnitatem, & mesum, aut loquacitatem, & audaciam in eodem ægro identidem alternantem, dubius, ancepsque hæreat, utrum melancholicum, an maniacum declarare eum debeat. Utraque autem ægrotatio dividitur in *primariam*, quæ scilicet sine ullo corporis morbo, sed cerebri tantum vitio fit, & in *secundariam*, quæ a sanguinis totius depravata diathesi, aut a viscerum quorumdam læsa functione proficiscitur.

Caussæ Maniæ, & Melancholiæ.

§. CCXXI. Caussæ etiam utrique malo fere communes esse solent. *Mania* proxime oriri videtur ex ea cerebri constitutione, in qua tanta idearum perturbatio contingit, ut furor, & audacia, & virium muscularium augmentum consequatur. *Melancholia* vero ab eo cerebri statu, qui unam, vel alteram ideam animo pertinaciter exhibeat, quam removere pro libito haud liceat, quæque judicandi recte facultatem lædat, imo metum, mœroremque plerumque incutiat. Paullo remotius hujusmodi mentis perturbationes efficiunt vel vitia solidis cerebri partibus innata, aut adsita, vel toti corpori, & in primis universæ humorum massæ inhærentia, vel in aliquo a capite quamvis dissito viscere, aliave sede locata. Ad priora, ut ex anatome maniacorum, aut melancholicorum didicimus, pertinent corticalis, vel medullaris cerebri substantiæ siccitas, durities, vel contra laxitas, mollities, atque humiditas nimia; corporis callosi, vel medullæ oblongatæ, vel glandulæ pinealis vitiata compages; ventriculi aqua repleti; vasa atro cruore turgida, & distenta; meninges tensæ, aut laxæ, aut corruptæ, aut

aut sero sanguineo suffusæ; polypi in sinibus duræ matris, aut lapilli, aliaque læsionum genera: quamquam horum pleraque in aliis etiam capitis morbis sæpe deprehensa sint, neque in quavis mania, & melancholia reperiri soleant. Quo mala etiam cranii conformatio, aut tumores quicumque, etiam externi (*), & prava cerebri dispositio nativa, hereditaria, aut acquisita, ictusque spectare videntur. Posteriorum classem constituunt omnia, quæ humores condensant, & cogunt, quæ subtiliorem eorum partem disperdunt, aut crasim ipsam corrumpunt, & resolvunt, uti liquorum fermentatorum, aut spirituum ardentium abusus; frequens ebrietas; venus nimia; aer calidus, & siccus; insolatio; studia immodica; graviora animi pathemata; ira inprimis, & mœror; profundæ meditationes; amor insanus; ambitio honorum, & dignitatum immoderata, aut spes frustrata; terror ingens, & subitaneus (**); funesti, & repentini nuntii; quorum multa etiam sine alia humorum labe ita sensorium commune subvertere possunt, aut nervos, nervorumque principium sic labefactare, ut hujusmodi morbi facile enascantur. Itemque ea, quæ plethoram

(*) Mania a tumore externo *super sinistro bregmatis osse in confiniis suturæ lambdoides, & sagittalis* nato probabiliter profectam memorat FRIDERICUS GABR. GOTTLIEB SIBERNUS (*Collect. Societ. Med. Hauniens. vol. I. p. 86.*) eoque ad ſuppurationem perducto, atque inciſo ſanatam.

(**) Interdum ita vehementi terrore afficitur ſenſorium commune, ut talis in eo excitetur idea, quæ nullo poſtea modo deleri poſſit; ideoque nihil cogitetur, niſi hoc unicum ab invitis etiam, & reluctantibus, in quo peſſima melancholiæ ſpecies ſita videtur. SWIETEN. §. 1108.

iam inducunt, & cerebrum versus humores provocant, aut acrem sanguini imprimunt dyscrasiam, uti evacuationes sanguinis, ichoris, scabiei, hæmorrhoidum, mensium suppressæ; scorbutica, venerea, arthritica, podagrica, aut febrilis, & morbida (***) materies ad cerebrum traducta; diuturna hypochondriaca, aut hysterica affectio; atra bilis in visceribus abdominis defixa, atque irritans, vel inde dimota, soluta, & in circuitum rapta; saburra biliosa; melancholica diathesis; obstructiones imi ventris; acria quæcumque retenta; temperamentum sanguineum cholericum, aut atrabilare, & similia.

Maniæ frequentior caussa. Plantæ venenatæ, ut caussæ.

§. CCXXII. Maniam vero frequentius ortam ex scabie, herpetibus, impetigine, aliisque cutaneis morbis exsiccatis, aut improvide repressis; ex Plica polonica recisa; ex tempestate nimium calente, aut contra perfrigida; ex copia, stagnatione, & corruptione seminis, seminaliumque humorum, quos *aphrodisios* vocant, docent medicæ historiæ. Sed præ hisce omnibus subitam, acutamque maniam inferunt hyosciami, & stramonii, sive daturæ semina, & radices, baccæ solani furiosi, sive belladonæ, cicuta aquatica Wepferi, aliæque fortasse plan-

(***) Non ſolum materia febrilis non ſatis emendata, aut imperfecte expulſa maniam procreat, nam ſæpe diuturnas febres intermittentes hoc malum ſubſequitur; verum etiam quæcumque morbida materia, quæ excernenda fuiſset, retenta, & relicta. Imo idem præſtat fortaſse ſecretio ipſa lactis quandoque impedita, nedum lac ipſum corruptum, & repreſſum.

plantæ venenatæ bene multæ, & præcipue quædam fungorum, sive boletorum genera. His nonnulli addunt morsus venenatos quorumdam animalium, in primis rabidorum,

DIAGNOSIS.

Melancholiæ quinam magis obnoxii? Signa imminentis melancholiæ. Præsentis jam melancholiæ. Maniæ futuræ indicia. Signa utriusque delirii communia. Signa ejus, quod ab hypochondriis est. Signa ejus, quod ab utero fit. Reliquarum specierum diagnosis.

§. CCXXIII. Diagnosis delirii utriusque, tam maniaci, quam melancholici, ejusque specierum, & varietatum ex illis, quæ jam (§§. CCXVII. ad CCXX.) exposita fuere, facili negotio eruitur. Sed potissimum ad ea, quæ antecesserunt, animum advertere oportet, quorum paullo ante, caussas recensentes, mentionem fecimus. Hinc scire oportet melancholiæ magis obnoxios esse, ut supra (§§. CCXXI. CCXXII.) indicavimus, eos, qui malo hypochondriaco, aut hysterico diu conflictantur, qui viscerum abdominalium vitiis, præsertim scirrhosis laborant, qui salutaribus sanguinis fluxibus consuetis carent, qui curis molestis anguntur, qui immodicis desideriis indulgent, qui ex parentibus nati sunt melancholicis, quique sanguine crasso, & viscido abundant, & ad cerebrum variis ex caussis uberius, quam par est, eum alliciunt, & congerunt. Melancholiam vero ipsam appropinquare commonstrant tristitia, metus, & diutinæ vigiliæ, atque hominum consuetudinis odium. Paullatim increscit luctus, & lacrimæ sæpe funduntur, quamquam nonnullis etiam perpetuus, aut facilis risus

accedat. Omnes autem vanis, intentisque cogitationibus distinentur, adeo ut persæpe defixis humi oculis veluti stupidi hæreant, vel subito falsis imaginibus quodammodo excitati celeriter, suspiriis emissis, procedant, & moveantur. Invalescente vero jam morbo hominum conspectum, & conventus fugiunt, solitaria loca quæritant, ibi quasi occultati, & suis phantasmatibus occupati, taciturni, & desidiosi vitam transigunt. Qui gravius laborant, se vel pecudes, vel deos, vel defunctos, vel fragili ex materia constantes credunt; quare alii canum latratum, aut luporum ejulatum, aut gallinarum cantum voce imitantur, vel, utpote mortui, cibos, & potus recusant; alii occurrentibus cedunt, veriti, ne diffringantur. Alii præterea in iram levi ex caussa propendent, valde instabiles, & sæpe de minimis, ridiculisque rebus solliciti; modo liberales, & prodigi, modo tenaces, & avari, & modo mortem vehementer pertimescunt, modo, quod mirum, in desperationem delapsi violentas sibi manus inferunt. Contra maniam imminere præsagiunt pervigilium contumax, cephalalgia, aurium tinnitus, risus insolitus, aut insolita, & præter consuetudinem ad irascendnm proclivitas, & morositas. Ubi jam mania se exserit, oculi rubent, palpebræ creberrimis motibus agitantur, & sic affecti loquaces, litigiosi, furentes omnia clamoribus complent, torvo aspectu, ac truci minantur, aucto virium robore præpollentes in quosvis adstantes impetum facile faciunt. Utrique sive melancholici, sive maniaci, anxii esse solent, vigilant, frigoris, aeris, tempestatis inclementiam innoxie sustinent, &, nisi vi contineantur, e fenestris se præcipites dant, aut in puteos, flumina, lacusve demergunt, aut aliter sibi mortem consciscere tentant. Quum ab

ab hypochondriis malum fit, facies pallet; extrema frigent; cordis palpitatio frequens, & præcordiorum anxietas crebro accedit; respiratio profunda, atque intercisa est; caput dolet; venter segnescit; intestina obmurmurant; flatus attolluntur; ructu, aut vomitu aliquid ejicitur, quod sapore acido, aut amaro mordicat; appetitus modo viget, modo deficit; pulsus rari, tardi, aut inæquales, & languidi, aut mirifice varii deprehenduntur. Ubi vero ab utero, aut ab hysterica passione fiat, præfocationes; mensium inordinata, aut deficiens excretio; fluor albus; urinæ aqueæ, copiosæ; tenesmus vesicæ, stranguriæ, ischuriæ; pollutiones, tentigo; hypogastrii, ovariorum, uterive tumores multiformes, dolores, inflationesque se produnt. Similia autem contingunt quoque hypochondriacis, interdum ex sola nervorum sensibiliori mobilitate. Reliquarum cognitio differentiarum, itemque caussarum, quæ eas gignunt, partim ex signis supra recensitis, partim ex anamnesi petatur.

PROGNOSIS.

Hereditaria vix curabilis. Item primaria. Secundaria curabilior. Tutior quæ cum risu, quam cum mœrore. Quæ evacuationes salutares. HIPPOCRATIS præsagia.

§. CCXXIV. In universum omnes insaniæ difficulter curantur. *Hereditaria*, aut a vitiosa cerebri constitutione orta vix spem aliquam relinquit, & si quando conquiescit, facile recidiva fit. Difficilis pariter curationis est *primaria*, quæ nimirum a phantasiæ, mentisque errore sine alio corporis vitio pendet; nam labem intimæ cerebri fabricæ aliquam significat; contra *secundaria*, quam suppressæ eva-

cuationes, errata in victus ratione, aut morbidus corporis status intulerunt, frequentius arte, & temporis ope resipiscit. Tutior ea est, quæ cum risu, & lætitia, quam quæ cum studio, & mœrore conjungitur; recens item curatur interdum, vix umquam inveterata. Plerumque sanitatem exspectare licet a narium hæmorrhagia, ab hæmorrhoidum, aut catameniorum fluxu redeunte, aut revocato, ab alvi profluvio, a varicibus crurum, ab aqua intercute, a scabie, a quartana, aliisque intermittentibus febribus, ab abscessu, ab aeris, tempestatis, regionis, ætatisque mutatione. Huc pertinent nonnulla HIPPOCRATIS præsagia: *Insanientibus si varices, aut hæmorrhoides supervenerint, insaniæ solutio fit* (a). *Ab insania dysenteria, aut hydrops, aut mentis emotio, bonum* (b). *Dolor ad pedes, aut pectus subiens, aut vehemens tussis oborta, insaniam solvit* (c). *Si insania solvatur absque dolore ad pedes, vel ad pectus, aut tussi vehementi, cæcitas sequitur* (d). Ulcera vero in facie, aut pedibus orta vix aliquid boni, nihil vero amissa prorsus appetentia pollicetur. Contra bene sperare jubent herpetes, & serpigines alicubi efflorescentes; nihil enim magis cerebri morbos levat, quam hujusmodi acrimoniæ ad exteriora translatio.

Hypochondriaca, & hysterica facilior. Successiones. Signa prava. Somnus quando boni ominis.

§. CCXXV. Melancholia hypochondriaca, aut hysterica reliquis longe facilior curatu esse consuevit. Hac

(a) *Aph. 21, sect. VI.*
(b) *Aph. 5. sect. VII.*
(c) *De Judicat. 65.*
(d) *Ibid.*

Hac affectis sæpe *nigra per alvum ad judicationem prodeunt* (*a*). Sæpius viros, præcipue seniores affligit; rarius fœminas, sed in his pertinacior, deteriorque est. Interdum melancholia in epilepsiam, & rursus epilepsia in melancholiam vertitur. Interdum excipitur a continua amentia, a convulsionibus, ab apoplexia. *In vehementi, & furiosa mentis emotione, accedentes tremores exitio sunt*, inquit Auctor Coacarum (*b*); item *dentium collisio, aut stridor præter consuetudinem* (*c*), aut *dentium resiccatio perniciem denotat* (*d*). Mors instat, si coma, epilepsia, aut virium lapsus supervenerit. Somnus, sed placidus, plerumque insanientibus quibuscumque remedio, aut solatio est. Non vero cuilibet morbi remissioni fidere convenit; nam cito, & inopinato exasperatur.

CURATIO.

Regimen diæteticum. Nostalgia in primis.

§. CCXXVI. In omni mania, & melancholia, & præcipue in ea, quæ ab ideis perturbatis, *sensoriique communis* depravatione magis, quam corporis vitio dependet, loci, & vitæ mutatio pernecessaria est. Peregrinatione enim, corporis motu, & nova objectorum subinde exhibitione, novisque successive rerum imaginibus, atque impressionibus falsæ, inordinatæque, aut fixæ idearum species paullatim delentur, aut in ordinem, quo par est, rediguntur. Removenda quippe ea omnia sunt,

(a) *Coac. N.* 486.
(b) *Num.* 93. & *præd.* 1. 14.
(c) *Coac. N.* 235.
(d) *Ibid.*

sunt, quibus ægrotans ad amorem, vel iram, vel odium, vel mœrorem fuit antea concitatus, imo ludis, cantu, concentibus musicis, jucundisque amicorum colloquiis ad hilaritatem alliciatur. Idque in primis melancholicis salutiferum est. *Nostalgia* præterea aerem puriorem, loca editiora, victus rationem ad morem patrium conformatam, & demum in patriam reditum, qui omnia reliqua auxilia vincit, expostulat.

Sanguinis missio. Cathartica.

§. CCXXVII. Sanguinis missio sæpius maniacis, quam melancholicis opportuna est; tumque potissimum, cum plethora, aut suppressa aliqua sanguinis evacuatio, aut aeris fervor, aut vini potus caussam morbo dederit. Venæ jugulares, aut vena frontis, imo arteriæ temporum hic utilissime incidi solent. Præstat insuper alvum solvere, medicamentis ad certa intervalla repetitis, in sanguineo, biliosoque temperamento mitioribus; acrioribus, validioribusque in pituitoso, aut melancholico, inter quæ helleborus niger, ejusque extractum celebratur.

Quæ MUTZELLIO *bene cessit curatio.*

§. CCXXVIII. Cl. MUTZELLIUS (*a*) melancholiam ex mœrore, vita deside, & vitio viscerum in hypochondriis sitorum, pluries feliciter expugnavit, data singulis diebus potione, quæ habet tartari tartarizati semunciam, extracti centaurei minoris drachmas binas, aquæ fontanæ uncias octo. Quando amara respuebantur, extracti loco tantum mellis de-

(a) *Comm. de reb. in M. & Sc. nat. gest. Vol. 4. p. 92. & seqq.*

despumati, quantum opus esse videretur, substituebat. His autem omnibus interponebat subinde laxantia alvum. Non modo melancholiam hac methodo, sed maniam ipsam radicitus pluries extirpatam narrat. Sic enimvero humor atrabilaris solvitur, emendatur, ejiciturque.

Quando acida conveniant. Aquæ frigidæ potus. Camphoræ eximia virtus. Melancholicis utilior. Camphoræ aptior usus.

§. CCXXIX. In maniacis temperamento fervidiore, ætate juvenili, bono habitu, exercitatis, & rebus calefacientibus deditis acescentia quæque, quin acida etiam ipsa fortiora, quibus sanguinis æstus, tenuitas, alkalina acritas, nimius nervorum sensus, nimiaque fibrarum irritabilitas refrenantur, usui sunt præstantissimo. Quo nomine etiam frigidæ potus summopere commendatur. Acetum destillatum, in quo calente soluta sit ad drachmam dimidiam sacchari, & gummi arabici ope, deinde aqua florum sambuci diluta camphora, multis verbis celebravit LOCHERUS, & post eum alii (*a*). Et sola camphora, sed aucta sensim ejus dosi ad drachmam, ultraque in die curatas manias, quæ cetera remedia eluserant, commemorant medicæ historiæ (*b*). At re-

(a) LOCHER. *Observat. Practic. circa Luem vener., epileps., & maniam &c. Vienn.* 1762. p. 57. & ſeqq. ORTESCHI *Giornal. Med.* 1765. *p.* 10. Utebatur autem LOCHERUS hac formula. ℞. *Camphor. drachm. ss. sacchar. canar., mucilag. gumm. arabic. an. drachm. j. His invicem in mortar. marmor. trit. add. acet. calid. unc. ss. aq. flor. sambuc. unc. vj. syr. flor. pap. rhæad. unc. j. M.*

(b) DAVID KINNEIR in libro inſcripto: *Saggio delle Transazioni Filosofiche di* TOMMASO DERHAM *Vol.*

repetitis periculis comperi, interdum ab ejus usu maniacos, qui videbantur aliquantum pacati, quotiescumque camphoram resumerent, iterum excanduisse, atque in furorem actos fuisse; fortasse quia vim cordis, sanguinisque motum incitat, & calorem, atque humorum omnium exspansionem adauget. Hoc casu fortasse tolerabilior ejus usus reddetur, si cum aceto permixta, & soluta propinetur. Quare eam potius melancholicis adjumento esse, & torpore quasi stupentibus, cum pulsu parvo, raro, & debili, quam contra, non infimæ notæ Medici arbitrantur. At MUTZELLIUS stupore melancholico laboranti camphoræ semunciam quotidie per duas heddomadas (*c*) dedit frustra. Tanta sæpe est caussarum invincibilium complicatio, & circumstantiarum varietas, ut remedia vel præstantiora haud semper respondeant; imo contrarios quandoque effectus pariant. Si quid vero hac super re licet proferre, camphoram tum prodesse equidem crediderim, cum *sensibilitas nervea* tantummodo videtur excedere, non autem irritabilitas: nocere, aut irritam esse, ubi illa languet, & torpet, aut hæc nimia est, & vasa non satis depleta. Camphora enim *sensibilitatem* certo imminuit; auget vero *irritabilitatem*, & sanguinis (*d*) fervorem.

Bal-

Vol. 4. *p.* 90. & *seqq.* CRAEN. *Prax. med. reformat. p.* 122. HOFFMANN. *Med. system.* T. IV. *part.* IV. *cap.* VIII. *observ.* 8. ORTESCHI *Giorn. Med. T.* 2. *ann.* 1763. *p.* 273. DALL' ARME *Sagg. di Medic. Pratic. part.* 2. *observ.* 13. *e* 14. BOENNEKEN *in Collect. Francon. &c. vol. V. part.* 28. *p.* 204. & *in Comment. de reb. in M. & Sc. nat. gest. vol XI. p.* 525.

(c) *Comment. cit. vol.* IV. *part.* I. *pag.* 93.

(d) Vid. *Theses de Camphora, ejusque virib. a* SEBAST. SEVERIO *in Gymnas. Ticinens. propugn. an.* 1776.

Balnea tepida. Stillicidium aquæ frigidæ in caput. Frigida capiti applicata. Frigidissimæ potus.

§. CCXXX. Maniacorum furor, & audax temeritas persæpe balneis tepidis, quæ humectant, laxant, perspirationem adjuvant, atque efficacissime a capite revellunt, domatur, & cohibetur. Neque id auxilii melancholicis minus prospere cedit, quod eo totum corpus ita mutatur, ut etiam in sensorio communi pertinax illa, & fixa fibrarum inflexio, a qua peculiaria quædam idearum simulacra animo repræsentantur, tandem, ut ita dicam, relaxata quodammodo complanetur, deleaturque. Id autem citius, & certius præstatur, si dum totum corpus tepore balnei remollescit, & meabile redditur, aqua frigida desuper in caput derasum distillet. Legenda est historia Maniæ cum priapismo, quam ejusmodi ratione curavit D. DE MONCHAU (*a*). De Maniæ hystericæ pari curatione per balneum octo horas singulis diebus iteratum, & per assiduam linteorum aqua frigida madentium capiti applicationem, quæ res pene incredibilis videtur, a Cl. POMMIO peracta, ut rara, & mirabili mentionem faciendam in sua Diario medico (*b*) censuit ORTESCHIUS, doctus sane vir, & nuper immatura morte nobis ereptus. Sed multo prius per largum aquæ gelidissimæ potum, & capitis bis, vel ter in die iteratas aspersiones curatos maniacos legimus a docto, expertoque

1776. & BASSIAN. CARMINATI, *De animalium ex mephitib., & nox. halitib. interitu &c. l. 3. cap. 3. p. 191.*

(a) ORTESCHI *Giornal. Med. T. 4. p. 105.*

(b) *Id. ib. T. 2. p. 412.*

que Medico Cremonensi, nobis amicissimo, MARTINO GHISIO (*c*).

Balnea frigida.

§. CCXXXI. Non modo autem frigidissima caput irrorari maniacis maximo est emolumento, verum etiam universum corpus in balneum frigidum demergi (*a*), idque in primis fuit illis, qui robore, & ætate florentes, plethorici, fervidissima æstate, post immodicum vini meracioris potum in maniam inciderunt. Exempla, quæ id satis comprobent, exstant apud SWIETENIUM (*b*), aliosque, quos quisque pro libito poterit consulere. Sed memoratu dignum est illud, quod Medicus, & Geometra longe clarus, PETRUS MICHELLOTTIUS conterraneus meus de quodam juvene reliquit; qui, cum iter mari faciens caput solis ardori diu objecisset, seque vino intemperanter replevisset, acutissima mania correptus est, atque ab ea largis sanguinis missionibus, tenuissimo victu, potu aquæ gelidæ, ejusdem etiam in caput projectione, & simul frigidis balneis, suadente, & jubente ita eodem doctissimo viro, felicissime liber (*c*) evasit.

Opii usus. Cautelæ in usu somniferorum.

§. CCXXXII. De opii effectibus in mania, & melancholia non convenit inter Auctores. Quidam opium summæ utilitatis esse prædicant; alii narcotica

(c) *Lettere Mediche*, *Lett.* I. *p.* 24. & *seqq.*

(a) MEAD. *De venen. p.* 139. & 140.

(b) *Comment. in* BOERHAAV. §. 1127. Vid. etiam ORTESCHI, *Giornal. med.* T. 4. *p.* 124. WILLIS. *Pathol. cap.* X.

(c) *Hist. de l'Acad. des Scienc. ann.* 1734.

tica quæque vituperant, & maxime noxia affirmant. Non dubito, quin utrique experientia duce loquantur: sed quam difficilis, & rara est veræ experientiæ ratio! Celeber maniacorum curationibus Medicus, sicut apposite animadvertit SWIETENIUS (*a*), opii duo grana mane, & totidem vesperi maniacis dabat, &, si somnus non sequeretur, augebat paullatim dosim, donec optato effectu potiretur. Et reapse nihil utilius, præstantiusque inveni, post necessarias evacuationes, refractasque aliquantum ægri vires, ad vigilias arcendas, & nimiam sensibilitatem, mentisque perturbationem sedandam, componendamque, quam opium, cujus etsi magnas etiam doses a maniacis sine noxa interdum ferri, magister usus pluries demonstravit, olim tamen, nisi prudenti experimento, & justis primum dosibus tentatis, ad largiores, atque insolitas quis progredi audeat. Ut enim interdum in peculiari idiosyncrasia, quibusdamque ægrotantium constitutionibus calorem, motum sanguinis, faciei ruborem, vigilias, & corporis jactationes adauget, sic quandoque in aliquibus præter exspectationem, & consuetudinem exigua etiam dosi veternum inducit mortiferum. Non ergo inconsulto, & temere hoc, alioquin utilissimo, adjumento uti licet. Quare nonnullis mos est a papaveris albi nostratis præparationibus primum incipere, & prout res postulaverit, deinde ad cautum, & prudentem opii usum transire. Tutius ejus extractum gummosum (*) a virosa, & no-

(a) *L. c.* §. 1127.

(*) Opium conſtat ex duabus partibus, gummoſa una, reſinoſa altera. In reſinoſa inſidet vis quædam viroſa, ſtupefaciens, & nervis noxia; in gummoſa facultas anodyna, & ſedans, & blande ſomnifera. BAUMÆUS ex-

noxia resina segregatum recentioribus habetur. Ceterum MEADIUS ipse (*b*), quamquam non valde somniferis amicus, his tamen utendum esse concedit, quando ægri aut ingenti terrore agitantur, aut pervigilio consumuntur.

Extractum hyosciami.

§. CCXXXIII. Inter sedantia, somnumque inducentia nostra ætate celebrari cœptum est hyosciami extractum, sive rectius succus leni igne condensatus, & concretus, tamquam efficax, excellensque remedium in maniacis, melancholicisque deliriis. Sed GREDINGIUS sex & viginti de eo accuratissime factis periclitationibus, & scripto fideliter traditis non modo sibi, verum aliis etiam bene multis persuasit, *hyosciamum nec tuto posse exhiberi usu interno hominibus, nec remedium esse in melancho-*

excogitavit enchiresim, qua gummoſam reſinosa exueret, opiumque ſic haberet multo præſtantius: ſed ejus proceſſus cum longiſſimo tempore egeat, vix ullus eſt, qui hujusmodi extractum, ut vocant, paratum in officinis apud nos habeat. Quare gratiæ habendæ ſunt Cl. BUCQUETO, qui (*Mémoir. de la Société Royal de Médecine Vol.* 1. *p.* 403.) rationem longe faciliorem, quam illa BAUMÆI eſt, parandi extractum opii gummoſum tradidit. Inditur in mortario opium, & teritur leviter. Tum affunditur aqua frigidiſſima, & iterum conteritur, ut aqua colore imbuatur. Colorata ſic aqua, ut chymici loquuntur, decantatur. Reſiduo opio nova affunditur, idque iteratur, donec aqua non amplius coloretur. Aquæ ſic eductæ, & percolatæ leni calore evaporentur. Quod in fundo remanet, eſt extractum gummoſum parte viroſa, & narcotica exutum.

(b) *Monit. & Præcept. med. cap.* 3. *p.* 51. *ed. Londin.*

cholicis, *& maniacis morbis*, *ut quibusdam videtur*, salutiferum (*a*).

Moschus. *Pulvis Tunquinensis*.

§. CCXXXIV. Quibus opii usus non arridet, aut non satis bene respondet, aut extractum hyosciami suspectæ, ancipitisque facultatis est, hi moscho eumdem in finem uti poterunt. Diaphoresim enim blandissime movet, & somnum accersit; hinc in mania tamquam resolvens, atque anodynum pharmacum (*a*) adhibetur utiliter. Homini *erotomania* laboranti moschum cinnabari junctum magno adjumento fuisse, ex WALLII, & LOCHERI observationibus (*b*) accepimus. Maniacum annum agentem quadragesimum pulvere Tunquinensi, qui ex granis sedecim optimi moschi, & cinnabaris nativæ, atque antimonialis, cujusque granis duodecim constat, bis dato curavit Cl. SEBASTIANIUS (*c*). Nec minori cum fructu maniaco cuidam moschi quinque & viginti grana *pro una dosi* data narrantur a BROOKESIO in suo *Dispensatorio generali* (*d*). Duo autem in moscho adhibendo sunt probe observanda, ut nimirum liberaliori manu detur, & nitro, aliisque temperantibus vis ejus calefaciens mitigetur. Alias aut nihil boni præstat, aut permolestam agitationem, æstuationemque inducit.

Nym-

(a) *Advers. Med. practic.* LUDWIG. *part. I. p.* 71.
(a) LANGE *Miscell. verit. fasc.* 1. *p.* 98.
(b) *Transact. Philosoph. n.* 474. LOCHER. *Oper. cit. p.* 62. HARTMAN. *Act. Acad. Reg. Scient. Suecic. Vol. XXIII. p.* 267.
(c) *Act. Acad. Elect. Mogunt. T.* 2. *p.* 483.
(d) LUDWIG. *Comm. de reb. in Med. & scient. nat. gestis. Vol. V. pag.* 425.

Nymphomania, & satyriasis.

§. CCXXXV. Nymphomania, sicut etiam in viris furor cum satyriasi (*), oppugnari solet sanguinis missione iterata, catharticis, potu aqueo cum nitro, balneis potissimum frigidis, fotibus ejusdem naturæ assidue applicitis, victu herbaceo, & parco, & tandem, ubi licuerit, connubio; quod valentius sane, & certius præsidium est: quamquam furorem uterinum viderim etiam in fœminis viro strenuo nuptis, qui per aliquot hebdomadas, imo menses pertinax easdem vehementer torsit, nec destitit, donec utero tandem conceperint. Interdum vero veneris stimulo furentes oportuit inedia, objurgationibus, flagrisque ad verecundiam, continentiamque reducere.

Æthiops antimoniatus. Ptyalismus per mercuriales litus. Inoculatio scabiei.

§. CCXXXVI. Adolescentem maniacum sanguinis missionibus repetitis, catharticis, balneis tepidis, frigida capitis irroratione, sero lactis, camphora; qua tamen in majorem furorem, iteratis experimentis, eum agi comperi; nitro, lacte ex seminibus frigidis expresso, & remediis opium habentibus diu frustra vexatum, tandem pristinæ restitui integritati, postquam detexi caussam, ex qua morbus ortus erat, nempe impetiginem, cui jamdiu obnoxius fuerat, retropulsam. Tum autem ei dedi *æthiopem antimoniatum* bis quotidie ad quadraginta, & ultra dies, quo non modo ipse paullatim resipuit, sed im-

(*) Tentigo, ſive erectio veretri ſine rei venereæ appetitu dicitur proprie *priapismus*, cum rei venereæ deſiderio ardenti, *ſatyriaſis*.

Impetigo etiam ad veterem metacarpi unius manus sedem revocata est ; valetque perbelle in hanc usque diem, septimo jam anno labente. Memoranda quoque hic est curatio maniæ chronicæ , quam SCHLICHTINGIUS excogitavit, atque ad optimum finem (*a*) perduxit. Rasum caput linimento mercuriali bis in dies singulos perfricandum curavit, donec ptyalismus moveretur , quo ægrotans perfecte sanatus fuit. Et MUTZELLIUS melancholiam, quæ in stuporem summum degeneraverat, nulli cedentem remedio, scabiei inoculatione, raro sane exemplo , feliciter tandem (*b*) sustulit, & propulsavit.

Sanguis asininus. Abscissio testiculorum. Saccharum saturni.

§. CCXXXVII. Quæ jactantur de sanguine asinino e venis colli, aut aurium extracto, & linteis excepto , deinde aqua florum hyperici soluto , & expresso cum aceti tantillo , aut sine eo etiam , Maniacis propinando, veluti specifico antidoto , vetularum magis, quam medicorum rationalium (venia FRID. HOFFMANNI (*a*), & BOENNECKENII (*b*) dixerim) fidem videntur mereri. Abscissionem vero testiculorum , quam LIEUTAUDIUS (*c*) proponit, sac-

(a) *Nov. Act. Physic. Med. Acad. N. C. T.* 1. *p.* 346.

(b) ORTESCHI *Giornale Med. an.* 1762. *N.* 28.

(a) *Med. Syst. T.* IV. *part.* 4 *cap.* VIII. §. 22.

(b) *Bigæ casuum medic. &c.* 1744. , *&* ORTESCH. *Giorn. med. T.* 2. *p.* 158.

(c) *Précis de méd. l.* 1. *sect.* 2. *p.* 206. *edit.* 1761. *Paris .*

saccharique saturni a duobus ad octo grana usum, ut furor compescatur, quem idem cl. vir magni facit, alteram ut crudelem, & periculi non expertem, alterum ut venenum lente interficiens proscribimus.

Emetica, & oleosa quando conveniant. Acida venenatam vegetabilium vim temperant.

§. CCXXXVIII. Quando ab ingestis venenatis (§. CCXXII.) furor inductus est, & cito ejus caussa cognoscitur, properandum est ad emetica, ad oleosa, & pinguia cum aqua tepida remixta, ut celerrime sursum, deorsumque excutiatur. Enemata etiam laxantia iterato subter data, ut quidquid intestinis altius inhæserit, subtrahatur, plurimum boni præstabunt. Lac item affatim potum veneni, præsertim caustici, acritatem egregie demulcere aptum est. Sed nihil efficacius ad hoc veneni, præsertim si e vegetabilibus sit, genus infringendum, contemperandumque, ubi jam in sanguinem irrepere inceperit, novimus, quam acida vegetabilia, & præsertim acetum purum, aut aqua dilutum.

Diæta.

§. CCXXXIX. Victus ratio omnibus insanientibus esse debet exquisita, maniacis paullo tenuior, melancholicis non ita. His vero vini aliquid identidem permitti potest, quo timor, & mœror propulsetur. Sed illud maxime curandum est, ne furor, aut desperatio ægros perdat. Quare diligentissime eos custodire, & vinculis etiam, si res urgeat, continere oportet; imo & nunc humaniter monere, & hortari, & verbis delinire, nunc increpare, & severius ad obedientiam, officiumque compellere. Melancholicis sæpe remedio fuit subita vehementior ani-

animi commotio, qua delebatur pertinax, & fixa idea, sive cogitatio, circa quam mens oberrabat. Hinc modo fraude aliqua error mentis emendandus, modo uno, modo alio stratagemate, prout e re videbitur, sic utendum, ut resipiscant (*).

FATUITAS.

§. CCXL. Superest, quemadmodum supra polliciti sumus, ut aliquid de *fatuitate* dicatur, quam Græci Μωρωσιν (*Morosin*), aut Μωριαν (*Morian*) vocant. In hac homo nec furit, nec mœret, nec pavet, nec angitur, nec agrypnia consumitur; sed imbecilla est tum mente, tum memoria, sic ut hebes, & rationis expers nugis, jocisque ut infans delectetur, inania, & ludicra insectetur, neque sibi, neque aliis infensus sit. A reliquis igitur insaniis, quas hactenus explanavimus, distinguitur, quod sit ex communi medicorum sententia *debilitas, aut abolitio operationum intellectus, & memoriæ absque ullo furore, & motu corporis inordinato* (a), *aut metu, aut mærore, aut febre*. Nonnullis *fatuitas*, & *amentia* synonyma sunt. Videtur tamen amentia, sive ανοια (*Ania*), summus fatuitatis gradus, in quo nimirum omne rationis lumen, omnisque imaginationis vis deleta, aut prorsus obruta (*b*) appareat. Quoniam vero hujusmodi mentis imbecillitas a caussa, quæ auferri plerumque nequit, pu-

(*) Apud Gallos magno in pretio habetur liber *De Melancholia*, *&* *morbis melancholicis* a Cl. ANNÆO CAROLO LORRYO Pariſiis ann. 1765. editus quem etiam conſulere non erit inutile.

(a) CALDAN. *Instit. Patholog.* §. 303.

(b) VOGEL. *op. cit.* §. 750.

puta capitis mala conformatione, cerebri labefacta-ta, aut indurata compage, aut alio quopiam invincibili ejusdem vitio, sæpe ab ortu ipso, non raro a morbis prægressis derivante, dimanat; idcireo vix locum in morbis, qui sub medicinæ potestatem cadunt, invenire potest. Fatuos enim, atque amentes sanare quis speret?

FINIS TOMI QUINTI.

INDEX CAPITUM.

CAP. I. *De dolore capitis.* Pag. 19
CAP. II. *De hydrocephalo & spina bifida, sive aqueo spinæ tumore.* 57
CAP. III. *De agrypnia, sive pervigilio.* 77
CAP. IV. *De apoplexia.* 82
CAP. V. *De catalepsi, ecstasi, & somnambulismo.* 169
CAP. VI. *De sphacelismo cerebri Hipp., sive cephalitide.* 182
CAP. VII. *De delirio, variisque ejus generibus.* 193

Dyscrat

.. purgandum in aunts nisi materia turgent